

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

BADENHORST, WILMA

**'N EVALUERING VAN DIE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA SE
VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM
TE EERSTERUST**

Med

UP

1999

**'N EVALUERING VAN DIE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA SE
VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM
TE EERSTERUST**

Deur

WILMA BADENHORST

Voorgelê ter vervulling van die vereistes vir die graad

MAGISTER EDUCATIONIS

in die

**FAKULTEIT OPVOEDKUNDE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA**

STUDIELEIER: DOKTOR F MALAN

Oktober 1999

DANKBETUIGING

Aan die liefdevolle en genadige Hemelse Vader wat alles moontlik gemaak het!

My opregte dank en waardering aan die volgende persone:

- ❖ *Doktor Francine Malan*, my studieleier vir haar inspirerende en entoesiastiese leiding, motivering en ondersteuning tydens hierdie studie.
- ❖ *Professor L Jacobs* vir sy noodsaaklike hulp en leiding gedurende die afhandeling van dié studie.
- ❖ My wonderlike ouers, *Lou en Delora*, vir al hulle onbaatsugtige liefde, opofferings en ondersteuning deur al my lewensjare om my lewensdrome te help bewaarheid.
- ❖ My broer, *Bertus* en skoonsus *Karen* vir al hulle tasbare liefde, hulp en ondersteuning gedurende my studiejare.
- ❖ My broer *Fanus* en skoonsus *Esté* vir al hulle waardevolle liefde, hulp, ondersteuning en belangstelling tydens hierdie studie.
- ❖ My suster, *Franita* en swaer *Philip* vir die afgelope jare se kosbare liefde, hulp belangstelling en ondersteuning tydens my studiejare.
- ❖ Meneer *Steve Meyer*, vir sy onbaatsugtige en kundige hulp met die taalversorging.
- ❖ Meneer *Deon Dippenaar* vir sy waardevolle hulp met die tegniese versorging en drukwerk.
- ❖ Mevrou *Jenny Wilson* vir haar hulp en moeite met die grafiese voorstellings.
- ❖ Mevrou *Marie Swanepoel* en Me *Clarisse Venter* en die *ander personeel* van die biblioteek vir hulle toegewyde en professionele diens.

Wilma Badenhorst

Oktober 1999

Hierdie studie word met liefde opgedra aan:

My ouers, Pa Lou en Ma Delora

INHOUDSOPGAWE

Bladsy

HOOFSTUK EEN:	1
TITEL- EN BEGRIPSVERHELDERING, PROBLEEMSTELLING, HIPOTESE-FORMULERING, DOELFORMULERING, METODOLOGIESE VERANTWOORDING EN PROGRAMAANKONDIGING	
1.1	Oriënterende perspektief 1
1.1.1	Die missiestelling deur die Universiteit van Pretoria 2
1.2	Gemeenskapsdiensprojekte aan die Universiteit van Pretoria 3
1.3	Titel-en begripsverheldering 5
1.3.1	Titelverheldering 5
1.3.2	Identifisering van die kernbegrippe 5
1.3.3	Begripsverheldering 5
1.3.3.1	Die begrip 'evaluering' 5
(1)	Sintese 6
1.3.3.2	Die kategorie 'Universiteit van Pretoria' 6
(1)	Die begrip 'universiteit' 6
(2)	Die kategorie 'Universteit van Pretoria' 7
(2.1)	Die ontstaangeskiedenis van die Universiteit van Pretoria 8
(2.2)	Die oorspronklike en die resente missiestelling deur die Universiteit van Pretoria 8
(3)	Sintese 9
1.3.3.3	Die kategorie 'Voorligtingsverrykingsprogram' 9
(1)	Die begrip 'voorligting' 9
(2)	Die begrip 'Beroepsvoorligting' 10
(3)	Die begrip 'berading' 10
(4)	Sintese 11
(5)	Die begrip 'kultuur' 11
(6)	Die begrip 'multikultureel' 11
(7)	Die begrip 'Multikulturele voorligting' 12
(8)	Sintese 12
(9)	Die begrip 'verryking' 12
(10)	Sintese 13
(11)	Die begrip 'program' 13
(12)	Die begrip 'verrykingsprogram' 14
(13)	Die kategorie 'Voorligtingsverrykingsprogram' 14

1.3.3.4	Eersterust	15
(1)	Die begrip 'Eersterust'	15
1.4	Probleemstelling (vraagstelling)	15
1.4.1	Eerste probleemstelling	16
1.4.2	Tweede probleemstelling	16
1.4.3	Derde probleemstelling	17
1.5	Hipoteseformulering (voorlopige antwoordgewing)	17
1.5.1	Eerste hipotese	17
1.5.2	Tweede hipotese	18
1.5.3	Derde hipotese	18
1.6	Doel met die studie	18
1.7	Metodologiese verantwoording	19
1.7.1	Inleidend	19
1.7.2	Metode	20
1.8	Terugskou, programaankondiging en hoofstukindeling	25
1.8.1	Terugskou	25
1.8.2	Programaankondiging en hoofstukindeling	25
	HOOFSTUK TWEE:	27
	DIE EERSTERUST-JEUGDIGE: 'N PERSPEKTIEF OP 'N VERANDERENDE LEEFWÊRELD	
2.1	Inleiding	27
2.2	Begripsverheldering	28
2.3	'n Historiese skou op die Bruinbevolking van die Republiek van Suid-Afrika	28
2.4	'n Profiel van die Eersterust-jeugdige se persoonwees: Liggaamlike-, Verstandelike-, Geestelike-, en Sosiale moontlikhede	29
2.4.1	Persoonsmoontlikhede	29
2.4.1.1	Liggaamlike- en Fisiologiese ontwikkeling	29

2.4.1.2	Kognitiewe (verstandelike) ontwikkeling	29
2.4.1.3	Normatiewe- en Geestelike en ontwikkeling	31
2.4.1.4	Sosiale ontwikkeling	31
2.4.2	Verwerklikingsgeleenthede	32
2.4.3	Lewens- en loopbaangeoriënteerdheid	32
2.4.4	Selfverwerklikingsniveau	32
2.5	Die leefwêreld van die Eersterust-jeugdige	33
2.5.1	Begripsverheldering van die Jeugdige: Puber en adolescent	33
2.5.2	Ontwikkelingstake: Adollessensie	34
2.6	Die Bruinjeugdige se beleweniswêreld	35
2.7	Die Eersterust-jeugdige as sekondêre skoolkind se behoeftes	36
2.7.1	Definiëring van die algemene behoeftes van die Eersterust-jeugdige	37
2.7.2	Besondere behoeftes van die Eersterust-jeugdige as Bruinjeugdige	38
2.7.3	Skoolvoorligtingsbehoefes van die Bruinjeugdige en ook spesifiek die Eersterust-jeugdige	38
2.8	Die sosio-ekonomiese en sosio-politiese leefwêreld van die Bruinjeugdige	39
2.8.1	Die sosio-ekonomiese leefwêreld van die Eersterust-jeugdige	39
2.8.2	Die sosio-politiese leefwêreld van die Eersterust-jeugdige	39
2.9	Tipiese samelewingstendense en maatskaplike probleme in Eersterust	42
2.9.1	Werkloosheid	42
2.9.1.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	42
2.9.1.2	Oorsake en gevolge van die fenomeen	43
2.9.1.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	45
2.9.2	Vroeë skoolverlating	46
2.9.2.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	46
2.9.2.2	Oorsake en gevolge van die fenomeen	47
2.9.2.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	48
2.9.3	Buite-egtelikheid	49
2.9.3.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	49
2.9.3.2	Oorsake en gevolge van die fenomeen	50
2.9.3.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	51
2.9.4	Misdaad	52
2.9.4.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	52

2.9.4.2	Oorsake en gevolg van die fenomeen	52
2.9.4.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	54
2.9.5	'n Tekort aan voldoende behuising	54
2.9.5.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	54
2.9.5.2	Oorsake en gevolg van die fenomeen	55
2.9.5.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	56
2.9.6	Huweliks-en gesinsprobleme	56
2.9.6.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	56
2.9.6.2	Oorsake en gevolg van die fenomeen	57
2.9.6.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	58
2.9.7	'n Tekort aan konstruktiewe vryetydsbesteding en –aktiwiteite	58
2.9.7.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	58
2.9.7.2	Oorsake en gevolg van die fenomeen	59
2.9.7.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	60
2.9.8	Drank-en dwelmmisbruik	60
2.9.8.1	Voorkoms van dié fenomeen in 'n veranderende wêreld	60
2.9.8.2	Oorsake en gevolg van die fenomeen	62
2.9.8.3	Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram	64
2.10	Sintese	65
HOOFSTUK DRIE:		66
DIE ONDERWYS- EN VOORLIGTINGSITUASIE VAN DIE BRUINJEUGDIGE		
3.1	Inleiding	66
3.2	'n Historiese oorsig van die onderwys en voorligting aan die Bruinjeugdige en die ontwikkeling van voorligting aan die Bruinjeugdige	67
3.2.1	Die onderwysinhoud en-voorsiening aan die Bruinkind vanuit 'n historiese perspektief	67
3.2.2	Die ontwikkeling van voorligting aan die Bruinjeugdige	71
3.3	'n Resente benadering tot voorligting en die voorsiening daarvan aan die Bruinjeugdige in die Sekondêre Hoërskoolfase	77
3.3.1	'n Resente benadering tot voorligting aan die Bruinjeugdige, vanuit 'n multikulturele perspektief en met inagneming van die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting" van 1995	78
3.3.1.1	Die begrip 'Multikulturalisme'	78

3.3.1.2.	Die Departement van Onderwys se “Tussentydse kernsillabus vir voorligting”, 1995	81
3.3.2	Nasionale rigtingwysers en resente dokumente in sekondêre onderwys en opleiding en tersiêre opleiding met spesifieke verwysing na die implikasies vir voorligtingsprogramme en spesifiek ‘n voorligtingsverrykingsprogram	81
3.3.2.1	“Education White Paper 3. A Programme for the Transformation of Higher Education”, August 1997	82
3.3.2.2	“Education White paper 4. A Programme for the transformation of further education and training. Preparing for the twenty-first century through education, training and work”, August 1998	83
3.3.2.3	“The White Paper on Education and Training”, March 1995	84
3.3.2.4	“Draft White Paper on Higher Education”, April 1997	84
3.3.2.5	“Green paper on further education and training. Preparing for the twenty-first century through education, training and work”, April 1998	85
3.3.2.6	“A Policy Framework for Education and Training”, African National Congress, 1995	85
3.3.2.7	“Quality Education for all: Overcoming barriers to learning and development. Report of the National Commission on Special Needs in Education and Training (NCSNET). National Committee for Education Support Services (NCESS)”, November 1997	86
3.3.2.8	“Education for all. From “Special needs and support” to developing quality education for all learners. 1. Public Discussion Document and 2. Summary of Public Discussion Document”, August 1997	87
3.3.2.9	“Discussion Document. Lifelong Learning through a national Qualifications Framework. Report of the ministerial committee for development work on the NQF”, February 1996	88
3.3.2.10	“Report of the national committee on further education. A framework for the transformation of further education and training in South Africa”, August 1997	89
3.3.2.11	“Understanding the SA Schools act. What public schools governors need to know”, 1997	91
3.3.2.12	“Outcomes Based Education in South Africa. Background information for educators”, March 1997	91
3.3.2.13	“Kurrikulum 2005. Lewensoriëntering. Grondleggende Fase. Gids vir Christenonderwysers”, 1997	92
3.3.2.14	“Curriculum 2005. Lifelong learning for the 21 st Century”, February 1997	92
3.3.2.15	“Curriculum 2005. Specific outcomes assessment criteria range statements Grades 1 to 9. Discussion Document”, April 1997	93

3.4	Sintese	94
HOOFSTUK VIER:		95
‘N ONDERSOEK NA DIE ONTSTAANGESKIEDENIS, STRUKTUUR EN VERLOOP VAN DIE VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM VAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA		
4.1	Inleiding	95
4.2	Agtergrond oor die rasonaal en konteksplasing van die Eersterustprojek	96
4.3	Doelstellings van die Eersterustprojek	97
4.4	Bespreking van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’	98
4.4.1	Bespreking van die makrostruktuur van die programverloop en –aktiwiteite van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’	99
4.4.1.1	Die inisieerders van die program en die skole betrokke	99
4.4.1.2	Die Teikengroepe	99
4.4.1.3	Die Metodes	99
4.4.1.4	Monitering	106
4.4.1.5	Evaluering	107
4.4.1.6	Ontwikkeling van die model	107
4.4.2	Die verloop en inhoude van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’	107
4.4.3	‘n Skou op die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ vanaf 1989 tot 1996	110
4.5	Sintese	128
HOOFSTUK VYF:		129
‘N EVALUERENDE ONDERSOEK NA DIE VOORLIGTINGS-VERRYKINGSPROGRAM DEUR DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA TE EERSTERUST		
5.1	Inleiding	129
5.2	‘n Beskrywing van die wetenskaplike navorsingsmetode	129
5.2.1	Kwalitatiewe navorsing	130
5.2.2	Kwantitatiewe navorsing	135
5.2.3	Die term ‘Triangulasie’	137

5.3	'n Evaluering van die 'Voorligtingsverrykingsprogram'	138
5.3.1	Doelwitstelling en die bepaling van die realisering daarvan	138
5.3.2	Die 'Voorligtingsverrykingsprogram': Rendemente en nie-toereikende aspekte	139
5.3.3	'n Oorskou van die leerdersprofiel van deelnemers aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' met spesifieke verwysing na die UP-kandidate	141
5.3.4	'n Waardebepaling van die voorligtings- en beradingsingrepe in die lewens van die Eersterust-jeugdige	141
5.3.5	'n Evaluering van die slytasie aan die Universiteit van Pretoria	144
5.3.5.1	'n Ondersoek na die invloed van 'n student se gemiddelde matrieksimbool	145
5.3.5.2	'n Ondersoek na die invloed van 'n student se M-Telling	145
5.3.5.3	'n Ondersoek na die invloed van 'n student se ouderdom	146
5.3.5.4	'n Ondersoek na die invloed van 'n student se geslag	147
5.3.5.5	'n Ondersoek na die invloed van 'n student se bevolkingsgroep	147
5.3.5.6	'n Ondersoek na die invloed van 'n student se huistaal	148
5.3.5.7	'n Ondersoek na die invloed van diensplig	149
5.3.5.8	'n Ondersoek na die invloed van koshuisinwoning	149
5.4	Die terminering van die Universiteit van Pretoria se Onderwysverrykingsprojek te Eersterust	150
5.5	Sintese	151
	HOOFSTUK SES:	152
	SAMEVATTING, HIPOTESEVERIFIKASIE, GEVOLGTREKKINGS, IMPLIKASIES EN AANBEVELINGS VAN DIE STUDIE	
6.1	Inleiding	152
6.1.1	Doel met die studie	153
6.2	Samevatting met die oog op aanbevelings	153
6.2.1	Hoofstuk Een	153
6.2.2	Hoofstuk Twee	154
6.2.3	Hoofstuk Drie	154
6.2.4	Hoofstuk Vier	155
6.2.5	Hoofstuk Vyf	155
6.3	Verslag van hipoteseverifikasie (-toetsing)	156
6.4	Gevolgtrekkings	157

6.5	Die implikasies van die studie	159
6.6	Aanbevelings	160
6.6.1	Aanbevelings vir moontlike programbevordering	160
6.6.2	Aanbevelings vir verdere navorsing	161
6.7	Ten slotte	162
	SAMEVATTING	164
	SUMMARY	166
	LITERATUURLYS	168
	SLEUTELTERME / KEY WORDS	
	BYLAES	

LYS VAN TABELLE

Tabel 1.1	Metodologiese verantwoording van die studie	20
Tabel 4.1	Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se psigometriese assesseringsprogram	101
Tabel 4.2	Programverloop. Die 1989 Jaargroep	111
Tabel 4.3	Programverloop. Die 1990 Jaargroep	113
Tabel 4.4	Programverloop. Die 1991 Jaargroep	116
Tabel 4.5	Programverloop. Die 1992 Jaargroep	120
Tabel 4.6	Programverloop. Die 1994 Jaargroep	123
Tabel 4.7	Programverloop. Die 1995 Jaargroep	126
Tabel 5.1	Kwalitatiewe navorsing	131
Tabel 5.2	Kwantitatiewe navorsing	136

LYS VAN FIGURE

Figuur 1.1	'n Triade van die 'Voorligtingsverrykingsprogram'	22
Figuur 2.1	'n Profiel van die persoon en die verwerklikingsgeleenthede vir die Eersterust-jeugdige	30
Figuur 4.1	'n Voorstelling van onderhoudvoering tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram'	109
Figuur 5.1	Die persoonsondersoekprofiel van die Eersterust-jeugdige	143

LYS VAN BYLAES

- BYLAAG A Semi-gestruktureerde onderhoude met
- 'n Maatskaplike werkster te Eersterust
 - 'n Nasionale partyleier van Eersterust
 - 'n Eerwaarde van die Lutherse kerk te Eersterust
- BYLAAG B Makrostruktuur van programverloop en –aktiwiteite van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' te Eersterust
- BYLAAG C Program van die Entrepreneurskapsdag te Hoërskool Prosperitas, 1 September 1995 (te Eersterust)
- BYLAAG D Die projek 'Renaissance'
- agtergrondinligting
 - aansoekvorm vir deelname aan die projek
- BYLAAG E Aansoekvorms van die Universiteit van Pretoria
- vir finansiële steun
 - om 'n prestasietoekenning
- BYLAAG F Profiel van die Selfondersoekvraelys (SOV)
- BYLAAG G Profiel van die Persoonlike-, Huislike-, Sosiale-, Formele- en Verhoudingsvraelys (PHSF).
- BYLAAG H Profiel van die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB)
- BYLAAG I Profiel van die Opname van Studiegewoontes- en Houdingsvraelys (OSGH)
- BYLAAG J Profiel van die Lewenskundighede en –vaardighede behoeftes, Eersterust Sekondêre Skool nommer 2 (Prosperitas Hoërskool) se matrikulante 1992 en 1994 (voornemende UP-kandidate)
- groepsprofiel
 - individuele profiel
 - aanbevelings
- BYLAAG K Linieêre voorstellings van die Lewenskundighede en –vaardighede behoeftes, Prosperitas Hoërskool se matrikulante 1992 en 1994 (voornemende UP-kandidate).
- BYLAAG L Linieêre voorstellings van die slytasie aan die Universiteit van Pretoria (1993)
- ontleding van gemiddelde matrieksimbole
 - ontleding van M-telling
 - ontleding van ouderdomme
 - ontleding van geslag
 - ontleding van huistaal
 - ontleding van diensplig verrig
 - ontleding van koshuisinwoning

- ontleding van bevolkingsgroepe (1993, 1995, 1996, 1997)

BYLAAG M Voorbeeld van 'n individuele persoonsondersoek

- profielblad (persoonsondersoekprofiel of beroepsoriënteringsverslag)
- aanbevelings vir die voornemende UP-kandidaat
- aanbevelings met betrekking tot die voorligtingonderwysers

BYLAAG N Voorbeeld van groepsresultate van die 'Voorligtingsverrykingsprogram'

HOOFSTUK EEN

TITEL –EN BEGRIPSVERHELDING, PROBLEEMSTELLING, HIPOTESEFORMULERING, DOELFORMULERING, METODOLOGIESE VERANTWOORDING EN PROGRAMAANKONDIGING

1.1 ORIËNTERENDE PERSPEKTIEF

Tydens die lees van die titel van die navorsingstema, “’n Evaluering van die Universiteit van Pretoria se voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust” kan die volgende vraag as vertrekpunt dien: “Waarom het die Universiteit van Pretoria dit nodig gevind om ‘n voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust te implementeer?” Hierdie vraag kan soos volg beantwoord word:

Volgens die dokument **Raamwerk vir strategiese beplanning, 1993-1997** van die Universiteit van Pretoria (Universiteit van Pretoria, 1993:5-6) vereis die snelle veranderings wat tans in Suid-Afrika plaasvind, dat die Universiteit van Pretoria sy taak en rol in sy interne en eksterne omgewings moet herevalueer. Waar die Universiteit gestig is om hoofsaaklik die geestes-en sosiale wetenskappe aan die Afrikaanstalige gemeenskap te bedien het al hoe meer nie-Afrikaansspreekendes mettertyd ‘n tuiste by die Universiteit gevind. Die dokument **Universiteit van Pretoria. Op Pad na die Nuwe Millennium. 1998-2001** (Universiteit van Pretoria, 1998:6) vind by dié stelling aansluiting deur die volgende uitspraak wat gemaak word: “*Waar die Universiteit van Pretoria tradisioneel gesien is as die tuiste van veral die Afrikaanssprekende blanke studente, het die karakter baie meer multikultureel van aard geword*”.

Die klem behoort in die toekoms gevolglik al meer op vernuwing en herstrukturering geplaas te word, ten einde in die aanvraag na tersiêre opleiding van al die Suid-Afrikaners te voorsien. Een van die hoofkenmerke van die dokument, **Raamwerk vir strategiese beplanning, 1993-1997** is dan ook dat die Universiteit van Pretoria in die toekoms slegs op dié aktiwiteite wil konsentreer wat tot die welvaartskepping en die verhoging van die lewensgehalte van al die inwoners van Suid- en Suider-Afrika sal lei. Ten einde die genoemde vraag verder te beantwoord sal daar vervolgens aandag geskenk word aan veral sekere aspekte van die Universiteit se missiestelling, soos dit blyk uit die bogenoemde dokument se vyfjaarplan (Universiteit van Pretoria, 1993:6-7).

1.1.1 Die missiestelling van die Universiteit van Pretoria

A. Die Universiteit:

- ❖ *“is akademies-wetenskaplik op ’n omvattende terrein werksaam.*
- ❖ *handhaaf ’n waardestelsel wat diskriminasie op grond van ras, geloof en geslag verwerp.*
- ❖ *is toeganklik vir almal wat op grond van akademiese verdienste aan sy toelatingsvereistes voldoen”.*

B. Die Universiteit dien sy eie gemeenskap, die Republiek van Suid-Afrika, die subkontinent van Suider-Afrika en ook die internasionale wetenskap deur:

- ❖ *“opleiding aan te bied met die oog op die voorsiening van hoëvlakmannekrag.*
- ❖ *fundamenteel-wetenskaplike en relevante navorsing te onderneem waardeur nuwe kennis geskep en versprei word.*
- ❖ *gemeenskapsdiens te lewer”(vergelyk paragraaf 1.2).*

C. Die Universiteit streef daarna om langs die weg van uitnemendheid op alle vlakke die intellektuele, kulturele en persoonsontwikkeling van sy studente te bevorder:

- ❖ *“die aanbieding van verrykingsprogramme en -aktiwiteite.*
- ❖ *sowel die ontwikkeling van leierskap as die voorbereiding van die studentekorps vir verantwoordelike burgerskap en betekenisvolle deelname aan die samelewing”.*

D. Die Universiteit wil sy missie uitvoer en die eise van die tyd die hoof bied deur:

- ❖ *“uitnemendheid op alle gebiede doelgerig na te streef.*
- ❖ *vennootskappe en samewerkingsooreenkomste te sluit met die private en openbare sektore, ander universiteite en wetenskaplike instansies asook, die internasionale wetenskaplike gemeenskap.*
- ❖ *sy eie vordering voortdurend te evalueer.*
- ❖ *te verseker dat verworwe kennis toegepas word deur ’n probleemgerigte benadering in opleiding, navorsing en gemeenskapsdiens te implementeer”.*

- **Waar voortaan in hierdie studie na die begrip Universiteit, of die afkorting (UP) verwys word, impliseer dit die Universiteit van Pretoria.**

- **Ter wille van bondigheid sal voortaan in die studie slegs van die manlike vorm van voornaamwoorde gebruik gemaak word. In alle gevalle impliseer dit egter ook die vroulike vorm.**

Ten einde welvaartskepping onder al die nasies in Suid-Afrika te laat plaasvind en sy eie gemeenskap en die res van Suid-Afrika te dien, het die Universiteit van Pretoria 'n gemeenskapsdiensprojek te Eersterust onderneem (vergelyk paragraaf 4.2). Die begrip 'gemeenskapsdiens' word vervolgens belig.

1.2 GEMEENSKAPSDIENSPROJEKTE AAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

Die Eersterustprojek, was 'n gemeenskapsdiensprojek wat deur die Universiteit van Pretoria geïmplementeer is. Die Universiteit se benadering tot gemeenskapsdiens word nou toegelig. *"Gemeenskapsdiens word beskou as die verrigting van aktiwiteite waarby die verskillende unieke hulpbronne en vermoëns van universiteite tot die beskikking van die publiek gestel word"* (Universiteit van Pretoria, 5 Mei 1994:2). Volgens die **Ordering van Gemeenskapsdiensprojekte** (Universiteit van Pretoria, 1994:2-3) is gemeenskapsdiensprojekte aan die Universiteit van Pretoria projekte wat:

- ♦ Buite die formele take van onderrig en navorsing onderneem word.
- ♦ In die naam van die Universiteit onderneem word.
- ♦ Die kundigheid wat in die Universiteit bestaan, benut.
- ♦ Nie gerig is op die behoeftes van die personeel en studente van die Universiteit nie.

Die volgende nie-formele onderwysaktiwiteite dien as voorbeelde van gemeenskapsdiensprojekte:

- ✓ Akademiese uitreikingsprogramme vir leerders en voornemende studente, wat veral die sekondêre skoolleerders beter toerus vir universiteitsstudies.
- ✓ Verrykingsprogramme vir lede van die gemeenskap.
- ✓ Die fasilitering van studente se betrokkenheid in projekte wat daarop gemik is om die lewenskwaliteit van gemeenskappe waarmee die Universiteit in kontak is, te verbeter.

Volgens die dokument "**Universiteit van Pretoria. Op Pad na die Nuwe Millennium 1998-2001**" (Universiteit van Pretoria, 1998:10) word verskeie suksesvolle programme en stelsels om studente uit die onderwysbenadeelde gemeenskappe te help, die afgelope jare by die Universiteit van Pretoria bedryf. Die belangrikste is die afneem van potensiaaltoetse as alternatiewe toelatingsinstrument vir studente wat nie aan die normale toelatingsvereistes voldoen nie en die instelling van verlengde akademiese programme.

Volgens die voorgenoemde dokument (Universiteit van Pretoria. Op Pad na die Nuwe Millennium 1998-2001, 1998:11) is dit verder onwaarskynlik dat die akademiese standaard en die teleurstellende eksamenuitslae binne die senior sekondêre skoolstelsel, veral in die histories benadeelde skole oor die korttermyn sal verbeter. 'n Toenemende getal van die voornemende en reeds ingeskrewe universiteitsstudente, sal in die toekoms akademiese steun- en ontwikkelingsprogramme benodig ten einde van hulle studies 'n sukses te maak. Hierdie ondersteuning sal aansienlik uitgebrei moet word indien die Universiteit in snel veranderende omstandighede steeds sy hoë akademiese standaard wil bly handhaaf. Steun- en ontwikkelingsprogramme sal gevolglik nog 'n geruime tyd 'n integrale en belangrike deel van hoër onderwys uitmaak weens verhoogde toevloei van onvoldoende voorbereide voornemende studente na hoër onderwysinstansies oor die volgende jare.

Uit onderwysgeledere is daar 'n aandrang dat die hoër onderwysstelsel sensitief moet wees vir die belange en behoeftes van die gemeenskap. Uit die 'Onderwyswitskrif Drie', soos aangehaal in die **"Universiteit van Pretoria. Op Pad na die Nuwe Millennium 1998-2001"** (Universiteit van Pretoria, 1998:13) word bepleit dat die ontwikkelende gemeenskappe deur die kundigheid van inrigtings soos onder meer universiteite, toegerus behoort te word met die vermoë om nasionale behoeftes aan te spreek, eie probleme op te los en te kan deelneem aan die vinnig veranderende en mededingende wêreld. Dié Besprekingsdokument van die Universiteit van Pretoria (Universiteit van Pretoria. Op pad na die nuwe millennium 1998-2001:14) benadruk dat gemeenskapsdiens deur die Universiteit van Pretoria as 'n geleentheid beskou moet word om sy onderrig- en navorsingskundigheid toe te pas, ten einde oplossings te vind vir die vele uitdagings waarvoor die breë Suid-Afrikaanse samelewing tans te staan kom.

Na aanleiding van die voorafgaande paragrawe kan gekonstateer word dat die navorsings- en gemeenskapsdiens wat die Universiteit te Eersterust verrig het, geredelik inpas in die missie wat die Universiteit het ten aansien van sy rol en funksie in die huidige onderwysbestel. Die Universiteit se siening jeens die toelating van die studentekorps in sy geledere, bevestig sy diens en hulptaak aan die gemeenskap en sodoende ook die breër gemeenskap: *"Daar sal nie alleen probeer word om voornemende studente met akademiese potensiaal te identifiseer en te werf nie, maar ook om deur middel van uitreikprogramme leerlinge op skool te help om toegang tot na- sekondêre opleiding te verkry en na verdienste toelating aan die Universiteit van Pretoria te verwerf"* (Universiteit van Pretoria, 1993:8). Die Universiteit se deelname aan gemeenskapsdiensprojekte behoort by te dra tot die kundigheid van bestaande hoëvlak-mensekraghulpbronne, asook om die potensiaal en loopbaanvooruitsigte van studente-in-opleiding te ontwikkel.

1.3 TITEL- EN BEGRIPSVERHELDERING

Ten einde die tema van die onderhawige studie te kan verklaar, naamlik: “‘n Evaluering van die Universiteit van Pretoria se voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust”, is dit noodsaaklik om die titel te belig en die relevante begrippe te omskryf:

1.3.1 Titilverheldering

Die titel van hierdie studietema impliseer dat die suksesvolheid en geslaagdheid, al dan nie, van die Universiteit van Pretoria se voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust geëvalueer gaan word tydens dié studie. Ten einde tot titelverheldering te kan kom, is dit nodig om die kernbegrippe in die studietema kortliks te verhelder.

1.3.2 Identifisering van die kernbegrippe

Die kernbegrippe sluit die volgende in:

- ‘Evaluering’
- ‘Universiteit van Pretoria’
- ‘Voorligtingsverrykingsprogram’
- ‘Eersterust’

1.3.3 Begripsverheldering

‘n Etimologiese-semantiese beskouing is vervolgens nodig om sodoende die titel deur middel van die begripsverklarings te belig. Etimologie dui volgens die “Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal” (kortweg voortaan HAT genoem) (Odendal *et al*, 1997:204) op die geskiedenis van ‘n woord met aanduiding van sy oorsprong en ontwikkeling in vorm en betekenis. Semantiek dui op die leer van die betekenis van taaluitinge (Odendal *et al*, 1997:907). Vervolgens gaan die relevante begrippe verklaar word:

1.3.3.1 Die begrip ‘evaluering’

‘n *Semantiese skou* op evaluering bring die volgende betekenisne respektiewelik aan die lig. (Du Pré & Eksteen, 1995:90) (Labuschagne & Eksteen, 1993:180) (Odendal *et al*, 1997:205)

‘**valueer**’ (werkwoord)

- “*Skat, takseer, waardeer*”.
- “*Die waarde vasstel of bepaal*”.
- “*Raam, skat, takseer, waardeer*”.

‘**evaluasie**’

- “*Waardebepaling, skatting*”.

Etimologies beskou het die begrip sy oorsprong uit die volgende stamtale:

- Latyn: “**e+valere**”: “*sterk wees, waardebepaling, waardeskating*” (Terblanche & Odendal, 1966:246)
Lae Latyn: “**evaluatio**” (Webster, 1905:516).
Frans: “*to evaluate derives from “evaluation” (middle French to French) and “evaluer” from old French to French, “valuer” (Partridge, 1966:761).*
Engels: “**evaluate**”: (Eksteen, 1997:158) (Kritzinger *et al*, 1986:150) “*Find out, decide, the amount or value of*” (Hornby, 1974:297) “*To fix the value of, to rate, to appraise*” (Webster, 1905:516).

(1) **Sintese**

‘n Studie van die oorsprong van die begrip ‘**valueer**’ dui op ‘n waardebepaling en waardeskating, dit wil sê, om die waarde vas te stel. Die oorkoepelende doelwit van hierdie studie is dan ook ‘n poging om die waarde te probeer bepaal van die uitkomste en dividende van die Universiteit van Pretoria se voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust.

1.3.3.2 Die kategorie ‘**Universiteit van Pretoria**’

(1) **Die begrip ‘universiteit’**

Ten einde die begrip ‘**universiteit**’ te begryp moet dit vervolgens etimologies-semanties toegelig word:

Vanuit ‘**n semantiese beskouing**’ word die volgende betekenis gevind:

Labuschagne & Eksteen (1993:974) en Odendal *et al* (1997:1138) bied dieselfde definisie. Waar sekere woorde verskil is die strekking daarvan dieselfde: “*Inrigting vir gevorderde (naskoolse, tersiêre) studie en navorsing in die kunste en wetenskappe, wat gemagtig is om akademiese grade te verleen*”.

Vanuit 'n *etimologiese beskouing* het die begrip 'universiteit' as oorsprong die Latynse woord "*universitas*" wat die geheel of die wêreld impliseer (Boshoff & Nienaber, 1967:669) (Lewis & Short, 1879:1933) (Partridge, 1966:452) en (Webster, 1905:1577). Weekley (1921:1570) beskryf die universele kenmerk soos volg: "*universitas*", "*whole, the state in general, the world, was also used of a corporation or organized body. Modern sense of "university" being tinged with the idea of universal learning*".

Die woordeboekdefinisies van die begrip 'universiteit' verhelder die volgende betekenis:

Frans: "*universit* ": "*All created things viewed as constituting one system or whole, the whole body of things, or of phenomena*" (Webster, 1905:1577).

Nederlands "*universiteit*": 1) "*algemeenheid* 2) *volledige inrichting voor hoger onderwijs (met ten minste 3 facultaten) academie*" (Kruyskamp, 1961:2144).

Engels: "*university*": "*Colleges, buildings, of an institution for the advancement and dissemination of knowledge, conferring degrees and engaging in academic research, members of such an institution collectively*" (Hornby, 1974:961) en "*a group of faculties providing higher education and empowered to grant academic degree*" (Longmans, 1968:1262).

Die Vakwoordeboek bied die volgende verklaring: "*Institution of higher education, usually with a high reputation in teaching and research. It is a corporate body empowered to award its own degrees. Usually has graduate and professional schools that offer master's and doctoral degrees and an undergraduate division that awards bachelor's degrees. Carries out research activities as well as teaching responsibilities*" (Page & Thomas, 1979:354).

Ter samevatting, betreffende die aanvanklike doel van die universiteit word Louw (1996:83) aangehaal: "*Die oorspronklike studium generale van die Middeleeue was eintlik 'n samekoms (konvokasie) van dosente en studente wat gesamentlik gerig was op die vryheid van onderrig. Mettertyd het die benaming studium generale in onguns verval en is vervang met die naam universitas om die georganiseerde en gekontroleerde assosiasie van dosente en studente te beskryf*".

(2) Die kategorie 'Universiteit van Pretoria'

Soos voorheen onder die begrip 'universiteit' verduidelik is, het dit aanvanklik 'n gesamentlikheid of kollektiwiteit van welke aard ook al aangedui. Eers in die veertiende eeu het dit die spesiale betekenis gekry van 'n inrigting waar 'n groep studente en dosente, 'n eenheid vorm ter beskerming van hulleself.

(2.1) Die ontstaangeskiedenis van die Universiteit van Pretoria

Die Universiteit van Pretoria se ontstaan word terug gevoer tot die jaar 1908, toe die Pretoriase afdeling van die Transvaalse Universiteitskollege (T.U.K.) deur die Transvaalse regering in die lewe geroep is (Argief UP, 1968:1). Soos in paragraaf 1.1 bespreek is, is daar aanvanklik begin met universiteitslesings in die geestes- en sosiale wetenskappe en het die Afrikaanstalige gemeenskap 'n sterk rol in die totstandkoming van die Universiteit gespeel. 'n Universiteit kom kragtens wetgewing tot stand. Die Universiteit van Pretoria kom kragtens die "*Privaatwet op die Universiteit van Pretoria No. 13 van 1930*" tot stand, waarin die T.U.K dan ook opgeneem is (Argief UP, 1968:1). In 1908 was die studentetal 32 studente, drie lektore en vier professore. Teenswoordig bedien die Universiteit van Pretoria 27 000 studente in twaalf fakulteite en 128 departemente (Robinson, 1998:1). In die Universiteit van Pretoria se dokument, "**Op pad na die Nuwe Millennium. 1998-2001**" (Universiteit van Pretoria, 1998:5) word egter vermeld dat tans elf fakulteite bestaan aan die UP en opleiding in 140 akademiese departemente aangebied word.

(2.2) Die oorspronklike en die resente missiestelling deur die Universiteit van Pretoria

Waar aanvanklik net geestes-en sosiale wetenskappe gedoseer is, het die behoefte aan opleiding in die natuurwetenskappe mettertyd al sterker geword. Al hoe meer nie- Afrikaanssprekendes het 'n tuiste by die Universiteit gevind. Tans is ongeveer een vyfde van die studentekorps óf nie- Afrikaanssprekend óf sowel Afrikaans- as Engelssprekend (Universiteit van Pretoria, 1993:5). In paragraaf 1.1 is genoem dat die Universiteit weens snelle veranderings in sy eksterne- en interne omgewings, herstrukturering en verandering moes laat plaasvind. Die gedagte van 'n moderne Universiteit kry gevolglik al meer gestalte. De Beer (1997:85) het die volgende hieroor te sê: "*'n Universiteit word daardeur gekenmerk dat dit 'n sosiale instelling met 'n unieke aard en funksie is. 'n Universiteit vorm egter ook deel van 'n groter sosiale geheel waarin dit in 'n voortdurende wisselwerking met 'n verskeidenheid van ander instellings en sisteme verkeer*". Hy is verder van mening dat die moderne universiteit enersyds universele akademiese waardes en ideale moet nastreef en andersyds, 'n bepaalde taak en rol binne 'n plaaslike maatskaplike bestel moet uitvoer.

Die Universiteit van Pretoria het hom daartoe verbind om nie net die internasionale wetenskap en die Republiek van Suid-Afrika nie, maar om veral sy eie gemeenskap te dien (vergelyk paragraaf 1.1). Laasgenoemde wil die Universiteit bereik deur onder andere gemeenskapsdiens te lewer en opleiding aan te bied met die oog op voorsiening van hoëvlakmannekrag (Universiteit van Pretoria, 1993:6). Louw (1997:41) stel die volgende aangaande gemeenskapsgeoriënteerde universiteite: "*Hierdie universiteite is meer "oop" of egalitaries wat kriteria vir toelating betref: 'n groter soepelheid word toegepas by die evaluering van toelatingskriteria, potensiaaltoetsing word onderneem; krediete word gegee vir naschoolse leerervaringe en werkervaring; ouderdom en volwassenheid word in aanmerking geneem.*

Hierbenewens word oorbruggingsprogramme, verrykingsprogramme, kompenserende programme ingestel om die swak-voorbereide voornemende studente te help om meer effektief in te skakel by die universiteit se akademiese opgawe". Die rol wat die universiteit in die ontwikkeling van die beskawing gespeel het en nog speel, kan moeilik bereken of oorskat word. Smit (1998:12) som die waarde van die universiteit soos volg op: "Ons universiteit is van ons kosbaarste besittings. Daar is wêreldwyd 'n groeiende besef dat universiteite 'n sleutelrol in 'n kennisgedrewe en kennisafhanklike wêreld moet vervul".

(3) Sintese

Die Universiteit van Pretoria het as 'n hoër- of 'n tersiêre opvoedkundige instelling dié belangrike taak opgeneem om nie net die groter Suid-Afrika te dien deur sy kundighede en vaardighede nie, maar om veral sy eie gemeenskap te dien. Tydens die gemeenskapsdiensprojek te Eersterust wat die Universiteit onderneem het, was daar veral met die 'Voorligtingverrykingsprogram' gefokus op dié kandidate wat gepoog het om te kom studeer aan die Universiteit van Pretoria. Hierdie kandidate is dan gedurende die verloop van die program gedurende hul skoolloopbaan voorberei vir die voornemende universiteitstudies.

1.3.3.3 Die kategorie 'Voorligtingsverrykingsprogram'

Ten einde die bogenoemde kategorie vir hierdie studiedoeleindes te definieer, word daar vervolgens aandag geskenk aan die selfstandige woorde waaruit dit saamgestel is, naamlik: 'voorligting' en 'verryking' en 'program'.

(1) Die begrip 'voorligting'

Vanuit 'n *semantiese* oogpunt dui die begrip 'voorligting' volgens Du Pré & Eksteen (1995:438), Labuschagne & Eksteen (1993:1049) en Odendal *et al* (1997:1233) op die volgende:

"Handeling van voor te lig (lig werp op 'n saak), inligting gee, advies, raad en onderrig gee, met die doel om hulp te verleen en kennis sodoende te versprei en te vermeerder".

Die bostaande begrip het sy oorsprong (*etimologie*) uit Nederlands (Terblanche & Odendal, 1966:1258).

"Voorlichting": "voorste lig van byvoorbeeld 'n motorkar, met 'n lig voorgaan, voorligting verskaf, onderrig, inligting verstrek".

Vervolgens is nodig om vanuit Engels die begrip 'voorligting' te belig. In die woordeboeke en literatuur word die volgende twee woorde as vertaling vir die Afrikaanse 'voorligting' aangetref: "Guidance" en "Counselling". 'n Duidelike onderskeid word nie gemaak oor die gebruik van die twee begrippe nie.

Die “International Dictionary of Education” (Page & Thomas, 1979:154) dui die begrip as sinonieme aan: “*Guidance is used in the child guidance sense of child guidance clinics and school psychological services, as a synonym for counselling, and in the context of advising on vocational choice (vocational guidance)*”. Bosman *et al* (1995:610) huldig ook hierdie sienswyse van die begrip ‘**voorligting**’: “*enlightenment, instruction, guidance, counselling, information, education briefing, give guidance*”. Vir die doel van hierdie studie sal die begrip “**Guidance**” hoofsaaklik as die Engelse weergawe van ‘**Voorligting**’ aangewend word. Die begrip “**Counselling**” sal aangewend word vir die verwysing na ‘**Berading**’ (vergelyk bespreking van ‘**berading**’ in paragraaf 1.3.3.3 (3)). Die begrip “**Guidance**” is oorspronklik afgelei van die Gotiese woord “**witan**” (Longmans, 1968:505) (Webster, 1905:565) en (Weekley, 1921:673).

Goties: “**witan**”; “*to know, to indicate, point to show the way*”.

Frans: “**guider**”; “*a person who shows the way to strangers*”.

Italiaans: “**guidare**”; “*one who, or that which, directs another in his conduct or course of life; a director, a regulator*”.

Middel-Engels: “**gyen**” het verander na “**guide**”. Uit “**guide**” het die begrip “**guidance**” ontstaan.

Die voorafgaande impliseer dat die begrip “**guidance**” beteken dat die regte weg of rigting aangewys word. “*To go before or with in order to show the way; to direct the course*” en “*The act or result of guiding*” (Longmans, 1968:505).

(2) Die begrip ‘**Beroepsvoorligting**’

Jacobs *et al* (1988:3) definieer die begrip soos volg: “*Beroepsvoorligting dui op voorligting aan leerlinge wat gerig is op studiemetodiek, beroepskeuse en die toekomstige loopbaanbeplanning en ontwikkeling van die leerders. Dit sluit in selfkennis, onderwyskennis (vakke, vlak van vakke en opleiding) en beroepskennis met die oog op die maak van sinvolle beroepskeuses. Beroepsvoorligting is nie beperk tot die skoolsituasie nie, maar strek ook verder om diegene wat nie meer op skool is nie, van diens te wees*”. Voortaan sal in die studie verwys word na ‘loopbaanvoorligting’ indien beroepsvoorligting geïmpliseer word, aangesien die eersgenoemde term meer omvattend is en laasgenoemde term ook insluit.

(3) Die begrip ‘**berading**’

Die begrip “**counselling**” sal vervolgens aangewend word, waar verwys word na die ‘**berading**’ van die Eersterust-jeugdige. Dié genoemde begrip is oorspronklik afgelei van die Latynse woord “**consilium**”: “*to deliberate, give counsel*” (Partridge, 1966:123). Volgens die “International Dictionary of Education” (Page & Thomas, 1979:89 & 90) word die volgende twee definisies gebied vir “**counselling**”:

1. *"Giving advice to pupils/students on their scholastic development and career patterns or vocational choices.*
2. *"Giving therapy and guidance to pupils/students showing signs of disturbed behavior and stress".*

Die begrip "*counsel(l)or*" beteken die volgende, volgens Page & Thomas (1979:90) "*One who advises students on choice of careers*".

(4) **Sintese**

Tydens die implementering en verloop van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is voorligting aan die jeugdige gebied deur die programaanbieder, ten aansien van vak- en loopbaankeuses, loopbaanbeplanning en -ontwikkeling, studieoriëntering, entrepreneurskapsontwikkeling en selfkennis (vergelyk paragraaf 4.3). Individuele persoonsvoorligting en -berading is ook aan die voornemende UP-kandidate gebied. Die betrokke jeugdige wat deelgeneem het aan die genoemde program het leiding en advies ontvang vir hul toekomstige beroepsloopbane. Hulle het ook berading ontvang van die programaanbieder as geregistreerde opvoedkundige-sielkundige met betrekking tot hul menswees en die spesifieke aangeleenthede wat hul as problematies beleef het in die adolessensie fase waarin hul verkeer het en/of vanuit hul problematiese huislike gesitueerdheid (vergelyk paragraaf 2.9).

(5) **Die begrip 'kultuur'**

Die voornemende UP-kandidate as Eersterust-jeugdige, is deel van die groter Suid-Afrikaanse multikulturele samelewing. Die programaanbieder van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het met inagneming van die Eersterust-jeugdige se kulturele agtergrond, multikulturele voorligting aan die voornemende UP-kandidate aangebied. Die navorser gaan poog om hierdie studie vanuit 'n multikulturele paradigma te beskryf, ten einde in voeling te wees met die Eersterust-jeugdige se gesitueerdheid (vergelyk paragraaf 3.3.1.1). Ten einde die begrip multikulturele voorligting te begryp word die begrip kultuur ten aanvang van nader beskou. Aldus die HAT Verklarende Woordeboek (Odendaal *et al*, 1997:592) word kultuur soos volg gedefinieer: "*Kultuur is afkomstig van die Latynse "cultura" of "colere" wat wys op bewerk (van grond). Kultuur beteken "die ganse geestelike besitting van 'n volk of ander groep (ering) op elke terrein: geesteslewe, beskawingstoestand*".

(6) **Die begrip 'multikultureel'**

Voordat 'n gemeenskap as kultureel pluralisties of multikulturalisties beskou kan word, moet aan die volgende vier vereistes voldoen word (Appleton in Goodey, soos aangehaal deur Kriegler in UP-Dosent (1994:33) a). "*Die bestaan van verskillende kultuurgroepe*", b). "*Die groepe moet deel wees van 'n*

gemeenskaplike bestel”, c). “‘n *Strewe na kontinuïteit van die diversiteit*” en d). “*Relatiewe pariteit tussen die groepe*”.

(7) Die begrip ‘Multikulturele voorligting’

Volgens Axelson (1993:11-12) is alle voorligting in sommige opsigte multikultureel, of te wel, dan ten minste kruiskultureel. Hy is verder van mening dat multikulturele voorligting die verskillende kulturele omgewings, pertinente teorieë, tegnieke en praktyke van voorligting omvat. Gillis (1996:175) konstateer dat die fokus in kruiskulturele terapie is om nie noodwendig ‘n persoon van ‘n spesifieke kulturele groep te help nie, maar om mense met probleme, wat toevallig tot só ‘n groep behoort, te help. Axelson (1993:13) bied die volgende definisie van multikulturele voorligting: “*Multicultural counseling is defined as the interface between counselor and client that takes the personal dynamics of the counselor and client into consideration alongside the emerging, changing and/or static configurations that might be identified in the cultures of counselor and client*” (vergelyk paragraaf 3.3.1.1).

(8) Sintese

Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ te Eersterust, wat as ‘n gemeenskapsdiensprojek geïmplementeer was, het multikulturele voorligting en berading geïmpliseer. Hierdie stelling word gemaak aangesien die programaanbieder transkultureel, interkultureel en kruiskultureel tydens die programaanbieding te werk gegaan het. Die programaanbieder as hulpverlener was afkomstig vanuit ‘n minderheidsgroep en het gepoog om hulp te bied aan die Eersterust-jeugdige en ‘n beter verstandhouding onderling uiteindelik te bereik.

(9) Die begrip ‘verryking’

Die woordeboekdefinisies bied respektiewelik die volgende *semantiese skou* (Du Pré & Eksteen, 1995:438) (Labuschagne & Eksteen, 1993:1012) (Odendal *et al*, 1997:1187 & 1188):

- ‘*Verryk*’ (werkwoord)

- 1) “*Ryker maak of word; baie geld verdien*”, “*Vermeerder; toevoeg aan; tot voordeel, heil wees*”, “*Ryk maak of word, sy kennis vermeerder of aanvul*” en “*Aanvulling, vermeerdering*”
- 2) “*Op die een of ander wyse verbeter*”.

Etimologies beskou het die begrip ‘**verryking**’ as oorsprong die Nederlandse woord “*verrijken*”. Dié genoemde begrip impliseer om meer kennis op te doen en innerlik ryker te maak (Kruyskamp, 1961:2226). Vanuit Engels kan die volgende definisies dien as definiëring van die begrip ‘**verryking**’

(Bosman *et al.*, 1995:586) (Eksteen, 1997:625) (Kritizinger *et al.*, 1986:588) (Longmans, 1968:366) (Webster, 1905:495):

- **'verryk'**: enrich: "*increase one's knowledge, to enrich the mind, to improve the quality of, to make a valuable addition to*".
- **'verryking'**: "*enrichment: the act of making rich, or that which enriches, increase of value by improvements, embellishment; enriching*".

(10) Sintese

Verryking sal in dié studie beskou word as persoonsoptimalisering. In die studie sal gepoog word om die Eersterust-jeugdige wat deelgeneem het aan die program, se persoonsmoontlikhede deur voorligting en berading tot optimale selfverwerklikingsniveau in oorleg met die verwerklikingsgeleenthede te ontgin en te ontwikkel aan die hand van gepaste gestandaardiseerde- en ongestandaardiseerde persoons- en loopbaanverkenningmedia (vergelyk paragraaf 2.4.2).

(11) Die begrip 'program'

Die HAT (Odendal *et al.*, 1997:822) gee die volgende woorde as woordeboekbetekenisse aan die woord **'program'**: "*Geskryf waarin werksaamhede wat volgens 'n bepaalde plan verrig sal word, opgesom word; werksplan*" en "*Plan waarvolgens iets aangepak, uitgevoer word*". Die Groot Afrikaanse Sinoniemwoordeboek (Du Pré & Eksteen, 1995:271) gee die volgende betekenisse vir **'program'**: "*Beginselverklaring, beleidsprogram, beleidsuiteensetting, werklys en werkuiteensetting*". Die woord **'program'** is afgelei uit die volgende stamtale, volgens Hornby (1974:678), Kruyskamp *et al.* (1961:1585), Lewis & Short (1879:1460), Longmans (1968:931), Partridge (1966:265), Terblanche & Odendal (1966:812), Webster (1905:1145) en Weekley (1921:1154)

Laat Latyn: **"programma"**, "*a proclamation*", "*an edict*".

Grieks: **"prographiein"**: saamgestel uit **"pro"** (vooraf) + **"graphiein"** (skryf) "*to write before a public notice*".

Germaans: **"programma"**: wat onder meer beteken skriftelike skema of plan.

Frans: **"programme"**: "*That which is written or printed as a public notice or advertisement, a scheme, a prospectus*".

(12) **Die begrip ‘verrykingsprogram’**

Die bogenoemde begrip word soos volg gedefinieer deur die “International Dictionary of Education” en vry vertaal deur die navorser (Page & Thomas, 1979:122):

1. “‘n Program wat ontwerp is om te kompenseer vir kulturele deprivasie en dit mag moontlik ‘n soort remediërende program wees”.
2. “‘n Verlengstuk van die kurrikulum om die bekwame studente van addisionele opvoeding te voorsien”.
3. “Vir begaafde kinders ekstra stimulerende werk te bied”.
4. “Die stuur van die begaafde kinders om buite die klaskamer te leer, hetsy met projekte of in ‘n biblioteek”.
5. “Na-uurse uitstappies na konserte, uitstappies en buite-kurrikulêre klubs”.
6. “Die stuur van begaafde kinders na konferensies en somerkampe”.

Vir die doel van hierdie studie sal die eersgenoemde definisie wat dui op ‘n program ter wille van kulturele deprivasie, meer gewig dra.

(13) **Die kategorie ‘Voorligtingsverrykingsprogram’**

Na aanleiding van die voorafgaande titelverklarings kan gestel word dat tydens die studie gepoog sal word om aan die hand van ‘n werkplan (van aksie) sekere riglyne te stel, ten aansien van die voorligtingsituasie. Voorafgaande impliseer dat die werkplan kennisverbreding, kennisvermeerdering en ‘n algehele toename van geestesgesondheid behoort te laat plaasvind. Hierdie spesifieke program sal veral gefokus wees op ‘n gemeenskap soos Eersterust, wat as gevolg van die politieke verlede in Suid-Afrika gedepriveerd is deur onvoldoende onderwys- en voorligtingsituasies. Die maatskaplike probleme in Eersterust dra ook by tot tendense soos werkloosheid en armoede.

Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ van die Universiteit van Pretoria het met inagneming van die verlede, planmatig gepoog om voorligting en berading te bied aan die Eersterust-jeugdiges, sodat geleenthede soos tersiêre opleiding aan ‘n universiteit soos aan UP, behaal kan word. Sodoende dra die betrokke voorligtingsverrykingsprogram by tot waardetoevoeging ten aansien van die opleiding en lewensgeleenthede vir die Eersterust-jeugdiges. Die betrokke program het ook gepoog om die betrokke jeugdiges innerlik te verryk en meer lewensvaardige mense te maak en sodoende by te dra tot die toename aan geestesgesondheid in die groter Suid-Afrika (vergelyk Hoofstukke Twee, Drie en Vier).

1.3.3.4 'Eersterust'

(1) Die begrip 'Eersterust'

Eersterust is volgens Van der Walt (1966:32-33) sowat 12 kilometer noord-oos van die middestad van Pretoria geleë. Dié betrokke woongebied vir die Bruinmense, het sy bestaan omstreeks 1905 gehad, toe die destydse eienaar van 'n plaas digby Pretoria 'n deel van sy grond in woonerwe verdeel en te koop aangebied het. Die erwe was egter hoofsaaklik deur swartmense aangekoop. Gedurende 1958 is 'n gedeelte van die betrokke plaas (Derdepoort nommer 469) as 'n groepsgebied vir die Bruinmense van Pretoria geproklameer (Van der Walt, 1966:31).

Die presiese herkoms en oorsprong van die naam 'Eersterust' is onbekend en volgens Van der Walt (1966:32-33) blyk daar drie moontlike verklarings te wees:

- 1) Die destydse eienaar wat die betrokke plaas in erwe verdeel en te koop aangebied het, se dogter het verklaar dat haar vader 'n idealis was. Hy het in die ontwikkeling van die woonbuurt die moontlikheid ingesien om 'n eerste rusplek aan "die afstammeling van die slawe" te bied ("the decendants of the slaves").
- 2) Onder die Eersterust-inwoners word aanvaar dat die betrokke plek waar die woonbuurt aangelê is, die eerste rusplek was vir die poskoetse wat tussen Pretoria en Lydenburg diens gedoen het aan die einde van die vorige eeu. Vandaar die naam "Eerste Rust" volgens die Eersterust-inwoners.
- 3) Sommige inwoners meen dat tydens die Driejarige-oorlog, die Republikeinse magte uit Pretoria gewyk het tydens die Britse inval. Hulle het dan by die plek waar Eersterust aangelê is, versamel en gerus, voordat hulle die stryd verder gevoer het.

1.4 PROBLEEMSTELLING (VRAAGSTELLING)

Volgens die dokument "Universteit van Pretoria. Op pad na die Nuwe Millennium 1998-2001" (Universiteit van Pretoria, 1998:11) is dit onwaarskynlik dat die akademiese standaarde en die teleurstellende eksamenuitslae binne die senior sekondêre skoolstelsel en veral binne die histories benadeelde skole oor die korttermyn sal verbeter. Dié dokument stel dit verder dat 'n toenemende getal van die voornemende en reeds ingeskrewe universiteitstudente gevolglik in die toekoms aangewese sal wees op akademiese steun- en ontwikkelingsprogramme, ten einde van hul studies 'n sukses te maak. Die Universiteit van Pretoria het ook onderneem om gemeenskapsdiens te lewer (vergelyk paragraaf 1.2)

om sodoende 'n bydrae te lewer tot die opleiding en uiteindelijke welvaartskepping van almal in Suid-Afrika, maar veral van sy naby geleë gemeenskappe soos Eersterust. Toe die skoolhoof van Eersterust Sekondêr Nommer Een, die Universiteit van Pretoria versoek het om by sy skool betrokke te raak met die doel om gunstiger matriekuitslae (die grade-stelsel het nog nie bestaan tydens die implementering van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' nie en voortaan sal daar in die studie na die standerdstelsel verwys word) en akademiese prestasie te verkry met die oog op na- skoolse studies, het die Universiteit hierdie as 'n gulde geleentheid vir gemeenskapsdienshulpverlening gesien (vergelyk paragraaf 4.2).

Die motivering vir die oorhoofse Eersterustverrykingsprojek was die akademiese prestasie van die studente uit Eersterust aan die Universiteit van Pretoria of aan enige na-skoolse opleidingsinstansie. Die Eersterustprojek se doelwit was om aan voornemende UP-kandidate hulp te verleen in bepaalde vakke waarin probleme ondervind is en ook aan die onderwysers bystand te verleen. Dié genoemde onderwysprogram is aangevul deur 'n uitgebreide skoolvoorligtingsprogram. Hierdie program is geïmplementeer met die oog daarop om die voornemende UP-kandidate van hulp te wees om verantwoorde vakkeuses en studierigtingskeuses te maak, in oorleg met die leerders se aanleg en belangstelling. Op dié wyse word potensiële studente al op skoolvlak geïdentifiseer en voorberei vir tersiêre onderrig (vergelyk paragraaf 4.2). Hierdie Eersterustprojek het oor 'n tydperk van agt jaar verloop en aangesien daar 'n evaluering ('n waardeskatting of waardebeplanning) behoort plaas te vind (vergelyk paragraaf 1.3.3.1) van die invloed van die bemoeienies met die betrokke onderwys-, politieke- en sosiaal benadeelde gemeenskap, kan die oorkoepelende vraag gevolglik geformuleer word:

“Het die Eersterustprojek en veral die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ as ‘n gemeenskapsdiensprojek van die Universiteit van Pretoria, daarin geslaag om langtermynondersteuning en inferensie aan die Eersterust-jeugdige te bied, ten aansien van die voorbereiding vir suksesvolle akademiese sukses in tersiêre studies en om dus hul loopbane en lewenskwaliteit te bevorder?”

Die volgende verfynde vraagstellings vloei noodwendig uit die probleemstelling:

1.4.1 Eerste probleemstelling

Watter besondere voorligtingsbehoefte bestaan by die betrokke Eersterust-jeugdige? (vergelyk Hoofstuk Drie).

1.4.2 Tweede probleemstelling

Watter besondere voorligtingsprogram blyk die mees gepaste te wees, in ag genome die Eersterust-jeugdige se besondere voorligtingsbehoefte? (vergelyk Hoofstuk Vier).

1.4.3 Derde probleemstelling

Watter voordele het die Universiteit van Pretoria se besondere voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust vir dié betrokke jeugdige ingehou? (vergelyk Hoofstukke Vier en Vyf).

1.5 HIPOTESE FORMULERING (voorlopige antwoordgewing)

Volgens Babbie (1998:52) kan 'n hipotese soos volg gedefinieer word: "*Hypotheses are specified expectations about empirical reality, derived from propositions*". Dunlap (in Babbie, 1998:56) brei verder uit: "*A hypothesis is the basic statement that is tested in research*". Doley (in Landman *et al.*, 1987:48) vind aansluiting by bogenoemde stellings en bied die volgende definisie: "*'n Hipotese is 'n toetsbare aanname wat einlik 'n vooropgestelde antwoord op 'n probleem is wat oproep tot die verantwoordbare en verantwoordelike aanwending van doeltreffende navorsingsprosedures*".

In die lig van die bostaande definisies en die voorafgaande probleemstelling, gaan hierdie studie poog om aan die hand van doeltreffende navorsing aan te dui dat die 'Voorligtingsverrykingsprogram' wel die voorligtingsbehoefte en loopbaanoriënteringsbehoefte van die Eersterust-jeugdige aanspreek op 'n wetenskaplik-verantwoordbare wyse. Hierdie betrokke jeugdige bevind hulle in 'n gemeenskap soos Eersterust, waar daar ongunstige gemeenskapstendense en maatskaplike probleme presenteer en die onderwys- en voorligtingsituasie tot in die onlangse verlede hul toekomsdrome verydel het. Sodoende kan hierdie genoemde jeugdige deur die hulpverlening van die 'Voorligtingsverrykingsprogram, voorberei word vir die wêreld van tersiêre opleiding en -opvoeding en om sodoende bemagtig te wees vir die veeleisende wêreld van werk. Hierdie poging van die aanbieder van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was egter net moontlik in vennootskapverband om 'n substantiewe program tesame te laat vorm aanneem.

1.5.1 Eerste hipotese

Die voorligtingsbehoefte van die Eersterust-jeugdige is in ooreenstemming met die oorkoepelende loopbaanvoorligting- en beradingsdoel, naamlik om elke persoon tot sinvolle en optimale selforiëntering in hul loopbaanlewe, loopbaankeuse en loopbaanbeoefening te begelei. Hierdie onderwys en voorligtingsbehoefte figureer en bestaan by die jeugdige en behoort gevolglik aangespreek te word (vergelyk Hoofstuk Drie).

1.5.2 Tweede hipotese

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' blyk die mees geskikte program te wees, aangesien dit 'n geïntegreerde benadering bied wat al die besondere voorligtings- en beradingsbehoefte van die Eersterust-jeugdige toereikend kan aanspreek soos wat dit presenteer (vergelyk Hoofstuk Vier).

1.5.3 Derde hipotese

Aangesien daar gepoog is om die betrokke Eersterust-jeugdige se voorligtings- en beradingsbehoefte optimaal deur die wetenskaplik-verantwoorde voorligtingsverrykingsprogram aan te spreek, dien dit tot steungewing en ter voorbereiding vir verbeterde toetrede tot en om kwaliteit na-skoolse opleiding te verseker. Sodoende behoort die betrokke jeugdige beter voorbereid te wees vir die snel veranderende en kompeterende wêreld van werk (vergelyk Hoofstukke Vier en Vyf).

1.6 DOEL MET DIE STUDIE

Die doel met die studie, soos blyk uit die titel, is om die 'Voorligtingsverrykingsprogram' van die Universiteit van Pretoria op 'n wetenskaplike en verantwoorde wyse te evalueer. Sodoende kan bepaal word of die gestelde doelwitte bereik is en of waardetoevoeging plaasgevind het tydens en na afloop van die program in die betrokke Eersterust-jeugdige se lewens.

Die doelwitte van hierdie studie kan soos volg gedefinieer word:

- *Eerstens:* Ten einde die bogenoemde oorkoepelende doel te bereik, gaan gepoog word om eerstens 'n profiel saam te stel van die Eersterust-jeugdige, ten einde te bepaal wat sy herkoms en sosio-politiese en sosio-ekonomiese agtergrond behels, maar ook die samelewingstendense en maatskaplike probleme wat verhoed dat hy sy volle persoonsmoontlikhede kan aktualiseer (vergelyk Hoofstuk Twee).
- *Tweedens:* Die onderwys en voorligtingsituasie van die Bruinjeugdige moet bespreek word vanuit 'n verlede perspektief, maar ook vanuit 'n hede perspektief, met multikulturalisme as fokus en met 'n volledige skou op die resente onderwys- en opleidingsdokumente as rigtingaanduiders vir die hede en vir die toekoms. Sodoende word hierdie Bruinjeugdige se unieke behoeftes ontgin en bepaal (vergelyk Hoofstuk Drie).

- *Derdens:* 'n Verdere en belangrike doelwit is om die 'Voorligtingsverrykingsprogram' aan te bied in terme van die rede vir die ontstaan en die rasionaal daarvan, die doelstellings, teikengroepe en die metodes wat aangewend is, te belig. Van belang is egter ook om die verloop en die inhoud van die program uit te lig, maar ook die uitkomst van die program uit te wys (vergelyk Hoofstuk Vier).
- *Vierdens:* Die bepaling van die suksesvolheid van die genoemde program, al dan nie, is 'n verdere doelwit, want sodoende kan 'n bepaling gemaak word van die waardetoevoeging en die rendemente van so 'n program en die waarde daarvan op die betrokke jeugdige se lewens. 'n Bepaling behoort egter ook gemaak te word oor die ongunstige aspekte wat uit die program voortvloei het en watter rol hierdie aspekte op die jeugdige se lewens uitgeoefen het (vergelyk Hoofstuk Vyf).
- *Vyfdens:* 'n Laaste doelwit is om 'n bydrae te lewer tot gemeenskapsdiens aan die Bruinjeugdige en die Universiteit van Pretoria, ten einde voorstelle te maak vir die programbevordering van soortgelyke en toekomstige voorligtingsverrykingsprogramme (vergelyk Hoofstuk Ses).

1.7 METODOLOGIESE VERANTWOORDING

1.7.1 Inleidend

Ten einde die begrip '**metodologie**' beter te verstaan, blyk die nodigheid om vanuit 'n etimologies-semantiese skou daarna te kyk. Volgens Landman (1980:5) beteken '**metode**' in Grieks ("*meta*" + "*hodos*") "*methodos*", die weg waarlangs. In Engels word metode as "*method, plan, manner, procedure, system*" aangedui volgens Bosman *et al* (1995:320). Volgens die HAT (Odendal *et al*, 1997:661) beteken '**metode**' die volgende:

- "*n Vaste, weldeurdagte manier waarop te werk gegaan word om 'n bepaalde doel te bereik*".
- "*Prosedure wat gevolg word in die uitvoering van 'n taakplanmatigheid, ordelikheid, sisteem*".

Babbie (1998:18) is van mening dat metodologie 'n subarea/veld van epistemologie is. Epistemologie is volgens hom die wetenskap van kennis ("*...the science of knowing*") en metodologie is die wetenskap om uit te vind, of om tot kennis te kom ("*...might be called the science of finding out*"). Metodologie is dus die wetenskap van metodes en volgens Landman (1980:5) moet die wetenskaplike ondersoeker van 'n toepaslike metode (weg) gebruik maak wat die werklikheidsaspek wat hy wil ondersoek toeganklik vir hom sal maak. Volgens Mouton en Marais (1991:196) impliseer wetenskapbeoefening in die

Die navorser sal tydens die ondersoek en blootlegging van die studietema egter van meer as een metode gebruik maak, ten einde tot metodologiese verantwoording te kom (vegelyk paragraaf 5.2.3). Deur van verskeie metodes gebruik te maak, kan daar gewaak word teen metode-monisme, dit wil sê teen die verabsoluttering van een enkele navorsingmetode (Jacobs *et al*, 1992:16). Mouton en Marais (1991:196) is van mening dat die kwaliteit van die navorsingsbevindings afhanklik is van die metodologie wat gevolg is. Gevolglik moet die navorser volledig verslag doen oor hoe die navorsing beplan, gestruktureer en uitgevoer is en sodoende aan die eise van wetenskaplikheid voldoen.

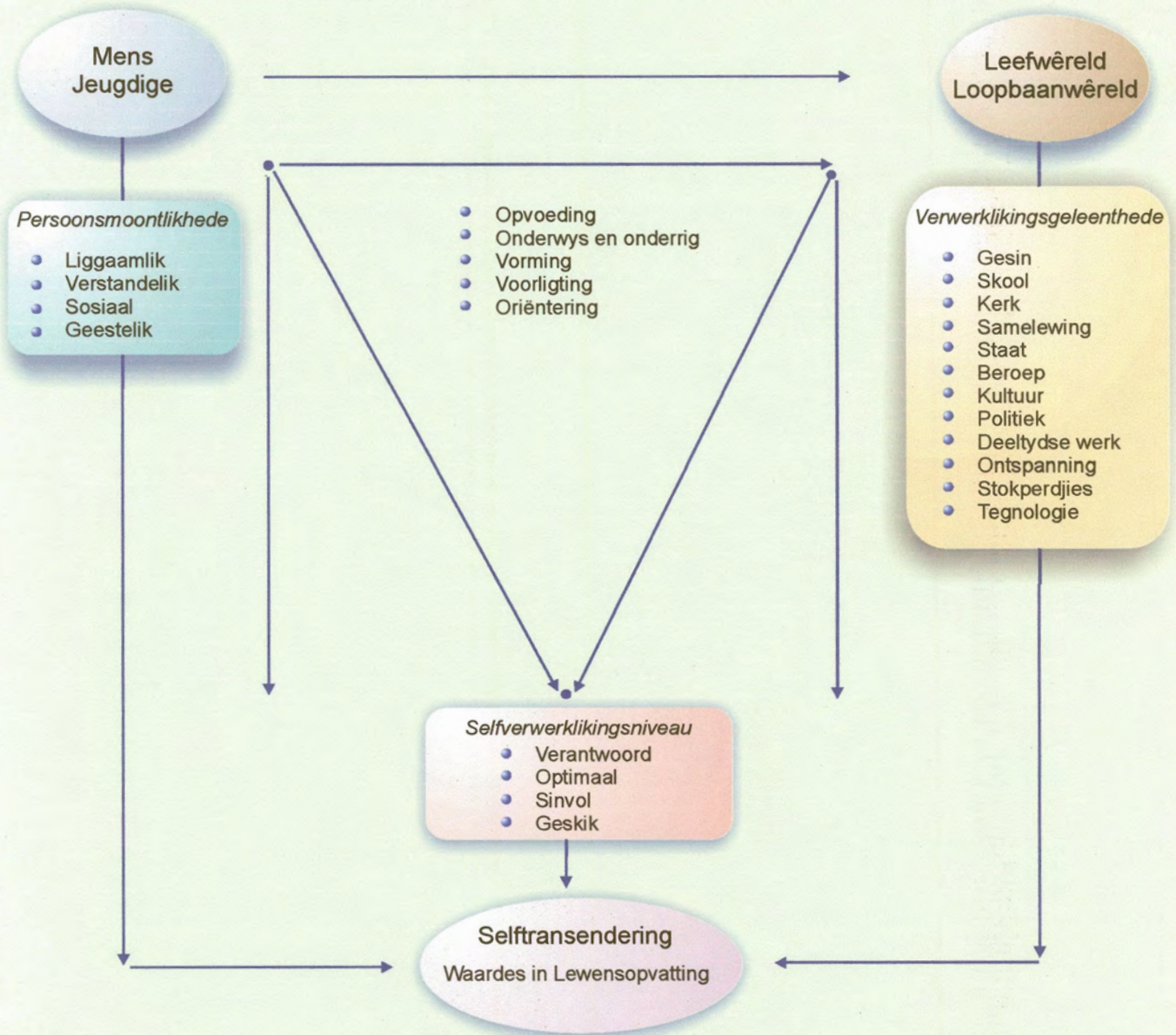
1.7.2 Metode

Die metodes ter sprake vir gebruik in die ondersoek is vervolgens saamgevat in Tabel 1.1:

Tabel 1.1: Die Metodologiese verantwoording van die studie

Die Fenomenologiese metode	Segswaarde vir hierdie studie
<p>Die begrip ‘fenomenologie’ aldus Van Rensburg en Landman (in Landman <i>et al</i> 1987:15-16) is afgelei van die woord “fenomeen” of verskynsel. Die herkoms is vanuit Grieks (“<i>phainomenon</i>”) wat beteken “<i>ek spreek, ek laat hoor</i>”. Die “ek” in dié geval dui op die werklikheid. Die Fenomenologie is die metode of weg wat die ondersoeker volg om die wesenskenmerke van ‘n bepaalde verskynsel (fenomeen) deur bewuste indink en bewuste verbeelding te ontdek, te verwoord, tot spreke te bring soos dit in homself werklik is. Fenomenologie is gevolglik die uitspraak van die essensies van ‘n saak: essensies word sigbaar gemaak.</p>	<p>Die fenomenologie as metode is bruikbaar in die studie om die volgende redes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Die leefwêreldlike loopbaanoriënteringwerklikheid van die Eersterust-jeugdige word as vertrekpunt geneem. • Die fenomenologie leen hom tot doelbewuste kritiese en sistematiese ondersoek na die essensies- en sinsopenbaring van die voorligtingsprogram ten behoeve van die Eersterust-jeugdige. • Die fenomenologie is antropologies, pedagogies-verantwoord en vanuit ‘n loopbaanoriënterings-perspektief is die fenomenologie ook lewensvatbaar en dus lewens- en arbeidsopvatlik toelaatbaar (Jacobs (red), 1988:15). Die ‘Voorligtings-verrykingsprogram’ word geëvalueer in die lig van die lewens- en arbeidsopvatlike toelaatbaarheid daarvan. • ‘n ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ word makro- en mikrostruktureel deur kategorieë en essensies voorgestel.

DIE VOORLIGTINGSPROGRAM

Figuur 2.1 'n Profiel van die persoon en die verwerklikingsgeleentehede vir die Eersterust-jeugdige.

Die Triadiese metode	Segswaarde vir hierdie studie
<p>Volgens Gerber (in Jacobs <i>et al</i>, 1992:21) toon wetenskaplike denke 'n triadiese struktuur. Sodoende is daar voortdurend 'n beweging, voortgang of aktiwiteit in die wetenskaplike denke of –gebeure. 'n Triadiese benadering veronderstel vanaf 'n stelling of tese, 'n niveauperheffende gebeure tot by die sintese (Jacobs (red.), 1988:15).</p> <p>(vergelyk Figuur 1.1)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Die loopbaanoriënteringswerklikheid dien as oorsprong (eerste tese) en moontlikheidsvoorwaarde vir die loopbaanonderwysessensies (tweede tese). • Die loopbaanoriënteringswerklikheid (eerste tese) en loopbaanonderwysessensies (tweede tese) gaan gesamentlik oor in die sintese, naamlik, die voorligtingsverrykingsprogram. • Die loopbaanoriënteringswerklikheid (eerste tese) as moontlikheidsvoorwaarde vir niveauperheffing, die loopbaanonderwysessensies (tweede tese) het tot gevolg 'n voorligtingsverrykingsprogram as sintese of uitkoms.

Die Hermeneutiese metode	Segswaarde vir hierdie studie
<p>Hierdie metode impliseer dat daar spesifiek gevra word na die sin (betekenis) van die problematiek waaroor die studie handel. Die hermeneutiese vraag lui: “<i>Waartoe dien dit...?</i>” en veronderstel wat die doel en sin van die studie is. As dié vraag dus gevra word, word daar hermeneuties te werk gegaan. Die beantwoording van die “waartoe-dien vraag” kan slegs geskied indien intensiewe literatuurstudie gedoen word (Landman, 1985:60).</p>	<p>Hermeneutiek word dus aangewend om tot begryping te kom en poog om perspektief rakende die verskynsel te bring en dit uit te lê. Nadat die ‘Voorligtingsverrykingsessensies fenomenologies aan die lig gebring is, word die hermeneutiese vraag gestel, naamlik: “Waartoe dien hierdie voorligtingsverrykingsessensies wat aan die lig gebring is?” Vervolgens kan daar hermeneuties gevra word:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wat is die sin en doel van 'n wetenskaplik-verantwoorde voorligtingsverrykingsprogram? ▪ Wat beteken voorafgaande vir voorligting? ▪ Watter perspektief bring die voorafgaande ten opsigte van die voorligtingsverrykingswerklikheid? <p>'n Sinvolle oorkoepelende hermeneutiese vraag wat in hierdie studie gevra moet word is: “Wat is die sin en doel van die voorligtingsverrykingsprogram deur die Universiteit van Pretoria te Eersterust?”</p>

Effektiewe literatuurstudie en kritiese teksstudie	Segswaarde vir hierdie studie
<p>“Literatuurstudie is ‘n fundamentele deel van alle navorsing, vorm die basis daarvan en is ‘n sinvolle wyse om op die voorpunt en in die brandpunt van die navorsing te kom” (Landman, 1980:33). Landman konstateer verder dat wanneer gepraat word van effektiewe literatuurstudie, beteken “effektief” eintlik “fenomenologies goedgekeur” (Landman, 1980:37). Kritiese teksstudie moet egter ook ter ondersteuning van die effektiewe literatuurstudie gedoen word, aldus Jacobs in (Jacobs (red.), 1988:16)</p>	<p>Die navorser het ‘n uitgebreide literatuurstudie ondersoek onderneem vanuit primêre en sekondêre bronne, ten einde hierdie navorsing in die groter raamwerk van wetenskaplike kennis te plaas en om verslag te lewer oor navorsing wat in die verlede en tans oor hierdie spesifieke navorsingsveld onderneem is (vergelyk Babbie, 1998:A17). Die navorser gaan deurgaans poog om deur relevante literatuur die studietema en noodsaaklike essensies met die fenomenologiese denkwysse te belig, bestudeer en evalueer.</p> <p>Die doelwit van die literatuurstudie en die teksstudie is om navorsing wat oor voorligtingverrykingsprogramme en navorsing wat oor die Bruinjeugdige en spesifiek oor die Eersterust-jeugdige gedoen is, krities te analiseer en te evalueer. Laasgenoemde aksie is gedoen om telkens die fenomeen en dus die boodskap van elke betrokke skrywer bloot te lê, te verneem en uiteindelik te interpreteer tot ‘n unieke sintese van voorligtingverrykingsprogramme ten behoeve van die Eersterust-jeugdige.</p>

Veldstudiemetode	Segswaarde vir hierdie studie
<p>Ten einde eerstehandse inligting aangaande 'n spesifieke navorsingsterrein te bekom, moet die navorsers die sogenaamde veld betree waar die gebeure sigbaar afspeel (Landman, 1980:280). Soos dit blyk uit die "Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag" (Malan, 1995:2) asook uit Jacobs (1988:17) dat die voorligtings- en beradingsgebeure onder meer bestudeer kan word deur observasie, intuïsie en bepaalde tegnieke soos verslaggewing/skrywing, psigometriese assessering (persoonsverkenning en loopbaanbeplanning), lewensvaardighede ontwikkeling, die hou van oueraande, loopbaanskoue, entrepreneursskapsontwikkeling en die voer van individuele onderhoude.</p>	<p>Die volgende onderhoude is deur die <i>programaanbieder</i> gevoer:</p> <ul style="list-style-type: none"> # leerders: standers 7, 8, 9 en 10 (grade 9,10,11,12) # ouers # voorligtingonderwysers <p>Die volgende semi-gestruktureerde onderhoude is deur die <i>navorsers</i> gevoer:</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Mevrouw Henda Van der Merwe, Maatskaplike werker te Kinder- en Gesinsorgvereniging te Eersterust. ii. Meneer Johan Du Rand, Nasionale partyleier te Eersterust en tans lid van die Uitvoerende komitee, Stadsraad van Pretoria. Hy is al twintig jaar 'n inwoner in Eersterust. iii. Doktor HJ Schutte, 'n Eerwaarde in die Lutherse kerk en sewentien jaar woonagtig in Eersterust. <p>Die titel van die navorsing het telkens as uitgangspunt gedien tydens die onderhoudvoering. Die vrae wat gestel was aan dié betrokke persone was daarop gerig om die titel te verhelder en die studie te rig. 'n Poging was aangewend om nie-leidende vrae aan die persone te vra nie (vergelyk Bylaag A).</p>

1.8 TERUGSKOU, PROGRAMAANKONDIGING EN HOOFSTUK-INDELING

1.8.1 Terugskou

In Hoofstuk Een het die navorsers gepoog om die onderwerp van die studie te begryp. Gevolglik is die titel en belangrike begrippe verhelder en is die probleemstelling, hipoteseformulering, doelformulering en metodologiese verantwoording aangebied.

1.8.2 Programaankondiging en Hoofstukindeling

In die verloop van dié studie sal onderskeidelik aandag geskenk word aan die volgende:

♦ **Hoofstuk Twee**

In Hoofstuk Twee word die agtergrondgeskiedenis van die Bruinjeugdige te Eersterust bespreek naamlik, hulle herkoms, die ontwikkelingsfase waarin hulle verkeer, hulle sosio-politiese en – ekonomiese gesitueerdheid, hulle algemene en spesifieke behoeftes en laastens die samelewingstendense en maatskaplike probleme wat 'n invloed uitoefen op die Eersterust samelewing en die Eersterust-jeugdige as sodanig.

♦ **Hoofstuk Drie**

Die Onderwys- en voorligtingsituasie van die Bruinjeugdige word in hierdie hoofstuk toegelig vanuit die verlede sowel as die hede. Die huidige onderwys- en voorligtingsituasie word veral beskryf vanuit multikulturalisme en resente dokumente wat as rigtingaanduiders dien.

♦ **Hoofstuk Vier**

'n Voorligtingsverrykingsprogram as diens aan voornemende Eersterust-universiteitkandidate word beskryf ten aansien van die inhoud en die verloop daarvan.

♦ **Hoofstuk Vyf**

Die wetenskaplike navorsingsmetodes wat gevolg is tydens die navorsing word bespreek. Die uitkoms van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' word na afloop daarvan bepaal en die redes vir terminering van die Eersterustprojek word aangebied.

◆ **Hoofstuk Ses**

Die belangrikste bevindings van hierdie navorsing word saamgevat en enkele gemotiveerde aanbevelings word gedoen rakende voorligtingsverrykingsprogramme vir studente aan die Universiteit van Pretoria.

HOOFSTUK TWEE

DIE EERSTERUST-JEUGDIGE: 'N PERSPEKTIEF OP 'N VERANDERENDE LEEFWÊRELD

2.1 INLEIDING

Volgens die “Education white paper 3” (July, 1997:22) moet aandag geskenk word aan die gaping tussen die intellektuele verwagtings van tersiêre opvoedkundige programme en die gereedheid van skoolverlaters vir sukses in die betrokke akademiese studies. Oorbruggings- en toelatingsprogramme word bepleit asook die ontwikkeling en voorsiening van studente ondersteuningsdienste, te wete loopbaanvoorligting, berading en finansiële hulpdienste (vergelyk paragraaf 3.3.2.1). Die dokument “Outcomes Based Education in South Africa” (kortweg genoem) (March, 1997:52) benadruk die noodsaak aan verrykingsprogramme aan leerders met meer potensiaal (vergelyk paragraaf 3.3.2.12). Hierdie genoemde ondersteuningsprogramme behoort veral die probleem aan te spreek van die Bruinmense wat volgens die gemiddelde die laagste vlakke van opvoedkundige prestasies van alle bevolkingsgroepe (nege jaar van opvoeding) bereik het (Kortweg genoem: “Report of the National Committee on Further Education”, August 1997:33-34) (vergelyk paragraaf 3.3.2.10).

Skoolverlaters is nie die enigste persone wat onvoldoende voorberei is vir die toekoms nie. Loopbaanbeoefenaars is volgens “The Report of the National Committee on Further Education” (14 August 1997:73) onvoldoende voorberei om die arbeidsmark te betree. Dié genoemde verslag (14 August 1997:73) konstateer dat leerders op ‘n professionele wyse voorligting moet ontvang ten einde toereikend voorberei te wees vir die wêreld van werk, om ‘n verantwoordbare loopbaankeuse te kan maak en bemagtig te wees om die veranderings en eisestellings van die toekoms te kan hanteer.

Die noodsaaklikheid van ‘n ‘Voorligtingverrykingsprogram’ aan die Eersterust-jeugdige ten einde voorberei te word vir die veeleisende wêreld van werk, blyk uit die appèl wat bogenoemde resente en rigtingaanduidende dokumente rig. Die Eersterust-jeugdige gaan in dié hoofstuk in konteks geplaas word vanuit ‘n historiese, maar ook vanuit ‘n hedendaagse beskouing. Dié jeugdige se ontwikkelingsfase en behoeftes en relevante maatskaplike probleme wat ‘n invloed op hulle uitoefen, sal ook aandag geniet. Vervolgens word enkele kernbegrippe verhelder.

2.2 BEGRIPSVERHELDERING

Die navorser gaan in hierdie studie na die **Eersterust-jeugdige** verwys. Dié begrip sal verkieslik gebruik word om die uiteenlopende sensitiewe polemieë jeens die gebruik van die terme **Bruinmens** en **Kleurling** in ag te neem. Waar die nodigheid wel blyk en 'n nadere presisering en 'n holistiese siening van onder andere die jeugdige se herkoms, ontwikkelings- en lewensfase benodig word, sal die begrip **Bruinmens** aangewend word.

Die HAT (Odendal *et al*, 1997:113) konstateer dat die benaming **Bruinmens** beteken: "*Van, soos, wat betrekking het op die bevolkingsgroep wat ook bekend staan as Kleurling*". Die begrip **Kleurling** word soos volg gedefinieer: (Odendal *et al*, 1997:537) "*Kleurling in Suid-Afrika, lid van 'n groep van die gekleurde bevolking – deur die meeste persone teenoor of van wie dit gebruik word, as neerhalend en diskriminerend aangevoel en dus lief te vermy*". Eerwaarde Allan Hendrickse meld in dié verband: "*The term Coloured is not of our own thinking, and if we look at the circumstances of the South African situation then you must ask why. We have no peculiar colour, we have no peculiar language and if other people see these peculiarities they see them not because they see them but because they want other people to see them*" (Venter, 1974:5). Die Bruinbevolking toon oor die algemeen 'n duidelike afwysing van tipering en diskriminasie.

Gedurende die afgelope twee of drie dekades was daar oor die Bruinmense en spesifiek die Bruinmense van Eersterust navorsing gedoen en sal hierdie minder resente inligting veral aangewend word om die belangrike agtergrondgeskiedenis (soos die herkoms) van die Bruinmense weer te gee. Literatuur aangaande die afgelope dekade is egter minder beskikbaar. Semi-gestruktureerde onderhoude aan die hand van spesifieke vrae is gevoer om minder resente inligting aan te vul en resente inligting te bekom (vergelyk Bylaag A). Waardevolle resente inligting aangaande die maatskaplike tendense en probleme in Eersterust in die besonder, maar ook oor die Bruinmense oor die algemeen, is ook bekom by wyse van die beskikbaarstelling deur die Departement Maatskaplike Werk van die Universiteit van Pretoria van vierdejaar-studente se navorsingstudies.

2.3 'N HISTORIESE SKOU OP DIE BRUINBEVOLKING VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

Jacobs (1968:13) en Coertze (1975:22) is van mening dat die bevolking waaruit die Bruinmense saamgestel is, biologies sowel as kultuurhistories uiters heterogeen van aard is. Hulle identifiseer die volgende komponente waaruit die Bruinbevolking saamgestel is: Hottentotte en Boesmans, Slawe en ander verwante immigrante gekleurde mense en 'n toevoeging van Blankes en Swartmense.

Vervolgens sal 'n profiel van die **Eersterust-jeugdige** saamgestel word, ten einde die jeugdige vanuit 'n totaliteitbeskouing te beskryf.

2.4 'N PROFIEL VAN DIE EERSTERUST-JEUGDIGE SE PERSOONSWEES: LIGGAAMLIKE-, VERSTANDELIKE-, GEESTELIKE- EN SOSIALE MOONTLIKHEDE

Die Eersterust-jeugdige wat die loopbaanwêreld optimaal moet verwerklik in die lig van sy persoonsmoontlikhede, verwerklikingsgeleenthede en lewensopvatting, kan skematies voorgestel word. (vergelyk Figuur 2.1). Hierdie hoofstuk se uitleg sal vervolgens volgens die triade van die profiel van die Eersterust-jeugdige toegelig word:

2.4.1 Persoonsmoontlikhede

Die jeugdige beskik oor moontlike potensiaal wat tot verwerkliking behoort te kom. Hierdie moontlikhede word vir loopbaanvoorligtingsdoeleindes onderskei in die liggaamlike-, verstandelike-, geestelike- en sosiale moontlikhede.

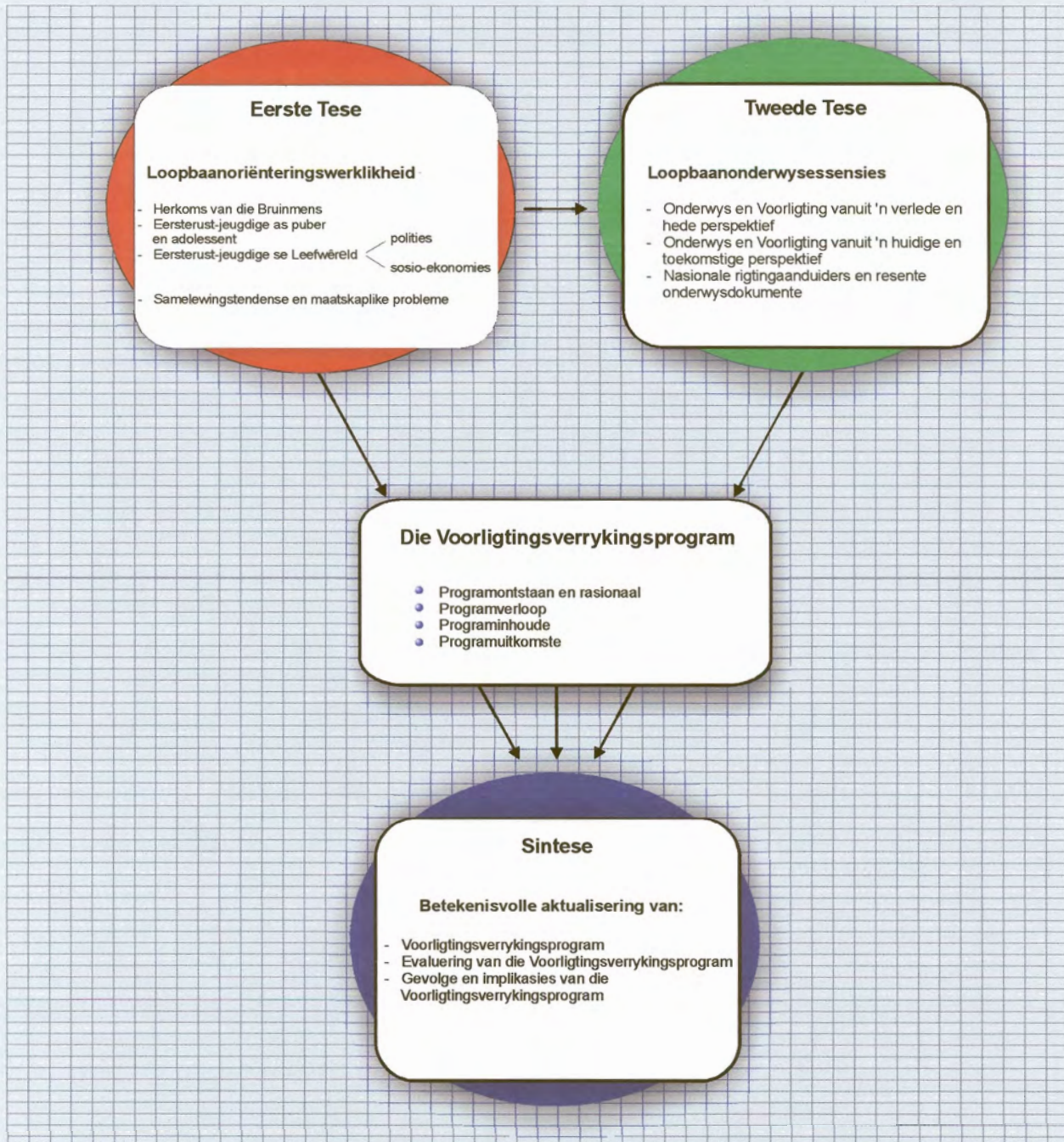
2.4.1.1 Liggaamlike- en Fisiologiese ontwikkeling

Tydens dié fase vind heelwat veranderings plaas gekenmerk deur uiterlike liggaamlike- en inwendige fisiologiese veranderings. Die volgende veranderings vind plaas: van liggaamsgrootte en -lengte, hormoonveranderings, ontwikkeling van geslagsorgane en die bereiking van geslagsrypheid (Louw (red.) *et al*, 1990:401). Die adolescent heg op kognitiewe, affektiewe en normatiewe wyse betekenis aan dié veranderings. Sy liggaamsbeeld hou verband met sy selfagting en van belang is hoe ander hom waarneem, veral die portuurgroep se siening (Louw *et al*, 1990:404).

2.4.1.2 Kognitiewe (verstandelike) ontwikkeling

Kognisie word gedefinieer as die funksie van waarneem, ken en weet (Odendal *et al*, 1997:555). Bender (1998:62) konstateer dat kognisie beskryf kan word as die verstandelike proses wat by die verwerking en gebruik van kennis in werking tree. Volgens Louw *et al* (1990:417-418, 422) ontwikkel die adolescent se kognitiewe vermoë kwalitatief en kwantitatief. Kwantitatief in die sin dat intellektuele take makliker, vinniger en effektiwer bemeester kan word en kwalitatief in die sin van verandering ten opsigte van die aard van die denkprosesse en die kognitiewe struktuur. Sodoende word die adolescent in staat gestel om aan toenemende komplekse opvoedkundige eise te voldoen.

Triade van die Voorligtingsverrykingsprogram

Figuur 1.1 'n Triade van die Voorligtingsverrykingsprogram

'n Groter mate van abstrakte denke ontwikkel rakende abstrahede, byvoorbeeld oor maatskaplike geregtigheid en die hiernamaals (vergelyk onderstaande bespreking).

2.4.1.3 Normatiewe- en Geestelike (Religieuse) ontwikkeling

Kognitief is die adolessent volgens Bender (1998:70) besig om die vermoë te ontwikkel om abstrak te dink en beweeg sodoende van die konkrete na 'n begrip van die geestelike. Emosioneel hunker die adolessent na beheer en stabiliteit in die toekoms en in die onbekende. In die adolessent se soeke na geestelike satisfaksie, verminder die invloed van volwasse en vroeë, ongeloof en ontevredenheid neem toe. Die adolessent is geestelik rusteloos totdat hulle geestelike satisfaksie vind. Volgens Mattheus (1991:39) kan die vestiging van 'n stel morele waardes tydens adolessensie beskou word as een van die mees kardinale lewensake, eie aan adolessensie. Die adolessent aanvaar nie meer soos in vroeër lewensstadia summier standpunte nie, maar bevraagteken, beproef en ondersoek die standpunte ten aansien van reg en verkeerd en toelaatbaar of nie toelaatbaar nie. Die ontwikkeling van 'n stel morele oortuigings hou verband met die uitbouing van 'n selfidentiteit, religieuse verankering en die gewete en sosialisering met veral die portuurgroep (Mattheus, 1991:39). Die adolessent kom dikwels voor botsende waardes te staan ten aansien van die portuurgroep wat druk uitoefen, die seksualiteit wat hanteer moet word en die verskillende sosio-ekonomiese, rasse- en godsdienstige groepe met die verskillende sienings van elk. Die adolessent moet gevolglik 'n keuse maak nieteenstaande, of as gevolg van die druk wat uitgeoefen word (Bender, 1998:73). Sodoende moet 'n eie stel beskouings gevorm word wat die gedrag van die adolessent rig.

2.4.1.4 Sosiale ontwikkeling

Die Jeugdige behoort sosiale rypheid te bereik tydens adolessensie. Die proses van emansipasie begin tydens adolessensie, aangesien die sentrale rol wat eers deur die gesin vervul is, nou in 'n groot mate deur die portuurgroep vervang word (Bender, 1998:67). Vroeër het die ouers namens die adolessent beplan, gedink en gesorg, maar die adolessent wil nou 'n eie weg vir homself baan. Sodoende word nou na onafhanklikheid gestreef wat deel uitmaak van die volwassewordingsproses.

Die portuurgroep se rol word toenemend groter, want die adolessent kan onveilig voel buite die groep. Hy soek na sekuriteit en sosiale aanvaarding en vrees verwerping wat eensaamheid tot gevolg kan hê. Die portuurgroep is ook belangrik vir die skep van geleenthede vir voorbeelde van volwasse verhoudings. Sodoende word dit 'n geleentheid om die opinies en idees te toets, 'n maatstaf waaraan optrede en gedrag gemeet kan word en sodoende om die eie identiteit te vestig (Atwater, 1983:167). Mattheus (1991:40) is van mening dat die portuurgroep as baie belangrik geag word deur vele Bruinjeugdige, as gevolg van die volgende faktore: dikwels word geen of baie min leiding in die ouerhuis gegee, die afwesigheid van die vader en die moeder weens bepaalde werksomstandighede en

ook weens die ouers se dikwelse onvermoë om die nodige voorbeeld aan die kinders te stel, vanweë die feit dat die ouers se eie opvoeding te kort skiet (vergelyk paragrawe 2.9.1-2.9.8).

2.4.2 Verwerklikingsgeleentheid

Persoonsverwerkliking is slegs moontlik indien verwerklikingsgeleentheid geredelik beskikbaar is. Hierdie verwerklikingsgeleentheid om leefinhoud te verower wat loopbaanbetekenis het, word onder meer deur die gesins-, skool-, kerklike-, staatkundige-, loopbaanlewe- en politieke bedrywighede, asook deur die samelewing, deelydse werk, stokperdjies, kultuur en onspanning gebied (Joubert (red.) 1985:18) (vergelyk Figuur 2.1). Die noodsaak aan vennote in die onderwys moet hier uitgewys word, maar ook die opgawe van die kerk, staat en welsynsorganisasies en veral die samelewing en die ouers as primêre opvoeders om saam te werk om 'n gemeenskaplike doel te bereik. Dié genoemde vennote behoort in spanverband saam te werk, ten einde die probleme van die Bruinjeugdige en veral die Eersterust-jeugdige aan te spreek (vergelyk paragraaf 2.9). Die Eersterust-jeugdige het nie altyd die genoemde verwerklikingsgeleentheid tot sy beskikking nie, hetsy weens maatskaplike probleme soos byvoorbeeld werkloosheid wat armoede veroorsaak, wat weer min loopbaankeuses tot gevolg het. Sodoende vind persoonsverwerkliking dikwels ontoereikend plaas en is die jeugdige op voorligting aangewese. Voorligting het die funksie om verryking en realisering van die volle potensiaal te laat plaasvind, deurdat die persoon verander. Die Eersterust-jeugdige is nie uitgelewer aan die ongunstige omstandighede nie.

2.4.3 Lewens- en loopbaangeoriënteerdheid

Loopbaanvoorligting word onder meer voltrek deur *opvoeding, onderwys, onderrig, vorming, oriëntering* en *voorligting* en moet in afhanklikheid van 'n verantwoordelike volwassene voltrek word.

2.4.4 Selfverwerklikingsniveau

Volgens Joubert (1985:20-21) het betroubare verwerkliking van die eie persoonsmoontlikhede en verwerklikingsgeleentheid 'n selfverwerklikingsniveau as uitkoms. Die kwaliteit en wyse kan onderskei word as verantwoord, optimaal, sinvol en geskik:

- *Verantwoorde loopbaankeuse* dui op 'n verantwoordelike en verantwoordbare keuse. Laasgenoemde is 'n antwoord in ooreenstemming met die eie moontlikhede en geleentheid.
- *Optimale loopbaankeuse* dui op die hoogs moontlike selfverwerklikingsniveau in die lig van die eie persoonsmoontlikhede en verwerklikingsgeleentheid.
- *Sinvolle loopbaankeuse* dui op selfverwerkliking in die lig van 'n gefundeerde lewensopvatting en die arbeidswaardes wat daaruit spreek.

- *Loopbaankeusegeskiktheid* is 'n keuse waarby die essensies van keusegereedheid en keusesekerheid tot betroubare verwerking kom. Betroubare loopbaankeuse is moontlik deur die betroubare verwerking van die loopbaanoriënteringssensies soos onder meer loopbaankeuseverkenning, -ontdekking, -evaluering, -begryping, -aanvaarding en – verwerking.

Die Eersterust-jeugdige moet deur 'n opgeleide en verantwoordelike volwassene begelei word om die verwerkingsgeleenthede tot sy beskikking te verken en daarvan gebruik te maak op 'n verantwoordbare wyse. Gevolglik sal die persoonsmoontlikhede dan verwerklik kan word tot die hoogs moontlike selfverwerkingsniveau. Die aangewesenheid van die Eersterust-jeugdige op voorligting en die rol van 'n verantwoorde voorligtingsprogram in dié verband word in Hoofstuk Vier in besonderhede beskryf.

2.5 DIE LEEFWÊRELD VAN DIE EERSTERUST-JEUGDIGE

Die Eersterust-jeugdige wat die fokus is van dié studie, bevind hom in die puberteits- en adolessente fase. Vervolgens sal die fases beskryf word en die implikasies aangedui word van die lewensfase vir die Eersterust-jeugdige se volwassewording en doeltreffende funksionering in sy leefwêreld.

2.5.1 Begripsverheldering van die Jeugdige : *Puber en adolessent*

Die begrip '**Jeugdige**' is 'n oorhoofse term en beteken 'jong persoon' (Odendal *et al*, 1997:467). Hierdie benaming sal hoofsaaklik in hierdie studie aangewend word met verwysing na die Eersterust-kandidate wat deelgeneem het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram'. Van Zyl Slabbert *et al* (1994:13) definieer die begrip '**Jeug**' soos volg: "*Youth refers to South Africans of all population categories between 15 and 30 years of age.*" Pretorius (1990:133) beskou die term '**Jeug**' as die kategorie van persone wat op weg is van die een sosiale posisie (kind) na die ander (volwassene) en plaas dit tussen die jare 12 en 25 jaar. Die begrip '**Jeugdige**' kan onderskei word tussen die 1). **Puber** en die 2). **Adolessent**.

Die begrip '**Puberteit**' is volgens Ferreira (red.) (1994:106) afgelei van "*pubescere*", die Latynse werkwoord wat 'ryp word' beteken. Die HAT (Odendal *et al*, 1997:827) bied die volgende definisie van die **puber**: "*Jongmens in die oorgangstydperk tussen kind en volwassene*" en **Puberteit** (Odendal *et al*, 1997:827) is 'n "*Lewensperiode waarin die geslagsrypheid begin en ontwikkel, ongeveer vanaf 14 jaar by seuns en vanaf 12 jaar by meisies*". Gillis (1996:70) vind aansluiting by dié stelling en wys daarop dat **puberteit** vir dogters op ongeveer 12 jaar voorkom (met 'n speling tussen 9 en 15) en dat seuns op ongeveer 14 jaar **puberteit** beleef (met 'n speling tussen 12 en 16 jaar).

Volgens Louw *et al* (1990:393) is die begrip '*adolessensie*' van die Latynse werkwoord "*adolescere*" afgelei en beteken dan ook om 'op te groei' of om 'te groei tot volwassenheid'. Die sienings van die begrip '*adolessensie*' is talryk. Al die sienings het egter een saak in gemeen, naamlik dat *adolessensie* 'n oorgangstydperk is na volwassenheid. Uit die literatuur blyk die tydperk van *adolessensie* moeilik afgebaken te word, vanweë individuele sowel as kultuurverskille. Die bepaling van die aanvangsouderdome wissel tussen 11 en 13 jaar, terwyl die einde van *adolessensie* tussen die ouderdomme 17 en 21 jaar val (Louw *et al*, 1990:393). Erikson, soos aangehaal deur Naudé en Bodibe (1990:23-24) konstateer dat die mens oor die algemeen deur 8 psigososiale fases beweeg vanaf geboorte tot die dood. *Adolessensie* is volgens Erikson die fase tussen 12 en 20 jaar (fase 5) en hy konstateer dat jong volwassenheid tussen 20 en 24 jaar voorkom (fase 6). Gillis (1996:70-74) verdeel *adolessensie* in drie fases, naamlik: 1). *Puberteit of kinder-adolessensie* (dogters ongeveer 12 jaar, met 'n speling tussen 9-15 jaar en seuns ongeveer 14 jaar, met 'n speling tussen 2-16 jaar) 2). *middel-adolessensie* (ongeveer 14-16 jaar) 3). *Volwasse-adolessensie of laat adolessensie* (ongeveer 17-20 jaar of ouer).

Aangesien die ouderdomsgrense van die afbakening van *adolessensie* wissel, is dit gewensd om die *adolessente* ontwikkelingsstadium in terme van spesifieke ontwikkelingskenmerke te beskryf eerder as bloot op grond van ouderdom (vergelyk paragraaf 2.4.1). Só beskou kan gekonstateer word dat *adolessensie* tydens puberteit 'n aanvang neem wanneer vinnige liggaamlike groei plaasvind en geslagsrypheid bereik word (Louw *et al*, 1990:343). Vanuit 'n psigologiese oogpunt eindig *adolessensie* wanneer die persoon redelik seker is van sy eie identiteit, emosioneel onafhanklik van sy ouers is, 'n eie waardestelsel ontwikkel het en in staat is om volwasse liefdes- en vriendskapsverhoudings aan te knoop (Louw *et al*, 1990:393-394) (vergelyk paragraaf 2.5.2).

Indien *adolessensie* bestudeer word, is dit belangrik om die kompleksiteit en diversiteit van die *adolessent* se liggaamlike ontwikkeling, asook sy denke, gevoelens en gedrag in gedagte te hou. Ingrypende veranderinge en ontwikkelings vind derhalwe plaas in hierdie tydperk, wat deurentyd in berekening gebring behoort te word tydens die bespreking van die Eersterust-jeugdige. *Adolessensie* met die vele veranderinge op verskeie gebiede, kan dus gesien word as die oorgangstydperk tussen kinderjare en volwassenheid waarbinne sekere ontwikkelingsake uitgevoer moet kan word, ten einde die fase suksesvol te kan deurloop.

2.5.2 Ontwikkelingsake: *Adolessensie* (± 13 jaar tot ± 21 jaar)

Volgens Havighurst (1972:43-82) is sekere ontwikkelingsake feitlik universeel en verskil dit nie van kultuur tot kultuur nie. Take wat feitlik geheel en al op biologiese rypwording gebaseer is, vertoon die minste variasie tussen kulture. Aansienlike verskille kom wel in die ontwikkelingsake van verskillende sosio-ekonomiese groepe binne dieselfde kultuurgroep voor. Take wat veral primêr deur sosiale eise ontstaan, verskil ook aansienlik van een samelewing na 'n ander.

Williams (1982:24) maak die uitspraak dat die Bruinmense in Suid-Afrika oor die algemeen uit en uit Westers-georiënteerd is (vergeelyk paragraaf 2.8.1). Vervolgens word die volgende Westers gebaseerde bydraes van Gillis (1996:71-72), Havighurst (1972:43-82) en Pretorius (in Ferreira (red.), 1994:113-122) ten aansien van die ontwikkelingstake soos volg saamgevat: Die aanvaarding en die aanpassing tot veranderde liggaams groei, die aanvaarding van die eie liggaamsbou en die doeltreffende gebruik van die eie liggaam, die behaling van toereikende geslagsidentiteit, die vervulling van nuwe en meer volwasse verhoudings met beide geslagte, die vervulling van die manlike of vroulike sosiale rol, voorbereiding vir die huweliks- en gesinslewe, die bestendiging van emosionele onafhanklikheid van ouers en ander volwassenes, die strewe na en die aanvaarding en vervulling van sosiale en volwasse verantwoordelike gedrag, voorbereiding vir 'n loopbaan en die verkryging van finansiële selfstandigheid, die bemeestering van 'n nuwe en komplekse denkwysie en die verwerwing van 'n eie intellektuele waardestelsel as 'n "kompas" vir eie gedrag. Die Bruinjeugdige se beleweniswêreld word vervolgens toegelig.

2.6 DIE BRUINJEUGDIGE SE BELEWENISWÊRELD

Volgens Botha (1993:49) begin adolessensie met fisieke veranderings wat plaasvind en eindig wanneer sosiale rolle, gedrag en houdings van volwassenheid bereik is. Die puberteitsjare veroorsaak spanning in die adolessent se lewe, weens die groot getal fisiologiese, anatomiese, kognitiewe en psigologiese veranderings wat plaasvind en waarby die adolessent moet aanpas, aldus Kruger (1995:70). Van der Merwe (in Engelbrecht, Kriegler en Booysen (red), 1996:293) sluit by Kruger aan en meld in dié verband "*During early adolescence young people experience rapid physical, social and emotional growth and development*". Adolessensie is 'n tyd van veranderings, aldus Shendell (in Fodor (red.) 1992:28) en Kruger, (1995:79). Hierdie veranderings kan die adolessent se sosiale interaksie en verhoudings met ander persone beïnvloed.

Die Bruinjeugdige as hetsy puber of adolessent se gevoelslewe word volgens Pretorius (in Ferreira, (red.) 1994:107-113) gekenmerk deur opvallende gevoelskenmerke. Die vernaamste hiervan word veral gedurende die puberteitstydperk openbaar as die jeugdige 'n intensiteit en wisselvalligheid in sy emosionele lewe ervaar (**emosionele labiliteit**). Daarom word dié tydperk as 'n periode van '**storm-en-drang**' of '**storm-en-stres**' beskou. Kruger (1995:70) wys egter daarop dat die resente siening is dat adolessensie nie langer as die periode van **storm-en-stres** gesien word nie, maar dat die sielkundiges, opvoeders en ouers wel saamstem dat adolessensie 'n moeilike periode in die menslike lewensiklus is. Volgens Pretorius (in Ferreira (red.), 1994:105) word die adolessensie-fase as die **tweede koppighedsfase**, onrusperiode en stroomversnelling in die ontwikkeling van die opvoedeling beskou.

Botha (1993:52) meld dan ook dat die adolessent beweeg vanaf die eenvoudige emosionele lewe van 'n kind oor na die komplekse emosionele lewe van 'n volwassene. Bender (1998:66-67) is van mening dat

die oorsake van verhoogde emosionaliteit tydens adolessensie deesdae toegeskryf kan word aan sosiale faktore en nie net aan klierfaktore soos vantevore gemeen is nie. Pretorius (in Ferreira (red.), 1994:108) beweer dat die emosionele lewe van die jeugdige stabiliseer wanneer hy die puberteitsfase verlaat en die middel- en laat-adolessensiefases bereik. Gedurende die puberteit en adolessensie word die jeugdige intens bewus van homself as persoon, en word die volgende vrae vir die eerste keer in terme van diepere lewensvrae vir hom aktueel: "Wie is ek?, Hoe is ek?, Waarheen is ek oppad?" en "Wat is die sin en betekenis van my persoonlike lewe?" Die soek en vind van antwoorde op hierdie vrae staan in noue verband met die jeugdige se verwerwing van 'n persoonlike identiteit. Volgens Erikson (in Hoberg, 1993:160) is die adolessente jare die belangrikste ontwikkelingsydperk vir die verwerwing van 'n eie identiteit en kan gevolglik dien as 'n tydperk van groei (vergelyk paragraaf 2.4.1.4).

Theron & Du Toit (1977:61) en Mattheus (1991:38) wys daarop dat die ongunstige sosio-ekonomiese en sosio-politiese omstandighede (vergelyk paragrawe 2.8.1 en 2.8.2) van groot getalle Bruingesinne en die toepassing van die 'Wet op Groepsgebiede' veroorsaak het dat vele Bruinkinders nie jeugjare in die normale sin van die woord gehad het nie, omdat hulle verplig was tot 'n vroeë oorgang van kindwees tot volwassenheid (Hierdie jeugdige moes in dié genoemde ongunstige omstandighede op 'n vroeë ouderdom begin het om 'n inkomste te genereer). Die Bruinjeugdige as adolessent en puber se selfkonsep het oor die algemeen skade gelei, as gevolg van die miskenning van die politieke regte en die swak ekonomiese omstandighede waarin daar in die verlede geleef is en nog steeds 'n bestaan gemaak moet word. Fredericks (1991:124) sluit aan by die voorgenoemde en beweer: "*The pupil may, as a result of the political situation that existed, need help in the area of developing a sense of pride in himself as a person. The pupil may need additional help in the realm of his self-concept*". Weens die verlede en selfs tydens die huidige situasie in die land, het daar sekere behoeftes by die Bruinjeugdige ontstaan wat vervolgens van nader beskou sal word.

2.7 DIE EERSTERUST-JEUGDIGE AS SEKONDÊRE SKOOLKIND SE BEHOEFTE

Die bevrediging van die mens se behoeftes vervul hom met 'n sekere mate van vergenoegdheid en die resultaat van onbevredigende basiese behoeftes is gewoonlik frustrasie wat 'n onewewigtigheid in die persoon tot gevolg het. Dié onewewigtigheid kan die mens se gevoel van 'n eie identiteit en veiligheid bedreig. Die Eersterust-jeugdige as adolessent het behoeftes wat uniek is, en/of universeel onder die gemeenskap of die adolessente fase voorkom.

2.7.1 Definiëring van die algemene behoeftes van die Eersterust-jeugdige

Die HAT (Odendal *et al*, 1997:69) bied die volgende definisie vir die begrip ‘**behoefte**’: “*Wat nodig is, armoede, gebrek, innerlike drang tot iets*”. ‘n Omvattende teorie wat groot aanhang binne die veld van die sielkunde geniet en as basis en vertrekpunt vir die behoeftes van die Eersterust-jeugdige kan dien, is dié van Maslow. Die teorie wat Maslow ontwikkel het, word ‘n motiveringsteorie genoem omdat dit gefundeer is op die aanname dat alle mense inherent ‘n innerlike geneigdheid het om na hoër vlakke van gesondheid, kreatiwiteit en selfvervulling (selfaktualisasie) te streef. Maslow het ‘n hiërargie van behoeftes daar gestel wat ontwikkel vanaf die mees basiese tot die hoogste vorme van menswees. (Du Toit (in Du Toit (red.), 1988:204). Vir die doel van hierdie studie sal daar veral in diepte aan die twee genoemde onderste behoeftes van die hiërargie (van Maslow se teorie) aandag geskenk word, aangesien talle inwoners van Eersterust volgens die navorsers Faul (1989:44), Karam (1994:21) en Pretorius (1992:38) wat te Eersterust navorsing gedoen en werksaam was, steeds ‘n tekort aan basiese lewensmiddele het.

Die behoeftes wat gewoonlik gebruik word as ‘n beginpunt vir die motiveringsteorie is die fisiologiese of dan biologiese behoeftes as sinoniem (Maslow, 1970:16). Laasgenoemde is die primêre liggaamsbehoefte soos dié aan voedsel, water, slaap en eliminasië en Maslow sluit seksualiteit hierin (Du Toit (in Du Toit (red.), 1988:16). Sodra die biologiese behoeftes bevredig is, sal hoër orde behoeftes ontwikkel wat die individu se gedrag domineer. Die volgende behoefte in die hiërargie is die veiligheidsbehoefte (Maslow, 1970:21). Veiligheidsbehoefte verwys na sekuriteit, beveiliging, vryheid van gees, angs en chaos; ‘n behoefte aan struktuur, orde en wette en perke. Die African National Congress, of kortom die ‘A.N.C.’ is in hul “Reconstruction and Development Program” (kortliks die ‘R.D.P.’) van mening dat ‘n groot proporsie van die Suid-Afrikaanse samelewing se basiese behoeftes nie vervul word nie. Die ‘A.N.C.’ het deur ‘R.D.P.’ ten doel om in die basiese behoeftes van alle Suid-Afrikaners te voorsien. Volgens die ‘R.D.P.’ is basiese behoeftes die volgende: Landelike hervorming (van toepassing in stedelike areas), behuising en die gepaardgaande dienste, byvoorbeeld straatligte, water en sanitasie, energie en elektrifisering, telekommunikasie, vervoer, voedsame voedsel, gesondheidsdienste, bestaansbeveiliging en die maatskaplike welstand (‘Reconstruction and Development Program’, 1994:16). Pretorius (1992:85 & 107) konstateer na aanleiding van die behoeftebepaling in Eersterust, dat die meerderheid van die inwoners van Eersterust hulle op die laer vlakke van Maslow se hiërargie van behoeftes bevind. Dié behoeftes naamlik, basiese behoeftes soos aan ‘n winkelsentrum, aan effektiewe vervoerdienste en die verskaffing van werk, wat as die belangrikste geag is deur die respondente (29%) moet bevredig word, voordat hoër orde behoeftes soos aan erkenning en selfaktualisasie sal ontwikkel.

‘n Ander siening uit die sielkunde wat lig kan werp op die algemene behoeftes van die Bruinjeugdige is die teorie van Logoterapie van Victor Frankl. Volgens Frankl behoort daar die soeke te wees na sin in

elke lewenssituasie en kan selftransendering plaasvind. Gevolglik reik die mens uit na iets anders as homself en kan sy ideale verwesenlik word deurdat die mens word wat hy wil wees (Frankl, 1970:50-55). Sin- en betekenisgewing gee rigting aan 'n mens se lewe en veroorsaak sinvolle spanning in die mens se lewe. Sonder sin- en betekenisgewing is die mens nêrens op pad nie en probeer die mens volgens Frankl op ander minder sinvolle maniere spanning veroorsaak, soos byvoorbeeld dwelmverslaafdheid (Frankl, 1970:46-48). Slegs wanneer 'n persoon sin en betekenis aan oorlewing kan gee, kan só iemand aangemoedig word om te oorleef (Frankl, 1957:x). Die Eersterust-jeugdige sal dus volgens Frankl alleenlik kan transendeer uit sy ongunstige sosio-ekonomiese en sosio-politiese omstandighede indien hy sin en betekenis in sy betrokke situasie kan vind.

2.7.2 Besondere behoeftes van die Bruinjeugdige

Volgens Fredericks (1991:116) moet die volgende behoeftes van die Bruinjeugdige in ag geneem word naamlik, die sosio-ekonomiese omstandighede (vergelyk paragraaf 2.8.1), die opvoedkundige situasie (vergelyk Hoofstuk Drie) en die politieke aspekte (vergelyk paragraaf 2.8.2). Fredericks (1991:116) identifiseer ook die volgende behoeftes wat voortvloei vanuit die politieke situasie ten aansien van die jeugdige oor die algemeen en die Bruinjeugdige in die besonder se aanpassing in die nuwe politieke bestel en die jeugdige se toekoms in die land: Die Bruinjeugdige moet leer hoe om mense van alle kulture en rasse onvoorwaardelik te aanvaar en rasse vooroordeel oorkom en ook om harmonieus saam met alle rasse te kan leef. Die Bruinjeugdige moet as gevolg van sy politieke verlede (vergelyk paragraaf 2.8.2) weer leer om selftrots en 'n gunstige selfkonsep te verwerf. Volgens Van Zyl Slabbert *et al* (1994:167) het die Suid-Afrikaanse jeug behoefte daaraan om 'n konstruktiewe rol te speel in die opbou van 'n 'Nuwe Suid-Afrika'.

2.7.3 Skoolvoorligtingsbehoefte van die Bruinjeugdige

Sedert 1983 tot 1997 is verskeie navorsing gedoen betreffende skoolvoorligting. Alhoewel die uiteindelijke doelwitte gevarieer het, het hierdie navorsing primêr gehandel oor die voorligtingsbehoefte van sekondêre skoolleerders en veral dié van die Bruinleerders. Die voorligtingsbehoefte was telkens óf geïdentifiseer en ondersoek óf daar was sekere aanbevelings gemaak om die stand van skoolvoorligting te verbeter (vergelyk paragraaf 3.2.2).

2.8 DIE SOSIO-EKONOMIESE EN SOSIO-POLITIESE LEEFWÊRELD VAN DIE BRUINJEUGDIGE

Volgens die HAT (1997:979) word **sosio-ekonomies** gedefinieer as “*Wat aandag gee aan die verband tussen maatskappy en ekonomie*”. Hiernaas kan gevoeg word die **sosio-politiese**, wat soortgelyk aan bogenoemde blyk te wees, met die klem egter op die maatskappy en politiek. Die ‘maatskappy’ volgens Odendal *et al* (1997:639) beteken “*Omgang, verkeer van mense; die samelewing*”. Vervolgens word die leefwêreld waarin die Bruinjeugdige in Eersterust hom bevind, verhelder.

2.8.1 Die sosio-ekonomiese leefwêreld van die Eersterust-jeugdige

Suid-Afrika se jeug bevind hul in ‘n komplekse land met sy eerste- en derde leefwêreld, waarin hul volwasse moet word en die wêreld-van-werk suksesvol moet kan aandurf. In die hoogs ontwikkelende en kompeterende arbeidswêreld met die eerste-wêreld ontwikkeling en -standaarde, staan die Eersterust-jeugdige ook in ‘n meerendeels derde leefwêreld en ongunstige sosio-ekonomiese omstandighede. Malan verklaar die volgende na aanleiding van ‘n siening van Hall (in Malan, 1999:1): “*South African society displays an intriguing blend of the characteristics of both a developed and a developing country. It is typified by expressions like “a world in one country”, “a rainbow nation” and “a cultural tapestry of people”*”.

Die Bruinmense in Suid-Afrika is volgens Williams (1982:24) opsigself ‘n heterogene groep mense (vergeelyk paragraaf 2.3) met uiteenlopende behoeftes maar homogeen in dié sin dat hulle uit en uit Westers-georiënteerd is. Die bevolking kan hoofsaaklik in drie sosiaal-ekonomiese stande of groepe ingedeel word, naamlik die boonste, middelste en onderste groep (Theronverslag in Gouws, 1990:78) en (Williams, 1982:24). Mattheus (1991:56) se indeling stem ooreen met die Theronverslag en Williams en hy verwoord die indeling soos volg: 1). Die enkele adolessente uit welgestelde huise 2). Jeugdige uit middelklashuise verteenwoordig ‘n groot deel van die bevolking en 3). Adolessente uit die werkersklas vorm die grootste deel van die bevolking (Santrock en Atwater soos aangehaal deur Mattheus (1991:56). Die ouers werk hoofsaaklik as arbeiders vanweë ontoereikende geleerdheid en is gevolglik arm en behoeftig.

Volgens Du Rand (1998) (vergeelyk paragraaf 2.9) en Verwoerd (1985:75) is die manlike inwoners in Eersterust veral fabriekswerkers, klerklike werkers, vakmanne of halfgeskoolde vakmanne. Die vrouens werk veral in fabrieke of as verkoopsdames. Ongeveer 20% van die inwoners doen professionele werk, soos onderwysers, predikante, medici en hooggeskoolde tegnisi. Kruger (1998:15) onderskryf die genoemde bevindings deurdat sy in ‘n resente ondersoek bevind het dat die meeste mense in Eersterust ongeskoolde arbeid verrig. Volgens haar is daar minder professionele persone en verdien die inwoners oor die algemeen laer inkomstes. Faul (1989:44) hou die volgende faktore voor wat in ag geneem

behoort te word ten aansien van destyds en die huidige situasie van die Eersterustinwoners. In Eersterust is daar behalwe vir 'n aantal welvarende inwoners, 'n groot groep wat onder verswarende ekonomiese omstandighede leef. Werkloosheid, drank- en dwelmmisbruik, kinderverwaarlosing en algehele armoede is by hierdie groep 'n daaglikse werklikheid. Die inkomste wat die inwoners verdien word dikwels wanbestee op nie-noodsaaklikhede soos drank, dwelms, dobbel en luukshede, in plaas van noodsaaklike items. Lang werksure word dikwels van albei ouers vereis ten einde hierdie lewenspeil te handhaaf en die gesinslewe lei sodoende meestal daaronder (vergegelyk paragraaf 2.9).

Die Bruinkind is volgens Williams (1982:262) soos alle kinders eweneens aan die inwerking en uitwerking van hulle leefwêreld uitgelewer, hetsy ten goede of ten kwade. Van Zyl Slabbert *et al* (1994:122) se navorsing oor die jeug van Suid-Afrika het dan ook aangedui dat terwyl die Blanke- en Indiërjeug in daardie ekonomiese sektore is waar daar groei is, bevind die Bruin- en Swartjeug hul in sektore soos landbou en mynbou waar daar 'n afname aan groeikrag is. Santrock (in Mattheus, 1991:56-57) is van mening dat indien die bruinkinders se ouers albei arbeiders is ontvang die adolessente uit dié stand 'n ongunstiger opvoeding, presteer oorwegend swak op skool en is daartoe geneig om die skool vroeg te verlaat. Dié adolessente neig ook oor die algemeen om as gevolg van die genoemde verswarende omstandighede, emosionele probleme te ondervind, ongehude moeders te word en hulle skuldig te maak aan pligsversuim, inspanningloosheid en werkloosheid (vergeelyk paragraaf 2.9).

2.8.2 Die sosio-politiese leefwêreld van die Eersterust-jeugdige

Fynn (1991:78) en Pretorius (1992:69) maak die uitspraak dat die Bruinmense se politieke geskiedenis getuig van verwarring. Dwarsdeur die eeue was die miskennening deur die heersende owerhede van hul politieke regte en voorregte kenmerkend. Weens die heterogene aard van die Bruingemeenskap was daar nog altyd reperkussies oor hul plek in die politieke- en die sosiale bedeling in die land en of hulle as 'n volk erken kan word met die nodige inspraak in landskwessies (Smit, 1971:82). Theron & Swart (1964:74-75) wys daarop dat hoewel die Bruinmense ontstaan het uit 'n heterogene reeks subgroepe waarby 'n gemeenskaplike etniese, kulturele en historiese verlede ontbreek, was die bewys daar dat hulle besig is om tot 'n meer samehangende kulturele groep te ontwikkel. Van Niekerk (1992:23) bevestig laasgenoemde stelling en noem dat die Bruinmens te Eersterust die status quo wil behou sonder verdere inmenging van veral staatsgeledere.

Die Bruinmense was volgens Theron & Swart (1964:208) vanweë die beleid van rasseklassifikasie as 'n afsonderlike groep erken. "Die Bevolkingsregistrasiewet nommer 30" van 1950 het hulle as 'n afsonderlike groep erken en dit was 'n stelsel van rasseklassifikasie, gebaseer op voorkoms- sodoende was die Bruinmense geklassifiseer. Ter aansluiting was, volgens die Theronkommissie (Theron & Du Toit, 1977:15) ingevolge die "Wet op die Verteenwoordigende Kleurlingraad" (Wet 49 van 1964) net sekere subkategorieë gekleurdes as "Kleurlinge" beskou, naamlik diegene wat nie tot die Chinese, Indiër-

of ander Asiategroepe behoort het nie. Hierdie negatiewe omskrywing, wat ook voorgekom het in verskeie ander wette wat op die omskrywing van die Bevolkingsregistrasiewet gesteun het, het volgens getuies voor die Theronkommissie die gevoel by die Bruinmense gewek dat hulle bloot 'n residuele kategorie van die Suid-Afrikaanse bevolking in die verlede uitgemaak het.

Die Bruinbevolking het in die politieke verlede 'n groot mate van apatie getoon teen politieke betrokkenheid (Fynn, 1991:100 en Theron & Du Toit, 1977:93). Volgens die Theronverslag (Theron & Du Toit, 1977:93) kon dié apatie toegeskryf word aan hul verwerping van die gesagsinstellings en ook onkunde en gebrek aan belangstelling veral by diegene in die laer sosio-ekonomiese strata. De Kock (in Lötter *et al*, 1979:3-17-4, -3-17-10) benadruk dat persone met 'n hoër onderwyspeil se leefwêreld en belangstelling in aktuele aangeleenthede gewoonlik breër is as persone met 'n laer onderwyspeil. De Kock (in Lötter *et al*, 1979:3-17-4, 3-17-10) en Du Rand (1998) (vergeelyk Bylaag A) wys ook daarop dat daar 'n groter mate van politieke betrokkenheid by die Eersterust-gemeenskap aanwesig is as by die Bruinmense in die Wes-Kaapland. Die politieke situasie van die verlede (vóór 1994) het die Bruinmense se politieke toekoms, hulle stabliteit, sekuriteit en veral die opvoeding nadelig beïnvloed deurdat daar 'n gebrek aan sekerheid en doelgerigtheid aanwesig was. Volgens 'n studie van die Bruinonderwysers in die groter Durban-area, aangaande hul professie en die politieke situasie (Soobrayan, 1992:40-41), het die onderwysers apartheid en insluitend daarmee die bestaande onderwyssisteem vir Bruinkinders, oneweredige skoolgeleenthede, nie-stemreg en ongelyke geleenthede as die grootste politieke probleem in Suid-Afrika aangedui (Dié data insameling het in Oktober 1990 plaasgevind, voor die politieke- en onderwyssituasie na die demokratiese verkiesings van 1994 verander het). Vier jaar vantevore (Maart 1986) het 'n landwye steekproefopname om die sosiaal-politieke-situasie te monitor, aan die lig gebring dat die oorgrote meerderheid (53%) teenoor 19% van die respondente ontevrede was met die destydse politieke situasie (Rhoadie *et al*, 1987:4). Die ondersoek is deur die 'Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing' en onder andere onder die Bruinmense geloods. Volgens Du Rand (1998) (vergeelyk Bylaag A) is die Bruinmense vanuit 'n politieke oogpunt tans in 'n politieke knyptang, vanweë die feit dat die nuwe politieke bedeling ook nie die Bruinmense se vorige politieke probleme werklik aanspreek en poog om op te los nie.

Williams (1977:60) argumenteer dat die kind wil 'grootword' in 'n leefwêreld van geborgenheid; die kind wil weet waarheen hy opweg is en watter toekoms op hom wag. Hierdie sekerhede moet hy van sy ouers en ander volwassenes kry en indien die volwassenes hierdie antwoorde nie kan verskaf nie, is die moontlikheid daar dat die kind die wêreld gefrustreerd en onseker sal ingaan. Dié genoemde onsekerhede aangaande die toekoms wat die Bruinmens en die Bruinjeugdige spesifiek in die verlede moes betree het, het na die verkiesings van April 1994 tot 'n einde gekom met die totstandkoming van Suid-Afrika as 'n demokrasie. Die Bruinjeugdige se politieke toekoms het in só 'n mate verbeter dat die bevindings van Van Zyl Slabbert *et al* (1994:142 & 156) uitwys dat 25% van die Bruinjeugdige aangedui het dat hulle politieke aangeleenthede met hul ouers bespreek en dat die jeug oor die algemeen positief is oor hul toekoms en die rol wat hulle daarin gaan speel.

2.9 TIPIESE SAMELEWINGSTENDENSE EN MAATSKAPLIKE PROBLEME IN EERSTERUST.

Die Bruingemeenskap ondervind dieselfde probleme as enige ander gemeenskap. Sekere probleme figureer egter meer prominent in dié gemeenskap. Hierdie probleme is in die verlede veral deur Faul (1989:1-32), Lötter *et al* (1979:1-4-3-9-16, 3-19-3-24-34), Theron en Swart (1964, 108-121) en die Theronkommisie (Theron en Du Toit, 1977:10-11) ondersoek. Die verheldering van die 'Voorligtingsprogram' verg die vooraf beligting van etlike sosio-maatskaplike probleme en samelewingstendense naamlik; werkloosheid, vroeë skoolverlating, buite-egtelikheid en adolessente swangerskappe, misdaad, gebrek aan voldoende behuising in Eersterust, huweliks- en gesinsprobleme, tekort aan konstruktiewe vryetydsaktiwiteite en drank- en dwelmmisbruik. Dié genoemde sosiaal-maatskaplike probleme kan soms gepredisponer word deur die sosio-ekonomiese- en sosio-politiese probleme waarmee die Bruinjeugdige gekonfronteer word (vergelyk paragrawe 2.8.1 en 2.8.2). Eersterust se maatskaplike probleme is nie losstaande van mekaar nie, maar interverweef met mekaar soos sal blyk uit die komende bespreking. Historiese inligting is op verantwoorde wyse aangevul met resente inligting, ten einde 'n waarheidsgetroue beeld te verkry. Semi-gestruktureerde onderhoude is tydens die laaste helfte van 1998 met die volgende persone gevoer (vergelyk Bylaag A vir die onderhoude):

- Mevrou Henda Van der Merwe (Maatskaplike werker te Kinder- en Gesinsorgvereniging, Eersterust)
- Meneer Johan Du Rand (Nasionale Partyleier te Eersterust, wat die munisipale verkiesing te Eersterust verower het en tans lid van die Uitvoerende komitee, Stadsraad van Pretoria is. Hy is al twintig jaar 'n inwoner in Eersterust)
- Doktor HJ Schutte ('n Eerwaarde in die Lutherse kerk en sewentien jaar woonagtig te Eersterust)

2.9.1 Werkloosheid

2.9.1.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Volgens Van der Merwe en Berkhout (1991:96) is werkloosheid 'n universele samelewingstendens wat 'n toename openbaar in omvangrykheid en onoplosbaarheid en word deur verskeie kundiges as die grootste ekonomiese probleem van hierdie era beskou. Die HAT (Odendal *et al*, 1997:1277) omskryf 'werkloos' en 'werklose' respektiewelik as "*Wat sonder werk is*" en "*Persoon wat geen werk kan kry nie*". Die "Central Statistical Service" (CSS) of die 'Sentrale Statistiekdiens' (1998:8) (voortaan genoem die CSS/SSD) konstateer dat die definisie van werkloosheid onlangs verander is om in pas te wees met aanvaarbare internasionale praktyke. (CSS, 1998:8). Die CSS (1998:8) omskryf 'n werklose persoon

soos volg: "The *unemployed* are those people within the *economically active population*, who (a) did not work during the seven days prior to the interview (b) want to work and are available to start work within a week of the interview and (c) have taken active steps to look for work or to start some form of self-employment in the four weeks prior to the interview".

Volgens die CSS (1998:5) wys die onlangse huishoudelike opname daarop dat die werkloosheidskoers in Suid-Afrika amptelik 22,9% en die uitgebreide koers 37,6% vir 1997 was. Die CSS (1998:5) se bevindings wys daarop dat die Bruinbevolking die tweede hoogste werkloosheidsyfer in Suid-Afrika toon. Vir 1997 was 16,0% Bruinmense teenoor die 29,3% van die Swartmense en 10,2% van die Indiërbevolking werkloos. Visser (1991:38-39) bevestig dié stelling met 'n 'Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsingsondersoek' rakende die geestesgesondheid van 10 tot 11 jarige kinders. Hy noem dat bevind is dat 107 (6%) respondente uit 'n gestratifiseerde ewekansige steekproef uit werklose gesinne kom en dat die 65% Bruinkinders aangedui het dat hulle vaders werkloos is. Die grootste werkloosheid het voorgekom onder die Bruinouers van die betrokke kinders.

Volgens Faul (1989:10), Du Rand (1998), Schutte (1998) en Van der Merwe (1998) (vergeelyk Bylaag A vir onderhoude) kom werkloosheid algemeen in Eersterust voor en is dit 'n ernstige probleem. Die Departement van Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling se maatskaplike steekproefprofiel van Eersterust (1986) toon 'n werkloosheidsyfer van 21,3% onder ekonomies bedrywige mans tussen 15 en 64 jaar. Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (voortaan die 'RGN' genoem) het in 1979 'n studie gedoen wat bevind het dat 13,3% van die 510 mans wat by die studie betrek is, ten tye van die veldondersoek werkloos was. (Strydom in Lötter *et al*, 1979:3-15-5). Die 1986 steekproefprofiel toon dus 'n aansienlike toename in werkloosheid teenoor die 1979 profiel en bevestig die tendens van steeds groeiende werkloosheid ('n Werkloosheidsyfer vir die afgelope dekade vir Eersterust kon nie gevind word nie).

2.9.1.2 Oorsake en gevolge van dié fenomeen

Verskeie primêre en sekondêre oorsake vir werkloosheid kan genoem word, aldus Gerber *et al* (in Human, 1993:15-20) naamlik, **primêre oorsake**: Die Raad vir Bevolkingsontwikkeling (1991:3) wys daarop dat voorkomende programme teen die snelle bevolkingsgroei geïmplementeer moet word, ten einde Suid-Afrika se natuurlike hulpbronne en sosio-ekonomiese vermoëns nie te oortref nie (*bevolkingsontploffing*). Volgens Mostert, Oosthuizen en Hofmeyr (1991:14) het die Bruinbevolking die tweede hoogste fertiliteitssyfer in Suid-Afrika, naas die Swartbevolkingsgroep. Die snelle bevolkingsgroei onder die Bruinbevolking kan gevolglik bydra tot die tekort aan werksgeleenthede en die tendens van werkloosheid. Volgens Human (1993:17) gaan *die ekonomiese groei van 'n land* en werkloosheid hand aan hand. Suid-Afrika gaan tans gebuk onder 'n ekonomiese resessie en dit beteken 'n styging in die aantal persone wat werkloos is.

Werkloosheid op die platteland veroorsaak volgens Human (1993:20) *verstedeliking* onder die plattelandse bevolking in die hoop dat werk in die groot stede bekom sal word. Onvoldoende werksgeleentheid geld egter ook vir die stede. 'n Verskuiwing van werkloosheid vind gevolglik plaas, vanaf plattelandse werkloosheid na stedelike werkloosheid. Nuwe beroepe en professies veroorsaak 'n voortdurende tekort aan *geskoolde mannekrag* om die bepaalde eise wat dié beroepe stel te kan behartig. 'n Goeie onderwysstelsel kan leerders sinvol voorberei op 'n toekomstige loopbaan en kan sodoende werkloosheid help voorkom (Human, 1993:20 en Venter, 1991:31). Die Bruinbevolking van Eersterust beskik oor die algemeen oor lae- en ongeskoolde beroepslui, wat gevolglik bydra tot die werkloosheidsprobleem. Volgens die *SSD* (1991:201) beskik die meerderheid van die inwoners in Eersterust oor standerd agt (graad tien) (3330) en oor standerd tien (graad twaalf) (2283) Wilson en Ramphele (soos aangehaal deur Uys & Marais, 1991:23) meld dat gevind is hoe laer 'n persoon se onderwyspeil, hoe groter die kans dat die persoon werkloos sal wees.

Die sekondêre oorsake van werkloosheid is volgens Strydom (in Lötter *et al*, 1979:3-15-5) dat heelwat van die werklose persone as *werksku* beskou kan word en dat daar in Eersterust 'n groot mate van verdraagsaamheid teenoor hierdie mense is. Schutte (1998) bevestig die stelling en toon 'n besorgdheid rakende die werkskuheidstendens in Eersterust wat veral onder jonger mans en veral skoolverlaters voorkom. Hy is van mening dat werk wel beskikbaar is, maar dat die jeugdige inspanningloos is en as rede die lae besoldiging aanvoer. Volgens Schutte (1998) veroorsaak laasgenoemde rede 'n tendens dat die vrouens moet gaan werk ten einde die gesin aan die lewe te hou. *Plekgebondenheid en kieskeurigheid* is ook sekondêre redes vir werkloosheid indien werksoekers onrealisties is in hul salariseise en met die werksomstandighede (as dit verhuising meebring, byvoorbeeld na die platteland) en dan die werksaanbod van die hand wys (Dillman in Human:1993:22). *Persone wat dagloners is of seisoenale en tydelike werk verrig* is volgens Uys en Marais (1991:24) persone wat veral gekenmerk word deur 'n hoë mate van werkloosheid.

- **Die gevolge van werkloosheid:**

Verskeie navorsers is van mening dat werkloosheid 'n ongunstige invloed op beide psigologiese en fisiese vlak van die individu kan hê (Abrie, 1994:42; Moller, 1991:33; Talleffert, 1995:45; Venter, 1991:28; en Visser, 1991:38-40). Volgens dié genoemde navorsers ervaar die werklose persoon dikwels in 'n mindere of meerdere mate die volgende gevoelens: 'n verlies aan selfrespek, verlaagde selfvertroue, gevoelens van rebelsheid, depressie, frustrasie, rusteloosheid, angstigheid en aggressie. Op 'n fisiese vlak word die volgende psigosomatiese probleme ervaar: hoof- en maagpyne, slapeloosheid, swak konsentrasie en gevoelens van eensaamheid.

Werkloosheid benadeel dikwels nie net die individu nie, maar kan veral die gesinsverhoudings ongunstig beïnvloed (Venter, 1991:28). Volgens Abrie (1994:43) het die verhouding tussen die respondente (in

Abrie se navorsing oor die invloed van werkloosheid op die gesinslewe in Eersterust) en hul lewensmaats verswak sedert werkloosheid ingetree het. Die redes vir die ongunstiger verhouding is weens swak kommunikasie van veral die werklose teenoor sy lewensmaat, minderwaardigheids- en skuldgevoelens wat aanleiding gee tot drankmisbruik en die man wat hom onttrek van die vrou en kinders en sy vriende en klubs en sjebeens al meer opsoek. (Uys & Marais, 1991:25 en Venter, 1991:30). Genoemde faktore veroorsaak ongunstige verhoudings tussen lewensmaats, maar kring verder uit tot die versteuring van die gesinsdinamiek.

Werkloosheid het 'n ongunstige invloed op Eersterust se funksionering, aldus Schutte (1998). Die hoë voorkoms van werkloosheid lei tot verskeie ander probleme. Die werklose jongmans is veral volgens Schutte (1998) diegene wat rondrentel op straat, by jeugbendes betrokke raak, hulle skuldig maak aan vandalisme en ook ongewenste swangerskappe veroorsaak. Die werklose jongmans is volgens hom ook diegene wat drank- en dwelms misbruik en handel dryf daarmee. Ouer mans word 'stoepsitters' wat heeldag sit en drink en geen bydrae tot die gemeenskap lewer nie. Die sosio-ekonomiese stand van Eersterust word gevolglik verlaag.

Faul (1989:11,12) som die werkloosheidsprobleem in Eersterust soos volg op: *"Waarde-oriëntasies wat positief ingestel is teenoor werkloosheid en geen akademiese opleiding asook 'n ondoeltreffende lewenstyl in veral die armoedekultuur lê dus, tesame met die gebrek aan geleenthede en swak ekonomiese toestande, die werkloosheid probleem ten grondslag"*.

Du Rand (1998) beskou werkloosheid as die oorsaak van vele ander maatskaplike probleme in Eersterust en is van mening dat drank- en dwelmgebruik en misbruikprobleme as gevolg van gefrustreerdheid ontstaan, wat weer huweliks- en gesinsonmin veroorsaak. Hy noem ook dat vanweë die beskikbaarheid van sekere soort poste, meer vrouens in die arbeidsmark staan as mans.

2.9.1.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Faul (1989:12) stel die volgende **oplossings** vir die werkloosheidsprobleem voor naamlik, dat werksgeleenthede waar moontlik geskep behoort te word en dié wat werksku is 'n meer doeltreffende lewenstyl behoort aan te leer. Faul (1989:12) is ook van mening dat daar gepoog moet word om ontoepaslike vakkeuses te vermy op skool. Waardeoriëntasies moet ook onderskryf word wat die belangrikheid om 'n goeie beroep te beoefen en om oor voldoende akademiese en tegniese opleiding te beskik, beklemtoon. Hy beklemtoon die skole se hulp met laasgenoemde. Abrie (1994:45-46) sluit hierby aan en noem dat die werkloses probleemoplossing en konflikhantering geleer behoort te word. Hy beveel ook aan dat selfondernemerskap aangemoedig moet word in Eersterust en dat die volgende programme geloods moet word: huweliksverrykingskursusse en programme gemik op die opbou van die werklose se swak selfbeeld (Abrie, 1994:45-46).

Die rol van die voorligtingsprogram is om in samewerking met die skool entrepreneurskap te promoveer en om voldoende loopbaanvoorligting te bied, ten einde die leerders te bemagtig deur middel van lewensvaardigheidsprogramme om lewensvaardig te word en veral die mees verantwoorde loopbaanrigting te kies. Sodoende word werkloosheid bekamp aangesien die leerders al op skool vir die wêreld van werk voorberei word en om verantwoordelike besluite te neem wat hul lewens vorentoe radikaal kan bepaal en beïnvloed.

2.9.2 Vroeë Skoolverlating

2.9.2.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Die 'Vroeë skoolverlating' fenomeen in Eersterust wek kommer by alle opvoedkundiges en kultuurleiers. Dié gemeenskap is van mening dat die menspotensiaal wat deur vroeë skoolverlating verlore gaan, nie bekostig kan word nie (Faul, 1989:12). Volgens "A Policy Framework for Education and Training" (ANC, 1995:11) beteken verpligte skooljare tot en met graad 9 (oftewel soos voorheen bekend, standaard 7). Die nuwe politieke bestel het ná 1994 in werking getree en het 'n verandering van die konsep 'vroeë skoolverlating' meegebring en word die leerders skolasties bevorder in terme van grade en nie meer in deur middel van standerds nie. Gevolglik gaan die jeugdige nie soos vantevore as 'n 'vroeë skoolverlater' gekenmerk word indien hy die skool voor graad tien verlaat nie.

In die literatuur word uiteenlopende definisies van die begrip 'vroeë skoolverlating' gevind. Verwoerd (1985:7) definieer 'n 'skoolstaker' of 'vroeë skoolverlater' as "*enige skoolpligtige leerling wat op enige tydstip sy skoolloopbaan permanent beeindig om enige rede wat nie met 'n inherente gebrek aan bekwaamheid verband hou nie.*" Kronick & Hargis (1990:65-67) bied nie 'n definisie vir vroeë skoolverlating nie, maar wel sekere kenmerke waaraan die vroeë skoolverlater uitgeken kan word, naamlik: Die vroeë skoolverlater beskik gewoonlik oor laer intelligensie vermoëns en akademiese vaardighede; hy beskik oor 'n lae lokus van beheer en gewoonlik eksterne lokus van beheer en presteer gevolglik nie na wense op skool nie; hy het al vantevore gedruip en is gevolglik 'n jaar of twee ouer as die klasmaats; die vroeë skoolverlater is gewoonlik ook afkomstig vanuit 'n laer sosio-ekonomiese agtergrond en die seuns verlaat die skool meer dikwels as die dogters en dan om finansiële redes soos om 'n gesin te onderhou. Donald, Lazarus en Lolwana (1997:150-151) vind aansluiting met dié genoemde stelling en is van mening dat die grootste rede vir vroeë skoolverlating in Suid-Afrika is om 'n inkomste te verdien om sodoende die gesin by te staan.

Volgens Van Zyl Slabbert *et al* (1994:59) is die vroeë skoolverlating 'n rede tot kommer. "*In 1981 only 10% of coloureds had progressed to matric without repeating a standard or dropping out completely. By 1991 this figure had risen to 20%.*" Seckle (in Faul, 1989:12) gee 'n aanduiding van die omvang van vroeë skoolverlating in Eersterust. Die gemiddelde aantal skoolverlaters vir die tydperk 1971-1980 (10

jaar) was 21,2% van die totale aantal toelatings vir standerd 6- tot 8 leerders. Volgens die Departement van Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling (Suid-Afrika, 1986) bereik 37,6% van die inwoners van Eersterust standerd 8 tot 9 en 10,8% standerd 10, wat dui op 'n relatiewe hoë voorkoms van vroeë skoolverlating.

2.9.2.2 Oorsake en gevolge van die fenomeen

Vroeë skoolverlating word aan die volgende fakore toegeskryf volgens die navorsers Engelbrecht, Kriegler en Booysen (1996:284), Die Federasie (in Faul, 1989:13), (*Die Federasie vir Gemeenskapsontwikkeling (voortaan genoem die 'Federasie') is in 1986 gestig ten einde aandag te skenk aan gemeenskapsvraagstukke (Faul, 1989:11). Volgens Schutte (1998) wat in die Federasie gedien het, het die Federasie ongeveer 1990 weens druk van onder andere politieke groepe ("Eersterust concerned citizens") tot niet gegaan.* Verwoerd (1985: 111-128) en die RGN-studie (1979) met Timmermans en Van der Burgh as medewerkers (in Lötter *et al.*, 1979:3-9-1-3-9-16): Die uitwerking van die gesinsagtergrond of leefwêreld op die vordering en skoolprestasies van die jeugdige (die sosiale isolasie en normloosheid waarin die jeugdige opgroei) en oorbewoning waar in ongunstige en 'n oorvol wonings gestudeer moet word. Van Rooyen (1990:140) sluit by die stelling aan en meen dat talle vroeë skoolverlaters opgroei in onvolledige huisgesinne, dikwels sonder 'n vader en gevolglik met moeders wat as enkelouers moet optree. Die ouers werk lang ure en is nie altyd in staat om die nodige aandag en leiding aan die kinders te skenk nie. Vroeë skoolverlating by die ouers dien ook as voorbeeld vir die jeugdige om ook die skool vroeg te verlaat. 'n Verdere rede vir vroeë skoolverlating is die noodsaaklikheid vir die jeugdige om tot die arbeidsmark toe te tree op 'n jong ouderdom soos waar gesinsonvolledigheid voorkom. Ten tyde van die 'RGN' ondersoek (1979) was 71,5% van die skoolverlaters na vroeë skoolverlating werkloos, moontlik as gevolg van swak sosio-ekonomiese omstandighede. Die vroeë skoolverlater beskik gewoonlik oor 'n lae selfkonsep en vind beïnvloeding van die portuurgroep om die skool saam te verlaat maklik plaas. In die finale skooljaar voor skoolverlating kon veral verswakking van onderwyser-leerderverhoudings, interpersoonlike probleme met die portuurgroep en swak skoolprestasies 'n rol gespeel het by die besluit om die skool te verlaat. 'n Tendens van stokkiesdraai vind gewoonlik net voor vroeë skoolverlating plaas.

Carlen, Gleeson en Wardhaugh (1992:65-66) en Van Niekerk (1988:192-193) bied ook die volgende definisie en oorsake van skoolverlating: "...vermyding van die skool deur die kind sonder die medewete van die ouers". Die kind wat stokkiesdraai is gewoonlik ongelukkig by die huis, onpopulêr by die skool en onsuksesvol in sy skoolwerk. Die kind is persoonlikheidsgewys gewoonlik wanaangepas en die kind se familie gedepriveer, werkloos en swak opgelei. Van Niekerk (1988:193) noem die volgende rakende die sekondêre skoolkind wat stokkiesdraai: "*Indien hy nie die interpersoonlike verhoudinge en ook die werkopgaaf as sinvol beleef nie, word sinledige ervaringsreste by sy ervaringswêreld geïnkorporeer, wat bydra tot die opbou van spanning en angs by die sekondêre skoolkind*". Die stokkiesdraaier is "skoolmoeg" en verlaat dus die skool vroeg omdat die skool as sinneloos ervaar word.

Adolescente swangerskappe is 'n ernstige probleem in Eersterust en volgens Engelbrecht, Kriegler en Booysen (1996:284) korreleer dié betrokke swangerskappe nou met vroeë skoolverlating. Onlangse studies bewys dat ten minste 40% meisies as gevolg van swangerskappe die skool vroeg verlaat (vergelyk paragraaf 2.9.3).

- **Die gevolge van vroeë skoolverlating:**

'n Verband kan getrek word tussen vroeë skoolverlating en ander maatskaplike probleme. Timmermans en Van der Burgh (in Lötter *et al*, 1979:3-9-16) en Van Rooyen (1990:227) vind aansluiting by die stelling en is van mening dat daar 'n beduidende verband is tussen vroeë skoolverlating en ander maatskaplike probleme soos bendevoorming, die gebruik (en misbruik) van alkohol, dagga en dwelmmiddels, werkloosheid, afwykende gedrag, adolessente swangerskappe en swak sosio-ekonomiese omstandighede. Ter aansluiting by die stelling van afwykende gedrag as 'n gevolg van vroeë skoolverlating, noem Faul (1989:14) dat tydens 'n gemeentekonferensie van die Nederduits-Gereformeerde Sendinggemeente in Eersterust, daar tot die slotsom gekom is dat vroeë skoolverlating 'n groot rol speel in die bestaan van misdadige jeugbendes in Eersterust. Kronick & Hargis (1990:64) is ter aansluiting hierby van mening dat werklose vroeë skoolverlaters daartoe geneig is om ses tot tien keer meer by kriminele aktiwiteite betrokke te wees as persone wat in die arbeidsmark staan.

2.9.2.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Die gemeenskap van Eersterust is bekommerd oor vroeë skoolverlating en bepleit beter gesinsverhoudings en toekomsмотivering vir die kinders. Du Rand (1998) is van mening dat die ouers meer betrokke kan raak by hul kinders se skoolloopbaan, ten einde vroeë skoolverlating te bekamp. **Die voorligtingsprogram** kan van hulp wees om die potensiële vroeë skoolverlaters in samewerking met die skool en die betrokke voorligtingonderwysers vroegtydig te identifiseer en te bemagtig ten einde 'skoolgaan' as sinvol te beleef. Die betrokke leerders kan van hulp bedien word met vakhulp, veral ten aansien van probleemvakke en studiehulp (vergelyk paragraaf 4.4). Beradingshulp behoort die betrokke leerders se ongunstige selfkonsep te verhoog en moontlike emosionele- en gedragsprobleme terapie te verander. Lewensvaardigheidsprogramme sal die leerders bemagtig om beter gesins-, onderwyser- en portuurgroepverhoudings in stand te hou.

2.9.3 Buite-Egtelikheid

2.9.3.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Die HAT (Odendal *et al*, 1997:114) definieer buite-egtelik soos volg: "Buite die huwelik: *Buite-egtelike kinders*." Die persoon wat swanger raak en nie wettiglik getroud is nie, is 'n ongehude moeder en bring 'n buite-egtelike kind in die wêreld. Hierdie persoon is derhalwe ongetroud, geskei of 'n weduwee.

Suid-Afrika se Bruinbevolking het 'n geskiedenis van hoë buite-egtelike geboortes. Volgens De Kock (in Lötter *et al*, 1979:3-7-1) het die Bruinbevolking van Suid-Afrika destyds (1975) 'n buite-egtelikheidsyfer van ongeveer 500 per 1000 geboortes gehad. Faul (1989:15) sluit hierby aan en noem dat volgens die statistiek van die Stadsraad van Pretoria 24,7% van alle geboortes in 1975 buite-egtelik was. In De Kock (in Lötter *et al*, 1979:3-7-14) se RGN-studie is bevind dat 50,6% van 360 getroude vroue (wat 'n wettige man het of gehad het) aan een of meer kinders geboorte geskenk het voordat hulle in die huwelik getree het. Hierdie maatskaplike probleem kan verder teruggevoer word na die Theron-verslag van 1964 (Theron (red.), 1964:13) waarin genoem word dat die jaarlikse persentasie geboortes onder Bruinmense wat as buite-egtelik geregistreer is sedert 1938, 35% tot byna 37% beloop het. Theron konstateer verder dat 36,8% van alle geboortes in 1958 onder Bruinmense as buite-egtelik aangedui is en indien die ouderdom van die moeders in aanmerking geneem word, is gevind dat van alle geboortes in 1958, 79,1% van die moeders in die ouderdomsgroep 15-19 jaar, buite-egtelik was.

Na aanleiding van bogenoemde opmerking van Theron (Theron (red.), 1964:13) kan genoem word dat adolessente swangerskappe al 'n geruime tyd 'n maatskaplike probleem is en dat die fertiliteit hoog is onder die Bruinbevolking, wat 'n sneeubal effek vorm ten aansien van ander maatskaplike probleme wat daardeur veroorsaak word (vergelyk bevolkingsontploffing in paragraaf 2.9.1 oor werkloosheid). Volgens Bray (1995:2) en Stok (1994:1) is adolessente swangerskappe deur verskeie professionele persone (onderwysers, kliniekpersoneel en Maatskaplike werk studente werksaam by die Kinder- en Gesinsorgvereniging) wat in Eersterust werksaam is, as 'n probleem geïdentifiseer. Bray (1995:2) konstateer dat die munisipale kliniek in Eersterust 90 adolessente swanger meisies geakkommodeer het in die periode Januarie tot Desember 1994. Hierdie statistiek sluit nie die swanger adolessente in wat deur privaat dokters en ander hospitale soos die Pretoria Akademiese hospitaal in verband met hulle swangerskap behandel is nie. Volgens Du Rand (1998) en Stok (1994:2) is adolessente swangerskappe 'n sensitiewe aangeleentheid wat nie goedsmoeds deur die gemeenskap aanvaar word nie. Stok (1994:2) is van mening dat daar ander soortgelyke gevalle voorkom wat nie aangemeld word nie.

2.9.3.2 Oorsake en gevolge van die fenomeen

Soos blyk uit die voorafgaande het Eersterust 'n hoë adolessente swangerskapsyfer en sal daar 'n blik gewerp word op faktore wat aanleiding gee tot die staat van ongehude moederskap. De Jager (1991:49), De Kock (in Lötter *et al.*, 1979:2-7-23, 3-7-24), Die Federasie (in Faul, 1989:15), Stok (1994:14-16), Van Zyl (1997:24-40) en Venter (1995:143) is van mening dat ongehude moederskap deur verskeie faktore bevorder word naamlik, die voorkoms van voorhuwelike seksuele permissiwiteit in die postmoderne samelewing in toenemende liberalisering jeens die toelaatbaarheid van voorhuwelike seksuele aktiwiteite vir sowel mans as vrouens. Die massamedia het hier 'n groot rol te speel in die beïnvloeding van die jeug, as gevolg van die publikasies van seksuele boeke en films en middagsepie wat eksplisiete bedtonele uitbeeld. Stok (1994:15) konstateer dat die televisie 'n groot rol speel in Eersterust weens gebrek aan genoegsame vryetydsaktiwiteite en ontspanningsgeleenthede. Gevolglik kan voorhuwelike geslagsgemeenskap op dié wyse gepredisponeer word en behoort toereikende geslagsopvoeding aandag te geniet. De Jager (1991:49) het bevind dat slegs nege van die 50 respondente van haar navorsing kontrasepsiemiddels gebruik het tydens geslagsgemeenskap. Die rede was onkunde en wanopvattinge eens die gebruik van kontrasepsiemiddels en gevolglik het hulle swanger geword.

Die jeugdige wat 'n behoefte het aan ouerlike liefde, aandag en kommunikasie, probeer die affeksie as substituuat by iemand van die teenoorgestelde geslag vind, en/of by die portuurgroep vind. Die portuurgroep oefen druk uit ten aansien van seksuele eksperimentering en drank en dwelmmisbruik (vergelyk sosiale ontwikkeling van die adolessent, paragraaf 2.4.1.4). Drank verminder die inhibisies en laat die jeugdige aan seksuele praktyke deelneem, wat andersins nie sou gebeur het nie. Die verhouding wat deur die jongmeisie aangegaan word met die teenoorgestelde geslag, gaan gewoonlik gepaard met voorhuwelike geslagsomgang wat kan uitloop op 'n ongewenste swangerskap. Volgens die Federasie (in Faul, 1989:15) stel die ouers self nie 'n gunstige voorbeeld aan die kinders ten aansien van die huwelik en langdurende verhoudings nie en kan dit ook aanleiding gee tot vroeë seksuele verhoudings. Die ouers moet sodoende meer betrokke raak en geslagopvoeding ernstig opneem en as beter rolmodelle vir die kinders op te tree.

Die gedeelte van die inwoners van Eersterust wat blootgestel is aan armoede en behuisingsprobleme laat ongewenste geslagsvermenging plaasvind. Weens 'n gebrek aan privaatheid en ruimte in slaapvertreke by 'n aansienlike persentasie van die inwoners van Eersterust, neem die kinders op 'n vroeë ouderdom die geslagsdaad waar. 'n Gebrek aan ruimte vir binnehuisse ontspanning dryf jong kinders dikwels na die straat om daar hul ontspanning te soek. Hier kom hulle dikwels in kontak met mense wat nie hoë waarde aan die huwelik heg nie (vergelyk paragraaf 2.9.5).

- **Die gevolge van buite-egtelikheid:**

Die gevolge van buite-egtelikheid, veral in die geval van 'n swanger adolessent, het komplekse en fisiese probleme as uitvloeisel volgens Bray (1995:3), De Vissér & Le Roux (1996:104), Faul (1989:16), Preston-Whyte, Zondi & Gumede (1990:13), Stok (1994:2) en Went (in Nothnagel & Priest, 1990:10). Swanger adolessente beleef dat hulle adolessensie en jongmensjare van hul weggeneem is, aangesien daar van hul verwag word om soos volwassenes op te tree. Weens die swangerskap word die swanger adolessent gedwing om die skool te verlaat en gevolglik vind vroeë skoolverlating dikwels plaas, wat haar toekomsmoontlikhede beperk en aanleiding gee tot werkloosheid. Sodoende word 'n bykomende las op die gemeenskap geplaas om die ongehude moeder en haar kind te versorg. Die tendens dat die ongehude adolessente-moeder haar kind by haar ouers los en dan geen bydrae lewer tot die versorging van die kind nie kom gereedlik voor in Eersterust. Sodoende plaas dit 'n ekstra finansiële las op die ongehude moeder se ouers. Oorhaastige huwelike op 'n té vroeë ouderdom lei dikwels tot huweliksprobleme en gesinsverbrokkeling. Hierdie jong meisie se té vroeë moederskap kan drank-en-dwelmmiddelmisbruik predisponeer, aangesien die té vroeë las haar emosioneel kan benadeel en selfs daartoe kan lei dat sy knak en emosionele ineenstorting beleef.

2.9.3.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Buite-egtelikheid is 'n probleem wat die hele samelewing ongunstig beïnvloed en daarom behoort die probleem aangespreek te word. De Kock (in Lötter *et al*, 1979:3-7-26) beveel aan dat die armoede-siklus deur 'n effektiewe gesinsbeplanningsveldtog onder die jeug en die verbetering van die algemene lewensstandaard verbreek moet word. Sodoende moet die welsynsorganisasies meer voorkomend as hulpverlenend deurdat daar beter behuisingsvoorsiening behoort te wees. In Faul (1989:16) is die onderwysers van Eersterust van mening dat 'n begin gemaak kan word deur self geslagsvoorligting vir die kinders aan te bied, waar ouers self in gebreke bly om dit te doen. Hulle beveel ook die skep van 'n toekomspektief aan by die kinders, meer stabiele ouer-kindverhoudings wat kan lei tot beter sosialisering by die kinders, die aanleer van andersoortige waarde-oriëntasies en die uitskakeling van oorbewoning. Gevolglik moet gepoog word om oor die algemeen 'n meer doeltreffende lewenstyl te propageer en te skep, wat daartoe sal bydra dat die buite-egtelikheidsprobleem bekamp word.

Die voorligtingsprogram kan in samewerking met die onderwysers, die ouers en predikante die probleem van buite-egtelikheid bekamp deur klem te plaas op geslagsopvoeding aan leerders en veral die ouers se rol daarin. Ouers moet ook die erns van stabiele ouer-kindverhoudings insien om sodoende die desperate soeke na liefde te voorkom, waar dit tot adolessente swangerskappe aanleiding kan gee. Predikante van die samelewing kan in pas met die voorligtingsprogram berading en steun bied aan diegene wat hulle in ongewenste swangerskappe begewe. Predikante behoort ook die taak op te neem

om waardes en norme voor te hou aan adolessente, waar die ouers in gebreke bly om dit te doen, ten einde voorkomend op te tree teen adolessente swangerskappe.

2.9.4 Misdad

2.9.4.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Misdad is een van die ernstigste maatskaplike probleme wat in Suid-Afrika ondervind word. Misdad word soos volg omskryf deur die HAT (Odendal *et al*, 1997:668) "*Sedelik slegte daad, kriminele handeling; swaar vergryp*". Volgens De Kock (1997:10) blyk dit uit 'n vergelyking van Suid-Afrika se misdadratio vir 1994 met die van Interpol-lande (soos gelys in ICPO-*Interpol: International Crime Statistics Report 1994*) dat Suid-Afrika in 1994 die hoogste verkragtingsratio, die vierde hoogste moordratio en elfde hoogste ernstige aanrandingsratio gehad het.

Die Bruinmense as deel van die Suid-Afrikaanse bevolking gaan al etlike jare onder hoë misdad gebuk. Volgens die Theron-verslag (1976) (in Lötter *et al*, 1979:3-19-2) word na die misdadprobleem in die volgende aanhaling verwys: "*die Kleurlingbevolking wat in 1970 (13,91%) van die totale bevolking van Suid-Afrika uitgemaak het, het gedurende die tydperk 1969-1970 byna dubbeld soveel, naamlik (27,71%), tot die totale getal veroordelings in Suid-Afrika bygedra...*". In Eersterust is misdad 'n algemene verskynsel wat in akute vorm voorkom. Misdad sluit volgens die 'RGN-studie' (Schurink in Lötter *et al*, 1979:3-20-5) veral diefstal, roof, aanranding, verkragting en jeugbendes in. In dié betrokke RGN-studie is onder andere bevind dat sowat 10% van 1002 huishoudings 'n slagoffer van misdad opgelewer het in die jaar wat die ondersoek voorafgegaan het (Boshoff in Lötter *et al*, 1979: 3-19-5). Onder andere is daar in hierdie studie bevind dat misdad veral 'n naweekverskynsel is. Dié studie is van mening dat die misbruik van alkohol waarskynlik bydra tot hierdie verskynsel. Schurink (in Lötter *et al*, 1979:3-20-8) het bevind dat benewens alkoholmisbruik wat deur die grootste enkele persentasie van die respondente as die belangrikste sosiale probleem in Eersterust aangetoon is, bendes, diefstal en verkragting respektiewelik as die vernaamste probleme in die gemeenskap aangedui is.

2.9.4.2 Oorsake en gevolge van die fenomeen

Jeugbendes is 'n verskynsel wat in toenemende mate al hoe meer kommer in die Eersterust-gemeenskap wek. Schurink, (in Lötter *et al*, 1979:3-20-10) het bevind dat jeugbendes 'n groot bydrae lewer tot misdad in Eersterust en die vrees vir misdad. Volgens van Heerden (1996:11) is die gemeenskap van mening dat hulle daagliks aan die aktiwiteite van jeugmisdad blootgestel word, byvoorbeeld deur diefstal en selfs bendegevegte. Volgens Kruger (1995:1) beleef die gemeenskap die bendes oor die algemeen as negatief en destruktief en noem dat die kinders wat deur die bendes beïnvloed word, probleme skep en/of die skool op 'n vroeë ouderdom verlaat. Die onderwysers noem dat die

ouderdomsgroep van ongeveer 14 tot 16 jaar 'n beïnvloedbare leeftyd is en dat hierdie kinders die vatbaarste is vir bende beïnvloeding. Du Rand (1998) (vergelyk Bylaag A) is van mening dat die bende-probleem gekoppel kan word aan die werkloosheidsprobleem. Indien laasgenoemde groter word, eskaleer die bende-probleem daarmee saam.

Faul (1989:16) beweer dat jeugbendes vermoedelik saamgestel word uit vroeë skoolverlaters, stokkiesdraaiers en werklooses. Die redes wat genoem kan word vir die belangstelling om as lidmaatskap aan 'n jeugbende is portuurgroepdruk, armoede, tekort aan konstruktiewe vryetydsbesteding, ontoereikende betrokkenheid van die ouers by die jeug en onbevredigende gesingsverhoudings. Porché-Burke & Fulton (in Cervantes (red.), 1992:91) meld dat sekere karaktereïenskappe dikwels kenmerkend is van 'n bendelid, naamlik 'n tekort aan eie identiteit, 'n tekort aan 'n goeie opvoeding en tekort aan sosiale- en loopbaanvaardighede. Dikwels gaan die adolessent deur 'n identiteitskrisis, wat eie is aan die ontwikkelingsfase en is dan te vinde vir die samehorigheidsgevoel, samesyn en sekuriteit wat 'n bende kan bied.

Die Federasie se jeugkomponent (in Faul, 1989:17) is van mening dat die oorsake vir die toename in vandalisme en jeugmisdaad in Eersterust gevind moet word in die ledigheid wat bestaan by die jeug as gevolg van te min georganiseerde sportklubs en in die swak identifikasie wat bestaan met die gemeenskap (as gevolg van byvoorbeeld die standaard van behuising en strate, die toestand van parke en swak beplanning van fasiliteite; in die misbruik van drank en dwelms en in die tekort aan georganiseerde jeugbewegings). Volgens Faul (1989:17) lê 'n kenmerkende ondoeltreffende lewenstyl ten grondslag van die misdaadprobleem in Eersterust. Theron (1979:61) som die misdaadprobleem soos volg op: “... die hoë voorkoms van misdadigheid dikwels in groot mate 'n simptoem is van veral ongunstige sosio-ekonomiese omstandighede”.

- **Gevolge van die misdaadprobleem**

Volgens Faul (1989:18) is die ouers, gemeenskapsleiers en verantwoordelike jongmense in Eersterust bekommerd oor die toenemende voorkoms van misdaad in Eersterust. Ouers is bekommerd oor hulle jong kinders se toekoms en hoe al die eksterne negatiewe invloede hul toekoms kan benadeel. Hierdie negatiewe invloede lei volgens hulle tot vroeë skoolverlating, werkloosheid, drank-en dwelmmisbruik en latere huweliks-en gesinsprobleme by die jong kinders, aangesien andersoortige waarde-oriëntasies nie van jongs af aangeleer word nie. Verminderde interaksie vind plaas tussen bendelede en persone in die gemeenskap, aangesien toenemende vrees vir misdade die gemeenskap noodsaak om hulle al hoe meer te laat isoleer (Faul, 1989:18). Van der Merwe (1998) (vergelyk Bylaag A) is dit ook eens dat die bendelede en -aktiwiteite die Eersterustgemeenskap se vrye daaglikse gang inkort. Die bendelede bereik volgens haar oor die algemeen nie hul gegewe potensiaal bereik nie en selftransending en selfaktualisering min bereik word (vergelyk paragraaf 2.4).

2.9.4.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Volgens die Eersterust-gemeenskap kan die volgende faktore 'n belangrike bydrae lewer om die voorkoms van misdaad in Eersterust te bekamp: Die opheffing van die gemeenskap en uitskakeling van probleme soos werkloosheid, oorvol skole, gebrek aan 'n toekomsvisie by die jeug, oorbewoning, drank- en dwelmmisbruik en 'n gebrek aan vryetydsaktiwiteite. Beter en fermere optrede deur die polisie kan volgens die kerkleiers en skoolhoofde ook 'n belangrike bydrae lewer (Faul, 1989:18). Geletterdheids- en naskoolse kursusse vir kinders wat swak presteer kan moontlik geïnisieer word, om vroeë skoolverlating te voorkom en ook moontlike konformeringsprobleme te probeer voorkom. Volgens Kruger (1995:47) kan die voorkomingskursusse die bende-probleem bekamp naamlik, lewensvaardigheidskursusse vir die hantering van groepsdruk, verhoudingsvaardighede om hegte vriendskapsverhoudings te bou en selfgelding om intimidasie van bendeleden teen te werk.

Die rol van die voorligtingsprogram is belangrik ten einde die genoemde probleem te bekamp. Die implementering van lewensvaardigheidskursusse vir die Bruinjeugdiges kan misdaad voorkom deur die potensiële misdadiger vaardig te maak in die aanknoop en in stand hou van sinvolle verhoudings met belangrike en gunstige rolmodelle in hul lewens. Die jeugdiges met bevredigende interpersoonlike verhoudingslewe sal portuurgroepdruk beter kan weerstaan om by misdadige situasies betrokke te raak en sal selfgeldend kan optree indien die situasie dit vereis. Hierdie betrokke jeugdiges sal ook die vermoë kan toon om hulle vrytyd sinvol te gebruik soos vir studies en sodoende mee te werk aan 'n beter en sinvolle toekoms, eerder as bende aktiwiteite en misdadigheid wat hul toekoms kan benadeel en verduister.

2.9.5 'n Tekort aan voldoende behuisings

2.9.5.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Finlayson (in Lötter *et al*, 1979:3-2-1) argumenteer dat behuisings skuiling teen die elemente, fisiese en sielkundige sekuriteit en 'n beginpunt vir 'n persoon se identiteit bied. Behuisings is een van die basiese behoeftes van die mens. Kruger (1985:18) wys daarop dat naas water- en voedselvoorsiening huisvesting een van die belangrikste behoeftes van die mensdom is. Behuisings bied lewensnoodsaaklike beskutting en veiligheid en is een van die belangrikste aanduiders van 'n persoon se lewensstandaard of sosiale welsyn.

Industrialisasie en snelle aanwas, sowel as verstedeliking van die bevolking het volgens Theron (red.) (1964:97) al in 1964 in Suid-Afrika soos in ander lande ernstige behuisingsprobleme veroorsaak. Dié bevinding word in die "Kortbegrip van die Theronverslag van 1976" (Theron & Du Toit, 1977:41) bevestig met die stelling dat die kommissie baie sterk onder die indruk gekom het van die dringendheid

en akuteit van die vraagstuk van behoorlike huisvesting vir die Bruinmense. Die behoefte aan behuising is raakgesien en aangespreek deur die owerheidsweë, maar daar het in die verlede altyd 'n behoefte aan behuising bly bestaan. Die aandag wat in die verlede aan die behuisingsprobleem geskenk was, het die afgelope dekade resultate begin toon, soos geblyk het uit 'n behoeftebepaling wat in 1992 in Eersterust gedoen was (Pretorius, 1992:84). Die bevindings van die ondersoek het getoon dat die tekort aan wat in die verlede aan genoegsame behuising geheers het, in só 'n mate verbeter het dat behuising volgens die behoeftekateregoreë op 7% gepresenteer het (as sewende belangrikste behoefte) teenoor die 29% van basiese behoeftes en behoeftes aan basiese dienste.

Die volgende persone het almal vir die 'Departement Maatskaplike Werk' ondersoek gedoen na die behuisingstand in Eersterust naamlik, Dargan (1991), Fourie (1991), Karam (1994), Keiller (1991) en Van de Wetering (1991). Die ondersoekers het tot die gevolgtrekking gekom dat die behuising in Eersterust nie voldoende is nie: die inwoners nie tevrede is met hul wonings nie; die vertrekke te klein is (Keiller, 1991:38) en daar nie genoeg wonings is nie. Karam (1994:48) noem dat 57% van die respondente van haar steekproef nie oor hul eie wonings beskik het nie, wat oorbewoning veroorsaak. Pretorius (1992:Bylaag 1) sluit by hierby aan en is van mening dat behuising in Eersterust nie voldoen aan die standaard wat nodig is vir die sosio-kulturele opheffing van die gemeenskap nie. Drie tipes behuising word in Eersterust aangetref, naamlik privaathuise, ekonomiese koopskemas en sub-ekonomiese huurhuise. Volgens 'n meningsopname wil 73,2% van 317 respondente nie in dié genoemde huise bly nie. Die huise is klein en ongerieflik, die gehalte is swak, die erwe is klein, die huise te duur vir hul waarde en pas nie in die Eersterust-gemeenskap nie.

2.9.5.2 Oorsake en gevolge van die fenomeen

Schutte (1998) en Du Rand (1998) is dit albei eens dat die nood aan behuising in Eersterust groot is en die oorsaak is/toegeskryf kan word aan die feit dat erwe nie beskikbaar is nie, omdat Eersterust as gevolg van die bestaande grense nie kan uitbrei nie. Die grense van Eersterust is Noord-Magaliesburg, Oos-Eersterust begraaftplaas, Suid-Stormvoëlweg en Wes-Rietjiespruit tot by Joseph Daniel Staal (Kruger, 1998:3).

- **Gevolge van die behuisingsprobleem:**

Dargan (1991:50) en Faul (1989:50) is van mening dat behuisingsprobleme aanleiding kan gee tot maatskaplike probleme soos werkloosheid as gevolg van die minderwaardige milieu, min motivering en min privaathed waarin die inwoner moet studeer en opvoeding moet ontvang. Ongewenste geslagsvermenging vind weens oorbewoning plaas as wat bloedskanie en ongewenste swangerskappe tot gevolg kan hê. Die oorbewoning het ook huweliksprobleme, drank- en dwelmmisbruik, selfmoorde, kindermishandeling, misdaad en vele ander maatskaplike probleme tot gevolg. Van de Wetering

(1991:49) is van mening dat die maatskaplike probleme in Eersterust (soos werkloosheid) verband hou met oorbewoning.

Die kind in hierdie omstandighede verloor volgens Fourie (1991:41) belangstelling in die skoolwerk wat gevolglik 'n sneeubal effek tot gevolg het, naamlik swak skoolvordering en vroeë skoolverlating wat ongeskooldheid predisponeer en tot armoede lei, wat weer oorbewoning tot gevolg het. Faul (1989:20) wys daarop dat die onvoldoende behuising uiteindelik aanleiding kan gee tot 'n ondoeltreffende lewenstyl.

2.9.5.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Die behuisingsprobleem het algaande verbeter, maar soos wat die onderhoude met die gesaghebbende inwoners van Eersterust en 'n Maatskaplike werker werksaam in Eersterust (Du Rand, Schutte en Van der Merwe) en resente navorsing gedoen in Eersterust toon, is dié probleem nog nie voldoende opgehef nie (vergelyk Bylaag A). Dié genoemde probleem kan op skoolvlak aangespreek word deurdat jeugdige wat hul in oorvol wonings bevind, gemotiveer behoort te word om ten spyte van die ongunstige omstandighede, steeds moet poog om hul beste te lewer ten aansien van die skoolwerk. Hierdie jeugdige moet ook gemotiveer word om 'n positiewe ingesteldheid jeens hul huidige omstandighede en teenoor die toekoms te ontwikkel en aan te kweek. Voorgenoemde kan ondersteun word deur lewensvaardigheidsprogramme en berading aan diegene te bied in ongunstige behuisingsomstandighede. Sodoende kan die jeugdige poog om die verswarende omstandighede te transendeer en probeer meewerk aan 'n gunstige toekoms (vergelyk paragraaf 2.4).

2.9.6 Huweliks- en gesinsprobleme

2.9.6.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Die Bruinmense het volgens die Sentrale Statistiekdiens (SSD, 1992:2) die tweede hoogste egskeidingsyfer (5408) naas die Blanke bevolking (21,006). Die Swartmense se egskeidingsyfer was tot 1994 in Suid-Afrika onbekend aangesien dit selde geregistreer is. Die egskeidingsyfer vir die Bruinmense is 5029 vir 1995 en was 8168 kinders was betrokke.

Huweliks- en gesinsprobleme is 'n algemene verskynsel in Eersterust. Marais (in Lötter *et al*, 1979:3-6-12-3-6-15) konstateer in die RGN-studie (1979) dat meer as 10% van die 490 getroude vroue of vroue wat saam met mans woon en wat ondervra is ten tyde van die ondersoek, betrokke was by verbrokkelde verbintenisse. Die respondente het verder verklaar dat die meeste struwelinge in die huwelik sentreer om geldsake, die man se drinkgewoontes en sy uithuisigheid. Die man se gedrag word dikwels nie met gelatenheid deur die vrou aanvaar nie en lewer dus bewys van haar relatiewe hoë statusposisie in die

huweliksverhouding. Die tendens waar die vrou die stabiliserende faktor in die gesin is, is dan volgens die RGN-studie (1979) sterk aanwesig in Eersterust. Ter aansluiting hierby het Trümpelmann (1981:3) se RGN-studie (1981) in Eersterust, hoofsaaklik twee gesinstipes geïdentifiseer, naamlik:

- a) 'n Moedergesentreerde gesinstipe wat hoofsaaklik onder die laer stand en meer gedisorganiseerde strata van die bevolking voorkom.
- b) 'n Vadergesentreerde gesinstipe wat meer onder die hoër stand van die bevolking voorkom.

Buiten huweliksprobleme word daar probleme in die gesin, wat verband hou met die kinders, in Eersterust aangetref. Kerkleiers en onderwysers is bekommerd oor die onbevredigende ouer-kindverhoudings in die gemeenskap. 'n Tekort aan opbouende verhoudings tussen gesinslede figureer, wat kan lei tot emosionele onbestendigheid by die lede en kan inwerk op die doeltreffende funksionering van enige gesin (Faul, 1989:21).

2.9.6.2 Oorsake en gevolge van die fenomeen

Volgens Du Rand (1998) veroorsaak werkloosheid en armoede konflik binne die huwelik, wat dikwels egskeidings veroorsaak. Die Federasie (in Faul, 1989:21) is van mening dat die volgende redes as oorsake van die huweliksverbrokkeling genoem kan word naamlik, 'n gebrek aan kommunikasie tussen huwelikspare, finansiële probleme (vergelyk paragraaf 2.9.1), drank- en dwelmmisbruik, behuisingsprobleme, seksuele probleme, huweliksontrou, onvoldoende rolvervulling, huweliksgeweld (aggressie wat nie konstruktief verwerk word nie) en huwelike wat op 'n te jong ouderdom aangegaan word.

- **Die gevolge van huweliks- en gesinsprobleme:**

Die **gevolge** van die genoemde probleem is volgens Faul (1998:22) nadelig vir die inwoners van Eersterust. Die gesin is 'n stabiliserende faktor in enige mens se lewe en indien daar huweliks- en gesinsprobleme voorkom lei dit tot onbestendigheid in die gesin en kan die probleem eskaleer tot binne die gemeenskap. Hierdie tendens vind plaas in Eersterust, waar die volwassenes dikwels probeer ontvlug van die werklikheid deur betrokke te raak by veral drankmisbruik en buite-egtelike verhoudings. Die groot hoeveelheid kinders wat by egskeidings betrokke is beleef onstabieleit ten aansien van hulle huislike gesitueerdheid, hulle word ontwrig en raak onseker van hulself. Derhalwe word hierdie betrokke kinders se lewens en toekomsverwagtings vertroebel.

Gemeenskapsleiers skryf die probleem van ongunstige ouer-kindverhoudings toe aan ouers wat hulle kinders nie verstaan nie en hulle soms heeltemal van die kinders se opvoeding onttrek. Dikwels moet albei ouers lang ure werk en kan hulle gevolglik nie na behore 'n gunstige verhouding met hul kinders

opbou nie (vergelyk paragraaf 2.8.1). Die kinders is gedurig aan soveel nadelige invloede in die gemeenskap blootgestel wat die ouers se opvoedingstaak verder bemoeilik (Faul, 1989:21). Ongunstige ouer-kindverhoudings kan moontlik verkeerde vriende met ongunstige invloede predisponer, asook vroeë seksuele verhoudings, misdaad en drank- en dwelmmisbruik.

2.9.6.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Die Federasie (Faul, 1989:22) is van mening dat die hantering van die probleem lê in huweliksvoorligting, -beraad en -verryking, asook ouerleidingsprogramme. Die bekamping van huweliksprobleme behoort beklemtoon te word deur die aanleer van waarde-oriëntasies wat die huwelik as 'n verhouding moet sien wat versigtig aangegaan moet word en waaraan daar gewerk moet word. Volgens Schutte (1998) is opheffingswerk in Eersterust nodig om 'n verantwoordelike sin tuis te bring by die Eersterustinwoners, maar veral by die jeug. Die onderlinge verhoudings sal volgens hom verbeter word en daarmee saam die algemene lewenswyse en lewensstandaard te Eersterust.

'n Naskoolsentrum in Eersterust kan moontlik daartoe bydra dat kinders wie se ouers werk, nie aan soveel skadelike elemente in die gemeenskap blootgestel word nie. Volgens Beukes (1992:4 & 25) is 'n naskoolsentrum 'n fasiliteit wat daargestel is om, om te sien na skoolgaande kinders en funksioneer gewoonlik van direk na skool tot ongeveer vyf uur in die middag. Die diens wat voorsien word sluit gewoonlik 'n ligte middagete, toesigdienste, georganiseerde spele en algemene hulp met huiswerk in. Beukes se ondersoek na die behoefte aan 'n naskoolsentrum in Eersterust het aan die lig gebring dat 73,1% van die respondente belangstel het en 26,9% nie belanggestel het om hul kinders in 'n naskoolsentrum te plaas, indien so 'n fasiliteit beskikbaar was nie.

Die voorligtingsprogram kan van hulp wees om ouerleidingsprogramme in samewerking met die skole aan te bied. Die ouers kan sodoende bemagtig word om hul kinders en spesifiek die adolessente beter te begryp in hul komplekse ontwikkelingsfase (vergelyk paragrawe 2.5.1 en 2.5.2) waarin hulle hul bevind. Geskikte vaardighede moet deur die ouers aangeleer en inge oefen word en wat in die daaglikse opvoedingsituasie aangewend kan word om sodoende die onderlinge verhoudings te verbeter. Die ouers moet ook onderrig word hoe om as geskikte rolmodelle vir hul kinders op te tree, veral ten aansien van die huweliks- en die gesinslewe.

2.9.7 'n Tekort aan konstruktiewe vryetydsbesteding en-aktiwiteite

2.9.7.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Die HAT (Odendaal *et al*, 1997:1248) definieer **vrye tydsbesteding** soos volg: "*Gebruikmaking van vrye tyd, ledige ure*". Botha (in Lötter *et al*, 1979:3-5-2) bied die volgende omskrywing van vrye tyd "*... dat*

daar twee vereistes aan aktiwiteite gestel moet word voordat dit as vrye tyd beskou kan word. Eerstens moet dit dié deel uit 24 uur wees waarin die mens nie met aktiwiteite wat noodsaaklik is om in sy daaglikse behoeftes te voorsien, of om te kan lewe, besig is nie. Tweedens moet die individu vry wees om die tyd te gebruik soos hy wil, sonder enige verpligtinge”.

Aansienlike probleme word volgens Faul (1989:22-23) ondervind met konstruktiewe vryetydsbesteding in Eersterust en die gehalte van die bestaande vryetydsbestedingsfasiliteite is nie altyd na wense nie. De Kock (1992:26) het ook bevind dat die aktiwiteite wat tydens vakansietye beoefen word meestal uit eie inisiatief voortvloei weens ‘n tekort aan gestruktureerde aktiwiteite. Pretorius (1992:90-91) verklaar dat ‘n tema wat herhaaldelik in die behoeftebepaling in Eersterust voorgekom het, is die behoefte aan ontspanningsfasiliteite vir die jongmense is. Gevolglik was dit dan die belangrikste sosiale behoefte en die behoefte wat die derde belangrikste gepresenteer het (‘n frekwensie van 30 teenoor parke en tennisfasiliteite wat onderskeidelik 10 en 9 was op die behoeftebepaling. Volgens die behoeftebepaling het die ouers ‘n aktiwiteit verlang wat die jeug se vrye tyd in beslag sal neem en die jeug het aangedui dat hulle fasiliteite benodig waar sosiale verkeer moontlik is. Die inwoners van Eersterust se response het laat blyk dat ‘n sentrum die ideale oplossing sou wees. Aktiwiteite soos dansklasse, speletjies vir die jeug, ‘n gimnasium, ysskaats, ‘n bioskoop en ‘n restaurant is gemeld. Faul (1989:22-23) is van mening dat die grootste areas waarin leemtes was in sportbeoefening, jeugorganisasies en jeugontspanning is. Uit die inwoners se reponse van Pretorius se navorsing te Eersterust (Pretorius, 1992:99) blyk dit dat die fasiliteite wat verlang word meer toegespits moet wees op ontspanning en vermaak en nie soseer op sportbeoefening nie.

2.9.7.2 Oorsake en gevolge van dié fenomeen

Die Gemeenskapleiers (in Faul, 1989:24) stel dit dat die **oorsaak** van ‘n gebrek aan voldoende fasiliteite vir sportbeoefening onder andere gesoek moet word in die land se politieke bedeling. Eersterust se sportliefhebbers kon nie van alle blanke fasiliteite naby die gemeenskap gebruik gemaak het nie. Openbare geriewe is egter sedert 1994 (met die totstandkoming van Suid-Afrika as ‘n demokratiese land) oopgestel vir alle bevolkingsgroepe. Sodoende is daar meer geriewe beskikbaar vir diegene wat aan sport wil deelneem.

Ten aansien van jeugorganisasies was die gemeenskapleiers van mening dat bestaande jeugorganisasies nie altyd die organisasie van die jeugbewegings suksesvol kan bestuur nie, weens ‘n tekort aan leierskapsonderrig. Sodoende het genoemde tot ‘n gebrek aan geesdrif by die jeug gelei om aktief by hierdie bewegings betrokke te raak. De Kock (1992:25) het tydens haar ondersoek van skoolgaande kinders se vryetydsbesteding tydens vakansietye waargeneem dat die respondente nie huisgebonde was nie, maar dat 43% van al die respondente in die strate gespeel het tydens vakansietye.

- **Gevolge van die gebrek aan konstruktiewe vryetydsbesteding en -aktiwiteite**

Volgens die Federasie (in Faul, 1989:24) lei 'n gebrek aan konstruktiewe vryetydsaktiwiteite om van moegheid en spanning ontslae te raak en om afwisseling te bied van die daaglikse roetine by volwassenes tot gesinsverbrokkeling en drank- en dwelmmisbruik. Onder die jeug lei hierdie probleem tot probleme van vandalisme, jeugbendes en drank- en dwelmmisbruik. Opsommend lei bogenoemde tendens dus tot 'n ondoeltreffende lewenstyl en gebrek aan effektiewe waarde-oriëntasies by die hele gemeenskap, waar drank en dwelms, in plaas van sport en ontspanning aangewend word om van daaglikse spanning ontslae te raak.

2.9.7.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Ter hantering van die probleem bepleit die Federasie (in Faul, 1989:25) toegankliker en beter sportfasiliteite in Eersterust, uitbreiding van bestaande jeugorganisasies, leierskapsonderrig, die daarstel van 'n Saterdagklub vir die jeug, die aanbied van talentkompetisies en die daarstel van kompetisies vir klubs waar minder skadelike elemente teenwoordig sal wees. Die gemeenskap behoort nuwe waarde-oriëntasies aangeleer te word ten einde die fasiliteite te benut om van stres ontslae te raak. Pypers (1994:51-52) wys daarop dat ontspanningsfasiliteite die gemeenskap positief sal beïnvloed, maar voordat hierdie fasiliteite konstruktief benut kan word, moet die gebruikers daarvan opgevoed word om dit reg te benut. Sy is van mening dat ontspanning- en rekreasie opvoeding aangebied behoort te word deur die skool, die kerk en ander organisasies wat belang het by die welvaart van die gemeenskap.

Die rol van die voorligtingsprogram kan veral wees ten aansien van die aanbied van 'n lewensvaardigheidsprogram aan die jeugdiges wat veral fokus op die sinvolle gebruik van vrye tyd. Voorligting behoort veral te fokus op doelwitte wat gestel word en die gebruik van tyd om die doelwitte te bereik, soos in die geval van doeltreffende gebruik van tyd tydens studies en die generering van 'n beter toekoms. Tydsbestuur behoort egter ook aangeleer te word met betrekking tot konstruktiewe vryetydsbesteding soos aan sport en stokperdjies, ten einde spanning te beheer en 'n gebalanseerde lewenstyl aan te kweek.

2.9.8 Drank-en dwelmmisbruik

2.9.8.1 Voorkoms van die fenomeen in 'n veranderende wêreld

Drank –en dwelmiddel-misbruik is universele verskynsels wat pandemiese bedreiging vir samelewings wêreldwyd inhou, veral vir die jeug in Suid-Afrika en die Bruinjeug in die besonder. Tibbs & Parry (in Tibbs, Parry, Stretch & Bruce, 1994:2) maak dié uitspraak oor jeug en drankmisbruik in Suid-Afrika en die gebruikersafmetings wat dit aannem: *“Drinking is fast becoming one of the most serious problems*

amongst youth in South Africa, with a high number of alcohol-related deaths and injuries being reported in this group". Drankmisbruik is 'n probleem wat al 'n geruime tyd in die geleedere van die Bruinbevolking voorkom. Die Theron-verslag (1964:108) het reeds destyds die erns van alkohol as 'n maatskaplike probleem uitgewys en genoem dat alkoholisbruik een van die belangrikste faktore vir die ekonomiese, fisieke en morele agteruitgang van 'n aansienlike gedeelte van die Bruinbevolking was.

Vervolgens begripverklarings ten aansien van drank- en dwelmmiddels: **Drank** word soos volg omskryf in die HAT (Odendal *et al*, 1997:167) 1). "Alles wat 'n mens drink *Sterk drank* wat alkohol bevat 2). *Sterk drank*". Die term **alkohol** sal vervolgens verklaar word om verwarring tussen die terme uit die weg te ruim. Die HAT (Odendal *et al*, 1997:38) definieer dit soos volg: "*Bedwelgende vloeistof deur gisting verkry, wat 'n bestanddeel van sterk drank is; ook, drank wat dit bevat*". **Dwelmmiddel** word soos volg omskryf deur Pretorius & Le Roux (1998:276): "*Dit is enige stof wat 'n psigiese of fisiese verandering by die mens te weeg bring, maar wat misbruik kan word deur selftoediening vir onwettige doeleindes en 'n bepaalde graad van bedwelming teweegbring*". **Dwelmmiddelmisbruik** beteken volgens Pretorius & Le Roux (1998:276) dat die persoon dwelmmiddels op onwettige wyse bekom en dit aanhoudend en oormatig gebruik vir ander as wettige doeleindes.

Ten einde die omvang van drankmisbruik in 'n gemeenskap vas te stel is moeilik, aangesien dit moeilik is om 'n aanvaarbare norm daar te stel wat vir almal geld en wat kan onderskei tussen 'n drankgebruiker en 'n drankmisbruiker. Faul (1989:28) noem dat daar dikwels by individue 'n onwilligheid voorkom om die problematiese omvang van hul drankgebruik aan hulself en andere te erken. Volgens Schreuder (1994:2) is dit duidelik vanuit 'n maatskaplike perspektief uit die gevallelading van die 'Kinder- en Gesinsorgvereniging' en 'SANRA' in Eersterust, dat alkoholisbruik 'n wesenlike probleem in Eersterust is. Van der Merwe (1998) beaam Schreuder se stelling en meen dat die alkoholisbruik, maar veral die dwelmmiddelprobleem 'n groot toename toon, veral onder die jeugdige in Eersterust. Die RGN se studie (1979) oor die drinkpatroon en aanverwante aspekte in Eersterust (Van der Burgh, in Lötter *et al*, 1979:3-23-10) bevestig dié probleme en het met 83% van die mans en 91% van die vroue wat ondervra is (200 mans en 150 vroue) tot die gevolgtrekking gekom dat drankmisbruik 'n ernstige vraagstuk in Eersterust is. 'n Soortgelyke persentasie is dieselfde mening toegedaan met betrekking tot dwelmmisbruik in Eersterust; 81% van die mans, teenoor ongeveer 87% van die vroue. In die studie wat deur Lee Rocha-Silva (1981:7) gedoen is, aangaande die rol en funksie van alkohol in Eersterust, is bevind dat die meeste drankmisbruikers mans was. 'n Substantiewe proporsie het geen vaste verblyf gehad nie. Meer as die helfte was in hul veertigerjare en ouer en die oorgrote meerderheid alleenlopend. Die respondente het ook geen of weinig skoolse opleiding gehad en selde indien ooit gewerk.

Sjebens (of te wel 'sjebien') beteken volgens die HAT (Odendal *et al*, 1979:924) die volgende: "*Aanvanklik, smokkelkroeg; tans ook, kroeg waar veral swartmense gesellig verkeer*". Sjebens speel volgens Lötter *et al* (1979:3-24-1, 3-24-34) 'n belangrike rol in Eersterust se drinkpatroon. Hierdie bymeekaarkom-plekke is so gewild aangesien dit talryk is, dit rekbare sake ure het en selfs in die middel

van die nag drank voorsien. Ander attraksies as drank en gesellige samesyn is musiek, dans, dagga, dobbel en vroue (soms prostitute). Etlike kinders in Eersterust word in sjebeens groot en nog soveel digby sjebeens. Kinders in sjebeens word opgelei in die non-konformistiese beroepe wat die onwettige drankhandel in stand hou, wat in Eersterust voorkom. Kinders in en digby sjebeens word gesosialiseer in 'n subkultuur waarin drankmisbruik en ander vorms van afwykende gedrag die norm is. Sjebeens kan prostitusie, misdaad, dwelmmisbruik, gesinsverbokkeling en kinderverwaarlosing bevorder.

Die genoemde drank- en dwelmmiddel-misbruikprobleme neem ongekend toe onder die jeug. Donald, Lazarus en Lolwana (1997:198) konstateer dat eksperimentering met tabak, alkohol en marijuana algemeen voorkom, veral onder adolessente. Volgens Faul (1989:28) het die gebruik van dwelms, waaronder veral gomsnuiewery en daggarakery in Eersterust in die afgelope jare aansienlik toegeneem. Die gebruik van dié verslawende middels kom onder al jonger kinders voor, aldus Hoberg (1993:164) *"Recent statistics have indicated that adolescents start experimenting with alcohol and other drugs at an increasingly younger ages. Between the ages of 10 to 18 years, one out of every four school-going adolescents experiments with drugs"*. Skoolhoofde en onderwysers in Eersterust spreek in 'n toenemende mate hul kommer uit oor die toename van hierdie probleme onder veral jong kinders.

2.9.8.2 Oorsake en gevolge van die fenomeen

Die redes vir die hoë alkohol- en dwelmmiddel-misbruik onder die jeug, is veral te wyte aan die volgende faktore volgens De Bruyn (1994:16-17), Donald, Lazarus en Lolwana (1997:198), Faul (1989:29), Hoberg (1993:159-162), Lee Rocha Silva (1981:2), Oosthuizen (1991:24-25) en Reilly, Leukeveld, Gao en Allen (in Gullotta, Adams & Montemayor, 1995:127-129): 'n Verband tussen alkohol- en dwelmmiddelverslawing kan getrek word en die negatiewe invloed en druk wat die portuurgroep uitoefen om 'in te wees' en op 'n meer 'volwasse' manier op te tree. Sodoende die reklame van alkoholverbruik as volwassenheidsnorm, gesofistikeerdheid en sosiale noodwendigheid onder die portuurgroep. 'n Lae selfkonsep en identiteitsonsekerheid predisponer alkohol- en dwelmmisbruik binne die portuurgroep (vergelyk paragraaf 2.9.3) maar, ook versteurde gesinsverhoudings soos ouers wat ontoereikende ouerlike rolmodelle ten opsigte van drankmisbruik is. Armoede lei tot spanning en huwelikskonflik en selfs tot fisieke en /of psigologiese mishandeling binne gesinsverband en die ontvlugting uit dié disharmoniese situasie kan ook drank- en dwelmmiddel-misbruik predisponer.

Ten aansien van Eersterust kan die drank- en dwelmmiddel-misbruikprobleme volgens die Federasie (in Faul, 1989:29) en Lee Rocha Silva (1981:2) aan die volgende oorsake toegeskryf word. Die onbevredigende gesinsverhoudings soos onenigheid in die huwelik en die maklike bekombaarheid en wettigheid van alkoholiese drank en dwelmmiddels; die algemene misbruik daarvan en die onkunde oor die gevolge van die misbruik. Die vrylike voorkoms van sjebeens dra ook grootliks by tot die probleem van drank- en dwelmmisbruik in Eersterust. In Eersterust is die tendens van vroeë skoolverlating en die gepaardgaande nie-konstruktiewe vryetydsbesteding, soos die ontoereikende gebruik van

ontspanningsfasiliteite, 'n teelaarde vir drank- en dwelmmisbruik (vergelyk paragraaf 2.9.7). Die permissiewe houding en die verdraagsaamheid van die Eersterustgemeenskap teen die gebruik van drank lewer 'n bydrae tot die misbruik van drank- en dwelmmiddels. 'n Swak selfbeeld en gevoelens van onbevoegdheid by meeste van die Eersterust-inwoners, 'n gebrek aan langtermyn doelwitte en 'n ondoeltreffende lewenstyl met die soeke na geluk in konkrete objekte soos geld en drank, is faktore wat die gebruik van dié genoemde middels verder aanhelp.

- **Die gevolge van drank- en dwelmmiddel misbruik:**

Die gevolge en implikasies van die gebruik van alkoholiese drank en dwelms, kan nie onderskat word nie. Volgens Faul (1989:30) en Van der Merwe (1998) lei die gebruik van dié bedwelmdende middels onder andere tot huweliks- en gesinsverbrotting en werkloosheid en armoede. Die probleme eskaleer, aangesien dit die stabiliteit van die gemeenskap verlaag, indien die sekuriteit van die kinders in hulle huislike gesitueerdheid bedreig word in die geval van gesinsverbrotting. Die toereikende opvoedingsproses en gesonde sosialisering van die kinders ly ook daarop, wat op sy beurt weer kan aanleiding gee tot vroeë skoolverlating, buite-egtelikheid en 'n armoedekultuur as resultaat.

Swarts (1997:18-21) is van mening dat die verwantskap tussen dwelmmiddels, alkohol en misdaad 'n wesenlike probleem is. Die "Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing" se sentrum vir alkohol/dwelmmiddelverwante navorsing, het in opdrag vir die "Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Alkohol en Dwelmmiddelafhanklikheid" 'n studie gedoen en die volgende is bevind:

- Dwelmmiddelgebruik en -betrokkenheid predisponer die eerste betrokkenheid met misdaad.
- Die gebruik van dagga is voorafgegaan deur die gebruik van alkohol, wat gelei het tot onwettige gebruik van dwelmmiddels en kriminele betrokkenheid.
- Die gebruik van dwelms onmiddellik voor en tydens die pleeg van misdaad.
- Eiendomsmissdaad word geassosieer deur persone wat in groepe dagga rook.
- Verkragting en huisinbraak word gepleeg onder die invloed van drank en word opgevolg deur drankmisbruik in openbare plekke. 'n Verwantskap kan gevolglik gesien word tussen die pleeg van misdaad onder die invloed van alkoholiese drank en dwelmmiddels.

Waarde-oriëntasies wat drank en dwelms as middels aanvaar om van spanning ontslae te raak, ontwikkel in die gemeenskap in Eersterust en gevolglik word oor die algemeen 'n lewenstyl gevestig wat al hoe ondoeltreffender word in die lig van bogenoemde feite wat deur die 'RGN' se ondersoek uitgewys is.

2.9.8.3 Aanspreek van die problematiek en die rol van die voorligtingsprogram

Volgens Faul (1989:30) is die gemeenskapsleiers dit eens dat dringende voorkoming van die drank- en dwelmmisbruikprobleem nodig is en dat kinders van jongs af bewus gemaak moet word van die gevare van drank- en dwelmmisbruik. Schreuder (1994:38a) huldig dieselfde mening dat groter gemeenskapsbewustheid van die probleme van alkoholiese drank- en dwelmmiddels gekweek kan word en stel die aanbieding van gemeenskapswerk projekte voor. As die gemeenskap 'n meer doeltreffende lewenstyl en effektiewe spanningshanteringsmeganismes aangeleer word, die jeug 'n toekomspektief gebied word en andersoortige waarde-oriëntasies aangeleer word, kan die probleem van drank- en dwelmmisbruik voorkom word. Schreuder (1994:38a) maak die voorstel dat klub "Bel Air" en klub "Devotion" betrek behoort te word by voorkomingsgerigte projekte om die verskaffing van alkoholiese drank en dwelmmiddels aan minderjariges te bekamp.

Die rol en funksie van die voorligtingsprogram ten aansien van die voorkoming en hantering van die misbruik van drank- en dwelmmiddels is van kardinale belang. Die gesamentlike rol wat die vennote kan speel, naamlik die skole, onderwysers, ouers, predikante, maatskaplike werkers en buite instansies soos die Universiteite, kan 'n verskil maak om dié genoemde probleme aan te spreek en die jeugdiges te help tot die verwesenliking van hul persoonsmoontlikhede en verwerklingsgeleentehede tot moontlike selfaktualisering van hul menswees (vergelyk paragraaf 2.4). Alleenlik in spanverband kan die ernstige maatskaplike probleme aangespreek word wat die jeug se toekoms ondermyn. Die voorligtingsprogramkoördineerder kan leiding bied en deurentyd as fasiliteerder optree in die aanspreek van die belangrike maatskaplike probleme in spanverband. Lewensvaardigheidsprogramme kan in spanverband aangebied word om die gevaar van alkohol- en dwelmmisbruik uit te wys (ter voorkoming van die probleem). Diegene wat alreeds verslaafdes is en nie meer sinvolle lewens kan lei nie, behoort met die hulp van gespesialiseerde instansies soos die "Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Alkoholisme" (Sanra) en die "Alkoholiste Anoniem" (AA) -programme begelei te word tot soberheid.

Die onderwysers en ouers, sowel die gemeenskapsleiers behoort opgelei te word in die uitwys van die gevare van die verslawende middels en die konsekwensies van die gebruik daarvan aan kinders en jeugdige en ook aan die mede-ouers. Die gemeenskap self behoort 'n sensitiwiteit te ontwikkel vir maatskaplike probleme, wat dit veroorsaak en die gevolge daarvan vir die gemeenskap op die lange duur. Die gemeenskap kan gevolglik die jeugdige van hulp wees om as die leiers van die toekoms, nie in maatskaplike probleme soos die afhanklikheid aan verslawende middels soos drank en dwelms vasgevang te raak nie. Die huislike gesitueerdheid moet vastigheid en geborgenheid bied sodat die jeugdige hul vrye tyd konstruktief sal aanwend en nie die behoefte toon om by bende-aktiwiteite en drank- en dwelmmisbruik betrokke te raak nie, gevolglik situasies wat die jeugdige tot maatskaplike probleme kan predisponer nie. Gedurende hierdie opvoedingstaak kan die voorligtingsprogram van hulp wees in die aanbied van ouerbegeleidingsprogramme.

Van der Merwe (1998) en Schutte (1998) is van mening dat die religieuse 'n groot rol vertolk in Eersterust, maar dat die geloofslewe nie voldoende uitgeleef word nie. So word 'n groot uitdaging aan die kerk gebied om die gemeenskap van hulp te wees om 'n meer doeltreffende lewenstyl aan te kweek. Doktor Schutte noem dat indien Christelike normes en waardes opnuut uitgeleef kan word, sal die maatskaplike probleme mettertyd verminder.

2.10 SINTESE

In hierdie hoofstuk is onder andere 'n oorsig gebied oor die historiese en resente agtergrondkennis van die Bruinjeugdige. Die Bruinjeugdige as adolessent en puber is in die perspektief van sy sosio-ekonomiese- en sosio-politiese leefwêreld geplaas. 'n Bespreking van die fisiologiese- en psigologiese aspekte en die algemene en skolastiese behoeftes van die Bruinjeugdige is verder belig. Hierdie Bruinjeugdige bevind hulle in 'n snel veranderende lewensfase, maar lewe egter ook in 'n snel veranderende wêreld met die veranderde en steeds veranderende omstandighede in Suid-Afrika op bykans alle gebiede en terreine. Die samelewingstendense en maatskaplike probleme in Eersterust is belig, ten einde 'n skou te bied op die leefwêreld waarin die Eersterust-jeugdige hom bevind. Hierdie genoemde samelewingstendense is deel van die verwerklikingsgeleenthede, of die tekort daaraan van die jeugdige in Eersterust. Soos duidelik geblyk het uit die bespreking van die maatskaplike probleme en samelewingstendense te Eersterust het dit 'n ongunstige uitwerking op die jeugdige van Eersterust se toereikende volwassewording.

Die normale ontwikkeling van die adolessent en die Eersterust adolessent in die besonder, kan soos deurgaans bespreek is in hierdie hoofstuk, beïnvloed word deur die volgende faktore wat die jeugdige hetsy gunstig of ongunstig kan beïnvloed: Die ras waaraan die jeugdige behoort, die klimaat en die leefwêreld waarin die jeugdige volwasse word, die sosio-ekonomiese klas waaraan die jeugdige behoort en of die jeugdige 'n seun of dogter is, aangesien die dogters se toekoms byvoorbeeld dikwels deur ongewenste swangerskappe gekortwiek kan word en die seuns se lewens deur bende-aktiwiteit. Hierdie genoemde jeugdige is aangewese op voorligting en al die vennote wat daarby betrokke is, ten einde die Eersterust-jeugdige van hulp te wees om sy persoonsmoontlikhede in die verwerklikingsgeleenthede optimaal te verwesenlik. Voorligting kan 'n persoon verander en kan hom 'n gunstige en positiewe selfkonsep bied sodat hy bemagtig kan word om beheer oor sy lewe te neem. Gevolglik is hy nie uitgelewer aan sy omstandighede nie en veral nie aan ongunstige omstandighede nie. In Hoofstuk Drie sal gepoog word om 'n blik te werp op die geskiedenis van die Bruinjeugdige se onderwys- en voorligtinggesitueerdheid en ook die resente beskouing en stand daarvan.

HOOFSTUK DRIE

DIE ONDERWYS- EN VOORLIGTINGSITUASIE VAN DIE BRUINJEUGDIGE

3.1 INLEIDING

"The vision for South Africa encompasses a prosperous, truly united, democratic and internationally competitive country with literate, creative and critical citizens, leading productive, self-fulfilled lives free of violence, discrimination and prejudice" (Department of Education, March 1997:47). Opvoeding en opleiding is basiese menseregte en alle burgers van die land moet die geleentheid gebied word om ongeag van ras, klas, geslag of ouderdom, hul gegewe potensiaal te ontwikkel en 'n bydrae tot die samelewing te maak, aldus die "White Paper on Education and Training" (Department of Education, March, 1995:21).

Uit die vorige hoofstuk het geblyk dat die Bruinjeugdige as Eersterustinwoner hom in omstandighede bevind met verskeie ongunstige faktore wat kan meewerk om sy toekoms uitsigloos te maak. Die Bruinjeugdige bevind hom in die adolessente-fase wat verskeie veranderings en aanpassings impliseer. Die ongunstige politieke situasie van die verlede waarin daar teenoor die Bruinmens onreg gepleeg is en die ongunstige sosio-ekonomiese omstandighede wat maatskaplike probleme soos onder andere armoede en té vroeë skoolverlating insluit, skets die situasie waarin die oorgrote meerderheid Bruinjeugdiges in Eersterust hul bevind het en moontlik nog steeds bevind. 'n Faktor wat verder verswarend inwerk op die Bruinjeugdige se geleentheid tot 'n gunstige toekoms is die onderwys- en voorligtingvoorsiening aan Bruin- en Swartjeugdige wat in die verlede onvoldoende en ontoereikend was. Van Zyl Slabbert *et al* (1994:103) se "Youth Report" meld die volgende in dié verband: *"Secondary schooling, although expanding rapidly, is inadequate in respect of availability, relevance to the job market or preparation for post-secondary education. It is no wonder the dropout rate is so high and that large numbers of young people leave school inadequately prepared to meet the demands of a modern commercial and technological world and find themselves alienated from society"*.

Die Bruinjeugdige in Eersterust is gevolglik aangewese op toepaslike onderwys- en voorligtingvoorsiening wat sy geleentheid en toekomsprospektief kan bevorder. Die hoofdoelwit van onderwys is om aan die jeugdige hulp te verleen om 'n produktiewe en waardevolle lid van sy gemeenskap en veral 'n waardevolle burger van die land en die land se ekonomie en algemene welvaart uiteindelik te word. 'n Groot hoeveelheid Eersterust-jeugdige blyk egter nog nie hiertoe in staat te wees nie. (vergelyk paragraaf 4.2 vir die versoek aan die Universiteit van Pretoria om akademiese hulp te

verleen aan die jeugdige van Eersterust Sekondêr Nommer Een). Die noodsaak aan toepaslike voorligtingsprogramme en veral voorligtingsverrykingprogramme om die Bruinjeugdige te Eersterust uit sy vasgelopenheid te begelei en voor te lig, blyk dus noodsaaklik te wees. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het onder andere ten doel gehad om die betrokke jeugdige voor te lig en berading te gee waar nodig, ten einde sy Godgegewe talente en vermoëns te ontwikkel en om hom voor te berei vir die veeleisende snel veranderende wêreld van werk. Msimeki (1988:228) maak die volgende uitspraak rakende voorligting ten aansien van die wêreld van werk, wat weer eens die erns van toereikende voorligting aan die jeugdige beklemtoon: *"A person's career is more than a means of earning a livelihood. It is a way of life. It is one of the most potent mediums by which a person realises his potentialities. The individual's career enables him to actualise himself in terms of his physical, psychological, socio-cultural and spiritual characteristics. His self-knowledge, his social prowess and his education are important for the person's self-actualization in his career"*.

Hierdie hoofstuk dien saam met die vorige hoofstuk as agtergrond en uitwysing van die noodsaak aan 'n voorligtingsverrykingsprogram aan die Bruinjeugdige te Eersterust. Vervolgens gaan aandag geskenk word aan die historiese en resente onderwys- en voorligtingvoorsiening aan die Bruinjeugdige. Hierdie genoemde bespreking gaan insluit multikulturele onderwys en -voorligting en ook die resente beleidsdokumente wat as huidige en toekomstige rigtingaanduiders dien vir die opvoeding en voorligting van die jeug.

3.2 'N HISTORIESE OORSIG VAN DIE ONDERWYS EN VOORLIGTING AAN DIE BRUINJEUGDIGE EN DIE ONTWIKKELING VAN VOORLIGTING AAN DIE BRUINJEUGDIGE

Die onderwysvoorsiening aan die Bruinjeugdige gaan vervolgens eers vanuit 'n historiese oorsig belig word en daarna sal die ontwikkeling van die voorligtingvoorsiening aan die Bruinjeugdige bespreek word.

3.2.1 Die onderwysinhoud en -voorsiening aan die Bruinkind vanuit 'n historiese perspektief.

Onderwys word volgens die "Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal" (Odendal et al, 1997:727) soos volg gedefinieer 1). "*Lesse, onderrig in verskillende vakke*" en 2). "*Les gee, onderrig, leer*". Reeds sedert 1658 is daar volgens Du Toit in (Theron & Du Toit, 1977:26) en Theron (red.) (1964:140) voorsiening gemaak vir die onderwys van die Nie-blankes in die Kaapprovinsie, onder toesig

van die kerk, met die doel om slawekinders Hollands te leer en van hulle Christene te maak. Eers in 1893 was afsonderlike onderwysvoorsiening vir Blank en Nie-blank gemaak en van 1905 af het die Kaapse skoolraad begin om hierdie beginsel konsekwent toe te pas. Die Bruinkinders was in 1911 deur wetgewing verbied om skole vir Blankes by te woon. In die destydse Transvaalprovinsie was vanaf 1860 volgens Du Toit (in Theron & Du Toit, 1977:26) en Theron (red.) (1964:142) onder die Bruinmense begin met skole deur die sendinggemeentes van onder andere die Nederduits-Gereformeerde kerk en die Engelse-, Wesleyaanse- en Switserse sending.

Volgens Du Toit (in Theron & Du Toit, 1977:26) was daar vanaf 1903 voorsiening gemaak vir die daarstelling van skole vir Nie-Blankes en vir die betaling van toelae aan sendingskole. Van Schalkwyk (1977:118) is van mening dat die Transvaalse Onderwyswet nommer 25 van 1907 ondubbelsinnig die stigting en onderhoud van Bruinskole as 'n taak van die Onderwysdepartement omskrywe het en was groot vordering gemaak aangesien die staat volle verantwoordelikheid vir Bruinonderwys begin dra het. Artikel 29 van dié Wet het bepaal dat geen Bruinmens tot 'n regeringskool vir Blankes toegelaat mag word het nie.

Van Schalkwyk (1977:119) beweer dat daar met die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika in 1910 afsonderlike onderwysgeleenthede vir die Blanke-, Bruin-, Indiër en Swartbevolkingsgroepe geskep was. Na Uniewording het die sendingkerke steeds voortgegaan om die hoofverantwoordelikheid van onderwysvoorsiening vir die Bruinmense te aanvaar (Van Schalkwyk, 1977:101). Volgens Theron (red.) (1964:143) was die Bruinskole gestig met dien verstande dat vir dieselfde getal leerders, Bruinskole een graad laer as skole vir Blankes gegradeer moes word, wat gevolglik geïmpliseer het dat Bruinskole gewoonlik in gehuurde geboue waarvan die toestand deurgaans swak was, gehuisves was. Uit inspekteursverslae het dit reeds teen 1917 duidelik geword dat die Bruinmense leerplanne en skole wou hê wat in wese nie van die Blankes verskil het nie en in 1924 is gedeeltelik aan die versoek toegegee en in 1934 is die leerplan vervang deur leerplanne soortgelyk aan dié van Blanke skole (Van Schalkwyk, 1977:107). Theron (red.) (1964:143) wys ook daarop dat die inspekteurs van Bruinskole in Transvaal in 1923 die mening uitgespreek het dat daar ondersoek ingestel moes word na meer praktiese leerplanne, aangesien die bestaande leerplanne en kursusse nie geskik was nie.

Van Schalkwyk (1977:100) wys daarop dat die Bruinmense aan die begin van die 20 ste eeu sterk begin aandring het op sekondêre onderwys vir hulle kinders. Hy meld verder dat sekondêre onderwys vir die Bruinmense opgedeel was in twee fases naamlik, 'n junior sekondêre (standerds vyf, ses en sewe) en 'n senior sekondêre fase (standerds agt tot tien). Die junior sekondêre kursus het ten doel gehad om onderwys van 'n algemeen vormende aard te verskaf wat as oorgang tussen die senior primêre- en die senior sekondêre skoolfasies sal dien. Dié junior sekondêre kursus het verkenning op 'n brêe vlak gebied wat die leerders in staat gestel het om in die senior sekondêre skoolfase 'n studierigting te kies in ooreenstemming met hulle bekwaamhede, aanlegte en belangstellings (Van Schalkwyk, 1977: 148). Theron (red.) (1964:147) meld egter dat baie min aandag aan loopbaangerigte onderwys vir die

Bruinmense in die verlede geskenk was. Sharpes (1994:75) benadruk dan ook die noodsaak aan voorbereiding van die sekondêre leerder vir die wêreld van werk: *“Preparing them for the world in which they will work need to be as essential as part of their education as understanding their job”*

Ntsimane (1994:58) noem dat met die verkiesing van 26 Mei 1948 die Afrikaner en die Nasionale Party aan bewind gekom het. Nasionalisme het hoogty gevier en aparte ontwikkeling het tot stand gekom ten aansien van alle aspekte van die lewe. Gevolglik het onderwyswette soos dié van 1963 vir die Bruinmense gevolg, die “Wet op onderwys vir Kleurlinge”, Wet no. 47 van 1963. Daarvolgens is die Blanke Provinsiale Administrasies se beheer oor Bruinonderwys beëindig en is die beheer aan ‘n sentrale staatsdepartement, die “Departement van Kleurlingsake” toevertrou. Volgens die dokument “Outcomes Based Education in South Africa” (Department of Education, 1997:9) is ‘n nuwe konstitusie aangeneem in 1983, “Wet 110 van 1983” en was vier onderwysdepartemente met die Huis van Verteenwoordigers geskep vir die Bruinmense en het die vier onderwysstelsels onafhanklik van mekaar gefunksioneer.

Volgens Backman (1991:119) was die onderwys van die Bruinmens sedert die vroeë veertigerjare in ‘n onstabiele posisie, vanweë die Bruinmense se ontevredenheid met die onderwyssisteem en die politiese faktore in Suid-Afrika (die ontevredenheid met die apartheidswetgewing) en ook die politiese faktore van die res van die wêreld (vergelyk paragraaf 2.8.2). In Junie 1980 het die destydse regering gevolglik die ‘Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing’ versoek om alle aspekte van die onderwys te ondersoek. “Die De Lange Kommissie” het ondersoek ingestel na die onderwyssituasie en die belangrikste aanbeveling was dat almal, ongeag van ras, kleur of geslag gelyke onderwysgeleenthede gegun moes word (Backman, 1991:139). Volgens Naicker (1996:56) het die krisis in onderwys tydens 1984 en 1985 geïntensiveer en dwarsdeur die vroeë 1990’s was chaos en wanorde in die onderwys aan die orde van die dag.

Hickson & Kriegler (1996:72) meld dat die Bruinkind se skolastiese vordering en ontwikkeling in die verlede gestrem was deur oorvol klaskamers, ‘n tekort aan gekwalifiseerde onderwysers, onvoldoende onderwysvoorsiening en ook die familielewe wat onstabiel was. Hierdie was faktore wat die Bruinkind se leefwêreld ongunstig beïnvloed het. Ten aansien van die onderwysers se kwalifikasies noem Hickson & Kriegler (1996:72) dat ongeveer een derde nie hul matriekeksamen voltooi het nie en net 4% beskik oor universiteitsgrade. Laugsch (1996:137) vind aansluiting hierby as hy meld dat in 1990 net 59% van die Bruinonderwysers die minimum kwalifikasie gehad het en hy is van mening dat die Bruinkinders deur swak opgeleide onderwysers onderrig word. Volgens Fitzgerald (in Hickson & Kriegler, 1996:72) is die onderwyser-tot-leerder ratio ongeveer 1:29 en net ses van elke 100 leerders behaal hul matrieksertifikaat.

Volgens die “White paper on Education and Training” (Department of Education, 1995:18) het die Swartbevolking gevolg deur die Bruinbevolking, die grootste tekort aan die voorsiening van basiese dienste en die laagste toegangsvlak tot ‘n beter kwaliteit lewe. Laugsch (1996:136) meld ook dat die

onderwys van die Bruin- en Swartkind die swakste ondersteun was en voor voorsiening gemaak was vanaf owerheidsweë. Backman (1991:72) vind aansluiting by dié stelling en noem dat dit blyk dat daar altyd 'n tekort aan fondse was vir Bruinonderwys. Volgens Sonn (1994:9) is die volgende kapita aan onderwys per ras volgens die Suid-Afrikaanse Instituut vir Rasseverhoudings (1993) spandeer in 1991: Aan die Swartmense R1, 248, aan die Bruinmense R2, 701 ('n aparte kategorie het bestaan vir mense met gemengde bloed) en R4, 448 aan die Blankes. Theron & Du Toit (1977:31) wys op die knelpunte om 'n tekort aan skoolakkommodasie onder die Bruinmense wat onder andere aan die beskikbaarheid van genoeg fondse toegeskryf kan word. Filander (1992:132) konstateer dat ten spyte van die program van 1983-1987 om onderwysfasiliteite vir die Bruinmense op te rig, was daar nog steeds 'n tekort aan klaskamerakkommodasie in die Bruinskole.

Theron & Du Toit (1977:30) stel dit dat die hoë persentasie uitsakking van leerders beslis een van die verskynsels is wat die skolastiese vordering en die peil van ontwikkeling van die Bruinbevolking ongunstig beïnvloed het. Terwyl daar byvoorbeeld in 1964 'n totaal van 85 089 leerders in substanderd A ingeskryf het, was daar in 1974 net 5 777 (6,8 %) in standerd nege. Filander (1992:148) meld dat daar in 1985, 69 840 vroeë skoolverlaters was en gedurende 1986, 53 689 vroeë Bruin skoolverlaters. Volgens hom het die vroeë skoolverlating 'n negatiewe effek op die Bruinmense se onderwys. Volgens Theron & Du Toit (1977:30) kan die betreklik hoë uitsaksyfer toegeskryf word aan faktore soos die swakker sosio- ekonomiese omstandighede van die Bruinbevolking in die algemeen, die noodsaaklikheid en/of groter behoefte van leerders om op 'n vroeë ouderdom tot die arbeidsmark toe te tree, swakker aanpassing en gemotiveerdheid om te studeer en die feit dat skoolplig nog nie algemeen en/of effektief toegepas kon word nie (vergelyk paragraaf 2.9.2). In 1974 is skoolplig progressief op 'n landswye basis volgens Van Schalkwyk (1977:183) ingestel vir die Bruinkinders en vanaf sewejarige ouderdom totdat hulle 14-jarige ouderdom bereik het. Volgens Theron & Du Toit (1977:31) sou moontlik alle sewe tot 16 jariges teen 1983 skoolpligtig wees. Die skoolpligdigheid was ingestel om die probleem van uitsakking deur die Bruinkind te probeer onderskep.

Theron & Du Toit (1977:36) maak melding van die feit, dat vanaf 1910 tot 1959 kon Bruinstudente aan "oop" residensiële universiteite soos Kaapstad, Natal en die Witwatersrand studeer het. Sedert 1959 egter is "Wet 45 van 1959" in Februarie 1960 daar gestel wat die Universiteitskollege van Wes-Kaapland ingevolge die Regeringsbeleid as afsonderlike residensiële universiteite vir die onderskeie bevolkingsgroepe daar gestel het. Hierdie genoemde wet het 'n aparte universiteit vir die Bruinmense geïmpliseer. Die Theronkommissie het egter aanbeveel dat alle universiteite vir die Bruinmense op voorgraadse- en nagraadse vlak oopgestel word (Theron & Du Toit, 1977:38). Naicker (1996:2270) wys daarop dat die Bruinmense se inskrywing aan universiteite relatief laag was in die 1960's en die 1970's, maar van toe af was daar 'n beduidende toename aan inskrywings (in 1965 was 1.9% Bruin ingeskrewe studente en teen 1992, 5.6%).

Ntsimane (1994:119) is van mening dat die tekortkominge in die Bruinonderwys toegeskryf kan word aan die sosio-ekonomiese status, die afwesigheid van 'n leerkultuur en aan probleme in die samelewing (vergelyk paragraaf 2.9). Van Zyl Slabbert *et al* (1994:116) wys daarop dat die doel van onderwys is om die individu voor te berei vir sosiale, ekonomiese en politieke deelname in die land. Hy is verder van mening dat die onderwys wat die Suid-Afrikaanse jeug ontvang het, irrelevant was vir hulle behoeftes en dié van die wêreld van werk en dat die vorige onderwysstelsel nie daarin kon slaag om die jeug van kwaliteit skoolvoorsiening te voorsien nie (Van Zyl Slabbert *et al*, 1994:109-110).

3.2.2 Die ontwikkeling van voorligting aan die Bruinjeugdige.

Die begrippe 'voorligting' en 'berading' word onderskeidelik volgens die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting" (Departement van Onderwys, 1995:4-5) onder meer soos volg gedefinieer: "'n *Ondersteunings-, ontwikkelings- en voorkomingsprogram wat op groot groepe leerders gerig is, wat kontekstueel sensitief is vir die demokratiese ideaal en die behoeftes van die leerder en die gemeenskap en wat die leerder sistematies deur persoonlike, sosiale, akademiese en beroepsontwikkeling ondersteun sodat hy/sy 'n betekenisvolle rol in die samelewing kan vervul*". 'Berading' ("counselling") verwys na: "*Individuele en kleingroepintervensie wat daarop gerig is om ondersteuning te gee aan diegene met spesifieke probleme/behoeftes sodat hulle dit effektief sal kan hanteer en 'n proses wat ontwikkelend van aard is, maar ook ondersteunend, voorkomend en helend*" (vergelyk paragraaf 1.3.3.3 (3)).

Voorligting en berading is volgens Modise (1997:1) amptelik in die 1960's in die Suid-Afrikaanse sekondêre skole geïmplementeer deur "The National Education Policy Act 1967" (Act 39 of 1967) as 'n nie-eksamineringvak. Volgens Fredericks (1991:8) is voorligting in die Bruinskole 'n relatiewe nuwe fenomeen. Livingstone (1984:124) meld dat die voorligtingsmodel in die Bruin- en Swartskole die model van die Blanke skole as basis nagevolg het. Die voorligtingsmodel in die Blanke skole se doelwitte was ambisieus en gebaseer op die Noord-Amerikaanse model vir voorligting. Volgens Beukes & Weideman (1983:24) is die amptelike doelstellings met skoolvoorsiening deur die destydse Departement van Kleurlingsake in 'n 'Spesiale Onderwysbulletin' (Nr. S1/73) van 31 Julie 1973 soos volg geformuleer: "*Die doel van voorligting is om op 'n sistematiese en georganiseerde wyse die leerling deur individuele- en groepproefligting, in sy totale opvoedkundige belewenis te help om sy vermoëns te ontdek, te verstaan en te ontwikkel en hom daardeur in staat te stel om in sy eie lewens rigting te kry, 'n eie standpunt in te neem en gevolglik selfstandig 'n bydrae tot die samelewing te lewer. Die leerling behoort dus by bereiking van volwassenheid as volwaardige mens sy plek in die samelewing te kan volstaan*".

Hierdie genoemde voorgeskrewe voorligtingsmodel aan die Bruinskole het voorsiening gemaak om die leerder as 'n totaliteit en 'n ontwikkelende individu te beskou en voorsiening was gemaak vir groepproefligting, sowel as berading op individuele vlak. Die onderwyser het ook die geleentheid gekry om voorligting in elke faset van die jeugdige se lewe, naamlik opvoedkundig, sosiaal, persoonlik en

loopbaanareas te onderrig. Hiërdie voorgeskrewe sillabus het in die realiteit en skoolopset probleme geskep, aangesien die onderwysers in die Bruinskole nie voldoende opgelei was in voorligting en berading nie en 'n tendens van swak opgeleide onderwysers voorkom in die Bruinskole. Gevolglik was die voorligtingsperiodes in die verlede vir ander vakinhoudse gebruik (Livingstone, 1984:126). Naude & Bodibe (1990:1) is van mening dat voorligting in skole nie meer die uitsluitlike plig van 'n onderwyser in 'n klaskamer kan wees nie en dat goed opgeleide voorligtingonderwysers 'n meer wetenskaplike en sistemiese benadering moet volg, waar die leerders begeleiding ontvang ten aansien van hulle sosiale-, emosionele- en loopbaanbehoefte. Fredericks (1991:12) vind hierby aansluiting deurdat sy van mening is dat 'n voorligtingsprogram onsuksesvol is wanneer dit nie meer die behoeftes van die leerders aanspreek nie. Die voorligtingvoorsiening aan die Bruinleerders was in die verlede 'n sprekende voorbeeld van hierdie genoemde tendens waar die betrokke leerders se voorligtingsbehoefte nie aangespreek was nie.

Modise (1997:43) noem dat aangesien daar in die vorige regeringsbestel verskillende provinsies met hul eie onderwysdepartemente was, is dit duidelik dat die voorligtingsillabusse in die skole ook gevarieer het ten aansien van doelwitte, beleidmaking, organisasie en bestuur. In 1994 het die Regering van Nasionale Eenheid aan bewind gekom en is een gesamentlike departement van onderwys geskep wat die ou strukture vervang het. Die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting. Graad 1 tot standerd 10" (Departement van Onderwys, 1995:4) is van mening dat die vorige departemente van onderwys verskeie voorligtingsillabusse gehad het (wat nog in talle skole voorkom), wat onsamehangend, irrelevant en ontoepaslik vir die behoeftes van 'n veranderende en demokratiese samelewing is. Die nuwe onderwysdepartement het na vore gekom met 'n nuwe tussentydse kernsillabus vir voorligting wat die probleme van al die sekondêre leerders van al die skole in Suid-Afrika behoort aan te spreek (Modise, 1997:15-16). Die resente benadering tot voorligting- en beradingvoorsiening aan die jeug (leerders in sekondêre skole) word van nader beskou en sal meer breedvoerig gekyk word na die "Tussentydse Kernsillabus vir voorligting" (vergelyk paragraaf 3.3 1.2).

Sedert 1983 tot 1997 is verskeie navorsing gedoen aangaande skoolvoorligting. Die uiteindelijke doelwitte het gevarieer, maar primêr het dit gehandel oor die voorligtingsbehoefte van sekondêre leerders. Dié behoefte is of geïdentifiseer en ondersoek, of daar is sekere aanbevelings gemaak om die stand van skoolvoorligting te verbeter. Vervolgens word gepoog om 'n samevattende skou te bied op navorsing wat in die verlede gedoen is oor voorligting aan die Bruinjeugdige. Beukes & Weideman (1983:xxii en 196) het in 1983 'n ondersoek geloods deur die "Insituut vir Opvoedkundige Navorsing" vir die "Departement van Binnelandse Aangeleenthede" (Kleurlingsake). Beukes & Weideman (1983:162) se ondersoek was gedoen na die situasie van 1983 se voorligting aan die Bruinjeugdige. Hierdie ondersoek het veral aandag geskenk aan die opvoedkundige verantwoordbaarheid van die skoolvoorligtingsprogram en ondersoek is ook ingestel na die mate waarin die voorgeskrewe program in die praktyk tot uitvoering gebring is, waarna aanbevelings gemaak is om die stand van skoolvoorligting te verbeter. Beukes & Weideman (1983:5) is van mening dat die doeltreffendheid van

skoolvoorligtingsprogramme nie uitsluitlik binne die skool bepaal word nie, maar ook in die arbeidswêreld waar loopbaankeuses, loopbaaningesteldheid en arbeidsverantwoordelikheid spesifieke eise aan potensiële werknemers stel.

Dié twee ondersoekers onder bespreking se bevindings het ondermeer die volgende ingesluit (Beukes & Weideman, 1983:163 & 166): Die “Departement van Binnelandse Aangeleenthede” (Kleurlingsake) se benadering tot skoolvoorligting het getuig van ‘n opvoedkundige inslag. Nêrens was daar aanduidings van die besondere doelstellings wat dit vir die voorligtingonderwyser duidelik gemaak het om die presiese voorligtingstaak duidelik te identifiseer en uit te voer nie en veral nie vir elke standerd afsonderlik nie. Weinig onderwysers het enige toepaslike opleiding in skoolvoorligting, of indiensopleiding ontvang en die oorgrote meerderheid het beskik oor ‘n minimum van drie jaar opleiding. Beukes & Weideman (1983:193) beveel ook aan dat onderskeid gemaak moes word tussen algemene- en loopbaanvoorligting. Op grond van die bevindings van dié betrokke ondersoek was riglyne verskaf en aanbevelings gedoen aan die hand waarvan die bestaande praktyk van skoolvoorligting aangevul en/of gewysig kon word met die oog op die uiteindelijke verbetering van die onderwyspeil van die Bruinleerders. Vir die standerd tien leerders wat die arbeidsmark moes betree het, is onder andere aanbeveel dat individuele voorligting meer aandag as groepvoorligting moes geniet.

Livingstone (1984:9-10) het ‘n ondersoek gedoen aangaande die effek van voorligting op standerd vyf Bruinleerders se psigologiese-, emosionele- en kognitiewe funksionering. Sy het die volgende vrae gestel na aanleiding van die implementering van ‘n voorligtings- en beradingsopleidingsprogram: Sy het die vraag gevra of voorligting ‘n merkbare verskil sal maak in die leerders se selfkonsep, in die leerders se angsvlak, hul houding jeens die onderwysers, die leerders se leer, hul kreatiewe denkvermoë en skoolprestasies. Die vraag was ook gevra of die Bruinleerders opleiding moes ontvang het in voorligting en berading en wat sou die uitkoms van die leerders se houding wees jeens die onderwysers, nadat die onderwysers ‘n opleidingsprogram ontvang het? ‘n Verdere vraag was gestel, naamlik, deur wie behoort die voorligting in die Bruinskole aangebied word, die onderwyser of ‘n voorligtingkundige?.

Livingstone (1984:539) het na afloop van die ondersoek tot die volgende gevolgtrekkings gekom: Kwantifiseerbare veranderings ten aansien van ‘n beter positiewe selfkonsep het voorgekom, soos gemeet by die onderwyser-opgeleide-groep sowel as die voorligter en dit dui op beter psigologiese funksionering. Hierdie bevindings het daarop gedui dat voorligting selfwaarde verhoog by leerders, ongeag dit deur ‘n opgeleide voorligter aangebied was, of deur ‘n onderwyser wat nie-opgelei is in die voorligting nie. Die uitkoms nadat die leerders voorligting ontvang het was naamlik minder angstigheid in die klaskamer, meer kreatiwiteit en beter prestasies. By die skool en tuis was ook minder interpersoonlike probleme met andere opgemerk, nadat die genoemde program geïmplementeer was. Die vraag oor wie die mees geskikte persoon is om die leerders voor te lig, is volgens Livingstone (1984:539) die onderwyser en die voorligtingkundige. Sy wys egter op die nodigheid vir onderwysers om voortdurende opleiding in die tegnieke van voorligting en berading te ontvang. Volgens Livingstone

(1984:542) kan die Bruinadolesent deur voorligting op 'n positiewe wyse opgehef word deurdat sy behoefte na identiteit en selfaktualisering erken word, asook die erkenning van die bemeestering van take en vaardighede. Op dié wyse ontwikkel 'n positiewe selfkonsep deur middel van die ingrepe van voorligting.

Gouws het in 1990 'n studie onder die sekondêre leerders in 'n benadeelde Bruingemeenskap in die Wes-Kaapland gedoen, ten einde te bepaal waaraan die inhoud van 'n groepvoorligtingsprogram in die sekondêre Bruinskole behoort te voldoen. Gouws (1990:19) het benadruk dat hy uiteindelik wou poog om die implikasies van Bruinadolesente se ontwikkelings- en voorligtingsbehoefte vir hul groepvoorligtingsprogram aan te toon. Na aanleiding van sy ondersoek het Gouws (1990:189-190) aanbeveel dat die onderwerpe vir groepvoorligting vir elke sekondêre standerd onder die volgende hoofde ingedeel behoort te word: Persoonlikheidsvoorligting, sosiale voorligting, opvoedkundige voorligting en loopbaanvoorligting. Volgens Gouws (1990:192) het die Bruingemeenskap van Suid-Afrika gebuk gegaan onder 'n groot verskeidenheid probleme van ekonomiese-, sosio-kulturele en politieke aard wat 'n negatiewe uitwerking op die volwassewordende jeug gehad het (vergelyk paragrawe 2.8.1-2.8.2 & 2.9). Voorligting van 'n wye verskeidenheid aangeleenthede word genoodsaak, aangesien die gesin as opvoedkundige instelling dikwels nie toereikend funksioneer nie. Sorg moet gedra word dat voorligting 'n terapeutiese-remediërende funksie weerspieël, maar ook 'n voorkomende-ontwikkelende funksie vervul. Derhalwe behoort die voorligtingsprogram buigsam te wees en met inagneming van die doelstellings, grootliks behoort te berus op die oordeel van die voorligters en die betrokke leerders. Gouws (1990:194) konstateer verder dat uit die leerders se evaluering van die vraelys het dit verder geblyk dat onderwerpe in verband met studiemetodes, naskoolse studies en loopbaanvoorligting die hoogste voorkeur geniet het. Hy is van mening dat dit dui op 'n voorligtingsbehoefte. Ten aansien van die aanpassing van die adolessente aan Bruinhoërskole, is die volgende aanpassings-, behoeftes- en sosialiseringprobleme geïdentifiseer deur middel van vraelyste (Gouws, 1990:103-108):

- ▲ *Sosio-ekonomiese/omgewingsfaktore en omgewingstoestande.* Die persoonlikheidsontwikkeling van senior sekondêre leerders word beïnvloed deur die volgende faktore: 'n tekort aan geriewe in die gesin en omgewing vir kultuurbeoefening en ontspanning, 'n tekort aan beveiligheidsfasiliteite en die aanwesigheid van kwaadwillige bendes in die omgewing, 'n tekort aan privaatheid in die gesinslewe weens beperkte leefruimte, onderlinge strydvoerings in die gesin en ander inwonende persone wat probleme veroorsaak.
- ▲ Die volgende probleme was as behoeftes uitgespreek ten aansien van *loopbaanaangeleenthede*: beperkte kennis van loopbane en die nodige opleiding daarvoor, 'n beperkte loopbaanveld vir Bruinmense, onkunde oor hoe om 'n werk te bekom, te min hulp op skool met loopbaanprobleme en te min inligting oor hul werklike loopbaanbelangstelling; derhalwe onbevredigende skoolvoorligting en –berading in verband met loopbaanaangeleenthede. Indien ekonomiese tekorte en behoeftes in die gesin voorgekom het, kon loopbaanideale verydel word.

- ♣ Die volgende *skoolgaanprobleme* was geïdentifiseer: Bekommernis kom voor oor skoolvordering, onkunde rakende doeltreffende studiemetodes, swak konsentrasie tydens studie, swak studiegewoontes, beperkte vakkeuse, te min geslagsvoorligting, beperkte buitemuurse bedrywighede, probleme om Wiskunde baas te raak, swak leerder-onderwyser verhoudings (vergelyk paragraaf 2.9.2). Ten aansien van die *skoolsituasie* was die volgende leemtes genoem naamlik, gebrek aan kultuur-en ontspanningsgeriewe, beperking van oorspronklikheid weens die eensydige loopbaangerigte doelstellings, onvoldoende voorligting in verband met menseverhoudings en onsekerheid met die keuse van 'n studierigting.
- ♣ Die sekondêre leerders het die verwarring ervaar om enersyds as kind behandel te word en andersyds was daar die eis om die volgende oomblik soos 'n volwassene te moet optree.
- ♣ *Gesinsmilieu* en die *gesinsituasie* het aanleiding gegee tot die behoeftes ssos oorbewoning en probleme wat ander inwonende familieledede en loseerders skep. Die kwaliteit van die Bruinouers se opvoedingsbemoenings word volgens hierdie navorsing benadeel deur die volgende faktore: gebrekkige waardegestalting en voorligting in verband met menseverhoudings, versuim om belangstelling in die kind se probleme te toon, omkoperij om die guns van die kinders te verkry, die laer skoolopleidingvlak waarvoor die meeste ouers beskik in vergelyking met hul kinders en ook die voltydse loopbaanbeoefening van albei ouers.
- ♣ Die *Emosionele lewe* van die sekondêre skoolleerders was benadeel deur ontoereikende verhoudings tussen individue, groepe en bevolkingsgroepe en gevolglik dui dit op 'n behoefte aan meer vevullende interpersoonlike kommunikasie.
- ♣ *Samelewingskonflik* het ontstaan omdat die adolessente beleef het dat hulle deur die volwassenes verwerp was en dat laasgenoemde hulle nie probeer verstaan het nie. Die volwassenes was ook nie gunstige rolmodelle van gemeenskapswaardes en -norms nie.
- ♣ Die Bruinadolessente het gefrustreerd gevoel rakende die stigma van minderwaardigheid wat aan hul volksgroep gekoppel was en beleef verwerping deur die meer bevoorregte lede van hul bevolkingsgroep. Ontevredenheid rakende rassediskriminasie en die toestand van die land tydens 1990 was ook geïdentifiseer (*Die ideologiese*).
- ♣ Besorgdheid het bestaan oor *seksualiteit* en veral oor die aftakeling van die moederbeeld en vroulikheid deur die rookgewoonte, drankmisbruik en reklame wat voorafgaande promoveer. Onsekerheid was beleef betreffende die sin van die huwelik en besorgdheid oor groot gesinne en buite-egtelike kinders het ook geblyk. Die behoefte aan inligting en voorligting betreffende seksualiteit en seksuele gedragkode was uitgespreek.
- ♣ Benewens *portuurgroepprobleme* wat eweknieë in ander Westerse lande ondervind, is die negatiewe gesindhede tussen maats en die afwesigheid van kulturele en ontspanningsgeriewe om die tyd sinvol te verwyf, spanningsvolle probleme vir die leerders.

Fredericks (1991:14) se navorsing vind aansluiting by die voorafgaande studie, aangesien hierdie studie gepoog het om deur middel van 'n gestruktureerde vraelys, die voorligtingsbehoefte van Bruin senior-

sekondêre leerders uit verskillende sosio-ekonomiese areas en leefwêreld te bepaal. Hy noem dat die voorligtingsbehoefte die verhoudings waarin die leerders staan in ag sal neem, naamlik die leerders se verhouding met homself, met andere en met idees. Die leerders se kognitiewe-, affektiewe-, fisiese- en konatiewe eienskappe word volgens hom die beste geobserveer waar 'n kind voel, weet en kommunikeer. Fredericks (1991:81, 90 & 111) het die volgende behoeftes geïdentifiseer naamlik, opvoedkundige voorligtingsbehoefte, persoonlike voorligting en loopbaanvoorligtingbehoefte. Hy het egter ook spesifieke voorligtingsbehoefte geïdentifiseer wat by die Bruin senior-sekondêre leerder voorkom en is van mening dat die Bruinleerder se sosio-ekonomiese situasie, die onderwysituasie en die politieke aspekte voortdurend in konsiderasie geneem behoort te word (Fredericks, 1991:116). Suid-Afrika en die leefwêreld van die Bruinjeugdige ondergaan kontinue veranderings en volgens Fredericks (1991:174-175) moet voorligting voortdurend die veranderende voorligtingsbehoefte identifiseer en aanspreek. Die volgende skolastiese voorligtingsbehoefte is deur Fredericks (1991:89) geïdentifiseer:

- ✓ Die behoefte aan keusemakende vaardighede om die korrekte vakkeuses en loopbaankeuses te maak.
- ✓ Die behoefte aan kennis om die verskil tussen standaard- en hoërgraad vakke uit te ken, sowel as matriekvrystelling en die seniorsertifikaat.
- ✓ Die behoefte om goeie studiemetodes aan te leer en die behoefte aan die beplanning van 'n studieprogram.
- ✓ Die behoefte van die leerder om gemotiveerd te wees, om sodoende die noodsaak van opvoeding raak te sien en te begryp.

Modise (1997:xv) se ondersoekdoel was om deur middel van 'n gestruktureerde vraelys die voorligtingsbehoefte van senior-sekondêre stander 10 leerders, uit al vier etnisiteitsgroepe in Potchefstroom te bepaal, asook of die voorligtingsbehoefte van dié groepe enigsins sal verskil. Die bepaling was onder die Bruin- Swart-, Indiër- en Blanke leerders. Modise wou ook vasstel of die 'Tussentydse kernkurrikulum' wat in 1995 in die skole ingestel is, aan die voorligtingsbehoefte van sekondêre skoolleerders voldoen het. 'n Gestruktureerde vraelys was geïmplementeer met altesame 29 items. Die items het die volgende kategorieë ingesluit: 1). Vaardighede ontwikkeling 2). Familie en geslagsopvoeding 3). Opvoeding en opleiding 4). Werk en werkloosheid 5). Ekonomiese opvoeding 6). Burgerskapsopvoeding en 7). Omgewingsopvoeding (Modise, 1997:65-67). Modise (1997:105-106) het na afloop van die ondersoek ook bevind dat die voorligtingsbehoefte van die verskillende populasie groepe wel verskil het en dat die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting" wel oor die algemeen in die voorligtingsbehoefte van die senior sekondêre skoolleerders voosien het. Hy het ook bevind dat die Bruin- en Blanke leerders telkens met elke item saamgestem het in die vraelys. Hierdie bevindings dui volgens Modise daarop dat die senior sekondêre leerders 'n behoefte het aan voorligting in elk van die genoemde velde van die tussentydse sillabus vir voorligting. Modise (1997:106) is van mening dat die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting" deur die voorligtingonderwysers as 'n spyskaart gesien moet

word waaruit hulle die geskikte temas kan kies wat die voorligtingsbehoefte van die leerders in hul skole die beste sal aanspreek (vergeelyk paragraaf 3.3.1.2).

Die Universiteit van Pretoria het gedurende die tydperk 1990-1996 'n voorligtingsverrykingsprogram geïmplementeer, waar die Bruinjeugdige van twee sekondêre skole in Eersterust se voorligtings- en beradingsbehoefte geïdentifiseer en aangespreek was. Hierdie 'Voorligtingsverrykingsprogram' het deur middel van psigometriese persoons- en loopbaanverkenning plaasgevind wat gestandaardiseerde- en ongestandaardiseerde persoons- en loopbaanverkenningmedia ingesluit het. Studieoriëntering was onderrig, asook opleiding in lewenskundighede en -vaardighede en entrepreneurskapsontwikkeling. Die volgende was tydens 1990 met 750 standerd sewe Bruinleerders bevind: Loopbaanbeplanning en -ontwikkeling het die hoogste prioriteit geniet, met 26%. Selfbestuur, gemeenskaps- en sosiale ontwikkeling was tweede hoogste prioriteit (20%), Persoon-en selfontwikkeling was derde hoogste prioriteit (18%) en laastens was Fisiese en seksuele ontwikkeling (16%) (Malan, 1990:16-19). Uit beide studies blyk dit dat loopbaanbeplanning en -ontwikkeling 'n prioriteitsprobleem vir die betrokke leerders was. Hierdie genoemde voorligtingsverrykingsprogram sal in Hoofstuk Vier bespreek word.

3.3 'N RESENTE BENADERING TOT VOORLIGTING EN DIE VOORSIENING DAARVAN AAN DIE BRUINJEUGDIGE IN DIE SEKONDÊRE HOËRSKOOLFASE

Soos reeds bespreek, was voorligting as vak in die verlede nie suksesvol nie en veral nie met betrekking tot die aanspreek van die Bruinjeugdige se spesifieke behoeftes nie. Volgens die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting" (1995:3) was die kurrikulum in die verlede te voorskrytelik en grootliks irrelevant tot die behoeftes en ervaringswêreld van die leerders. Hierdie kurrikulum het nie die diversiteit van sake aangespreek nie en het nie tred gehou met huidige veranderings en ontwikkelings van die Suid-Afrikaanse konteks nie. Dié genoemde situasie is vererger deur die ongelyke voorsiening van voorligting- en beradingdienste en hulpbronne aan skole. Voorligting was 'n nie-eksamen en nie-evalueringsvak en was afgeskeep en in sekere gevalle selfs uit die skoolkurrikulum weggelaat. Die noodigheid het geblyk om 'n totaal nuwe voorligtingskurrikulum binne skole te herkonseptualiseer en te ontwikkel ten einde aan die behoeftes van die dinamiese sosiale, onderwys en werksomgewing te voldoen. Die "Tussentydse kernsillabus vir voorligting" kan as basis gebruik word vir die implementering van voorligting in skole. Hierdie genoemde dokument stel ook voor dat voorligtingsprogramme en -sillabusse geëvalueer moet word en dienooreenkomstig hierdie kernsillabus aangepas word (Die Departement van Onderwys, 1995:5).

3.3.1 ‘n Resente benadering tot voorligting aan die Bruinjeugdige, vanuit ‘n Multikulturele perspektief en met inagneming van die “Tussentydse kernsillabus vir voorligting” van 1995

‘n Meer resente en toepaslike voorligtingsprogram aan die Bruinjeugdige, ten einde hom voor te berei vir die kompleksiteit van ‘n snel veranderende Suid-Afrika en die eise van ‘n nuwe millennium word vervolgens onder oënskou geneem deur ‘n opsommende bespreking van die beginsels en doelstellings soos voorgestel deur die “Tussentydse kernsillabus vir voorligting”. ‘n Bespreking van die onderwys en voorligting vanuit ‘n multikulturalistiese perspektief met die doel om akkommoderend te wees ten aansien van almal in die ‘Nuwe Suid-Afrika’, sal ook van nader beskou word.

3.3.1.1 Die begrip ‘Multikulturalisme’

Ten einde die begrip ‘**Multikulturalisme**’ ten aanvang te beskryf word die begrip ‘**Kultuur**’ soos volg gedefinieer deur die HAT (1997:592): 1. *“Die ganse geestelike besitting van ‘n volk of ander groep (ering) op elke terrein; geesteslewe, beskawingstoestand* 2. *Beskawing.* Volgens Kriegler (1994:32) is enige gemeenskap waarin daar ‘n verskeidenheid kultuur-, etniese-, taal- en godsdiensgroepe voorkom, multikultureel. Le Roux (in Pretorius (red.) & Le Roux, 1998:108) wys daarop dat byna alle moderne twintigste-eeuse gemeenskappe wêreldwyd as multikultureel beskryf kan word. Ten einde sodanige heterogene groeperinge effektief binne formele onderwysverband te akkomodeer, het multikulturele onderwys wêreldwyd as ‘n ideologie van kulturele pluralisme gedurende die laaste twee dekades van die twintigste eeu prominent na vore getree. Hickson & Kriegler (1996:4) meld in dié verband dat die multikulturele perspektief veral geskik is in Suid-Afrika omdat dit ‘n konseptuele raamwerk voorsien wat die diversiteit van ‘n plurale samelewing erken en terselfdertyd brûe van gedeelde bekommernis impliseer wat mense met verskillende kulture aanmekaar verbind.

Volgens Le Roux (In Pretorius (red.) & Le Roux (1998:108) het Suid-Afrika sedert 1993 vanaf ‘n monokulturele na ‘n multikulturele onderwysbeleid beweeg waar geen diskriminasie op grond van rasse- of kultuurverskille langer regverdigbaar of toelaatbaar is nie. Salie (in Wehrly, 1995:84) meld ook in dié verband dat die politieke veranderings van 1994 dit nodig gemaak het om multikulturele voorligting en berading op ‘n groter skaal te ontwikkel. Volgens Burger (1992:176) word onderwysstelsels in ontwikkelende lande gekenmerk deur ‘n aantal problemeienskappe, onder meer die volgende: lae maar steeds groeiende deelnamekoerse, hoë uitsaksyfers, ‘n tekort aan voldoende gekwalifiseerde onderwysers, oorbesetting van fasiliteite en die afwesigheid van ‘n leerkultuur. Multikulturele onderwys en –voorligting beskik oor die mees geskikte benadering om dié genoemde probleme aan te spreek.

Ten einde die multikulturalistiese aard van die Suid-Afrikaanse samelewing te begryp en te omskryf moet die volgende begrippe van nader beskou word aldus Conradie (1995:18-19). Die begrippe is '*transkultureel*', '*interkultureel*', '*kruiskultureel*' en '*multikultureel*'.

- * Die begrip *transkultureel* beklemtoon die aktiewe en wederkerige proses wat in terapie betrokke is en impliseer die oorgaan van een kultuur na 'n ander om 'n beter verstandhouding te bereik.
- * *Interkultureel* beskryf die terapeutiese proses tussen kulture en laat ruimte vir die terapeut om van 'n minderheidsgroep te kom.
- * *Kruiskultureel* vergelyk die verskille en ooreenkomste van kulture met mekaar en poog dan om sodoende die skeidings wat die gevolg is van die kulturele verskille te oorbrug. Sodra die doel van 'n studie is om 'n verskynsel tussen kulture te vergelyk, is dit kruiskultureel.
- * Die begrip *multikultureel* word algemeen verkies omdat dit die insluiting van die verskeidenheid kulturele veranderlikes beklemtoon en 'n meer omvattende begrip verteenwoordig. Laasgenoemde begrip ondersteun "pluralisme" wat dui op die verskille tussen etniese-, rasse-, taal-, ekonomiese-, geslags- en ander verskille tussen individue.

Vervolgens gaan multikulturele onderwys bespreek word en daarna multikulturele voorligting en –berading, ten einde die relevansie daarvan uit te wys vir die kulturele verskille en probleme van die inwoners van die hedendaagse Suid-Afrika. Volgens Goodey (1989:480) kan multikulturele onderwys omskryf word as die onderwys waar die gemeenskaplike kulturele erfenis tussen mense beklemtoon word, maar ook doelbewus ruimte geskep word vir die waardering van verskille gebaseer op 'n geldige definisie van kultuur. Goodey (1989:482) wys ook verder daarop dat multikulturele onderwys as 'n metode kan dien om alle kinders voor te berei vir die lewe in die multikulturele samelewing, om kulturele diversiteit te waardeer en om gelyke onderwysgeleenthede voor te staan. De Villiers (1994:36 & 294) is van mening dat multikulturele onderwys 'n hervormingsbeweging is om die totale onderwysomgewing te verander en mense meer beheer te gee oor die wêreld van kennis en gevolglik beter werksgeleenthede aan die einde van die twintigste eeu te bied. Kunutu (in Engelbrecht, Kriegler & Booysen (red.), 1996:271) is van mening dat 'n multikulturele benadering tot die onderwys 'n kontekstuele analise vra van opleidingsbehoefte en dat die onderrig van lewensvaardighede essensieel is tot kulturele oriëntasie.

Volgens Lemmer en Squelch (1993:4-5) kan die volgende uitsprake dien as van die kenmerke van Multikulturele onderwys:

- Multikulturele onderwys erken en aanvaar die regmatige bestaan van verskillende kultuurgroepe en die verskille (wat insluit die taal-, godsdienstige-, sosio-ekonomiese-, intellektuele-, sielkundige-, fisiese- en motiveringsverskille).
- Moedig sowel akkulturasie as kultuurhandhawing aan.

- Moedig onderlinge interaksie en samewerking aan tussen persone van verskillende kulture en agtergronde.
- Beskou kultuurverskeidenheid eerder as 'n bate as 'n las.
- Erken die feit dat alle kultuurgroepe in 'n samelewing gelyke regte het.
- Staan gelyke onderwysgeleenthede vir almal voor en doeltreffende onderrig vir almal.

Volgens Gillis (1996:171) en Hickson & Kriegler (1996:151) is dit vir die professionele hulpverlener (hetsy geregistreerde sielkundige, loopbaanvoorligter of voorligtingonderwyser) van kardinale belang om in die hulpverleningsaksie aan kultuuranderse kliënte, te alle tye bewus wees te wees van sy eie kultuur en moontlike vooroordeel wat tydens die hulpverlening kan voorkom. Hierdie vooroordeel kan deur die hulpverlener voorkom word deur kennis te dra rakende die kultuur en geskiedenis van die kultuuranderse groepe in Suid-Afrika en veral die kultuuragtergrond van die betrokke kliënt of groepe aan wie daar hulp verleen word. Volgens Baruth (in Baruth & Manning, 1991:22) is die volgende beginsels van belang vir die hulpverlener om die kliënt te verstaan:

- Bewustheid en begrip van die geskiedenis en ervarings van die kulturele groep waaruit die kliënt kom.
- Perseptuele bewustheid en begrip van die omgewingservarings in die kultuur met wie die kliënt identifiseer.
- Perseptuele sensitiwiteit teenoor die kliënt se lewensnorme en –waardes.

Egan (1994:51-52) meld dat die hoofdoel tydens hulpverleningsintervensie is om respek te toon vir kultuurandersheid en individualiteit ten opsigte van die kultuuranderse kliënt. Gillis (1996:177-179) is van mening dat daar ook gestreef behoort te word om groter kulturele empatie te betoon.

Verskeie multikulturele voorligtings- en beradingstegnieke, anders as net vanuit die Westerse perspektief moet aangewend word, indien hulp verleen word aan kultuuranderse kliënte, asook die vaardigheid om loopbaanvoorligtingsprogramme aan te wend wat die behoeftes van die kultuuranderse individu aanspreek. Die professionele hulpverlener behoort ook tydens die nasien en interpretasie van die media wat vir evaluering van die leerder se vermoëns en belangstellings ingeskakel is, te poog dat vooroordeel nie inmeng met die assesseringsproses nie. Kiselica, Changizi, Cureton & Gridley (in Ponterotto, Casas, Suzuki & Alexander (red.), 1995:516) vind aansluiting by bogenoemde en wys daarop dat skoolberaders in skole, se sensitiwiteit ten aansien van kultuuranderse gevalle verhoog moet word en hulle behoort vaardighede te ontwikkel om die skoolmilieu en die persoonlike ontwikkeling van kultuuranderse kliënte (die leerders) te verbeter. Herr & Niles (in Pedersen & Carey (red.), 1994:192) wys daarop dat die hulpverleners in die skole die leerders bewus moet maak van die vele geleenthede en uitdagings in die wêreld van werk en die werksplek, indien gunstige onderwysprestasies bereik wil word. Hierdie twee

srywers benadruk ook dat die kultuuranderse leerders uitgedaag, aangemoedig en bemagtig moet word met verwysing na hulle persoonlike vermoëns ten einde hul loopbaandoelwitte te bereik.

3.3.1.2 Die Departement van Onderwys se “Tussentydse kernsillabus vir voorligting”, 1995

‘n Doelwit van die “Tussentydse kernsillabus vir voorligting” (Departement van Onderwys, 1995:5-7) is die voorsiening van effektiewe voorligting en berading op alle skoolvlakke en om die integrasie en verwantskap van en tussen alle aspekte van voorligting te bevorder. Die demokratiese waardes en implementering van die voorligtingsprogram kan geëvalueer word met in agneming van die behoeftes en belangstellings van die leerders, sowel as die breë gemeenskap en die behoeftes (soos die ontwikkelingsbehoefte van die adolessente). Hierdie evaluering kan plaasvind in terme van die sosiale-, emosionele-, kognitiewe- en fisiese domeine. Derhalwe ‘n holistiese benadering tot die ontwikkeling van die leerder. Die primêre benadering tot onderrig behoort gebaseer te wees op die erkenning en benutting van leerders se bestaande vaardighede en hulpbronne sowel as die van die breër gemeenskap en ‘n toegang tot toepaslike en innovatiewe hulpbronne, ten einde onder andere ook die leerder se praktiese en intellektuele kreatiwiteit en innovasie te ontwikkel. ‘n Verdere beginsel is om die relevansie van alle aspekte van voorligting ten aansien van sosiale, ekonomiese en politieke ontwikkeling in relasie tot rekonstruksie en ontwikkeling en menslike hulpbronbehoefte (plaaslik en nasionaal) te beklemtoon. Derhalwe ‘n multi-sektorale benadering wat put uit die hulpbronne van ander opvoedkundige hulpdienste soos loopbaan- en algemene voorligting en berading en sielkundige dienste, die private sektor en ‘n verskeidenheid gemeenskapstrukture vir voorligtingimplementering.

‘n Belangrike doelstelling van voorligting is om leerders te motiveer om belangstelling in hulle studies en onderwys in die algemeen te ontwikkel en ‘n werkskultuur en -etiek te bevorder. Die einddoel is om die leerders toe te rus met lewensvaardighede wat selfaktualisering, emosionele stabiliteit en sosiale sensitiwiteit insluit. Verder einddoelwitte is die vermoë om suksesvolle loopbaankeuses te maak, ‘n stabiele gesin te bou en respek en verdraagsaamheid teenoor die self en andere, sal poog om ‘n stewige en stabiele nasie te bou.

3.3.2 Nasionale rigtingwysers en resente dokumente in sekondêre onderwys en -opleiding en tersiêre opleiding met spesifieke verwysing na die implikasies vir voorligtingsprogramme en spesifiek ‘n voorligtingsverrykingsprogram.

‘n Aantal beleidsdokumente het sedert 1994 verskyn met die totstandkoming van die “Nuwe Suid-Afrika” en hierdie dokumente bring ingrypende veranderings teweeg met betrekking tot onderwys en

geletterdheid op nasionale en selfs op internasionale vlak. Die jeug word bemagtig deur onderwys- en opleidingsvoorsiening tot volle deelname in die opbou van die land en om tot die volle ontwikkeling van sy talente en gegewe moontlikhede te kom. Vervolgens word hierdie dokumente toegelig en die implikasies vir die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ word uitgewys.

3.3.2.1 “Education White Paper 3 - A Programme for the Transformation of Higher Education”, Augustus 1997

Hoër onderwys speel ‘n sentrale rol in die sosiale, kulturele en ekonomiese ontwikkeling van moderne samelewings (“Education White Paper 3”, 1997:7). Volgens hierdie dokument was die hoër onderwysstelsel van die onlangse verlede beperk in die vermoë om die morele-, politiese-, sosiale- en ekonomiese eise van die “Nuwe Suid-Afrika” te kon aanspreek. Dié stelling word bevestig deur die aaneenlopende tendens van ‘n wanbalans tussen die afgee van leerders van sekondêre onderwys en die voldoende behoeftes van die moderne ekonomie (Department of Education, 1997:6). In die voorwoord van dié Witskrif meen minister Bengu (minister van onderwys tydens samestelling van dié dokument) dat die hoër onderwysstelsel getransformeer moet word om die die wanbalanse van die verlede reg te stel, om die nuwe sosiale orde te dien, om dringende nasionale behoeftes aan te spreek en om op nuwe realiteite en geleenthede te reageer (Department of Education, 1997:59).

Die grootste verandering ten aansien van hoër onderwys van die verlede en gerig op die toekoms, word beskryf met die definisie: “*Higher education comprises all learning programmes leading to qualifications higher than the proposed Further Education and Training Certificate or the current Standard 10 certificate*” (Department of Education, 1997:17). Dié dokument wys daarop dat dié volgende instansies hoër onderwysprogramme aanbied, naamlik universiteite, teknikons en kolleges (Department of Education, 1997:24). Volgens dié dokument bemagtig hoër onderwys die individu om die beste gebruik te maak van sy talente en van geleenthede wat deur die samelewing gebied word vir selfvervulling en selfaktualisasie. Hoër onderwys het die volgens dié onderhawige dokument dié doelwitte naamlik, die leerders se leerbehoefte en aspirasies behoort lewenslank aangespreek te word deur die ontwikkeling van hul intellektuele vermoëns en aanlegte. Die aanspreking van die samelewing se ontwikkelingsbehoefte en om die arbeidsmark in ‘n kennisgedrewe en kennisafhanklike samelewing met die altyd veranderende behoefte aan spesifieke hoë vlak bekwaamhede en kundighede te voorsien om die groei van die moderne ekonomie te verseker is ook gestelde doelwitte. Hoër onderwys onderrig lei mense op om die gespesialiseerde sosiale funksies te vervul, om die aangeleerde professies te kan vul en om beroepe in die handel, wetenskappe en tegnologie te kan beoefen (Department of Education, 1997:7).

Kortliks kan die transformasie van die Hoër onderwysstelsel soos volg opgesom word naamlik, Hoër onderwys moet in staat wees om hoogs opgeleide mense te lewer wat die nasionale behoeftes van die

ekonomie kan aanspreek en wat kan deelneem in 'n snel veranderende en kompeterende internasionale konteks. In die hoër onderwysprogramme behoort algaande al hoe meer toegang te wees vir Swartmense, Bruinmense, vrouens, gestremdes, ouer leerders in veral Hoër onderwysprogramme waarin die genoemde persone te min verteenwoordig is. Die Hoër onderwysprogramme behoort ook deurgaans 'n milieu en kultuur te bied wat sensitief is en ruim voorsiening maak vir diversiteit en respektbetoning vir menslike lewens, die waardigheid van persone teen rasse- en seksuele mishandeling en alle ander vorme van gewelddadige gedrag (Department of Education, 1997:12 & 21).

Die ministerie fokus volgens hierdie Witskrif daarop om die volgende aan te spreek: om Hoër onderwys se kwaliteit te verbeter, leerders wat die skool te vroeg verlaat en die hoë herhalingsyfer onder leerders. Die gaping tussen die eise en verwagtings wat hoër onderwys aan die leerders stel en die skoolverlaters se vermoëns om aan die akademiese eise te voldoen, noodsaak ook dringende aandag. Dié dokument benadruk na aanleiding van laasgenoemde stelling die belang van oorbruggings- en toelatingsprogramme ten einde die gaping tussen skool en hoër onderwysinstansies aan te spreek en op te los. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' te Eersterust het onder meer as oorbruggingsprogram gedien om die betrokke jeugdige voor te berei en gereed te maak vir tersiêre (Hoër) onderwys hetsy aan 'n universiteit of elders. Die "Education White Paper 3" (Department of Education, 1997:22) wys op die belang van ontwikkeling van studente ondersteuningsdienste soos loopbaanvoorligting en beradingsdienste en hier het die 'Voorligtingsverrykingsprogram' van die Universiteit van Pretoria as ondersteuningsdiens aan hierdie betrokke aandrang van die onderhawige dokument voldoen.

3.3.2.2 "Education White paper 4. A Programme for the transformation of further education and training. Preparing for the twenty-first century through education, training and work", August 1998

Die Witskrif oor verdere onderwys en opleiding ("Further Education and Training") is ontwerp om die integrasie van opvoeding en opleiding en die leerder se vordering en beweging te bevorder (Department of Education, 1998:14). Skole moet aangemoedig en ondersteun word volgens die "Education White Paper 4" (Department of Education, 1998:23) om meer betekenisvolle en gevarieerde geleenthede aan jongmense te verskaf, ten einde bruikbare en relevante kennis en vaardighede te bekom. Skole moet veral gehelp word om die behoeftes van leerders in die senior sekondêre fase aan te spreek. In die toekoms sal daar volgens dié genoemde "Education White Paper 4" (Department of Education, 1998:29) veral onder andere gefokus word op voorligting- en raadgewende dienste en die loopbaanvoorbereiding van die leerders. Programme om onder andere menslike hulpbrontwikkeling, entrepreneurskap en werkskepping te bevorder sal in die toekoms aandag geniet met die hulp van die staat (Department of Education, 1998:40). Die relevansie van dié dokument vir die 'Voorligtingsverrykingsprogram' deur die Universiteit van Pretoria is die doelgerigte voorligting en berading en loopbaanvoorbereiding wat die betrokke jeugdige ontvang het tydens deelname aan die program, sowel as menslike hulpbron- en

entrepreneurskapsontwikkeling. 'n Doelbewuste poging was dus aangewend om die betrokkenes by die program voor te berei vir die 21 ste eeu deur gepaste onderwys en opleiding.

3.3.2.3 “The White Paper on Education and Training”, March 1995

Dié Witskrif is van mening dat onderwys en opleiding sentrale aktiwiteite vir die samelewing is en daarom beskryf hierdie dokument die proses van transformasie en 'n nuwe visie vir die onderwys- en opleidingstelsel. Onderwys en opleiding moet verander en 'n sisteem ontwikkel wat elkeen, sonder uitsondering, die kans gun om sy talente te ontwikkel. Nuwe prioriteite, waardes en beginsels word beskou as essensiële elemente van menslike hulpbronbeplanning (Department of Education, 1995:5 & 13 & 15). Onderwys en opleiding is basiese menseregte en alle individue behoort toegang te verkry tot kwaliteit lewenslange onderwys en opleiding (Department of Education, 1995:21). 'n Geïntegreerde benadering word voorgestel vir onderwys en opleiding wat 'n leerbeskouing impliseer en wat 'n rigiede skeiding verwerp tussen 'akademiese' en 'toegepaste', 'teorie' en 'praktyk', 'kennis' en 'vaardighede', 'hoof' en 'hand'. Só 'n benadering sal die diskrepansie onderskep wat tans bestaan tussen die onderwys- en opleidingstelsels, prestasies en basiese behoeftes tussen die verskillende bevolkingsgroepe in Suid-Afrika. *“By every index, African communities, followed by Coloured communities, have the highest deficits in the provision of basic services, and lowest level of access to the means of providing a better quality of life”* (Department of Education, 1995:18).

Dié dokument benadruk die erns van die geskikte kombinasie van vakkeuses, want andersins ontvang die tersiêre instansies leerders vanuit die sekondêre onderwys wat verkeerde vakkeuses op skool gemaak het en leerders wat probleme ervaar met taalvaardighede, wetenskap en met wiskunde (Department of Education, 1995:32). Die oorkoepelende Onderwysverrykingsprojek te Eersterust deur die Universiteit van Pretoria, het die probleme ten aansien van vakke soos Wiskunde en Wetenskap aangespreek deur ekstra klasse wat na skoolure aangebied was. Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ as intrinsieke deel van die Onderwysverrykingsprojek het die Bruinjeugdige in die sekondêre skoolfase te Eersterust se tendens van verkeerde vakkeuses aangespreek, deur die korrekte vakkeuses aan te beveel deurdat professionele kundigheid aangewend was (vergelyk Hoofstuk Vier vir 'n bespreking van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’).

3.3.2.4. “Draft White Paper on Higher Education”, April 1997

Hoër onderwys het volgens bogenoemde dokument (Department of Education, 1997:9) die doel om individue se leerbehoefte en –verwagtinge deur die ontwikkeling van hul intellektuele vermoëns en aanleg te bevorder. Sodoende kan die individue hul talente selfaktualiseer deur die geleentheid wat deur die samelewing gebied word. In die kennisgedrewe en kennisafhanklike samelewing waarin die jeugdige hulle gaan bevind, word die arbeidsmark gevoed deur Hoër onderwys met hoë vlak

kompeterende kundigheid. Laasgenoemde is noodsaaklik vir 'n moderne ekonomie, deurdat die persone in die arbeidsmark onderrig word om sekere sosiale funksies te vervul en die aangeleerde professies te betree. Die relevansie van dié dokument vir die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is opgesluit in die bevordering en ontwikkeling van die betrokke jeugdige se vermoëns en aanlegte, ten einde te antwoord op die vraag na die gereedmaking van persone vir hoë vlak kundigheid vir die ekonomie en die land se uiteindelijke welvaart.

3.3.2.5 “Green paper on further education and training. Preparing for the twenty-first century through education, training and work”, April 1998

Dié Groenskrif bied 'n nuwe raamwerk vir verdere onderwys en opleiding (“Further Education and Training”). Hierdie sisteem het ten doel om al die mense van Suid-Afrika, ongeag van hul ouderdom, hulle volle menslike potensiaal te laat ontwikkel en 'n bydrae te lewer tot die opbou van 'n regverdige, demokratiese en vooruitstrewende samelewing, met 'n groeiende ekonomie. Dié genoemde faktore kan slegs gebeur indien lewenslange leer en persoonlike ontwikkeling plaasvind en sodoende kan nasiebou en 'n regverdige en ewekansige samelewing getransformeer word (Department of Education, 1998:2). Volgens dié genoemde dokument is die noodsaak daar dat hulp aan leerders verleen moet word om ingeligte loopbaankeuses te maak. Loopbaansvoorligtings- en ondersteuningsdienste moet inligting beskikbaar maak rakende onder andere kwalifikasies en arbeidsgeleenthede in die arbeidsmark. Voorligting, beradings en ook sielkundige dienste moet geredelik beskikbaar wees aan alle leerders (Department of Education, 1998:41). Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het die jeugdige nie net enersyds gehelp om ingeligte loopbaankeuses te maak deur middel van voorligting nie, maar sielkundige hulp (berading) is ook andersyds gelewer.

3.3.2.6 “A Policy Framework for Education and Training” African National Congress, 1995

Hierdie dokument bied 'n visie van 'n transformasieproses met 'n hergekonstrueerde en demokratiese onderwysstelsel wat kwaliteit lewenslange leer en opvoeding kan bied aan alle landsburgers. Die vorige kurrikulum onder die apartheidsbestel was ontegenwoordig vir veranderende arbeidsmarkbehoefte en het nie daarin geslaag om leerders genoegsaam te ontwikkel en voor te berei vir die wêreld van werk en vir aktiewe deelname in die proses van sosiale en ekonomiese ontwikkeling nie (African National Congress (ANC), 1995:71). Opvoeding sal gebaseer wees op die prinsipe van ko-samewerking, kritiese denke en burgerlike verantwoordelikheid ten einde die individu te bemagtig vir deelname aan alle aspekte van die samelewing. Die onderwysproses sal voortaan fokus op die ontwikkeling van 'n nasionale demokratiese kultuur, wat respek toon vir 'n variasie van kulture en taaltradisies. Vrede, regverdigheid en stabiliteit sal ook aangemoedig word vir die samelewing en vir die nasie (ANC, 1995:3-5).

Onderwys en opleiding het 'n belangrike rol te speel in die bydrae tot sosiale en ekonomiese ontwikkeling deur individue te bemagtig tot aktiewe deelname in die demokratiese proses en in die ekonomie (ANC, 1995:17). Dié dokument bevorder ook die beroepsloopbaan as 'n hulpmiddel in al die sektore van die ekonomiese aktiwiteite (ANC, 1995:18). "The General Education Certificate" maak voorsiening vir 'n algemene opvoeding en in al die vakke sal die studente gesensitiseer word vir die wêreld van werk en word die leerders voorberei vir die behoeftes van 'n veranderende en dinamiese ekonomie en samelewing (ANC, 1995:73). Die ontwikkeling van menslike potensiaal geniet aandag sodat dit vir 'n ieder en elk moontlik sal wees om 'n bydrae te maak en om sosiale welvaart in die land te vermeerder (ANC, 1995:4). Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se doelwitte korreleer met dié dokument deurdat daar gepoog was om die jeugdige voor te berei vir die wêreld van werk en die behoeftes van 'n snel veranderende wêreld deur voorligting en berading aan te spreek het.

3.3.2.7 "Quality Education for all: Overcoming barriers to learning and development. Report of the National Commission on Special Needs in Education and Training (NCSNET). National Committee for Education Support Services (NCESS)", November 1997

Volgens dié dokument "Quality Education for all. Overcoming barriers to learning and development" Department of Education, 1997:xi) behoort alle leerders toegang te hê tot lewenslange leer en dat die onderwysproses die leerders moet voorberei vir die wêreld van werk en die lewe. Die dokument wys daarop dat die onderwysstelsel in Suid-Afrika dikwels gekritiseer is vir die onvermoë om die leerders vir die wêreld van werk en die lewe voor te berei. Die nuwe kurrikulum het ten doel om alle leerders te bemagtig met kennis, vaardighede en oriëntasies ten einde suksesvol te wees na voltooiing van hul studies en vir die wêreld van werk (Department of Education, 1997:99). In 'n demokratiese samelewing behoort 'n onderwysstelsel voorsiening te maak vir kwaliteit onderwys vir alle leerders met hul verskeie behoeftes, sodat die leerders hul volle potensiaal kan verwesenlik en sodoende 'n betekenisvolle bydrae tot die samelewing te kan maak en vir integrasie in die samelewing (Department of Education, 1997:13-14, & 66). Die ouers en die samelewing behoort aktief betrokke te wees in die onderwys- en leerproses, in dié dat die ouers as die primêre opvoeders van die leerders erken word en 'n belangrike en sentrale bron en skakel in die onderwysstelsel is.

Volgens die dokument onder bespreking (Department of Education, 1997:96) het die voorligtingsarea van die vorige onderwyskurrikulum sekere aspekte van lewensvaardighede ingesluit, naamlik persoonlike-, interpersoonlike-, loopbaan- en opvoedkundige ontwikkeling. Die nuwe area van lewensoriëntering sal die onderwerp 'voorligting' aanneem (vergelyk bespreking van die uitkomst van Lewensoriëntering in paragraaf 3.3.2.13). Lewensvaardighedsopleiding is 'n noodsaaklikheid en nie 'n luukse nie en behoort deel te wees van die kurrikulum op alle vlakke van onderwys, aldus die dokument "Quality Education for all. Overcoming barriers to learning and development", (Department of

Education, 1997:97). Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' onder bespreking vind aansluiting by die bespreekte dokument deurdat daar gestreef was om die voornemende UP-kandidate se volle potensiaal te ontwikkel en die ouers en die samelewing (veral die voorligtingonderwysers) in die program te betrek.

3.3.2.8 "Education for all. From "Special needs and support" to developing quality education for all learners. 1. Public Discussion Document and 2. Summary of Public Discussion Document", August 1997

Bogenoemde dokumente sal gesamentlik bespreek en voortaan kortweg genoem word "Education for all. Public Discussion Document" en "Education for all. Summary of Public Discussion Document". Volgens die dokument "Education for all. Public Discussion Document" (Department of Education, 1997:25) is onderwys volgens die konstitusie 'n basiese reg en konstateer die konstitusie dat elkeen die reg het tot basiese onderwys wat volwasse basiese onderwys insluit en dat verdere onderwys deur die staat progressief en in redelikheid beskikbaar gemaak moet word. Die dokument "Education for all. Summary of Public Discussion Document" (Department, 1997:12) is van mening dat onderwys betekenisvol en relevant moet wees in die lewens van alle leerders. Gevolglik moet die onderwys hul voorberei vir die wêreld van werk, om lewensvaardig te wees en om die suksesvolle integrasie in die samelewing te bewerkstellig. Dié dokument bepleit die optimale en effektiewe betrokkenheid en invloed van die gemeenskap en veral ten aansien van die ouers in die onderwys van die leerders op alle vlakke en veral in besluitneming ten aansien van belangrike aangeleenthede. Hiermee word ook die vennootskap tussen die ouers en ander opvoeders bedoel, ten einde die ouers te bemagtig om die leerders by te staan in die leerproses ("Education for all. Summary of Public Discussion Document") (Department of Education, 1997:14) en ("Education for all. Public Discussion Document") (Department of Education, 1997:63) (vergelyk paragraaf 2.4.2).

In die dokument ("Education for all. Summary of Public Discussion Document" (Department of Education, 1997:44) word aanbevelings gemaak aangaande Lewensvaardigheidsonderwys, maar vervolgens eers 'n definisie van 'Lewensvaardigheid' of te wel "Lifeskills" volgens dié dokument: "*Life skills are abilities for adaptive and positive behaviour that enables us to deal effectively with the demands and challenges of everyday life*". Die aanbevelings volgens "Education for all. Summary of Public Discussion Document" (Department of Education, 1997:16) is die volgende met betrekking tot lewensoriëntering: "*Die nuwe leerarea van lewensoriëntering, wat lewensvaardighede insluit, moet die vak 'voorligting' vervang; onderwysers wat opleiding ontvang het in die area van 'voorligting' kan aangewend word in die lewensvaardighedsarea; lewensvaardigheidsonderwys moet op alle vlakke van die onderwys aangebied word en spesialiste en kundige persone van buite soos vanuit die gemeenskap en ander gespesialiseerde dienste moet aangewend word om van hulp te wees met die opleiding van opvoeders en onderwysers in die lewensvaardigheidsonderwys* (Department of Education, 1997:16). "*Beroepsleiding en -voorligting moet voorsien word aan alle leerders deur middel van die fokus op*

spesifieke en toepaslike lewensvaardigheidsareas en deur addisionele beroepsberading en –voorligting aan te bied soos benodig, ten einde werkloosheid te verminder en sosiale geleenthede te vermeerder” (Department of Education, 1997:17 & 34).

Loopbaanvoorligting was voorheen volgens die dokument “Education for all. Public Discussion Document” (Department of Education, 1997:52) ‘n nie-eksaminerende vak wat in sommige skole in Suid-Afrika onderrig was. Dié voorligting het verskeie aspekte van lewensvaardighede omsluit en in die besonder, persoonlike-, interpersoonlike- en opvoedkundige ontwikkeling. Die definisie van die “Wêreld Gesondheid Organsisasie” is meer omvattend ten aansien van lewensvaardighede en sluit die volgende vermoëns in om die uitdagings en eise van elke dag te kan hanteer naamlik; keusemaking, probleemhantering, kreatiewe- en kritiese denke en effektiewe kommunikasie. Dié definisie sluit verder in interpersoonlike verhoudingsvaardighede en om ander te respekteer, bewustheid van die self, die vermoë om empaties te kan optree, hantering van stres en die emosies, vaardighede om te leer en die self te ontwikkel en aanpasvermoë in omstandighede en die omgewing wat onveranderbaar is (Department of Education, 1997:53). Volgens die dokument “Education for all. Public Discussion Document” (Department of Education, 1997:56) moet loopbaanonderwys en –voorligting vir alle leerders beskikbaar wees binne die konteks van lewensvaardigheidsonderwys en vir sommige leerders waar nodig, as addisionele loopbaanvoorligting en –berading. Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ vind veral raakpunte met die vennootskapsappèl tot betrokkenheid by die jeugdiges se leerproses deurdat daar gepoog was om die ouers, die onderwysers en die samelewing te betrek by die aktiwiteite van die betrokke program (vergelyk paragraaf 2.4.2 en Figuur 2.1). Raakpunte word ook gevind in die genoemde area ‘Lewensoriëntering’ en dan spesifiek die lewensvaardighede wat aangebied was vir jeugdiges wat spesifieke probleme ondervind het. Die lewenskundighede- en vaardighede vraelys was aangewend om te bepaal waar die betrokke jeugdiges se beroepsloopbane ongunstig beïnvloed kon word en is voorligting en berading aangebied deur middel van lewenskundighede en -vaardighede fasilitering (vergelyk paragraaf 4.1.3).

3.3.2.9 “Discussion Document. Lifelong Learning through a National Qualifications Framework. Report of the ministerial committee for development work on the NQF”. February 1996

Dié bogenoemde dokument “Lifelong Learning through a National Qualifications Framework” (Department of Education, 1996:8) en die ‘Voorligtingsprogram’ het die volgende in gemeen ten aansien van die ontdekking en ontwikkeling van opvoedkundige- en loopbaanmoontlikhede: die bewusmaking van die leerders se persoonlike waardes (soos met die Lewenskundighede- en vaardighede vraelys), die leerders se vermoëns, aanlegte en aspirasies en hoe hierdie die leerders se keuses hul geleenthede gaan beïnvloed; die bewusmaking van beskikbare persoonlike- en loopbaangeleenthede (soos met psigometriese assessering plaasgevind het); die verstaan van die verhouding tussen onderwysprestasies en

loopbaangeleenthede; kennis van verskeie werksplekke en die rolle, vaardighede en vermoëns van die mense wat hul daar bevind (derhalwe loopbaanverkenning deur die jeugdiges voor loopbaantoetredede). Die leerder moet homself gevolglik verstaan en kennis dra van al sy vermoëns en belangstellings, ten einde 'n betekenisvolle rol in die samelewing te kan speel. Die leerder moet ook kennis dra van al die verskillende geleenthede wat beskikbaar is en veral ten aansien van die voorbereiding van verskeie loopbaangeleenthede om sodoende doelwitte vir hulself te stel. (Department of Education, 1996:15).

Volgens bogenoemde dokument ("Lifelong Learning through a National Qualifications Framework") Department of Education, 1996:Appendix F) behoort die assessering van die leerder toepaslik te wees vir sy ouderdom, volwassenheidsvlak, sy individuele behoeftes en vermoëns en ook sy kulturele, linguistieke en sosio-ekonomiese agtergrond (vergelyk paragraaf 5.3.4). Assessering is dus 'n gekompliseerde proses en met die Eersterust-jeugdige in gedagte was deur die programaanbieder gepoog om tydens implementering van die 'Voorligtingsverrykingsprogram', van die kennis en vaardighede enersyds van veral die onderwysers (veral die voorligtingonderwysers) gebruik te maak en andersyds van haar eie professionele kundighede waaroor sy beskik as Opvoedkundige-Sielkundige.

3.3.2.10 "Report of the National Committee on Further Education. A Framework for the Transformation of Further Education and Training in South Africa", August 1997

Die *doel* van die "Further Education and Training"(Department of Education, 1997:6) voortaan kortweg genoem, "FET" is die volgende: om leeders voor te berei vir arbeid en verdere- en hoër onderwys, die ontwikkeling van effektiewe burgers in 'n demokratiese samelewing en sodat die leeders bemagtig kan word om 'n bydrae te lewer tot die ekonomie. Die leeders se behoeftes vanuit 'n holistiese beskouing en sosiale ontwikkeling, moet veral ook aangespreek word. Die "FET" (Department of Education, 1997:6) is van *voorneme* om die volgende te laat plaasvind ten aansien van die leeders: Die leeders met kennis en vaardighede te bemagtig sodat hulle as kritiese probleemoplossers in 'n veranderende wêreld kan optree, die jeug en volwassenes vir Hoër opleiding voor te berei, om te voorsien in geleenthede vir voortdurende leer en persoonlike ontwikkeling en sodat menslike ontwikkeling in die proses kan plaasvind.

Volgens hierdie dokument onder bespreking ("FET") (Department of Education, 1997:9) het daar in die verlede 'n bevoegdheidsgaping bestaan tussen die standerd-10 sertifikaat en die toetredede tot hoër opvoedkundige instansies. Twee faktore was verantwoordelik vir die situasie, naamlik die senior sekondêre sertifikaat is verwerf sonder die nodige bekwaamhede en bevoegdheids vir sukses in die Hoër onderwys en die addisionele intreevlak vereistes wat gestel is deur spesifieke fakulteite of instansies vir Hoër onderwys. Oorbruggingsprogramme is noodsaaklik om hierdie bevoegdheidsgapings te oorbrug en dit het implikasies vir die "FET" programme en die voorsieners, waaronder universiteite en teknikons resorteer. Die voorsieners poog deur middel van hul uitreik- en gemeenskapsprogramme om dit vir die

leerders moontlik te maak om die wêreld van tersiêre studies te kan betree (Department of Education, 1997:12 & 180). Die sekondêre skole voorsien grootliks die universiteite en teknikons van leerders.

Volgens die genoemde dokument bied die oorgrote meerderheid skole vakke wat min in gemeen het met die behoeftes van die land en die ekonomie (Department of Education, 1997:27). Leerders in dié skole ontvang nie voldoende loopbaanvoorligting om die ekonomiese behoeftes van die land aan te spreek nie. Een van die doelwitte van onderwys volgens die "FET" (Department of Education, 1997:72) is om die leerder tot volwassenheid te begelei vanaf kindwees, met die nodige vaardighede sodat hy verstandige en verantwoordelike besluite kan neem in sy persoonlike- en loopbaanlewe. Gevolglik het onderwys die volgende waarde: a). as 'n sosialiseringfunksie vir effektiewe burgerskap b). die bevordering van geestelike en verstandelike gesondheid en c). om die leerder van kennis te voorsien vir verder studies en die wêreld van werk.

Volgens dié dokument (Department of Education, 1997:73) is loopbaanbeoefenaars onvoldoende voorberei om die arbeidsmark te betree. Die tekorte in die land is tot 'n sekere mate te wyte aan die tekort aan voldoende algemene onderwys, tegniese vaardighede en lewensvaardigheidsonderwys. Leerders moet gevolglik op 'n professionele wyse voorligting ontvang om voorberei te word vir die wêreld van werk. Sodoende kan hulp verleen word om 'n verantwoordbare loopbaankeuse te kan maak wat die leerders sal bemagtig om die veranderinge en eisestellinge van die toekoms te kan hanteer. Lewensvaardigheidsonderwys behoort daarom nie net in die voorligtingsperiodes geïmplementeer te word nie, maar behoort 'n integrale deel uit te maak van elke akademiese vakperiode, in dié mate dat die verband uitgewys moet word tussen die vakinhoud en die belang van die betrokke akademiese vak in die wêreld van werk.

Dié dokument onder bespreking wys ook op die noodsaak aan entrepreneurskap (Department of Education, 1997:47), ten einde verligting te bring vir die twee teikengroepe; die jeug en die werkloos. Dié genoemde mense behoort werksgeleenthede vir hulleself te kan genereer. Die "FET" programme het die taak ophande om in hul kurrikula metodes in te sluit om die leerders vir die genoemde opsies voor te berei. Die begrip vir die wêreld van werk is 'n voorwaarde vir die sukses van dié genoemde programme. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het die genoemde oorbruggingsprobleem tussen sekondêre onderwys en tersiêre opleiding (soos aan 'n universiteit) aangespreek deurdat daar op 'n professionele wyse deur 'n kundige persoon aan die jeugdige voorligting en berading aangebied was. Hierdie betrokke jeugdige behoort gevolglik voorberei te gewees het vir die eise wat tersiêre opleiding aan hulle gebied het en behoort hulle dit te kon hanteer. Entrepreneurskap as 'n gedeelte van die antwoord teen werkloosheid, is aangespreek om die jeugdige sodoende te bemagtig vir die kompeterende en veeleisende wêreld van werk.

3.3.2.11 “Understanding the SA Schools act. What public schools governors need to know”, 1997

Volgens dié dokument, kortweg (Potgieter, Visser, Van der Bank, Mothata & Squelch, 1997:5-6) het die Republiek van Suid-Afrika sedert 1996 ‘n demokratiese konstitusie. Die konstitusie erken die reg van elkeen tot basiese onderwys. Die staat moet veral toesien dat hoë standaarde in die onderwys gehandhaaf word en die toenemende beskikbaarheid van verdere onderwys laat realiseer. Leerders behoort ook beter gemotiveer te word om hul opvoeding ‘n saak van erns te maak en geleenthede wat beskikbaar is te gebruik.

3.3.2.12 “Outcomes Based Education in South Africa. Background information for Educators”, March 1997

Die hoogs kompeterende en veranderende wêreld waarin die jeug hul bevind, rig ‘n appèl tot skole om bevoegde burgers te lewer wat oor buigbare denke en onafhanklike leervermoëns beskik (Department of Education, 1997:28). Die oorhoofse doel van nasionale onderwys moet gevolglik wees om leerders te bemagtig om sukses en toegang tot lewenslange onderwys en opleiding te ontvang. Voorafgaande kan alleenlik gebeur as die tradisionele metodes van onderwys en opleiding vervang word deur *uitkomsgebaseerde leer*. Die implikasie hiervan is dat die klem geplaas word op wat die leerder weet en kan doen aan die einde van die leerproses, in plaas van die metodes en betekenis wat gebruik is om die resultate te verdien (Department of Education, 1997:11). *“Outcomes-based education is a learner-centred, results-oriented design, based on the belief that all individuals can learn”* (Department of Education, 1997:17). *“Outcomes are the results of learning processes, formal, non-formal or informal and refer to knowledge, skills, attitudes and values within particular contexts. Learners should be able to demonstrate that they understand and can apply the desired outcomes within a certain context”* (Department of Education, 1997:4). Die kurrikulum van “Outcomes Based Education” bestaan uit agt leerareas waaronder lewensoriëntering een leerarea is en lewensvaardighede onder lewensoriëntering ressorteer. Die uitkomst in lewensoriëntering fokus onder meer op lewensvaardighede en die konteks. Die kundige en spesiaal-opgeleide persone wat voorligting en berading aan die leerders bied, behoort kultureel sensitief te wees oor die sosiale konteks heen (Department of Education, 1997:15, 17, 24 & 26).

Verryking volgens dié dokument omsluit die volgende naamlik, verbreding van kennis, die gebruik van gevorderde denkvaardighede soos analisering, sintetisering en evaluering en die uitvoering van onafhanklike navorsing (Department of Education, 1997:52-53). Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ het ten doel gehad om verryking by die leerders te laat plaasvind deurdat ‘n kundige opgeleide persoon gepoog het om veral hulle kennis aangaande hul aanlegte, hul vermoëns, hul vaardighede en hul persoonseenskappe te verbreed. Dié dokument bepleit die volle persoonlike ontwikkeling van elke leerder en die ontginning van onderwys- en loopbaangeleenthede. Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’

vind hierby aansluiting in die nastrewing van die doel tot volle persoonsontwikkeling en daarmee die gepaardgaande loopbaanvoorligtings- en beradinghulpverlening. Die entrepreneursvermoëns van die leerders moet volgens die dokument onder meer ontwikkel word (Department of Education, 1997:24-25). Die jeugdige in die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is deurentyd bewus gemaak van die voordele verbonde aan en die onvermydelike aandrang vir entrepreneurskap.

3.3.2.13 Kurrikulum 2005 Lewensoriëntering. Grondleggende Fase. Gids vir Christenonderwysers, 1997

Lewensoriëntering is een van die agt leerareas. Hierdie leerarea konsentreer op daardie vormende aspekte van die skoolonderrig wat behoort te lei tot die omvattende ontwikkeling van die leerder as volledige menslike wese (PU vir CHO, 1997:xv). Die spesifieke uitkomstes vir Lewensoriëntering is soos volg volgens die Kurrikulum 2005. Lewensoriëntering. Grondleggende Fase. Gids vir Christenonderwysers (PU vir CHO, 1997:xvi)

"Leerders moet hulle self sien en begryp as unieke en waardevolle menslike wesens, hulle moet die gesindhede en waardes aan die dag lê waarmee verhoudings in die gesin en gemeenskap bevorder word, die leerders moet eerbied kan betoon en waarde heg aan menseregte soos blyk uit Ubuntu en ander soortgelyke filosofieë, hulle moet lewens- en besluitnemingsvaardighede aanleer, die leerders moet loopbaan- en ander beroepsmoontlikhede kan evalueer en vir hul oogmerke formuleer wat hulle in staat stel om hulle potensiaal en talente te gebruik, hulle moet toon dat hulle beskik oor waardes en die gesindhede wat nodig is vir 'n gesonde en ewewigtige lewenstyl, die leerders moet aktiwiteite kan evalueer en ook aan die aktiwiteite deelneem wat lei tot doeltreffende menslike beweging en ontwikkeling".

3.3.2.14 "Curriculum 2005. Lifelong learning for the 21st Century", February 1997

Volgens hierdie dokument is die nuwe onderwys- en opleidingsstelsel 'n lewenslange stelsel wat mensgesentreerd is. Vir die eerste keer sal hoë kwaliteit onderwys vir almal beskikbaar wees, ongeag van kleur, ras, geslag, godsdiensoortuiging, vermoëns en taalvoorkeur. Die leerders kan deur dié stelsel bemagtig word om te kan deelneem as aktiewe burgers aan die opbou van die land en om internasionaal kompetend te wees (Department of Education, 1997:2). Dié genoemde nuwe stelsel beskryf agt verskillende leerareas, waaronder **Lewensoriëntering**, wat van belang is vir die 'Voorligtingsverrykingsprogram'. Die samelewing ondergaan tans snelle veranderings en vir die leerder om die veranderings te kan hanteer, noodsaak lewensoriënteringsvaardighede soos onder andere die opbou van 'n positiewe selfkonsep, oorlewingsvaardighede en 'n gesonde leefstyl (Department of Education, 1997:14). Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het onder andere deur middel van die Lewenskundighede en -vaardighede vraelys gepoog om by elke voornemende UP-kandidaat dié areas te

ontbloom wat voorligting en berading benodig het. Op dié wyse kon hulp verleen word aan die kandidate wat deelgeneem het aan die genoemde program, om sodoende voorberei te word vir die snel veranderende wêreld van werk.

3.3.2.15 “Curriculum 2005. Specific outcomes assessment criteria range statements. Grades 1 to 9. Discussion Document” April 1997

“The overall goal of the curriculum is to provide children with opportunities to develop to their full potential as active, responsible and fulfilled citizens who can play a constructive role in a democratic, non-racist and equitable society” (Department of Education, 1997:4) In die senior-fase (graad sewe tot nege) van die ‘Algemene Onderwys en Opleiding Sertifikaat’ behoort die leerders voorberei te word vir die lewe na skool, dit wil sê, die wêreld van werk en die volwasse lewe. Geletterdheidsprogramme behoort geleenthede vir die leerders te bied om ingelig te word oor loopbaan- en verdere leergeleenthede, hoe die leerder se verwagtings oor die toekoms realiseerbaar is en inligting oor hul regte en verantwoordelikhede in ‘n demokratiese en multikulturele samelewing (Department of Education, 1997:5). Die senior sekondêre skole vorm deel van die “Further Education and Training” (FET) en op dié vlak behoort leerders voorberei te word vir Hoër onderwys, loopbaanonderwys, loopbane en selfwerksaamheid (Department of Education, 1997:6).

Ten einde by te dra tot die totale persoonlike ontwikkeling van elke leerder (sosiale en ekonomiese ontwikkeling oorkoepelend), behoort enige geletterdheidsprogram se onderliggende doel te wees om die leerder attent te maak op die belang van die volgende: Deelname as ‘n verantwoordelike burger op plaaslike, nasionale en internasionale vlak, om kultureel sensitief te wees oor ‘n reeks sosiale kontekste, om ondersoek in te stel na onderwys en loopbaangeleenthede en die ontwikkeling van entrepreneursgeleenthede (Department of Education, 1997:10 & 12). Volgens die dokument onder bespreking verwys uitkoms (“outcomes”) na dit waartoe die leerders instaat is om te doen aan die einde van ‘n leerervaring en dit sluit vaardighede, kennis en waardes in. Die fokus in uitkomsgebaseerde onderwys en -opleiding is die skakel tussen die intensies en resultate van leer en nie die tradisionele benadering van die lys van inhoud wat beskerm word in ‘n geletterdheidsprogram nie (Department of Education, 1997:12).

Een van die leerareas van “Curriculum 2005” is ‘**Lewensoriëntering**’ en hierdie spesifieke area is fundamenteel om leerders te bemagtig om betekenisvolle lewens in ‘n snel veranderende samelewing te lei. **Lewensoriëntering** is ‘n integrale deel van onderwys, opleiding en ontwikkeling en staan sentraal in ‘n totaliteitsbeskouing van die leerders se intellektuele, fisiese, persoonlike, sosiale, geestelike en emosionele groei. Hierdie leerarea dra by tot die visie van individuele groei in die aanvraag tot ‘n demokratiese en stabiele samelewing, met kwaliteit lewe wat deur die leerder gevoer word in die gemeenskap, tot beswil van ‘n produktiewe ekonomie (Department of Education, 1997:8 & 220).

Lewensoriëntering het daarom ten doel om die positiewe waardes, houding en gedrag en vaardighede van die individu, maar ook die gemeenskap te bevorder. Dié leerearea bevorder die prestasie van individuele leerders se potensiaal deur bemagtiging van ondermeer, hul selfkonsep en selfaktualisering; die vermoë om gesonde verhoudings te ontwikkel en om ingeligte en verantwoordelike besluite te neem; onafhanklike, kritiese en kreatiewe denke; oorlewings- en hanteringsvaardighede; die poging tot lewenslange leer en die harmonie tussen die intellektuele, fisiese, geestelike en emosionele waardes. (Department of Education, 1997:220) (vergelyk paragraaf 3.3.2.13 “**Kurrikulum 2005. Lewensoriëntering**”, vir bespreking van die spesifieke uitkomst van Lewensoriëntering).

3.4 SINTESE

In hierdie hoofstuk is gepoog om die onderwys- en voorligtingvoorsiening aan die Bruinjeugdige te verhelder. Hierdie feite is beskryf vanuit ‘n historiese benadering, voor 1994 wat die demokratiese verkiesing van die Republiek van Suid-Afrika impliseer en ‘n resente benadering (ná 1994) wat multikulturele onderwys en –voorligting impliseer. Tydens die bespreking van die onderwys- en voorligtingvoorsiening vanuit ‘n verlede perspektief aan die Bruinjeugdige, is daarop gewys dat die voorsiening nie voldoende in die verlede was nie. Gevolglik was die spesifieke behoeftes van die Bruinjeugdige in die verlede nie aangespreek nie en is daar gepoog om die tekortkomings van die verlede aan te spreek deur die resente beskouing van onderwys en voorligting. Daarna is multikulturalisme bespreek aangesien onderwys en voorligting in Suid-Afrika vanuit ‘n multikulturele konteks beskou behoort te word, aangesien die jeugdiges hul in ‘n multikulturele samelewing bevind. Die Departement van Onderwys se “Tussentydse kernsillabus vir voorligting” is ook van nader beskou om die resente beskouing van voorligting te belig. Die nasionale beleidsdokumente wat die afgelope vyf jaar uitgegee is, is ook onder die loep geneem en dit dien as nasionale rigtingaanduiders in die resente beskouing van die sekondêre en tersiêre onderwys en -opleiding en ook van die voorligtingsituasie. Die toepassing van die resente dokumente op die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ het telkens aandag geniet tydens die besprekings van hierdie hoofstuk. In Hoofstuk Vier gaan vervolgens aandag geskenk word aan die bespreking van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ van die Universiteit van Pretoria te Eersterust.

HOOFSTUK VIER

‘N ONDERSOEK NA DIE ONTSTAANGESKIEDENIS, STRUKTUUR EN VERLOOP VAN DIE VOORLIGTINGS- VERRYKINGSPROGRAM VAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

4.1 INLEIDING

Die Bruinjeugdige te Eersterust is soos geblyk het uit die besprekings van Hoofstukke Drie en Vier, aangewese op voorligting, ten einde voorberei te word vir die snel veranderende wêreld waarin hulle hul bevind. Die Bruinjeugdige met sy besondere verlede en agtergrond van sosio-maatskaplike, sosio-politiese en onderwys- en voorligtingsprobleme en deprivasie (vergelyk Hoofstukke Twee en Drie), behoort egter nie nêr vir die wêreld van werk voorberei te word nie. *“The youth need to be increasingly prepared for living a meaningful life, not only for a work situation...The personal potential of each young person must be cultivated and developed to the full”* (Malan, 1999:51).

Vervolgens gaan in dié hoofstuk die **‘Onderwysverrykingsprojek’** te Eersterust, met al die betrokke vennote en rolspelers kortliks bespreek word. Uitspruitend uit bogenoemde projek het die **‘Voorligtingsverrykingsprogram’** ontstaan met die oogmerk om die betrokke jeug voor te berei en te bemagtig vir suksesvolle tersiêre studies en ‘n groter kans om suksesvol te wees in die snel veranderende wêreld en die komende millennium met al die veranderende vereistes. Gevolglik is die einddoel van dié genoemde Eersterustprojek om die jeugdige as toereikend aangepaste en ontwikkelende landsburgers te laat bydra tot die land se welvaart. Govender & Dilley (soos aangehaal deur Malan, 1999:2) bevestig laasgenoemde stelling *“The critical role of career guidance in the development of a skilled workforce, labour productivity, flexibility and active participation in society was confirmed by the first international conference on career guidance in July 1994”*. Die **‘Voorligtingsverrykingsprogram’** as tema van dié studie se ontstaangeskiedenis, die rasionaal daarvan, die inhoud, metodes en veral die deelnemers aan die program, gaan vervolgens in hierdie hoofstuk van nader beskou word.

4.2 AGTERGROND OOR DIE RASIONAAL EN IN KONTEKSPLASING VAN DIE EERSTERUSTPROJEK

Die Eersterustprojek het sy ontstaan te danke aan die versoek van die eertydse skoolhoof van 'Eersterust Sekondêr Nommer Een' om hulp deur die Universiteit van Pretoria aan sy skool. Die motivering vir die Eersterustprojek was die destydse akademiese prestasie van studente uit Eersterust. In alle skole kom knelpunte in bepaalde vakke ten opsigte van inhoud en aanbiedingswyse voor, wat 'n effek kan hê op latere akademiese prestasie en die sekondêre skole van Eersterust is in hierdie opsig nie anders nie. Die ingeskrewe studente van Eersterust aan die Universiteit van Pretoria het probleme ondervind om aan te pas by die vereistes wat tersiêre studies aan hulle gestel het. Die oorsaak van die genoemde probleem kan aan die volgende redes toegeskryf word: 'n Gebrek aan behoorlike voorbereiding en onvoldoende beheer oor studiemateriaal en –metodes, asook swak studieoriëntering. Ter voorkoming van soortgelyke frustrasies vir voornemende studente het die Eersterustprojek sy ontstaan gehad (Van Vuren, 1992:31).

Die projek het aanvanklik net die missie gehad om aan matrikulante (graad twaalfleerders) hulp en bystand te verleen in bepaalde vakke waarin probleme ondervind is en terselfertyd hulp aan die onderwysers te verleen wat hulle onderrigvaardigheid (kundighede en vaardighede) betref, ten einde onderprestasie te elimineer. Hierdie hulpverlening het by wyse van ekstra klasse in die middag geskied. Tydens die verloop van die projek is ingesien dat daar, afgesien van moontlike onderprestasie ook sprake kan wees van foutiewe vakkeuses en was 'n uitgebreide voorligtings- en beradingsprogram ter ondersteuning van die oorhoofse onderwysverrykingsprogram ingesluit en so het 'n uitgebreide en volledige gemeenskapsprojek te Eersterust tot stand gekom (vergelyk paragraaf 1.2). Die steungewing in bepaalde vakke het egter geblyk van weinig waarde te wees indien die leerders nie gemotiveer was om te leer nie, nie oor die nodige studievaardighede beskik het nie en nie kreatiewe, innoverende leerders was nie. Voorafgaande rede het die spesifieke doelstellings van die projek noodsaak tot die volgende insluiting: Die leerders het hulp ontvang ten aansien van hul vakkeuses en om hulle te help om studiekursusse te kies wat in ooreenstemming met hulle aanleg was. Die leerders en ouers was ook bekend gestel aan die Universiteit van Pretoria deur onder andere besoeke aan die kampus, oueraande en loopbaanuitstallings. Die onderwysers en leerders was ook deurentyd op die hoogte gehou van nuwe kursusse en toelatingsvereistes. Die teikengroepe van die Eersterustprojek was die ouers, leerders en die voorligtingonderwysers (Universiteit van Pretoria, 1992:5).

Volgens Smit (vorige rektor van die Universiteit van Pretoria) was die Eersterustprojek in wese 'n vennootskapsprojek waarby die twee sekondêre skole van Eersterust, 'Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing' en die Universiteit van Pretoria betrokke was (Coetzee, 1990:2). Die woordeboek definiering van '**vennootskap**' is soos volg: "*Ooreenkoms waarby twee of meer persone of instansies hulle verbind om gesamentlik handel te drywe tot hul onderlinge voordeel*" (Odendal *et al*, 1997:1159). Hierdie definisie impliseer dus dat al die betrokkenes by die

Eersterustonderwysverrykingsprogram genoop was om hul bydrae en samewerking te lewer, ten einde die beste dividende en resultate uit dié genoemde projek te vind. Die onderwysvennootskapsprogram tussen die sekondêre skool 'Eersterust Sekondêr Nommer Een' en die Universiteit van Pretoria is met die totstandkoming van 'n tweede sekondêre skool, die 'Eersterust Sekondêr Nommer Twee' (of te wel, Prosperitas Hoërskool, soos later bekend) voortgesit. Die program is kort daarna by die eerste sekondêre skool (Eersterust Sekondêr Nommer Een) gestaak, nadat besluit is dat die onderwysers self die mas kan opkom en die behoefte aan hulpverlening nie meer gefigureer het nie en is die projek by die tweede sekondêre skool in Eersterust voortgesit tot 1996 (Universiteit van Pretoria, 1993:1). Dié genoemde onderwysvennootskap tussen die skole van Eersterust en die Universiteit van Pretoria is dan met die verloop van jare ontwikkel en verbeter op grond van die onderwysers se toename in ervaring en bekwaamheid en beter hulpverlening deur die Universiteit self (Coetzee, 1996:2) (vergelyk paragraaf 2.4 en Figuur 2.1).

Die Eersterustprojek is geïmplementeer vanaf 1989 en die projek is in 1996 getermineer omrede die ondersteuning en samewerking van die onderwysers en die skoolhoofde nie toereikend was nie (Dikwels het as voorbeeld gebeur dat die onderwysers nie sessies bygewoon het nie en die skoolprogram gewysig is sonder om die betrokke hulpverleners in kennis te stel). (Jacobs, Junie 1996:1). Die borg, Sanlam, het ook die finansiële ondersteuning aan die einde van 1994 gestaak omdat daar na hulle oordeel ook ander projekte was wat steun benodig het. Die idee was dat nadat kundigheid gevestig is, daar op ander milieu-benadeelde skoolomgewings gefokus moes word en só het die projek en ook die 'Voorligtingsverrykingsprogram' ten einde geloop (vergelyk paragraaf 5.4).

4.3 DOELSTELLINGS VAN DIE EERSTERUSTPROJEK

Die primêre doel van die Eersterustverrykingsprogram was in kort om kundigheid in die twee sekondêre skole te help vestig, sodat veral die voorligting aan leerders deur die skoolvoorligters self behartig kon word. *Verdere doelstellings* van die program was die vestiging van 'n leerkultuur by bepaalde skole en daarmee gepaardgaande die geformaliseerde opleiding van die onderwysers dat bykomende steungewing nie nodig hoef te wees nie (Coetzee, 1996:5). Coetzee (Eersterustprojekleier) noem dat die onderliggende rasionaal van die Eersterustprojek was dat steungewing aan alle matrikulante verleen moes word, sonder inagneming van hulle keuse van tersiêre inrigting vir verdere opleiding na voltooiing van matriek. Die motivering was dat beter matriekuitslae hulle sal help om aan toelatings- en keuringsvereistes te voldoen en hulle ook sal help in die oorgang van skool na universiteit en technikon (Coetzee, 1996:1). Hierdie uitgangspunt was van toepassing op die akademiese Onderwysverrykingsprogram, maar nie op die 'Voorligtingsverrykingsprogram' nie, aangesien dié program slegs gerig was op voornemende UP-kandidate. Die motivering van die Eersterustverrykingsprojek was dat beter vakprestasies in matriek, leerders sal help om aan tersiêre

instansies se keuringvereistes te voldoen en ook die oorskakeling na universiteit of technikon te help vergemaklik.

Die oorhoofse doelwit van die projek omvat die volgende aspekte volgens die projekteier, Coetzee (Coetzee, 1996:4-5).

- ❖ 'n Model vir onderwyssamewerking tussen die universiteit en skole te ontwerp en te ontwikkel waardeur skolastiese prestasie verbeter kan word en onderwysbevoegdheid bevorder kan word.
- ❖ Insig in die vakinhoud te verbeter.
- ❖ Denk-en leervaardighede te verbeter.
- ❖ Die toepassing van verworwe kennis om nuwe probleme op te los en te bevorder.
- ❖ Die leerders voor te berei vir na-skoolse studies en -opleiding.
- ❖ Selfvertroue en motivering te verbeter.
- ❖ Leerders te help om vakke te kies in ooreenstemming met hulle aanleg.
- ❖ Leerders, ouers en onderwysers bekend te stel aan die Universiteit van Pretoria deur middel van besoeke aan die kampus, oueraande en loopbaanuitstallings. Leerders en onderwysers op die hoogte te hou van nuwe kursusse en toelatingsvereistes, deur veral besoeke aan die Universiteit.
- ❖ Leerprobleme wat reeds op laerskoolvlak ontstaan het, op te hef.

Die Programdoelwitte was ter samevatting en in hooftrekke die volgende:

Hulpverlening was aangebied ten aansien van die volgende vakke: Wiskunde, Natuur- en Skeikunde, Rekeningkunde, Ekonomie, Engels, Bedryfseconomie, Tik en Lees- Skryf- en Rekenvaardighede op Laerskoolvlak. Hulpverlening was ook aangebied ten aansien van onderwysersopleiding, ontwikkeling van onderwysbestuursvaardighede en ontwikkeling van 'n universiteitskultuur, assesering en die voorligtingsverrykingsprogram (kampusbesoeke en voorligting), opedae, inligtingsdae (Fakulteit Opvoedkunde besoek skool of andersom) en instelling van 'n voogprogram (Coetzee, 1996:4-5).

4.4 BESPREKING VAN DIE 'VOORLIGTINGSVERRYKINGS-PROGRAM'

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is intrinsiek deel van die Eersterustonderwysverrykingsprogram (hulpverleningsprogram) en het 'n aanvullende en noodsaaklike ondersteunende funksie verrig, ten einde die voornemende studente aan tersiêre inrigtings en veral aan die Universiteit van Pretoria voor te berei vir die uitdagende en veeleisende tersiêre studies. Dié program onder bespreking het die volgende ondersteunende funksie verrig tot die onderwysverrykingsprogram en die spesifieke vakhulp: Alle standaard sewe-leerders (graad nege) het beroeps- en loopbaanleiding ontvang, was geasseseer ten aansien

van persoons- en loopbaanverkenning en was vakkeuses vir hulle aanbeveel. Die standpunt was gehuldig dat leerprobleme in die seniorklasse vermy kan word indien leerders vakke in ooreenstemming met hulle aanleg en belangstelling kies. Alle voornemende studente van die Universiteit van Pretoria van standerd nege en tien ouderdom (grade elf en twaalf) was ook aan volledige assessering onderwerp, ten einde sinvolle studiekursusse aan te beveel en hulle te oriënteer vir die universiteitsstudies. Teen die einde van 1992 en gedurende 1993 is bykomende lesse deur middel van interaktiewe televisie aangevul en was sessies loopbaanleiding gebeeldsend waardeur daar hoofsaaklik op na-matriek studies en lewensvaardighede gefokus was (Coetzee, 1996:2-3). Oueraande en inligtingsessies was gereël en beurse en lenings is bekom vir dié voornemende studente met besondere potensiaal.

4.4.1 Bespreking van die Makrostruktuur van die Programverloop en – Aktiwiteite van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’

Vervolgens ‘n bespreking van die verskeie komponente van die makrostruktuur van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ (vergelyk Bylaag B).

4.4.1.1 Die inisieerders van die program en die skole betrokke

Die Universiteit van Pretoria en die ‘RGN’ was die hoofsaaklike inisieerders van dié program. In paragraaf 4.2 is genoem dat daar ‘n onderwysvennootskap was tussen die volgende betrokkenes: Die Universiteit van Pretoria, die ‘RGN’ en die twee sekondêre skole in Eersterust naamlik, ‘Eersterust Sekondêr Nommer Een’ en ‘Prosperitas Hoërskool’.

4.4.1.2 Die Teikengroepe

Die teikengroepe in die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ was die ouers (veral van die voornemende Universiteit van Pretoria studente), leerders van standerds sewe, agt, nege en tien (grade nege, tien, elf en twaalf), met die fokuspunt op standerd sewe en tien leerders (veral dié wat laat blyk het dat hulle voornemende studente Universiteit van Pretoria is) en die voorligtingonderwysers van die twee genoemde sekondêre skole in Eersterust.

4.4.1.3 Die Metodes

Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ was geïmplementeer deur middel van die volgende metodes (Malan, 1995:1-3):

◆ **Psigometriese assessering**

Die psigometriese assesseringsprogram het korliks die volgende *gestandaardiseerde persoons- en loopbaanverkenningmedia* ingesluit:

- Die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB).
- Die Selfondersoekvraelys (SOV).
- Die Opname van Studiegewoontes- en Houdingsvraelys (OSGH).
- Die Algemene Senior Aanlegtoets (ASAT).
- Die Persoonlike-, Huislike-, Sosiale- en Formele Verhoudingsvraelys (PHSF).
- Gids vir die keuse van (a) skooltipe en (b) skoolvakke vir leerders in standerds vyf en sewe (Easy steps).
- Gids vir die keuse van 'n beroep en/of 'n beroepsveld vir leerders in standerds agt tot tien

Die psigometriese assesseringsprogram het die volgende *ongestandaardiseerde persoonsverkenningmedia* ingesluit:

- Vraelys: Lewenskundighede en lewensvaardighede ('n Behoeft-identifisering).
- 'Doelwit-in-die-lewe' vraelys. 'n Logoterapeutiese verkenningvraelys.
- 'n Streshanteringsvraelys.
- Die Werksontledingsvraelys.
- Beroepstudiememorandum.

Biografiese data van die leerders is ook ingesluit en die resultate van die media is geïntegreer in:

- a. 'n Belangstellingsbeeld.
- b. 'n Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld.
- c. 'n Studiebeeld.
- d. 'n Aanlegbeeld.
- e. 'n Lewenskundighede- en -vaardighedebeeld.
- f. 'n Lewensopvatlike beeld.

Die psigometriese assesseringsprogram word vervolgens volledig toegelig met betrekking tot die doel van die betrokke medium en die beeld waarin dit geïntegreer is. Dié bespreking is veral van toepassing op die 'Voorligtingsverrykingsprogram':

Tabel 4.1 Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se psigometriese assesseringsprogram

Asseseringsmedium	Doel van die medium	Watter geïntegreerde beeld en ouderdomsgroep?
<p><i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i></p>	<p>Dié vraelys is 'n loopbaanbelangstellingsvraelys wat skakeling tussen persoons- en loopbaaninligting vergemaklik. JL Holland het dié vraelys ontwikkel wat op sy beroepkeuse teorie geskoei is (Handleiding vir die Selfondersoekvraelys, 1992:2). Die teorie berus op die aanname dat die keuse van 'n loopbaan en gepaardgaande sosiale gedrag die eindresultaat is van individue en omgewings wat in 'n wisselwerking met mekaar tree (Holland, 1985:2-4). Hierdie gestandaardiseerde toets bestaan uit ses velde, naamlik:</p> <p>R=Realisties (Realistic) I=Ondersoekend (Investigative) A=Artisties (Artistic) S=Sosiaal (Social) E=Ondernemend (Enterprising) C=Konvensioneel (Conventional) (Handleiding vir die Selfondersoekvraelys, 1992:2)</p>	<p><i>Belangstellingsbeeld</i></p> <p>Die SOV is geskik vir persone van 15 jaar en ouer (ongeg van kultuuragtergrond) (Owen & Taljaard, 1995:459).</p>
<p><i>Die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB) (is gebruik vanaf 1989-1992)</i> Sedert 1993 was dit nie meer ingeskakel as medium nie, aangesien dit nie geskrewe weergawes van die leerders se ware belangstelling gebied het nie.</p>	<p>Volgens Owen & Taljaard (1995:447-448) is die doel met dié vraelys om loopbaanbelangstelling van standers 6 tot 10 leerders in skole van die destydse Departement van Kleurlingonderwys te meet. Die inligting wat verkry word, kan dien as hulpmiddel by opvoedkundige en loopbaanvoorligting. Hierdie is 'n belangstellingsvraelys wat uit die volgende komponente bestaan:</p> <p>Ta=Taal Uk=Uitvoerende Kuns Bk=Beeldende Kuns So=Sosiaal We=Wetenskap Te=Tegnies (prakties-handvaardig) Be=Besigheid Kw=Kantoorwerk</p>	<p>Hierdie vraelys is van toepassing op die ouderdomsgroepe: stander 6 tot 10 leerders (Owen & Taljaard, 1995:447).</p>
<p><i>Die Persoonlike, Huislike, Sosiale en Formele Verhoudingsvraelys (PHSF)</i></p>	<p>Die doel met die PHSF is om deur middel van 11 komponente die persoonlike, huislike, sosiale en formele verhoudings van die leerder te verken, ten einde sy mate van aanpassing te bepaal. Dié vraelys bestaan uit die volgende:</p>	<p><i>Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld</i></p> <p>Dié vraelys is van toepassing op hoërskool (sekondêre) leerders (standers 8, 9 en 10) (Owen & Taljaard, 1995:416).</p>

	<p><i>Persoonlike verhoudings (P)</i> P1=Selfvertroue P2=Eiewaarde P3=Selfbeheer P4=Senuweeagtigheid P5=Gesondheid</p> <p><i>Huislike verhoudings (H)</i> P6=Gesinsinvloed P7=Persoonlike vryheid</p> <p><i>Sosiale verhoudings (S)</i> P8=Sosialiteit Groep P9=Sosialiteit Individueel P10=Morele inslag</p> <p><i>Formele verhoudings (F)</i> P11=Formele verhoudings P12=Mate van eerlikheid in beantwoording (Owen & Taljaard, 1995: 415-416).</p>	
Die Opname vir Studiegewoontes- en Houding (OSGH)	<p>Die doel van dié vraelys is om 'n opname van die leerders se studiegewoontes en -houdings in verband met die akademiese prestasie te maak. Hierdie vraelys bestaan uit die volgende aspekte:</p> <p>Vu=Vermyding van uitstel WM=Werkmetode SG=Studiegewoontes OG=Onderwysergoedkeuring AO=Aanvaarding van die onderwys SH=Studiehouding SO=Studiegeoriënteerdheid (Handleiding vir die Opname van Studiegewoontes en -Houdings, (OSGH), 1989:3 & 7).</p>	<p>Studiebeeld en Studie georiënteerdheid</p> <p>Van toepassing op standers ses tot tien (Owen & Taljaard, 1995:421).</p>
Die Algemene Skolastiese Aanlegtoets (ASAT)	<p>Die doel van die Algemene Skolastiese Aanlegtoets (ASAT) is dat dit 'n groeptoets is vir akademiese intelligensie of skolastiese aanleg. Die toets bestaan uit die volgende komponente:</p> <p>S1=Woordanalogieë S2=Getallerye S3=Verbale redenering S4=Patroonvoltooiing Ve=Verbaal (induktiewe redenering NV=Nie-verbaal AVV=Algemene verstandelike vermoë (Malan, 1989:2).</p>	<p>Aanlegbeeld</p> <p>Die toets is gestandaardiseer vir Afrikaans- en Engelssprekende Suid-Afrikaners vanaf 13 jaar 6 maande to 18 jaar, maar kan ook vir volwassenes gebruik word (Owen & Taljaard, 1995:489).</p>
Opleiding in Lewenskundighede en -vaardighede	<p>Tydens die individuele voorligting aan die voornemende UP-kandidate was daar na afloop van die inskakeling van dié spesifieke vraelys en die interpretasie van elke individuele kandidaat se resultate, opleiding en berading aangebied. Dié opleiding en berading was veral gerig op die probleemvelde wat</p>	<p>Lewenskundigheds- en vaardighedsbeeld</p> <p>Dié betrokke vraelys was ingeskael vir die standerd 7 tot 10 groepe van albei skole.</p>

	<p>geïdentifiseer was en waaraan daar in die toekoms aandag geskenk moes word om werklik suksesvol in die wêreld van werk en as 'n multi-vaardige lewensvaardige individu te kan funksioneer. Die velde en onderafdelings van die 'Lewenskundighede en -vaardighede Vraelys' is soos volg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gemeenskap- en Sosiale ontwikkeling Geestesgesondheid Gemeenskapverantwoordelikheid Menseregte Verkeersveiligheid Tegnologiese ontwikkeling • Persoon- en Selfontwikkeling Leierskap Geletterdheid/Opvoeding Selfkonsep en Selfhandhawing Portuurgroepinvloed Identiteitsontwikkeling • Selfbestuur Tyd- en Selfbestuur Finansiële bestuur Streshantering Studiemetodes Kommunikasievaardighede • Fisiese- en Seksuele Ontwikkeling Geslagsvoorligting Drank- en Dwelmmisbruik Inspanning en ontspanning Gesonde lewenstyl Aanvaarding van die eie liggaam • Loopbaanbeplanning en- Ontwikkeling Entrepreneurskap Probleemoplossing/ Besluitneming Die kry en behou van werk Loopbaanbeplanning en loopbaanontwikkeling Werkswaardes • Lewens- en Wêreldoriëntering Godsdiensoonderrig Lewens- en Wêreldoriëntering Politieke oriëntering Kulturele oriëntering Gesinsopvoeding (Malan, 1989:39-40). 	
<p><i>'Doelwit-- in- die- lewe' vraelys</i></p>	<p>Hierdie selfbeoordelingsvraelys is deur Crumbaugh en Maholick in 1969 as 'n houdingskaal ("The Purpose in Life test", (PIL) ontwerp, ten einde 'n kwantitatiewe indeks te verkry van die mate van sinvolheids- of sinloosheidsbeleving. Die rasionaal van die PIL is ontleen aan die</p>	<p>Lewensopvatlike beeld</p> <p>Hierdie vraelys was tydens die program onder bespreking ingeskakel op dié voornemende UP-kandidate wat dit benodig het en was dus nie noodwendig elke jaar aangewend nie.</p>

	logoterapeutiese denkraamwerk. Dié vraelys is in 'n Afrikaans-vertaalde vorm beskikbaar (Henning, 1986:66).	
<i>Gids vir die keuse van a) skooltipe en b) skoolvakke vir leerders in standerds vyf en sewe (Easy steps).</i>	Hierdie vraelys het ten doel : <ul style="list-style-type: none"> • die leerders te oriënteer ten aansien van selfkennis, loopbaankennis, loopbaangeleenthede en vakkeuse en loopbaankeuse. • die leerders te identifiseer wat nog nie keusegereed, -seker en geskik is nie, sodat individuele gepreke verder gevoer kan word.. • saam met die resultate van die aanlegtoetsresultate geïntegreer en verantwoord gebruik te word in individuele aanbevelings (Malan, 1993:2). 	Standerds vyf en sewe

◆ **Oueraande**

Tydens die oueraande het al die belanghebbendes by die program, die geleentheid gekry om terugvoering te gee betreffende die verloop van die 'Voorligtingsverrykingprogram'. Die ouers het ook die geleentheid gekry om kennis te neem van hulle kinders se besondere potensiaal en opleidingsgeleenthede wat deur middel van beurse moontlik is.

◆ **Loopbaanskoue**

Die loopbaanskoue se doel was tweërlei van aard: Nie net loopbane en besondere beroepe aan die voornemende universiteitstudente was bekendgestel nie, maar ook die Universiteit van Pretoria en geleenthede beskikbaar by dié opleidingsinstansie was op dié wyse gepromoveer tydens die loopbaanskoue. Tydens dié skoue het die voornemende UP-kandidate ook die geleentheid gekry om onsekerhede rakende hul loopbaantoekoms uit die weg te ruim en vrae te rig aan die kundige persone wat betrokke was by die loopbaanskoue.

◆ **Studieoriëntering**

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het voorsiening gemaak vir individuele studieoriëntering sowel as groepstudieoriëntering. Die klem op die mees geskikte studiegewoontes vir elke individu was noodsaaklik, aangesien ontoereikende studiegewoontes kan predisponeer tot onderprestasie asook die gevolglike verduistering van die jeugdige se toekomsplanne. Indien hierdie toekomsplanne tersiêre opleiding aan 'n universiteit ingesluit het, kon die gevolg van die verkeerde studiegewoontes en onderprestasie geïmpliseer het dat die betrokke jeugdige nie voldoen aan die kwalifiseringsvereistes wat

die Universiteit en Technikon voorhou nie. Sodoende kon verdere na-skoolse opleiding nie oorweeg of onderneem word nie. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het klem daarop geplaas om aan individue met studieprobleme hulp te verleen.

◆ **Loopbaanbeplanning en –ontwikkeling**

'n Primêre doelwit van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was die professionele en wetenskaplike persoons- en loopbaanverkenning van die voornemende UP-kandidate deur middel van die volledige assesseringsverkenningmedia (persoons- en loopbaanverkenningmedia) wat onder meer ingesluit het psigometriese assessering (gestandaardiseerde en ongestandaardiseerde psigometriese media), die opleiding in lewenskundighede en –vaardighede, studieoriëntering en entrepreneurskapsontwikkeling, ten einde dié betrokke kandidate se loopbane te beplan en te ontwikkel.

◆ **Entrepreneursontwikkeling**

Die HAT (Odendal *et al*, 1997:199) definieer 'entrepreneur' as "*Oprigter van 'n sakeonderneming; ondernemer wat iets organiseer en bestuur, 'n nuwe rigting inslaan*". Die mees dinamiese krag in enige beskawing is die kreatiewe mag in die individu. Entrepreneurskap kan as antwoord dien op die werkloosheidsprobleem wat tans presenteer by die lae- inkomste gesinne in die Bruingemeenskap te Eersterust (vergelyk paragraaf 2.9 vir tipiese samelewingstendense in Eersterust) deur die ontginning van die entrepreneurs. Werkloosheid kan moontlik deur werkskepping opgelos word en die beperkte werksgeleenthede wat daar tans in die land bestaan, sal toenemend al meer mense dwing na die informele kleinsake sektor.

Volgens Van der Lith (1995:24) kan entrepreneurskapsopleiding beskryf word as die onderrig van leerders in die basiese vaardighede waaraan 'n entrepreneur blootgestel word. Leerders behoort bekend gestel te word aan die basiese ekonomiese prosesse wat welvaartskepping, produktiwiteit en tegnologiese ontwikkeling onderlê. Van der Lith (1995:66) is verder van mening dat 'n entrepreneurskultuur deur middel van 'n bewusmakingproses geskep word. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het dit vooropgestel om die rol van die entrepreneur aan die Eersterust-jeugdige bekend te stel en te beklemtoon veral met betrekking tot die selfwerkskepping en die generering van werk vir andere wat kan meewerk tot die welvaart van almal in Suid-Afrika.

◆ **Aansoek om prestasietoekening en finansiële steun**

Hierdie is veral van toepassing op kandidate wat in matriek (graad twaalf) gekwalifiseer het met die nodige prestasies en beoog het om aan die Universiteit van Pretoria en ander tersiêre opleidingsinstansies te gaan studeer, maar nie oor die nodige finansiële vermoëns beskik het nie. Vir hierdie betrokke

kandidate was daar voorsiening gemaak deur die aanbieder (Malan van die 'Voorligtingsverrykingsprogram') om hulpverlening. Sy het die nodige reëlins getref met instansies verbonde aan die Universiteit (Voornemende Studente, Bemarkingsdienste, Universiteit van Pretoria) vir die nodige finansiële hulp en bystand tydens die kandidate se studiejare.

◆ **Projek Renaissance**

"An important component for creating and maintaining prosperity in South Africa is to make use of scientific knowledge and methods. We need to train people in Natural Sciences, Engineering, Medical Sciences and so forth to develop these facets of prosperity. What is more, the number of people who are able to successfully complete the necessary courses on the basis of their scholastic achievements, is too small to meet the requirements" ('Project Renaissance' soos gevind in die Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag van 1995) (Malan, 1995:13). Die gedagte agter hierdie projek was om onderontwikkelende talent in die natuurwetenskaplike veld te ontdek. Die Universiteit van Pretoria het 'n beperkte aantal jeugdiges tydens die verloop van die projek geïdentifiseer wat oor die nodige talent beskik het, maar nie oor die vereiste matriekprestasies nie. Diegene is dan deur deelname aan die genoemde 'Projek Renaissance' voorberei vir toelating tot die Fakulteit Natuurwetenskappe se kursusse. Die deelname aan die projek het geïmpliseer dat die deelnemers die volgende kursusse sou neem tydens die eerstestudiejaar in die Fakulteit Natuurwetenskappe:

- ❖ Wiskunde 100: Voorbereidende Wiskunde
- ❖ Fisika 100: Voorbereidende Fisika
- ❖ Chemie 100: Voorbereidende Chemie

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het ten aansien van dié genoemde projek die doel gehad om dié kandidate met die nodige aanleg en talent vir die kursusse in die Natuurwetenskaplike veld te identifiseer en die nodige reëlins te tref om toelating tot die 'Projek Renaissance'. Op dié wyse het jeugdiges geleentheid tot die studiekursusse verkry wat andersins, weens hul swak skolastiese prestasies nie moontlik sou wees nie.

4.4.1.4 Monitering

Die monitering van die vordering van die studente aan die Universiteit van Pretoria wat die 'Voorligtingsverrykingsprogram' deurloop het, asook die algehele sukses van die 'Voorligtingsverrykingsprogram', het plaasgevind deur die wetenskaplike monitering van die studente wat betrokke was by die onderhawige program. Die volgende aspekte is byvoorbeeld na 1993 na ondersoek ingestel: invloed van die gemiddelde matrieksimbool, invloed van die M-telling, invloed van die geslag, invloed van die bevolkingsgroep, invloed van die huistaal, invloed van diensplig verrig en die

invloed van koshuisinwoning. Al dié genoemde veranderlikes het in 'n mindere of meerdere mate 'n invloed op 'n eerstejaarstudent se akademiese vordering en –prestasië uitgeoefen (vergelyk paragraaf 5.3.5).

4.4.1.5 Evaluering

Die evaluering van die sukses van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het onder meer plaasgevind deur 'n wetenskaplike navorsingprojek. Soos bespreek tydens voorafgaande paragraaf, is in 1993 byvoorbeeld ondersoek ingestel deur die 'Afdeling: Institusionele Navorsing en Beplanning' van die Universiteit van Pretoria na die slytasie van die nuweling voorgraadse studente. Die uitkoms het aangedui dat die slytasie gemiddeld die laagste vir dié betrokke jaar by die Bruinjeugdige was (Malan, 1993:i) (vergelyk paragraaf 5.3.5).

4.4.1.6 Ontwikkeling van die model

Die model se verloop is tydens die implementering daarvan deurentyd in oënskou geneem en het herbeplanning na aanleiding van die resultate plaasgevind. Sodoende kon die model ontwikkel soos die behoefte op daardie tydstip geblyk het en is daar veranderings aangebring sodat die model die doel kon dien naamlik, die optimale voorbereiding van voornemende studente ten einde voorberei te wees vir die tersiëre opleiding en die veeleisende wêreld van werk. As voorbeeld kan genoem word dat die programaanbieder sedert 1994 nie meer die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB) ingeskakel het as deel van die assesseringsmedia nie, aangesien dit nie op 'n doeltreffende wyse die behoeftes van die jeugdige aangespreek het nie.

4.4.2 Die Verloop en Inhoude van die 'Voorligtingsverrykingsprogram'

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' kan kernagtig soos volg opgesom word: Psigometriese assessering, interpretering en verslagskrywing van loopbaan- en lewensoriënteringsverslae en persoonlike onderhoudvoering met die voornemende UP-kandidate. Individuele- sowel as groepsvoorligting is geïmplementeer tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram'. Vervolgens 'n opsommende bespreking van die verloop en inhoude van die onderhawige program soos gevind in die **'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag'** (Malan, 1995:5):

- ✓ Individuele onderhoude is met elke kandidaat gevoer (wat aan die gestelde vereistes voldoen het) (ongeveer 'n uur en 'n kwart per kandidaat) (vergelyk paragraaf 4.4.1.3 vir psigometriese assessering).

- ✓ Individuele persoonsvoorligting, loopbaanoriëntering, lewensoriëntering en berading (soos die nodigheid geblyk het) is met elke matrikulant (graad twaalfleerder) gedoen (vergelyk paragraaf 3.3.2.13 vir bespreking van lewensoriëntering).
- ✓ Die uitkoms van die bemoeienis is geëvalueer aan die hand van 'n vraelys wat elke matrikulant moes voltooi.
- ✓ 'n Ondersoek is gedoen na die lewenskundigheds- en vaardighedsbehoefte van die voornemende UP-kandidate.
- ✓ Studieoriëntering is individueel gedoen met die groep voornemende UP-kandidate.
- ✓ Studieoriëntering is tydens voorligtingsperiodes in groepsverband in oorleg met die voorligtingonderwysers met die matrikulante (graad twaalfleeders) gedoen.
- ✓ Al die resultate van al die jare (1989-1996) (profielblad en volledige verslag) is in boekvorm (verslag) gebind. Hierdie genoemde verslae vervat jaarverslae en volledige individuele verslae van elke voornemende UP-kandidaat.
- ✓ Samesprekings is gevoer met die Skoolsielkundige van die streek, waar die koördinering van die voorligtingsaktiwiteite bespreek en beplan is.
- ✓ Reëlins is met die Universiteit van Pretoria se afdeling voornemende studente getref om finansiële steun te verkry vir dié matrikulante (graad twaalfleeders) met besondere potensiaal.
- ✓ Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het ook die noodsaaklikheid van entrepreneurskapsvaardighede uitgewys en is 'n 'Entrepreneursdag te Eersterust' geïnisieer by Hoërskool Prosperitas (vergelyk Bylaag C). Tydens hierdie betrokke dag in September 1995, het kundige persone wat hulself as entrepreneurs bewys het, hul vaardighede en kundighede met die leerders kom deel en is entrepreneurskap ook deur middel van 'n drama-opvoering uitgebeeld.
- ✓ Die onderhawige program het egter ook die nodige reëlins getref om die voornemende UP-kandidate wat probleme ervaar het in die natuurwetenskaplike vakke, soos wetenskap en wiskunde, die geleentheid te bied om deel te hê aan die 'Projek Renaissance' (vergelyk paragraaf 4.4.1.3).

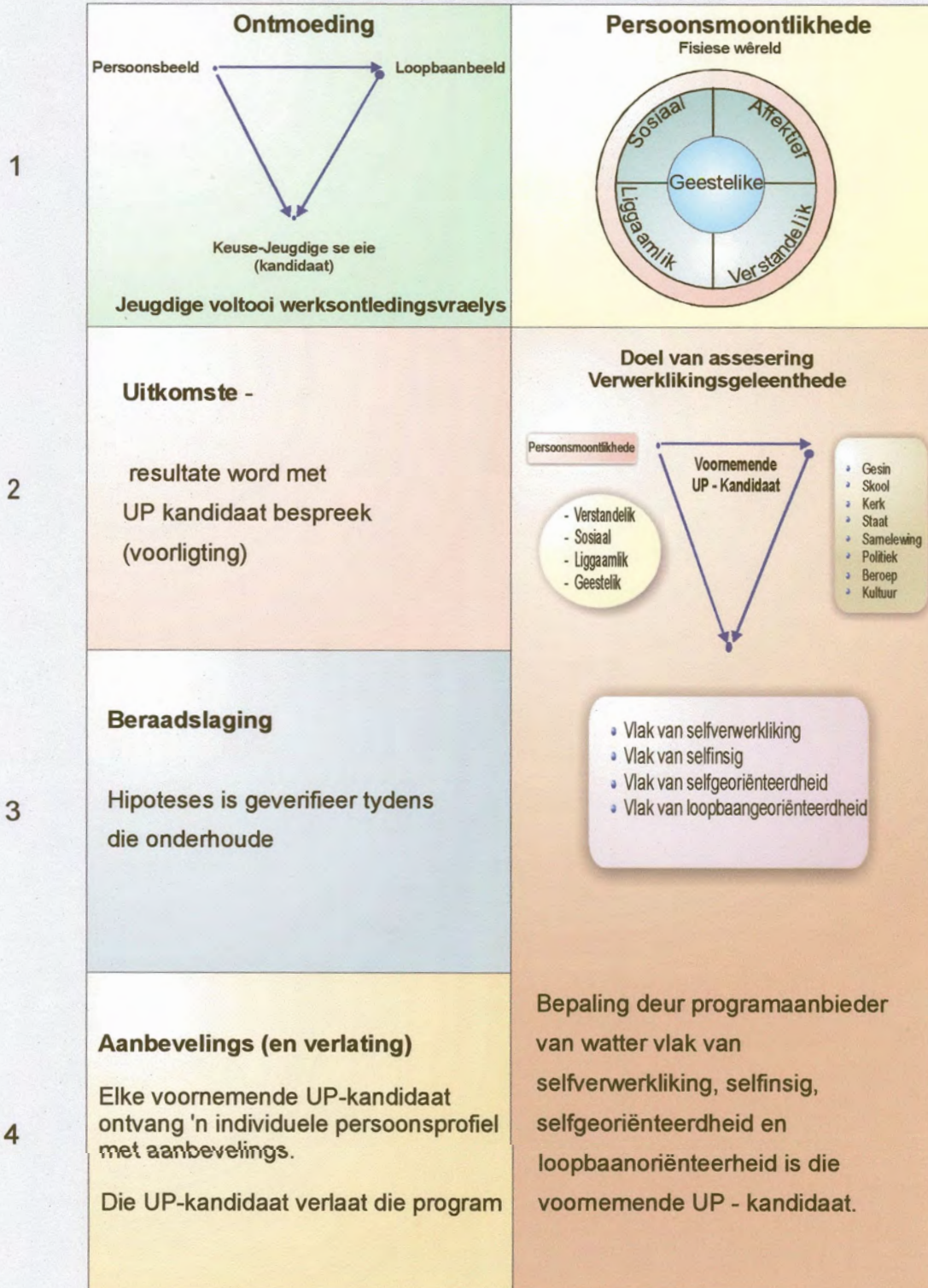
Die onderhoudvoering wat plaasgevind het tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' kan voorgestel word soos in Figuur 4.1 uiteengesit.

Figuur 5.1 Die persoonsondersoekprofiel van die Eersterust-jeugdige

VOORSTELLING VAN ONDERHOUDVOERING TYDENS DIE VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM

Fases van verloop van onderhoude

Figuur 4.1 Voorstelling van onderhoudvoering tydens die voorligtingsverrykingsprogram.

4.4.3 'n Skou op die 'Voorligtingsverrykingsprogram' vanaf 1989 tot 1996

Vervolgens sal die makrostruktuur van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se programverloop en – aktiwiteite uitgebrei word en gaan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' bespreek word in terme van die agt jaar wat die program verloop het (1989-1996).

In totaal het 750 standerd sewe leerders aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' deel gehad en ongeveer 210 standerd tien leerders. Al die standerd sewe leerders van albei sekondêre skole te Eersterust het elke jaar tydens die verloop van die genoemde program die "Easy steps" vraelys voltooi. Hierdie selfondersoekvraelys 'Gids vir die keuse van a). skooltipe en b). skoolvakke vir leerders in standerd vyf en sewe het ten doel om die leerders te oriënteer met betrekking tot selfkennis, loopbaankennis en – geleenthede en ook vak- en loopbaankeuse (vergelyk paragraaf 4.4.1). Die resultate van die vraelys was daarna statisties verwerk en geïnterpreteer. 'n Evalueeringsvraelys is na die genoemde vraelys deur die leerders voltooi om te bepaal of die doel van die vraelys bereik was. Die voorligtingsbehoefte van die standerd sewe leerders, sowel as die matrikulante van albei skole was verken deur 'n vraelys oor lewenskundighede en –vaardighede wat deur die leerders voltooi was (vergelyk Tabel 4.1).

Die matrikulante is telkens elke jaar met dieselfde psigometriese asseseringsprogram geasseseer, tensy anders vermeld word. Dié program onder bespreking het gekulmineer in die volgende aanbevelings, waaronder: vakkeuses, studierigtings, studieoriëntering, loopbaanstudie en opleiding in lewenskundighede en -vaardighede.

Vervolgens 'n bespreking van die 1989 Jaargroep se programverloop, as die eerste matrikulante groep wat deelgeneem het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram'. Tydens elke jaargroep se bespreking sal daar telkens aandag geken word aan die vergelyking van 'n vorige jaar se persoons- en loopbaanverkenningmedia wat ingeskakel was teenoor die volgende jaar (waar die profiele beskikbaar is). Aandag sal egter ook gesken word aan die aanbevelings van die 41 kandidate wat aan UP kom studeer het. Gevolglik gaan gepoog word om te bepaal of daar 'n vergelyking is tussen die aanbevelings wat tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' gemaak was en watter studierigtings hierdie kandidate wel na skool gaan studeer het.

Tabel 4.2: Programverloop: die 1989 jaargroep

Skool: Kandidate deelgeneem:	Eersterust Sekondêr Nommer Een 23 Matrikulante: 13 Seuns en 10 dogters
Belangstellingsbeeld: <i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i> <i>Die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB)</i>	Bespreking: Die dogters het voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op onderrig, opleiding, inligting, hulpverlening en dienslewering. Die seuns het voorkeur gegee aan ondersoekende beroepe wat gerig is op die simboliese, sistematiese en kreatiewe ondersoek van fisiese, biologiese en kulturele fenomene (Malan, 1989:1). Die dogters se sterkste voorkeure was die volgende, volgens die 'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag' (Malan, 1989:1-2): Tegnies (prakties-handvaardig) en sosiaal. Hulle sterkste afkeure is kantoorwerk, uitvoerende kunste en tale. Die seuns se sterkste voorkeure is wetenskap en besigheid. Hulle sterkste afkeure is uitvoerende kunste en tale.
Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld: <i>Die Persoonlike, Huislike, Sosiale en Formele Verhoudingsvraelys (PHSF)</i>	Bespreking: Die seuns se persoonlike-, huislike- en sosiale verhoudingsprofiel toon gemiddelde aanpassings en formele verhoudings toon 'n bo-gemiddelde aanpassing. Die dogters se persoonlike-huislike, sosiale- en formele verhoudingsprofiel toon gemiddelde na bo-gemiddelde aanpassing (Malan, 1989:2).
Studiebeeld en studiegeoriënteerdheid: <i>Die Opname vir Studiegewoontes- en Houding (OSGH)</i>	Bespreking: Die dogters openbaar 'n sterk gemiddelde studie-georiënteerdheid. Die seuns toon sterk gemiddelde studiegewoontes en 'n hoë (gunstige) studie-georiënteerdheid (Malan, 1989:2).
Aanlegbeeld: <i>Die Algemene Skolastiese Aanlegtoets (ASAT)</i>	Bespreking: Die seuns toon 'n hoër algemene verstandelike vermoë as die dogters (verskil van tien). Die seuns se nie-verbale en verbale aanleg is sterker as dié van die dogters. Die seuns en dogters is beide sterker verbaal as nie-verbaal aangelê. Die seuns se verbale redeneringsvermoë is gemiddeld die hoogste en die dogters se taalaanleg is gemiddeld die hoogste (Malan, 1989:3).
Lewenskundigheds- en vaardighedsbeeld: <i>Vraelys vir Lewenskundighede en Lewensvaardighede</i>	Bespreking: Hierdie vraelys was nog nie gedurende 1989 ingeskakel tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' nie.

Kommentaar en aanbevelings:

Die universiteitsinligting van die voornemende UP-kandidate is in 1999 beskikbaar gestel deur die Departement: 'Institusionele Navorsing' (UP). Die volgende UP-studente was in 1989 graad twaalfleeders wat deelgeneem het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' (Die Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag van 1989 ter insae vir die skoolinligting): **Shana S Edwards** was tot op hede volgens die 'Departement Institusionele Navorsing' van UP (1999) nog ingeskryf vir die rigting BA. (Hons.) Inligtingskunde. Gedurende 1989 was die rigtings Telekommunikasie-tegnologie,

Vertaler en Dataverwerker vir haar aanbeveel. Shana het dus ag gegee op die 1989 aanbevelings. **Hume R Dewrance** het in 1990 ingeskryf vir B.COM. Regte, maar het in 1995 oorgeskakel na Handel Spesiaal Voorgraads en in 1997 oorgeskakel na BLC. wat opgeskort is. Gedurende 1989 (sy graad twaalf jaar) was die volgende B.COM. rigtings vir hom aanbeveel: Regte, Bemarking en Personeelbestuur. In dié betrokke aanbevelingsverslag beveel die programaanbieder ook aan dat sy vakprestasie in Engels moet verbeter, dat hy hulp sal moet verkry in die bemeesting van 'n werkmethode-tegniek en dat sy selfkennis en loopbaankennis ontoereikend is. Dewrance het dié loopbaanrigtings aanbevelings gevolg, maar was moontlik nie suksesvol met die studies nie omrede hy moontlik nie sy werkmethode-tegniek en sy selfkennis en loopbaankennis verbeter het nie. **Daneil Leyds** was in 1990 'n ingeskrewe Hoër Onderwysdiploma (HOD: Algemeen) student wat dieselfde jaar haar studies gestaak het. HOD met Handel was wel vir haar aanbeveel en ook sekretarieël (Privaatsekretaresse). Die moontlike rede(s) hoekom sy haar studies nie voltooi het nie is moontlik terug te neem na die aanbevelings wat deur die programaanbieder gemaak was en waarop daar moontlik nie genoegsame aandag geskenk was nie. Daneil se self- en loopbaankennis was ontoereikend en haar studieoriëntering moes verbeter ten aansien van 'n positiewer houding teenoor onderrig/opleiding en die verwerwing van 'n meer effektiewe werkmethode, ter voorkoming van mislukking van tersiêre onderrig. **Rowen O Mason** het vanaf 1990 tot 1991 B.Ing. (Elektriese Ingenieurswese) gestudeer, maar sy inskrywing was egter opgeskort in 1991. Die programaanbieder het die volgende rigtings vir hom aanbeveel tydens sy graad twaalf jaar: Plofstoftegnologie, Verftegnologie en Ingenieurswese by die Technikon. Ander aanbevelings wat gemaak was, was dat Rowen studieoriëntering moes ontvang het en dat hy nog nie loopbaankeuse gereed was nie, omrede sy loopbaan- en selfkennis ontoereikend was op daardie stadium. Hierdie laasgenoemde rede en die na-skoolse opleidingspoging aan 'n universiteit eerder as 'n technikon, kon moontlik die redes wees vir die onsuksesvolle poging tot studies aan die UP. **Rene Z Mettler** en **Brucilia C Sampson** het slegs gedurende 1990 geregistreer aan die UP maar nooit kom studeer nie. **Viola C Milton** was in 1990 ingeskryf vir BA (ED) en het in 1992 voldoen aan die studierigtingsvereistes. Gedurende 1993 behaal sy die graad BA (Hons) in Afrikaans (met lof) en in 1996 die graad MA in Afrikaans (met lof). Die volgende rigtings was aanbeveel vir Viola: Kultuurbeampte, Diploma in Verpleging, Bibliotekaresse, Inligtingsbeampte en daar was ook aanbeveel dat intensiewe studieoriëntering moes plaasvind. Viola het soos dit blyk uit bogenoemde gegewens 'n ander rigting gaan studeer as wat vir haar aanbeveel was. Aangesien Afrikaans in graad twaalf haar beste vak was, was die belangstelling en aanleg daarin en is hierdie 'n bewys dat aanbevelings gemaak kan word, maar dat die finale besluit altyd die kliënt s'n behoort te wees. **Fabian O Roberts** was in 1990 ingeskryf vir BSc: Natuurwetenskappe, maar het dieselfde jaar gestaak en dus nie sy studies voltooi nie. Die volgende rigtings was vir hom aanbeveel: Vir die Technikon was die aanbevelings, Bedryfsingenieur en Metallurgie en aan 'n universiteit was B.Com (Regte), B.Com (Ondernemingsbestuur), Stelselontleder en B.Admin (Openbare Bestuur). Fabian het 'n ander rigtings gaan studeer as wat vir hom aanbeveel was. Volgens die aanbevelings moes sy loopbaankennis verbeter het, alvorens hy 'n poging sou aanwend om te gaan studeer het en die nie-aggie van hierdie faktor kon moontlik bydraend gewees het tot die onsuksesvolle studieopoging.

Tabel 4.3: Programverloop: die 1990 jaargroep

Skole: Kandidate deelgeneem:	Eersterust Sekondêr Nommer Een en Eersterust Sekondêr Nommer Twee (Prosperitas) 36 Matrikulante: 15 Seuns en 21 Dogters
Belangstellingsbeeld: <i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i>	Bespreking: Die dogters het voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op die onderrig, opleiding, inlig, hulpverlening en dienslewering aan mense. Die seuns het voorkeur gegee aan ondersoekende beroepe wat gerig is op die simboliese, sistematiese en kreatiewe ondersoek van fisiese, biologiese en kulturele fenomene (Malan, 1990:2). Die dogters se SOV profiele van 1989 het oor die algemeen sterker vertoon teenoor 1990. Die Ondersoekende faktor van 1990 vertoon effens sterker. Die seuns se 1989 SOV profiel het ook oor die algemeen of effens sterker of dieselfde as 1990 vertoon. Die uitsondering was die sosiale faktor wat in 1990 effens sterker vertoon het (Malan, 1989/1990).
<i>Die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB)</i>	Die dogters se sterkste voorkeure was tegniese en besigheid en hul sterkste afkeure was uitvoerende kuns, taal en beeldende kuns. Die seuns se sterkste voorkeure was tegniese en kantoorwerk en hul sterkste afkeure was beeldende kuns en taal (Malan, 1990:3). Die dogters se 1990 (HSB) profiel het sterker vertoon as 1989. Die enigste uitsondering was Sosiaal wat effens sterker vertoon het in 1989. Die seuns se (HSB) profiel het in 1990 oor die algemeen ook sterker vertoon. Met die uitsonderings van Tegniese en Besigheid (Malan, 1989/1990:42).
Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld: <i>Die Persoonlike, Huislike, Sosiale en Formele Verhoudingsvraelys (PHSF)</i>	Bespreking: Die dogters se persoonlike-, huislike-, sosiale- en formele verhoudings toon 'n oorwegende gemiddelde tot lae gemiddelde aanpassing. Die leuenskaal toon 'n bo-gemiddelde aanpassing. Die seuns se persoonlike-, huislike-, sosiale- en formele verhoudings toon oor die algemeen 'n gemiddelde aanpassing. Senuweeagtigheid en morele inslag toon bo-gemiddelde aanpassings (Malan, 1990:3). Die dogters se 1989 (PHSF) profiel het oor die algemeen sterker vertoon as die 1989 groep. Die seuns se 1989 profiel was ook sterker as 1990, met die uitsondering van sosialiteit groep en sosialiteit individueel (Malan, 1989/1990:43).
Studiebeeld: <i>Die Opname vir studiegewoontes- en houding (OSGH)</i>	Bespreking: Die dogters openbaar gemiddelde profiel studiegewoontes en -houdings. Die seuns openbaar gemiddelde tot hoë studiegewoontes en -houdings profiel en veral hoë onderwysergoedkeuring (Malan, 1990:3). Die dogters sowel as die seuns van 1989 se (OSGH) profiele het sterker vertoon as die 1990 groep (Malan, 1989/1990:44).
Aanlegbeeld: <i>Die Algemene Skolastiese Aanlegtoets (ASAT)</i>	Bespreking: Die seuns toon 'n hoër algemene verstandelike vermoë as die dogters. Die seuns se verbale en nie-verbale aanleg is sterker as dié van die dogters. Die seuns en dogters se verbale aanleg is sterker as die nie-verbale aanleg. Die seuns se woordanalogieë en verbale redenering is gemiddeld die hoogste aanleg en ook die dogters se woordanalogieë (Malan, 1990:4).

**Lewenskundigheids- en vaardigheidsbeeld:
 Vraelys vir Lewenskundighede- en vaardighede**

Bespreking: Die voorligtingsbehoefte van die standerd sewe leerders was verken deur hierdie vraelys (173 leerders van 'Eersterust Sekondêr Nommer Een' en 187 leerders van 'Eersterust Sekondêr Nommer Twee'). Volgens die 'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag' (Malan, 1990:6) was die standerd sewe groep gekies met die oog op die voorligtingsprogram in die senior sekondêre fase. Die twee grootste behoeftes gaan telkens voortaan by elke jaargroep bespreek word en ook die behoefte waarvoor die minste behoefte aan voorligting was. Die grootste voorligtingbehoefte by beide skole was aan Loopbaanbeplanning en -ontwikkeling (onderskeidelik 13.21 en 13.32). Die tweede grootste behoefte was aan Selfbestuur (10.27 en 10.4) en Gemeenskap- en Sosiale Ontwikkeling (10.46 en 10.24) wat ongeveer dieselfde intensiteit getoon het. Die kleinste behoefte was aan Fisiese- en seksuele ontwikkeling (8.58 en 8.4) (Malan, 1990:8).

Kommentaar en aanbevelings:

Die volgende UP-studente was in 1990 graad twaalfleerders wat deelgeneem het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' (Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag, 1990 vir die skoolinligting): **Anestacia V Brown** het in 1991 ingeskryf vir die kursus MBCHB, maar het omrede sy nie tot die volgende studiejaar bevorder was nie, oorgeskakel na BSc: Natuurwetenskappe. In 1993 het sy ingeskryf vir die kursus BArb en gradueer suksesvol in laasgenoemde rigting in 1996. Die studierigtings BCur, 'n Diploma in Verpleegkunde, Stads- en Steeksbeplanning en BA Onderwys met Wiskunde en Engels as hoofvakke was vir haar aanbeveel. Verdere aanbevelings van die programaanbieder van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was studieoriëntering, ten einde Anestacia se werkmodes en studietegnieke te verbeter en haar self- en loopbaankennis moes ook verbeter het. Anestacia se suksesvolle studiejare kan moontlik deels toegeskryf word aan die hulpverlening van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' om haar vir die veeleisende universitêre studies voor te berei het. **Joaquim J De Gama** het in 1993 ingeskryf vir die kursus BProc en gradueer in 1994 (met lof) in hierdie rigting. Hy het in 1995 ingeskryf vir LLB en gradueer in 1996 in dié rigting. Joaquim het gedurende 1997 die rigting LLM: Fundamentele Regte en Grondwetpraktik begin, maar verander van studierigting in 1998 na Handel: Spesiaal voorgraads met eksamenweiering in albei vakke. Gedurende 1991 is hy ingeskryf vir die rigting LLD: Handels- en Arbeidreg. Die volgende rigtings was aanbeveel vir Joaquim: BAdmin Internasionale verhoudings, BAdmin Openbare bestuur, B Polisiekunde, BA Kommunikasiekunde en BA Tale. Alhoewel Regte nie per sy aan hom aanbeveel was nie, het hy sukses behaal in sy studies. **Meredith C Leyds** het in 1991 die rigting BProc begin studeer en voldoen in 1995 aan die studierigtingsvereistes en gradueer. Hy het verder in 1998 ingeskryf vir die LLB maar was onsuksesvol met 'n rekord van afwesigheid van eksamen/toetse vir alle vakke. Die volgende studierigtings was tydens die program onder bespreking vir hom aanbeveel: Die Regsrigting wat onderhewig was aan sy matriekeindeksamenprestasie, BA met Geskiedenis, Kriminologie en Volkekunde en B Polisiekunde. Meredith moes ook leer hoe om spanning te hanteer en moes sy self- en

loopbaankennis verbeter het. Meredith het sy voorgraadse Regsgraad met welslae afgelê en dit blyk asof hy wel die nodige aandag aan die aanbevelings geskenk het. **Millicent N Macpherson** was in 1991 en 1992 ingeskryf vir die rigting BA. In 1993 het sy oorgeskakel na BA: Politieke Wetenskappe en voldoen aan studierigtingvereistes en gradueer in 1994. In 1995 het sy ingeskryf vir die BA (Hons) in Staatsleer, voldoen aan die studierigtingvereistes en gradueer. Millicent het in 1997 ingeskryf vir die rigting BA (Hons) in Staatsleer en Internasionale Politiek, maar staak die rigting dieselfde tydperk. Die volgende Nasionale Diplomas was vir Millicent aanbeveel tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram': Tandheelkundige Tegnologie, Kliniese Tegnologie, Diagnostiese Radiografie en Openbare Gesondheid. Die rigting EEG Tegnikus was ook vir haar aanbeveel. Alhoewel die rigting BA met betrekking op Staatsleer en Internasionale Politiek nie vir haar aanbeveel was nie, het Millicent tog sukses in haar studies behaal wat weer eens die feit benadruk dat die laaste besluit nog die kliënt s'n is en dat die programaanbieder maar net voorstelle en aanbevelings kon bied. **Julian J Moore** het in 1991 ingeskryf vir die rigting BCom: Rekeningwetenskappe maar het sy studies nog dieselfde jaar gestaak. Die volgende BCom rigtings was vir hom aanbeveel: Algemeen, Bankwese, Versekeringswese, Rekeningwetenskappe en Personeelbestuur. Alhoewel Julian wel een van die rigtings gaan studeer het wat vir hom aanbeveel was, kon die ag gee op die volgende aanbevelings veroorsaak het dat hy meer suksesvol kon wees met die studies. Hy moes sy studieoriëntering verbeter het; sy self- en loopbaankennis moes verbeter het; hy moes intensiewe loopbaanstudie gaan doen het aan die hand van die werksontledingsvraelys en die beroepstudiememorandum en hy moes meer geloof en vertroue (selfgting) verwerf het in homself. **Jonathan D Patrick** het in 1991 ingeskryf vir die rigting BSc: Natuurwetenskappe. Hy het egter in 1992 oorgeskakel na die rigting BCom: Statistiek en voldoen in 1996 aan die studierigtingvereistes en gradueer in dié studierigting. In 1997 het Jonathan ingeskryf vir die rigting Handel: Spesiaal (Voorgraads) maar het in 1998 oorgeskakel na die rigting BCom (Hons): Statistiek, wat egter onsuksesvol was weens sy afwesighede van eksamen/toetse. Hy is in 1999 nog steeds ingeskryf vir dié rigting. Tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was die Hoër Onderwysdiploma: Algemeen en 'n BA met die vakke Biologie, Informatika, Kunsgeskiedenis, Inligtingkunde en Internasionale Politiek op universiteitvlak aanbeveel. Die volgende Nasionale Diploma's was by die teknikon aanbeveel: Aptekerwese of Personeelbestuur of Stads- & Streeksbeplanning. Verdere aanbevelings was vir verbeterde streshantering, self- en loopbaankennis en dat sy algehele benadering tot studies tot positief sal moet verander. Alhoewel Jonathan nie dié spesifieke rigtings gestudeer het wat vir hom aanbeveel was nie, blyk dit tog of die aanbevelings aan hom, hom moontlik op 'n soortgelyke rigting kon laat besluit het waarin hy suksesvol was.

Tabel 4.4: Programverloop: die 1991 jaargroep

Skole: Kandidate wat deelgeneem het:	Eersterust Sekondêr Nommer Een en Eersterust Sekondêr Nommer Twee (Prosperitas) 46 Matrikulante : 19 Seuns en 27 Dogters
<p>Belangstellingsbeeld: <i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i></p> <p><i>Die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB)</i></p>	<p>Bespreking: Die dogters het voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op onderrig, opleiding, inlig, hulpverlening en dienslewering. Die seuns het voorkeur gegee aan ondernemende beroepe wat gerig is op die manipulering van mense, om die leiding te gee en ondernemend in die besigheidswêreld of openbare lewe op te tree, ten einde sekere doelwitte te bereik. Die seuns het egter ook voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op opleiding, inlig, dienslewering, hulpverlening en onderrig (Malan, 1991:3). Die dogters se (SOV) profiel van 1990 het sterker vertoon as 1991, behalwe vir die faktore aanvaarding van die onderwys en studiehouding. Die seuns se profiel van 1991 het oor die algemeen sterker vertoon as 1990, met die uitsonderings van Ondersoekend en sosiaal van 1990 wat sterker vertoon het (Malan, 1991:Bylaag B).</p> <p>Die dogters se sterkste voorkeure was tegniese en besigheid. Hulle sterkste afkeure was uitvoerende kunste, gevolg deur sosiaal en taal. Die seuns se sterkste voorkeure was kantoorwerk en besigheid. Hulle sterkste afkeure was wetenskap en sosiaal (Malan, 1991:2). Die dogters se 1990 profiel van die (HSB) het sterker vertoon as 1991. Die seuns se profiel van 1991 het oor die algemeen sterker vertoon, met faktore Taal, Sosiaal en Wetenskap wat sterker was as in 1990. (Malan, 1991:Bylaag D).</p>
<p>Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld: <i>Die Persoonlike -, Huislike-, Sosiale- en Formele Verhoudingsvraelys (PHSF)</i></p>	<p>Bespreking: Die dogters se persoonlike-, huislike-, sosiale- en formele verhoudings het oor die algemeen gemiddelde tot lae gemiddelde aanpassings getoon. Sosialiteit individueel, sosialiteit groep en die leunskaal het bo-gemiddelde aanpassings getoon. Selfvertroue, gesondheid, gesinsinvloed, morele inslag en formele verhoudings het ook laer gemiddelde aanpassings getoon. Die seuns se persoonlike-, huislike-, sosiale- en formele verhoudings het oor die algemeen gemiddelde aanpassings getoon. Sosialiteit Groep, sosialiteit individueel, eiewaarde en die leunskaal het bo-gemiddelde aanpassings getoon. Morele inslag het 'n ondergemiddelde aanpassing getoon (Malan, 1991:2). Die 1990 profiel het hier sterker vertoon as 1991, met uitsonderings van Sosialiteit groep en - individueel en die leunskaal. Die seuns van 1990 en 1991 se (PHSF) profiele het ewe sterk getoon oor die algemeen, maar die 1990 groep het die meeste faktore sterk getoon (Malan, 1991:Bylaag A).</p>
<p>Studiebeeld: <i>Die Opname van studiegewoontes en houding-vraelys (OSGH)</i></p>	<p>Bespreking: Die dogters het oor die algemeen gemiddelde profiel studie gewoontes geopenbaar. Hul werksmetode, studiegewoontes en studiegeoriënteerdheid het ondergemiddelde profiel studiegewoontes geopenbaar. Die seuns het gemiddelde aanvaarding van die studiegewoontes en houding ten aansien van die onderwys getoon. Vermyding van uitstel het egter 'n ondergemiddelde telling getoon en aanvaarding van die onderwys 'n bogemiddelde telling (Malan, 1991:2). Die dogters van 1990 het sterker getoon op hierdie</p>

	<p>profiel as 1991, met slegs vermyding van uitstel wat sterker was in 1991. Die seuns van 1990 se profiel vertoon sterker as die 1991 groep (Malan, 1991: Bylaag B).</p>
<p>Aanlegbeeld: <i>Die Algemene Skolastiese Aanlegtoets (ASAT)</i></p>	<p>Bespreking: Die seuns het 'n hoër algemene verstandelike vermoë as die dogters geopenbaar. Die seuns se nie-verbale en verbale aanleg was sterker as dié van die dogters. Die seuns en dogters was beide sterker verbaal as nie-verbaal aangelê. Hulle woord-analogieë was ook gemiddeld die hoogste (Malan, 1991:4).</p>
<p>Lewenskundigheds- en vaardighedsbeeld: <i>Vraelys vir Lewenskundighede en –vaardighede</i></p>	<p>Bespreking: 'n Opvolgstudie was in 1991 gedoen met hierdie selfde vraelys en met die twee standerd agt groepe van albei skole wat die vorige jaar in standerd sewe was. Die doel hiervan was primêr om te verken of die onderwysers aan die leerders voorligting gebied het in die lig van die 1990 resultate en of die leerders wel toegerus was met die nodige lewenskundighede en –vaardighede (Malan, 1991:12). Die voorligtings-behoefte van die standerd agt leerders van die eerste sekondêre skool (Eersterust Sekondêr Nommer Een) was effens laer as die vorige jaar. Weer eens was daar die grootste behoefte aan Loopbaanbeplanning en –ontwikkeling (12.52) en die tweede grootste behoefte was aan Gemeenskap- en Sosiale Ontwikkeling (9.52) en die kleinste behoefte was aan Persoon- en Selfontwikkeling (7.82) (Malan, 1991:14). Die tweede sekondêre skool (Prosperitas soos tans bekend) se behoeftes was oor die algemeen groter as in 1990. Die grootste behoefte was weer eens aan Loopbaanbeplanning en –ontwikkeling (14.72) en die tweede grootste behoefte was aan Selfbestuur (10.92). Die kleinste behoefte was aan Fisiese- en Seksuele ontwikkeling (9.6) (Malan, 1991:22).</p>

Kommentaar en aanbevelings:

Die volgende graad twaalfleerders van 1991 het deelgeneem aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' (Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag, 1991 vir die nodige skoolinligting) en was later UP-studente: **Elridge C Le Roux** het in 1998 ingeskryf vir die rigting LLB (4-Jaar Leergang) en het geen vak geslaag dié jaar nie en het gedurende 1999 dié rigting gestaak. Die aanbevelings vir Elridge deur die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was die volgende: Hoër Onderwysdiploma: Algemeen, 'n Nasionale Diploma (Technikonopleiding) in een van die volgende rigtings; Parke- en Rekreasiebestuur, Geologie, Tuinbou, Personeelbestuur en Voorraadbestuur. 'n Moontlike rede vir Elridge se onsuksesvolle universiteitsopleiding kon wees dat hy meer aandag moes skenk aan die aanbevelings wat dit duidelik gemaak het dat in die lig van sy aanlegbeeld en skolastiese prestasies, Elridge onwaarskynlik 'n sukses van universitêre opleiding sou kon maak. **Francoise R Human** het vanaf 1993 tot 1997 die rigting BIUR gestudeer, maar sy inskrywing was in 1997 opgeskort. Vir Francoise was die volgende rigtings aanbeveel: 'n Nasionale Diploma in Koste- en Bestuursrekeningkunde en die Hoër Onderwysdiploma: Algemeen. Hy het moontlik nie genoegsaam aandag aan die volgende aanbevelings geskenk nie, wat die onsuksesvolle studies tot gevolg gehad het: Francoise moes sy werksmetode

verbeter het, asook sy self- en loopbaankennis en moes daarna streef om harder te werk en om streshantering meer effektief toe te pas. **Robert H Horsley** was in 1993 tot 1994 'n ingeskrewe BAdmin: Openbare Bestuur student, maar het sy studies nie in 1995 hervat nie. Die volgende BCom rigtings was aanbeveel: Bankwese, Ekonomie, Ondernemingsbestuur, Versekeringswese en Regte. Robert het verskeie aanbevelings ontvang in sy graad twaalfjaar waarna hy moes oplet en wat mislukking van sy studies kon verminder het. Die aanbevelings was naamlik, intensiewe loopbaanstudie aan die hand van die beroepstudiememorandum en werksontledingsvraelys; asook studieoriëntering om nie die studieproses uit te stel nie en ook harder te studeer en persoonsverkenning, ten einde die verwerwing van 'n positiewe selkonsep. **Sebastian F Matroos** het vanaf 1992 tot 1996 die rigting Hoër Onderwysdiploma: Algemeen gestudeer en in 1997 oorgeskakel na BA. Hy voldoen in 1997 aan die studierigtingvereistes en gradueer dieselfde jaar. Die rigtings wat aanbeveel was, was dié volgende BAdmin rigtings: Internasionale verhoudings en Openbare Bestuur en dié volgende BA rigtings: Onderwys (BA en Ed) met Inligtingkunde en Internasionale Politiek en Politieke Wetenskappe. Sebastian het dus aandag geskenk aan die aanbevelings. **Genevieve C Du Pont** het in 1992 tot 1993 die rigting BLC gestudeer. In 1994 en 1995 het sy BProc gestudeer en voldoen aan die studierigtingvereistes en gradueer in Maart 1997. In 1996 tot 1997 studeer sy LLB en staak dié kursus in 1997. Dié volgende studierigtings was aanbeveel vir Genevieve tydens haar graad twaalfjaar: BA (Ed): Skoolvoortligting, BA: Inligtingkunde, Sielkunde en BAdmin: Openbare Bestuur. 'n Studierigting in die Regte was dus nie vir Genevieve aanbeveel nie en tog het sy sukses daarin behaal. **Natasja Jonkers** het in 1996 ingeskryf vir die rigting BAdmin: Openbare Bestuur en tot en met 1997 dié rigting gestudeer, maar het in 1998 nie haar studies voltooi nie. Die volgende rigtings was vir Natasja aanbeveel: BA: Geografie, Inligtingkunde, BCom: Bankwese en Stads- & Streeksbeplanning. Natasja het dus nie gestudeer wat vir haar aanbeveel was nie en moes volgens die aanbevelings ook haar loopbaankennis verbeter het, asook haar houding teenoor studies oor die algemeen en moes ook daarna streef om haar selfagting te verbeter. Sy kon moontlik meer aandag aan die aanbevelings geskenk het. **Natasha V Winkler** het in 1995 ingeskryf vir die rigting BCom (Hons): Menslike Hulpbronbestuur en voldoen aan die studierigtingvereistes en gradueer in Maart 1996. Sy is vanaf 1997 tot op hede ingeskryf vir die rigting MCom: Menslike Hulpbronbestuur. Die rigtings BCom: Personeelbestuur, BA: Inligtingkunde, Sielkunde en BAdmin: Openbare Bestuur was vir haar aanbeveel. Natasha het derhalwe 'n sukses van haar studies gemaak en haar vermoëns geaktualiseer soos wat die aanbevelings vir haar deur die programaanbieder voorspel het. **Fazel Williams** was in 1993 'n ingeskrewe BCom student en moes aansoek om hertoelating doen, wat hy nie gedoen het nie. Slegs technikonopleidingskursusse was vir Fazel aanbeveel, naamlik 'n Nasionale Diploma in een van die volgende rigtings: Bedryfsingenieurwese, Elektriese Ingenieurwese en Meganiese Ingenieurwese. Volgens sy aanbevelings moes hy ook daarna streef om beter punte te behaal, aangesien hy onderpresteer het. Fazel moes hom verder vergewis van die keurings- en toelatingsvereistes vir tersiêre opleiding. In die lig van die aanbevelings kon Fazel dus moontlik meer sukses met sy studies behaal het as hy byvoorbeeld eerder aan die teknikon gaan studeer het. **Roxane A Fortuin** was sedert 1993 tot 1995 ingeskryf vir die rigting BLC. Vanaf 1996 tot 1997 het sy die rigting BProc gestudeer en in 1998 gelyktydig die rigtings LLB (4-Jaar Leergang) en BProc.

Gedurende 1999 is sy vir die rigting BProc ingeskryf. Vir Roxane was die rigtings BA: Biblioteek- en Inligtingkunde (universiteitsopleiding) en Nasionale Diploma in Skakelwese of 'n Nasionale Diploma in Biblioteek- en Inligtingkunde (tegnikonopeiding) aanbeveel. Roxane het dus in die lig van dié aanbevelings nie genoegsaam aandag geskenk aan die aanbevelings nie. Sy moes volgens dié genoemde aanbevelings ook haar self- en loopbaankennis verbeter het, asook haar studietegnieke en werkgewoontes. **Candice I Naidoo** het in 1994 tot 1996 die rigting BA gestudeer en voldoen aan die studierigtingvereistes en gradueer in Maart 1997. Volgens die studierigting aanbevelings was die volgende rigtings aanbeveel vir Candice: Hoër Onderwysdiploma: Algemeen en 'n Nasionale Diploma in een van die volgende rigtings: Skakelwese, Personeelbestuur of Organisasie en Werkstudie. Haar loopbaankennis moes verbeter het volgens die aanbevelings en ook haar studieoriëntering. Candice het volgens haar universiteitsvorderingsverslag dus na wense presteer en 'n BA graad behaal. **Peggy Thompson** het vanaf 1993 tot 1997 MBCHB gestudeer totdat haar inskrywing in 1997 opgeskort was. Slegs teknikonkursusse was vir Peggy aanbeveel, naamlik: 'n Nasionale Diploma in een van die volgende rigtings: Kliniese Tegnologie, Kerntegnologie, Metallurgiese Ingenieurwese en Voedseltegnologie. Volgens die aanbevelings was sy ook 'n onderpresteerder en was aangewese op studieoriëntering. Volgens die genoemde aanbevelings was universiteitsopleiding en veral 'n mediese opleiding dus nooit aanbeveel nie en is die moontlikheid daar dat Peggy miskien gunstiger kon gepresteer het aan die technikon. **Vierentia C Petersen** het in 1992 BA gestudeer en in 1993 verander sy van studierigting na BLC. Laasgenoemde rigting het sy gestudeer tot 1995 en het sy dieselfde jaar aan studierigtingvereistes voldoen en gegradueer in Maart 1995. Die rigtings BA: Inligtingkunde, Geografie en BA: Biblioteek- en Inligtingkunde was vir haar aanbeveel en was daar ook gekonstateer dat haar hoogste aanleg in die geestewetenskaplike veld was. Die studie in die Regte was dus nie vir haar aanbeveel nie, maar tog was sy suksesvol in haar studies. Die studie sukses kan moontlik daarop dui dat sy wel selfbestuursvaardighede soos tydsbenutting bemeester het, asook 'n positiewe houding jeens haar studies (aanbevelings wat gemaak was waaraan sy moes aandag skenk). **Gregory Mapisa** het vanaf 1992 tot 1993 die rigting MBCHB gestudeer. In 1994 het hy verander na die rigting BSc: Mensfisiologie en het dié rigting tot 1995 gestudeer. Hy moes dié betrokke jaar aansoek doen om hertoelating, wat hy egter nie gedoen het nie. Die rigtings Ingenieurwese: Metallurgiese of Mynbou, was vir Gregory aanbeveel. Hy het egter Medies gestudeer, maar sy poging was onsuksesvol. Gregory kon indien hy moontlik meer effektiewe tydsbenutting en 'n effektiewer studieoriëntering en intensiewe loopbaanstudie gedoen het, beter resultate gelewer het. Opsommend kan dus gesê word dat hy nie werklik die aanbevelings nagevolg het nie. **Wergele S Mckenzie** het vanaf 1992 tot 1997 die rigting BLC gestudeer en aan die graad vereistes voldoen en gradueer in Maart 1997. In 1998 het hy ingeskryf vir die rigting LLB (4-Jaar Leergang) en is tydens 1999 ingeskryf vir laasgenoemde rigting. Wergele het die aanbevelings aan hom nagevolg, aangesien BProc: Regte en BA: Kriminologie en Inligtingkunde aanbeveel was.

Tabel 4.5: Programverloop: die 1992 jaargroep

Skole: Kandidate wat deelgeneem het:	Eersterust Sekondêr Nommers Een en Prosperitas 20 Matrikulante: 8 Seuns en 12 Dogters
Belangstellingsbeeld: <i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i> <i>Die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB)</i>	Bespreking: Die dogters het voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op onderrig, opleiding, inligting, hulpverlening en dienslewering. Die seuns het voorkeur gegee aan ondersoekende beroepe wat gerig is op die simboliese, sistematiese en kreatiewe ondersoek van fisiese, biologiese en kulturele fenomene (Malan, 1992:2). Die dogters van 1992 se (SOV) profiel het sterker vertoon as die 1991 groep s'n, behalwe ten aansien van die konvensionele faktor. Die seunsgroep van 1991 se profiel het weer sterker vertoon as 1992 se groep, met die uitsondering van die ondersoekende faktor (Malan, 1992:Bylaag E). Die dogters se sterkste voorkeure was tegnies (prakties-handvaardig) en sosiaal. Die dogters se sterkste afkeure was kantoorwerk en uitvoerende kunste. Die seuns se sterkste voorkeure was tegnies en wetenskap. Die seuns se sterkste afkeure was sosiaal en beeldende kunste (Malan, 1992:3). Die dogters van 1992 se profiel het oor die algemeen sterker vertoon as 1991, met die uitsonderings van tegnies, besigheid en kantoorwerk. Die seuns van 1991 se profiel van dié vraelys het sterker vertoon as 1992 se groep, behalwe faktore wetenskap en tegnies (Malan, 1992:Bylaag F).
Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld: <i>Die Persoonlike-, Huislike-, Sosiale- en Formele Verhoudingsvraelys (PHSF)</i>	Bespreking: Die dogters se persoonlike-, huislike-, sosiale en formele verhoudings het oor die algemeen gemiddelde tot bo-gemiddelde aanpassing getoon. Hul selfwaarde, eiewaarde en sosialiteit individueel het bo-gemiddelde aanpassings getoon. Persoonlike vryheid het 'n onder-gemiddelde aanpassing getoon. Die seuns se persoonlike-, huislike-, sosiale en formele verhoudings het gemiddelde tot bo-gemiddelde aanpassings getoon. Hulle selfvertroue, selfbeheersing, gesondheid, persoonlike vryheid, sosialiteit individueel en die leuenskaal het bo-gemiddelde aanpassings getoon. Gesinsinvloed het 'n onder-gemiddelde aanpassing getoon by die seuns (Malan, 1992:3). Die dogters van 1992 se profiel het oor die algemeen sterker vertoon as die 1991 groep. Die uitsonderings was persoonlike vryheid en die leuenskaal. Die seuns van 1992 se profiel het sterker vertoon, met sosialiteit individueel as die enigste uitsondering (Malan, 1992:Bylaag F).
Studiebeeld: <i>Die Opname van studiegewoontes en houding-vraelys (OSGH)</i>	Bespreking: Die dogters het oor die algemeen bo-gemiddelde studiegewoontes en houdings en 'n bo-gemiddelde aanvaarding van die onderwys geopenbaar. Die seuns het ook oor die algemeen met bo-gemiddelde studiegewoontes gepresenteer en met 'n gemiddelde profiel van vermyding van uitstel (Malan, 1992:3). Die dogters se (OSGH) profiel van 1992 het aansienlik sterker vertoon as 1991 se profiel. Die seuns van 1992 se profiel het ook sterker vertoon as 1991 se profiel (Malan, 1992:Bylaag G).

Aanlegbeeld: <i>Die Algemene Skolastiese aanlegtoets (ASAT)</i>	Bespreking: Die seuns het met 'n sterker algemene verstandelike vermoë as die dogters gepresenteer. Die seuns se verbale en nie-verbale aanleg was sterker as dié van die dogters. Die seuns en dogters was beide sterker verbaal as nie-verbaal aangelê. Beide die seuns en dogters se verbale redeneringsvermoë was gemiddeld die hoogste (Malan, 1992:4).
Lewenskundigheids- en vaardigheidsbeeld: <i>Vraelys vir Lewenskundighede en –vaardighede</i>	Bespreking: Gedurende 1992 was hierdie vraelys net ingeskakel by Prosperitas Hoërskool. Die behoeftes was in hierdie jaar oor die algemeen kleiner as die vorige jaar. Die grootste behoefte van die voornemende UP-kandidate was aan Loopbaanbeplanning en –ontwikkeling (12.85) en dus laer as in 1991. Die tweede grootste behoefte was aan Gemeenskaps- en Sosiale ontwikkeling (10.05) en die kleinste behoefte was aan Persoon- en Selfontwikkeling (6.65) (Malan, 1992:9).

Kommentaar en aanbevelings:

Die volgende ses UP-studente was in 1992 graad twaalfleeders wat ook deelgeneem het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' (Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag, 1992 vir die nodige skoolinligting): **Rozanne E C Patrick** het vanaf 1993 tot 1997 die rigting Hoër Onderwysdiploma: Algemeen onsuksesvol gestudeer. Sy moes aansoek om hertoelating doen wat sy in 1998 nie gedoen het nie. Rozanne het ag gegee op die studierigting aanbevelings wat vir haar gemaak was deur die programaanbieder, aangesien die Hoër Onderwysdiploma vir haar aanbeveel was. Die volgende teknikondiplomas was aanbeveel: Nasionale Diploma in Bemaking/Verkoopbestuurder of Produksiebestuurder of Voedseldiensbestuur. Sy was moontlik nie suksesvol in haar studies nie omrede sy nie daarin geslaag het om die aanbevelings ten aansien van haar gesindheid teenoor haar studies positief te verander nie. Rozanne moes ook moontlik meer toereikend aandag skenk aan die volgende lewensvaardigheidsbehoefte, naamlik geestesgesondheid, hantering van stres, loopbaanbeplanning en alkohol- en dwelmverslawing. **Charmaine G Slaters** het vanaf 1993 tot 1995 die rigting BLC gestudeer en in 1996 oorgeskakel na BIUR, maar in 1997 was haar inskrywing opgeskort. Volgens die aanbevelings wat vir Charmaine tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' gemaak is, was Regte nie sterk aanbeveel nie, maar net as 'n moontlikheid. Die rigtings BA met Inligtingkunde en Kunsgeskiedenis en BA: Politieke wetenskappe en BAdmin: Internasionale Politiek was sterker aanbeveel. Charmaine het gevolglik nie werklik aandag geskenk aan die aanbevelings nie en kon ook volgens die aanbevelings meer studieoriëntering gedoen het alvorens sy haar na-skoolse studies aangepak het. **Martin E Mahope** het in 1993 ingeskryf vir BIng: Meganiese Ingenieurswese, maar was nie tot die volgende studiejaar bevorder nie en het sy studies opgeskort. Die rigting Ingenieurwese was wel die eerste aanbevelingskeuse vir Martin en daar is ook aanbeveel dat hy al sy skolastiese prestasies drasties moes verbeter en dat hy van die universitêre studies 'n sukses kon maak indien hy hard sou werk en sy houding teenoor sy studies positief sou kon verander. Die onsuksesvolle studieopgong kan moontlik aan die laasgenoemde aanbevelings toegeskryf word, waaraan moontlik te min aandag geskenk was. **Justus**

R Ferris was in 1995 geregistreer vir die rigting BCom: Ekonomie en moes aansoek doen om hertoelating, wat hy nie gedoen het nie. Die rigting BCom: Ekonomie was nie aanbeveel vir Justus nie. Die volgende rigtings was wel aanbeveel: Ingenieurwese, Voedseltegnologie, Kernteologie, Brandweertegnologie en Landbou. Justus kon moontlik suksesvol gewees het in sy studies, as hy genoegsaam aandag geskenk het aan die aanbevelings van studierigting en as hy meer gedissiplineerd en harder gewerk het en om sy studieoriëntering te verbeter. Volgens die Lewenskundigheds en – vaardighedsbehoeftevraelys het hy ook die vind en behoud van ‘n werk as ‘n probleemarea beleef wat ‘n aanduiding van swak deursettingsvermoë kon wees. **Terence R Warriess** was sedert 1994 tot 1997 ingeskryf vir die rigting MBCHB wat onsuksesvol was aangesien eksamenweiering en vakke wat gestaak was voorgekom het. Hy het in 1998 oorgeskakel na BSc: Mensfisiologie en sy inskrywing is gedurende 1999 jaar opgeskort. Geneeskundige rigtings was wel vir Terence aanbeveel, maar op die Technikon (Nasionale Diploma in een van die volgende rigtings: Voedseltegnologie, kernteologie en Geneeskundige Tegnologie). Die rigting MBCHB was dus nie op universitêre vlak aanbeveel sonder verbetering van al sy skoolastiese vakke nie en die neem van wiskunde op hoërgraadvlak. In die lig van dié genoemde aanbevelings wat moes aandag geniet het, kan sy onsuksesvolle universitêre studie moontlik verklaar word. **Betram K Damon** het in 1993 tot 1994 die rigting BLC gestudeer, maar sy studies was onsuksesvol omrede hy nie tot die volgende studiejaar bevorder was nie en het sy studies dus nie voortgesit nie. Volgens die aanbevelings wat vir Betram gemaak was, kon hy alleenlik aan ‘n universiteit gaan studeer het indien hy sy vakprestasiës veral in Biologie en Ekonomie kon verbeter het en indien hy bereid was om hard te studeer op universitêre vlak. Technikonrigtings was hoofsaaklik vir hom aanbeveel, naamlik: Nasionale Diplomas in Skakelwerk of Biblioteek en Inligtingkunde. Die rigting BA met Geskiedenis, Inligtingkunde en Kriminologie was op universiteitsvlak aanbeveel indien hy toelating tot ‘n universiteit sou kry. Alhoewel Betram toegang tot die UP gekry het, was hy moontlik onsuksesvol in sy studies omrede hy moontlik nie hard genoeg gewerk het nie en te min aandag geskenk het aan die aanbevelings in sy graad twaalfjaar.

Bespreking van 1993 se Jaargroep: Hierdie jaargroep se individuele verslae is nie beskikbaar nie en sal nie bespreek word nie.

Tabel 4.6: Programverloop: die 1994 jaargroep

Skole: Kandidate wat deelgeneem het:	Eersterust Sekondêr Nommer Een en Prosperitas (Eersterust Sekondêr Nommer Twee) 33 Matrikulante: 14 Seuns en 19 Dogters
Belangstellingsbeeld: <i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i>	Bespreking: Die dogters en seuns het beide voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op die onderrig, opleiding, inligting, hulpverlening en dienslewering (Malan, 1994:3). Die dogters van 1993 se (SOV) profiel het sterker vertoon as die 1994 groep, met artistiek as die enigste uitsonderingsfaktor. Die seuns van 1993 het ook sterker vertoon as die 1994 groep, met die realistiese faktor as die enigste uitsonderings geval (Malan, 1994: Bylaag H).
Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld: <i>Die Persoonlike-, Huislike-, Sosiale- en Formele verhoudingsvraelys (PHSF)</i>	Bespreking: Volgens die 'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag', (Malan, 1994:3) het die dogters se persoonlike-, sosiale- en formele verhoudings oor die algemeen gemiddelde profiel aanpassings getoon. Hulle profiele van gesondheid, gesinsinvloede en persoonlike vryheid het onder-gemiddelde aanpassings getoon. Sosialiteit individueel en die leunskaal het by die dogters bo-gemiddelde profiel aanpassings getoon. Die seuns se persoonlike-, huislike, sosiale- en formele verhoudings het oor die algemeen gemiddelde tot bo-gemiddelde profiel aanpassings getoon. Gesondheid het onder-gemiddelde profiel aanpassing getoon. Die seuns se profiel van sosialiteit individueel, sosialiteit groep, selfvertroue, eiewaarde en die leunskaal het bo-gemiddelde aanpassings getoon (Malan, 1994:3). Die dogters van 1993 se (PHSF) profiel het sterker vertoon as 1994, met die uitsonderings van gesinsinvloed, sosialiteit groep en die leunskaal. Die seuns van 1994 se profiel het hoër vertoon as 1993 se profiel. Die enigste uitsonderings was die faktore senuweeagtigheid en gesondheid (Malan, 1994:Bylaag: J).
Studiebeeld: <i>Die Opname van studiegewoontes en houding-vraelys (OSGH)</i>	Bespreking: Die dogters het oor die algemeen 'n profiel van gemiddelde tot hoë gemiddelde profiel studiegewoontes en -houdings getoon. Die hoë gemiddelde studiegewoontes was die volgende ten aansien van die dogters: onderwysergoedkeuring aanvaarding van onderwys, studiehouding en studiegeoriënteerdheid. Die seuns het gemiddelde profiel studiegewoontes, werkmetode en studiegeoriënteerdheid getoon. Die seuns se profiel van vermyding van uitstel toon onder-gemiddelde gewoontes en houdings. Hulle onderwysergoedkeuring, aanvaarding van die onderwys en studiehouding het ook bo-gemiddelde aanpassings getoon (Malan, Jaarverslag, 1994:3). Die dogters van 1994 se (OSGH) profiel het sterker vertoon as die 1993 groep, met faktor vermyding van uitstel as uitsondering. Die seuns van 1994 se (OSGH) profiel het op alle faktore sterker vertoon as die 1993 groep (Malan, 1994:Bylaag: I).
Aanlegbeeld: <i>Die Skolastiese aanlegtoets (ASAT)</i>	Bespreking: Die seuns het 'n sterker algemene verstandelike vermoë as die dogters getoon (verskil van 7 tellings). Die seuns se verbale en nie-verbale aanleg was sterker as dié van die dogters. Die seuns en dogters was beide sterker verbaal as nie-verbaal

	aangelê. Die seuns se profiel van woordanalogieë was gemiddeld die hoogste. Die dogters se patroonvoltooiing was gemiddeld die hoogste (Malan, 1994:4).
Lewenskundigheids- en vaardigheidsbeeld: <i>Vraelys vir Lewenskundighede en -vaardighede</i>	Bespreking: Die voorligtingsbehoefte van die 1994 groep voornemende UP-kandidate van Prosperitas sekondêre skool was ietwat hoër as in 1992. Die grootste behoefte was aan Loopbaanbeplanning en –ontwikkeling (14.34). Die tweede grootste behoefte was aan Gemeenskaps- en Sosiale ontwikkeling (11.00). Die kleinste behoefte was aan Persoon- en Selfontwikkeling (8.38) (Malan, 1994:1). Ter samevatting kan gekonstateer word dat die grootste voorligtingbehoefte by al die jaargroepe telkens was aan Loopbaanbeplanning en –ontwikkeling. Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ het derhalwe die voornemende UP-kandidate se grootste voorligtingsbehoefte aangespreek deur die wyse waarop persoons- en loopbaanverkenning te werk gegaan is om voorligting en berading aan dié leerders aan te bied.

Kommentaar en aanbevelings:

Die volgende vyf UP-studente was gedurende 1994 graad twaalfleerders en het deelgeneem aan die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ (Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag, 1994 vir die skoolinligting): **Ronel De Laura** het vanaf 1995 tot 1998 die kursus BCom: Menslike Hulpbronbestuur gestudeer en het voldoen aan die studierigtingsvereistes. Gedurende 1994 is daar deur die programaanbieder vir haar die volgende rigtings aanbeveel: BA met Sielkunde, Kriminologie en Inligtingkunde as vakke; BA met spesialisering in Musiek en BMus (Ed) vierjarige kursus gevolg deur ‘n Hoër Onderwysdiploma. Ronel het soos blyk uit die gegewens ‘n ander rigting gestudeer as wat vir haar aanbeveel was. Die verwerwing van die volgende lewensvaardighede is ook vir Ronel aanbeveel: streshantering, entrepreneurskap en selfbestuursvaardighede. Sy was ook aangewese op studieoriëntering, die in-diepte loopbaanverkenning aan die hand van die loopbaanstudiememorandum, werksontledingsvraelys en die selfhelpskaal (“Easy Steps”). Ronel was ook aangewese op steun ten einde die verwerwing van ‘n positiewe selfbeeld. Ronel was dus suksesvol in haar studie poging. **Eddie M Malan** het vanaf 1995 tot 1997 die kursus Natuurwetenskappe: Verlengde P gestudeer, maar sy inskrywing is opgeskort. Die volgende rigtings was deur die programaanbieder vir Eddie aanbeveel vir universiteitsopleiding: BCur, B Radiografie, Hoër Onderwysdiploma: Algemeen en ‘n Diploma in Verpleegkunde: SG Lourens Verplegingskollege. Die volgende kursusse was aanbeveel vir tehikonopleiding: Nasionale Diplomas in Mediese Tegnologie, Omgewingsgesondheid, Geneeskundige Laboratoriumtegnologie, Geotegnologie en Brandweertegnologie. Eddie moes ook aandag skenk aan die volgende aanbevelings: die verwerwing van die volgende lewensvaardighede: studievaardighede, selfvertroue en selfhandhawing, selfkontrole, selfbestuur en streshantering. Hy moes ook in-diepte loopbaanverkenning doen aan die hand van die werksontledingsvraelys, beroepstudiememorandum en

selfhulpskaal ("Easy Steps"). Eddie was moontlik nie suksesvol in sy studies nie omrede hy nie genoegsaam aandag geskenk het aan die aanbevelings nie. **Brandon F Jones** het sedert 1995 tot 1997 die rigting BIng (Elektroniese Ingenieurswese) gestudeer. Hy moes om hertoelating aansoek doen en het in 1998 sy studierigting verander na Natuurwetenskappe: Spesiaal en is gedurende 1999 ook daarvoor ingeskryf. Die volgende rigtings was vir hom aanbeveel: BSc Plantkunde, BSc met spesialisering in Aardwetenskappe, Geografie, Geotegniek, Geologie en Grondkunde. B Landskapsargitektuur en BS & S Stads- en Streeksbeplanning. Brandon moes hom vergewis van die keurings- en toelatingsvereistes deur veral die jaarboeke te bestudeer. Hy was ook aangewese op studieoriëntering en moes aandag skenk aan streshantering, entrepreneurskap en selfbestuur en effektiese tydbenutting. Brandon het moontlik nie die regte studierigtingkeuse gemaak nie en moes meer aandag geskenk het aan die aanbevelings. **Eleanor H Jaftha** het vanaf 1995 tot 1996 die rigting Hoër Onderwysdiploma: Algemeen gestudeer. Sy moes aansoek doen om hertoelating en het in 1997 nie weer kom registreer nie. Die volgende aanbevelings was voorgestel aan Eleanor: BA (Ed) Skoolvoortligting, BA (Ed) Algemeen, BA (Ed) opleiding gevolg deur BEd gevolg deur BEd (Psig) opleiding. Sy het dus ag gegee op die voorgestelde studierigtings. Eleanor moes ook aandag skenk aan die volgende lewensvaardighede: Streshantering, entrepreneurskap, verwerwing van 'n eie identiteit, tyd- en selfbestuur en probleemoplossing en besluitneming. Sy het moontlik nie genoegsaam aandag geskenk aan die aanbevelings nie en dit kon bydraend wees tot die onsuksesvolle studies. **Michelle R Louw** het vanaf 1995 die rigting BCom: Informatika gestudeer en in 1996 oorgeskakel na BCom: Rekenkundige Wetenskappe en het in 1998 voldoen aan studierigtingsvereistes. Michelle het aandag geskenk aan die aanbevelings aan haar, aangesien BA met hoofvak met Inligtingkunde en Informatika en tale, asook die Technikon kursusse (Nasionale Diploma: Inligtingstechnologie en Nasionale Diploma: Rekenaarstelsels) vir haar aanbeveel was. Sy het dus 'n keuse gemaak vanuit die aanbevole studierigtings gemaak aan haar.

Die groepsresultate van die 1995 Jaargroep was gedurende 1999 beskikbaar gestel deur die 'Departement Statistiek' van UP en sodoende sal daar gedurende die bespreking van die 1995 Jaargroep nie verwysings wees nie. In alle gevalle sal die verwysings dus die Departement Statistiek van UP impliseer.

Tabel 4.7: Programverloop: die 1995 jaargroep

Skole: Kandidate wat deelneem het:	Eersterust Sekondêr Nommer Een en Prosperitas 26 Matrikulante; 12 Seuns en 14 Dogters
Belangstellingsbeeld: <i>Die Selfondersoekvraelys (SOV)</i>	Bespreking: Die dogters het voorkeur gegee aan sosiale beroepe wat gerig is op onderrig, opleiding, inligting, hulpverlening en dienslewering. Die seuns het voorkeur gegee aan ondersoekende beroepe wat gerig is op die simboliese, sistematiese en kreatiewe ondersoek van fisiese, biologiese en kulturele fenomene.
Persoonlikheids- en verhoudingsbeeld: <i>Die Persoonlike-, Huislike-, Sosiale- en Formele verhoudingsvraelys (PHSF)</i>	Bespreking: Die dogters se persoonlike-, huislike-, sosiale en formele verhoudingsprofiel het oor die algemeen onder-gemiddelde tot gemiddelde verhoudings getoon. Gesinsinvloed het die laagste gemiddelde getoon. Selfbeheer, senuweeagtigheid en die leunskaal het die hoogste gemiddeldes getoon. Die seuns se profiel van die persoonlike-, huislike-, sosiale en formele verhoudings het oor die algemeen onder-gemiddelde tot bo-gemiddelde verhoudings getoon. Gesondheid het die laagste gemiddeld getoon en eiewaarde en die leunskaal die hoogste gemiddelde.
Studiebeeld: <i>Die Opname van studiegewoontes en houding-vraelys (OSGH)</i>	Bespreking: Die dogters het oor die algemeen onder-gemiddelde profiel studiegewoontes en houdings geopenbaar. Hulle werkmethode het gepresenteer as die laagste gemiddeld en die aanvaarding van die onderwys as die hoogste gemiddeld. Die seuns het oor die algemeen gemiddelde profiel studiegewoontes- en houdings geopenbaar. Die studiegewoontes was die laagste gemiddeld en aanvaarding van die onderwys die hoogste gemiddeld.
Aanlegbeeld: <i>Die Skolastiese Aanlegtoets (ASAT)</i>	Bespreking: Die dogters en seuns het gepresenteer met dieselfde algemene verstandelike vermoëns. Die seuns se verbale aanleg was sterker as dié van die dogters. Die dogters se nie-verbale aanleg was sterker as dié van die seuns. Die dogters se nie-verbale aanleg was sterker as hulle verbale aanleg. Die seuns se verbale aanleg was sterker as hulle nie-verbale aanleg.
Lewenskundigheids- en vaardiheidsbeeld: <i>Vraelys vir Lewenskundighede en -vaardighede</i>	Bespreking: Gedurende 1995 was dié vraelys nie ingeskakel deur die programaanbieder nie.

Kommentaar en aanbevelings:

Die profielverspreidings van die 1994 seuns- en dogters groepe teenoor 1995 is nie beskikbaar nie en sal nie bespreek word nie. Die volgende twee UP-studente was gedurende 1995 in graad twaalf en het deelgeneem aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' (Eersterustprojek Voorligtingsverrykings-program Jaarverslag, 1995 vir die skoolinligting): **Duane P R Fisher** was gedurende 1998 ingeskryf vir BSc: Natuurwetenskappe, hy het egter sy studies nie voltooi nie en gestaak. Die programaanbieder het in sy loopbaanoriënteringsverslag die volgende vir hom aanbeveel; Duane kon die volgende rigtings oorweeg het, indien sy skolastiese prestasies verbeter het: Nasionale Diploma: Parke en Rekreasiebestuur, BSc

Agric Veekunde en BSc Suiwer: Verlengde kursus. Alvorens hy die BSc rigtings kon volg, was aanbeveel dat hy eers die 'Renaissance' Opleidingsgeleentheid deurloop het aan UP. Die volgende was ook vir hom aanbeveel en kan moontlik sy onsuksesvolle na-skoolse studies verklaar indien hy nie ag geslaan het op die aanbevelings nie: Duane moes aandag skenk aan sy skoolvakke; hy was aangewese op studieoriëntering en sy houding moes positief word daarteenoor; hy moes in-diepte loopbaanverkenning doen aan die hand van die werksontledingsvraelys, beroepstudiememorandum en die selfhelpskale ("Easy steps") en Duane moes gesteun word in die verwerwing van 'n positiewe selfkonsep. **Eulanda N Malatji** was gedurende 1997 ingeskryf vir BIng (Chemiese Ingenieurswese), maar haar inskrywing was diéselwde jaar opgeskort. Die volgende aanbevelings is aan Eulanda tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' gemaak: Indien haar skolastiese prestasies sou verbeter kon sy die rigtings Nasionale Diploma: Voedsel en Voeding en die Nasionale Diploma in Omgewingsgesondheid volg, asook die Diploma in Verpleegkunde aan die Lebone Verplegingskollege of die SG Lourens Verplegingskollege. Eulanda het dus 'n ander rigting gaan studeer as wat vir haar aanbeveel was. Moontlik was haar studies deels onsuksesvol omrede sy nie genoeg aandag geskenk het aan die volgende aanbevelings wat aan haar gemaak was nie: Sy was aangewese op studieoriëntering, sy moes in-diepte loopbaanverkenning doen aan die hand van die werksontledingsvraelys, loopbaanstudie-memorandum en die selfhelpskale ("Easy steps") en sy moes gesteun word in die verwerwing van meer verantwoorde waardes.

Bespreking van 1996 se Jaargroep: Hierdie jaargroep se individuele inligting is nie beskikbaar nie en sal gevolglik nie soos die voorafgaande jaargroepe bespreek word nie.

Ses-en-twintig leerlinge, waaronder dertien dogters en dertien seuns van die twee betrokke sekondêre skole te Eersterust het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' in 1996 deelgeneem. Individuele onderhoude is weer eens met die kandidate gevoer.

Ten einde die resultate van bogenoemde psigometriese asseseringsprogram sinvol in die voorligtingsituasie te benut, is 'n loopbaanoriënteringsverslag en persoonsprofiel vir elke individuele kandidaat (wat aan die vereistes voldoen het om 'n voornemende UP-kandidaat te moes wees en oor universiteitstoelating beskik het) geskryf met bepaalde aanbevelings wat onder meer verwysings na die studentediensburo en loopbaanverkenning ingesluit het. Die twee betrokke skole se voorligtingonderwysers het die verslae jaarliks ontvang om vir hulle van nut te wees in die voorligtingsproses. Hierdie genoemde individuele profielblad van die resultate is saam met die meegaande verslag ook jaarliks aan die studentediensburo oorhandig vir opvolgwerk. Du Toit van die studentediensburo het terugvoering gegee dat die kandidate aangemeld het vir Studieoriëntering a) Individuele voorligting en Berading en b) Groepsbespreking.

Die Voorligtingsverrykingsprogram was soos geblyk het uit bogenoemde bespreking omvattend, ten einde die voornemende UP-kandidate voor te lig en voor te berei en hulle menswees te verryk dat hulle voldoende bemagtig sal wees vir die tersiêre studies wat vir hulle voorlê. Hierdie program onder bespreking gaan in Hoofstuk Vyf volledig van nader beskou en geëvalueer word, ten einde die waarde daarvan vir die Eersterust-jeugdige aan te dui.

4.5 SINTESE

Die Universiteit van Pretoria het volgens die **'Raamwerk vir strategiese beplanning, 1993-1997'** (Universiteit van Pretoria, 1993:8) die doelwit om potensiële studente te verwerf en sodanige studente se potensiaal te ontwikkel en toegang te verleen tot tersiêre opleiding: *"Daar is nie alleen probeer om voornemende studente met akademiese potensiaal te identifiseer en te verwerf nie, maar ook om deur middel van uitreikprogramme leerlinge op skool te help om toegang tot na-sekundêre opleiding te verkry en na verdienste toelating aan die Universiteit van Pretoria te verwerf"*. In hierdie hoofstuk is die Universiteit van Pretoria se **'Onderwysverrykingsprogram'** en veral die **'Voorligtingsverrykingsprogram'** aan die Bruinjeugdige en sy opvoeders te Eersterust in oënskou geneem, ten aansien van die ontstaangeskiedenis en die rasionaal daarvan. Die **'Voorligtingsverrykingsprogram'** het kortliks ten doel gehad om na aanleiding van volledige psigometriese assessering, veral die standaard sewe leerders (graad nege leerders) van hulp te wees in hul vakkeuses en die voornemende standaard nege leerders en die matrikulante (grade elf- en twaalfleerders) vir persoons- en loopbaanvoorligting en berading.

Die jaargroepe vanaf die begin van dié **'Voorligtingsverrykingsprogram'** (1989) tot die jaargroepe van 1996, is telkens bespreek met betrekking tot die hoeveelheid kandidate wat betrokke was, asook die assersingsmedia wat ingeskakel was en die aanbevelings wat aan elke kandidaat gemaak is. Die navorser het ook gepoog om te bepaal of die betrokke kandidate wel aandag geskenk het aan die aanbevelings. Derhalwe is daar beskryf hoeveel voornemende UP-kandidate wel aan die Universiteit van Pretoria kom studeer het en in watter spesifieke rigtings. Hierdie genoemde projek het as gemeenskapsdiens gedien en is daar in die hoofstuk gewys op die onderwysvennootskappe wat tussen die Universiteit van Pretoria, die twee sekondêre skole in Eersterust en die **'Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing'** gesluit was. Die **'Voorligtingsverrykingsprogram'** as tema van dié studie se wetenskaplike navorsingsmetode(s) wat gevolg is, sal van nader beskou word in Hoofstuk Vyf en sal daar 'n waardebeplanning van dié program gemaak word.

HOOFSTUK VYF

'N EVALUERENDE ONDERSOEK NA DIE VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM DEUR DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA TE EERSTERUST

5.1 INLEIDING

In die voorafgaande Hoofstuk (Vier) is die agtergrond en onstaangeskiedenis, rasionaal, struktuur, doelstellings en in konteksplasing van die Eersterustprojek en spesifiek die 'Voorligtingsverrykingsprogram' uitgelig. Vervolgens gaan in hierdie hoofstuk aandag geskenk word aan die navorsingsmetode (s) wat gevolg is en om die program op wetenskaplike wyse te evalueer. Sodoende gaan gepoog word om die positiewe rendemente wat die program opgelewer het, uit te wys, maar ook die minder geslaagde aspekte wat in die program geïdentifiseer is.

5.2 'N BESKRYWING VAN DIE WETENSKAPLIKE NAVORSINGSMETODE

Volgens Jaeger (in Borders & Drury, 1992:3) kan daar onderskei word tussen twee soorte evaluering naamlik, *Formatiewe evaluering* en *Summatiewe evaluering*. Eersgenoemde evaluasie impliseer dat evaluering plaasvind met die verloop van die program. Op dié wyse word die positiewe en minder geslaagde aspekte van die program voortdurend geïdentifiseer en kan veranderings tydens die program se implementering gemaak word. *Summatiewe evaluasie* vind plaas na voltooiing van die program en kan antwoorde bied op die algemene effektiwiteit van die program. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' kan deur albei evaluasie wyses geëvalueer word, deurdat daar enersyds voortdurend tydens die program veranderings aangebring is deur die programaanbieder en andersyds die program na afloop daarvan, deur die navorser geëvalueer word. *Formatiewe evaluering* het plaasgevind gedurende die program, toe die effektiwiteit van die 'Hoërskoolbelangstellingsvraelys' (HSB) later in twyfel getrek is en dit deur die 'Selfondersoekvraelys' (SOV) vervang was (vergeelyk paragraaf 4.4.3). Vervolgens gaan die kwalitatiewe navorsingsmetode teenoor die kwantitatiewe navorsingsmetode toegelig word, ten einde te motiveer waarom van watter metode gebruik gemaak is tydens implementering van die 'Voorligtingsverrykingsprogram'. Myburgh & Poggenpoel (1995:5) konstateer die volgende oor die

keuse van kwalitatiewe navorsing teenoor kwantitatiewe navorsing: *"The type of questions to which answers are sought predetermine to a large extent the most applicable type of strategy that ought to be followed. If the researcher intends to obtain answers aimed at providing knowledge that is exploratory, descriptive and give- in -depth and holistic descriptions, then the researcher has no option but to follow a qualitative research strategy"*. Die kwalitatiewe navorsingmetode sal vervolgens belig word, asook die kwantitatiewe navorsingmetode.

5.2.1 Kwalitatiewe Navorsing

Volgens Van der Merwe (in Garbers (red.), 1996:291) hou kwalitatiewe navorsing verband met die ontwikkeling van teorieë en begrip. Die ideaal is om die mens tot beter selfbegrip en groter insig in sy situasie te bring en om dus 'n beter begrip van menslike gedrag en ervarings te hê. Gevolglik word gepoog om die prosesse waardeur mense betekenis gee, te verstaan en om te beskryf wat daardie betekenis is; empiriese waarneming staan voorop. Die kwalitatiewe navorser beskou homself, anders as die kwantitatiewe navorser, nie as 'n insamelaar van die 'feite' van menslike gedrag nie. Gevolglik poog die kwalitatiewe navorser nie om verifikasie en uitbreiding van teorieë nie en om navorsers in staat te stel om oorsake te bepaal en menslike gedrag te voorspel nie.

Die kwalitatiewe navorsingsmetodologie sluit in direkte waarneming, 'n oorsig van verskillende dokumente en artefakte, deelnemende waarneming en oop-einde, ongestruktureerde onderhoudvoering. In kwalitatiewe navorsing verskuif die navorser se posisie as buitestaander na 'n posisie van intersubjektiewe ingesteldheid van 'n binnestaander en as deelnemende betrokkenheid (as instrument) (Van der Merwe in Garbers (red.), 1996:291-292). Kwalitatiewe data se fokus is op ervaarde ervarings en betekenis wat mense op prosesse en strukture plaas, hul vooroordele en persepsies op dinge en mense in korrelasie met die sosiale wêreld rondom hulle. Hierdie tipe navorsingmetode is die geskikste om hipoteses te ontwikkel en te toets (Miles & Huberman, 1994:10) (vergelyk paragraaf 6.3). Vervolgens gaan kwalitatiewe navorsing toegelig word in terme van die tipe/soort, die beskrywing en hoe dit aangewend is in die studie.

Tabel 5.1: Kwalitatiewe navorsing

TIPE/SOORT	BESKRYWING	AANWENDING IN DIE STUDIE
Geen voorkennis in die konteks nie	Tydens hierdie navorsingsmetode word nie vooraf van die navorser verwag om kennis te dra van die navorsingstudie nie.	Die nodigheid was nie daar vir die programaanbieder om oor voorkennis van die Eersterust-jeugdige te beskik nie.
Hipotese genererend	Volgens Mouton & Marais (1992:38) beweeg navorsers dikwels op terreine waarvoor geen of weinig gestruktureerde modelle en teorieë bestaan. Nuwe modelle en hipoteses moet dan gegeneer word wat as vetrekpunt in toekomstige studies kan dien. Die navorsing word gevolglik breedweg gelei deur algemene hipoteses of vermoedens.	(Vergelyk Hipotese formulering/stelling van die studie in paragraaf 1.5).
Induktiewe benadering	Minder gestruktureerd en die navorser moet probeer om verbande en samehange te vind. (Van der Merwe (in Garbers (red.), 1996:287). Redenasie vind plaas vanaf spesifieke ervarings na algemene waarhede.	Gedurende die program onder bespreking het ongestruktureerde waarneming en onderhoudvoering met die Eersterust-jeugdige plaasgevind. Sodoende was persoons- en loopbaanverkenning gedoen, ten einde die jeugdige van hulp te voorsien vir hul naschoolse loopbane.
Fenomenologiese benadering	Volgens Krefting (1991:215) impliseer die fenomenologiese benadering dat die navorser poog om die betekenis van gebeure en interaksies van gewone mense in spesifieke situasies te verstaan. Die vraag word gevra hoe dit was om 'n sekere ervaring te hê?. Die doelwit is om die ervaring van die fenomeen wat bestudeer word te beskryf en nie om teorieë of 'n model te veralgemeen nie.	Die fenomeen die 'Eersterust-jeugdige' en sy spesifieke ontwikkelingsfase-behoeftes en ook onderwys- en voorligtingbehoeftes word bestudeer en beskryf.
Ontledingseenheid: Individue en groepe	Die volgende vrae kan gevra word oor die ontledingseenheid: Is individue betrokke? Wie? Watter soort? Is studente of adolessente byvoorbeeld betrokke? Watter ouderdom, opvoedingspeil, handelinge; skoolprestasie en kerkbywoning is van toepassing op die persone wat betrokke is? (Van der Merwe in Garbers (red.), 1996:294) (vergelyk Mouton & Marais, 1992:40-42).	In die program onder bespreking is individue sowel as groepe hanteer. Die individue (jeugdige) se historiesiteit, opvoedkundige behoeftes en voorligtings- en beradingsbehoeftes is aangespreek. Die groepe se studiegeoriënteerdheid en voorligtingsbehoeftes is ook aangespreek.
Longitudinale/ Diachronies	Navorsing van die ontledingseenheid wat oor 'n lang tydperk strek is longitudinale/diachroniese	Die Eersterust-jeugdige is oor 'n tydperk van agt jaar bestudeer tydens die verloop van die 'Voorligtingsverrykingsprogram'.

	<p>navorsing. Hierdie soort studies is veral geskik om byvoorbeeld veranderings in houdings, situasies en gedrag in tyd te bestudeer, aldus Van der Merwe (in Garbers (red.) 1996:295).</p>	<p>Die impak van dié program op die betrokke jeugdiges kon bestudeer word. Veranderinge kon aangebring word aan die program en die assesseringsmedia wat aangewend was, ten einde te poog om die mees effektiewe diens te lewer.</p>
<p>Idiografies</p>	<p>Volgens Davey & Reeler, soos aangehaal deur Kruger, (1992:7) is die woord idiografies afkomstig van die Griekse prefiks "idio" wat beteken ie, persoonlike, private, aparte en onderskeidende en die Latyns-Griekse suffiks "graphicus" wat tekening of skets beteken. Daarvolgens dui idiografies op die wetenskaplike se aantekening van die persoonlike en private ervaring van 'n individu wat te onderskei is van algemene waarneming.</p> <p>Die idiografiese metode is volgens bogenoemde skrywers geïmplementeer vir die verkryging van 'n persoonsbeeld as 'n intensiewe studie van die individu en sy/haar optrede wat nie aan die hand van statistiese ondersoek en wette van kousaliteit verklaar kan word nie. Idiografiese navorsing poog gevolglik om die mens in sy lewensituasie te evalueer.</p> <p>Oosthuizen en Mulder (soos aangehaal deur Kruger, 1992:45) vind by bogenoemde aansluiting en benadruk dat die idiografiese metodes die individuele leerder ondersoek. Dié metodes is meestal kwalitatief van aard en is gerig op 'n verstaan van die individu se leefwêreld en die konstituering van 'n persoonsbeeld.</p>	<p>Tydens die verloop van dié program is persoonsbeelde van voornemende Universiteit van Pretoria-kandidate verkry, ten einde te poog om hul lewensituasie beter te verstaan. 'n Persoonsonderzoekverslag is na implementering van die persoons- en loopbaanverkenning media van al dié genoemde kandidate saamgestel.</p>
<p>Die navorsingsdoelstelling</p>	<p>Marshall & Rossman (1989:78) identifiseer die volgende tipes navorsingsdoelstellings:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Beskrywende studies het ten doel om dit wat akkuraat en noukeurig is te beskryf, byvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> - 'n Diepgaande beskrywing van 'n spesifieke individu of groep. - Die bied van 'n filosofiese basis. - 'n Beskrywing van die frekwensie waarmee 'n bepaalde eienskap in 'n steekproef voorkom. 	<p>Die navorsingsdoelstelling is nooit nêr verklarend, verkennend of beskrywend nie. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se navorsingsdoelstelling kan hoofsaaklik as 'n beskrywende studie beskou word aangesien daar 'n diepgaande beskrywing van die Eersterust-jeugdige en hul herkoms en agtergrond voorsien word, asook van die onderwys- en voorligtingsituasie. Die Eersterust-jeugdige se niveau van selfverwerkliking en georiënteerdheid word ook beskryf.</p>

- 'n Statistiese opsomming.
- Sistematiese klassifikasie van veranderlikes.
- Korrelasionele studies.
- Verbande tussen veranderderlikes.

Metodes om data in te samel is deur in-diepte onderhoudvoering, vraelyste, onopsigtelike evaluering en deelnemende observasie.

- *Verkennde studies* fokus op die verkenning van 'n relatief onbekende terrein. Die oogmerke kan die volgende wees:

- Nuwe insigte oor die verskynsel in te win.
- Nuwe hipoteses oor 'n bestaande verskynsel te ontwikkel.

Marshall & Rossman (1989:78) meld die volgende metodes om data in te samel: Deelnemende observasie en in-diepte onderhoudvoering. Metodes waardeur verkennende navorsing gedoen kan word is:

- 'n Oorsig van bestaande, toepaslike literatuur.
- 'n Opname onder mense wat ervaring van die probleem het.
- 'n Ontleding van insig.
- Stimulerende voorbeelde as 'n voorondersoek om tot meer gestruktureerde studies te dien.
- Sentrale konsepte en konstruksie te ekspliseer.
- Prioriteite vir verdere navorsing vas te stel.

- *Verklarende studies* het ten doel die aantoon van oorsaaklikheid tussen veranderlikes of gebeurtenisse. Metodes om data in te samel is: Deelnemende observasie, in-diepte onderhoudvoering, vraelyste en dokument-analysing (Marshall & Rossman, 1989:78) (vergelyk Van der Merwe in Garbers (red.), 1996:295-296).

Dié program onder bespreking kan egter ook as 'n verkennende studie beskou word, aangesien hipoteses tydens dié program kontinu gegenereer en tydens onderhoudvoering geverifieer is. Die metodes wat hier aangewend is vir 'n verkennende studie, is die bestaande literatuur wat ten aansien van die Bruinmense en hul herkoms en ook hul onderwys- en voorligtingsituasie gekonsulteer is. Die Eersterust-jeugdige se ontwikkelingsfase (puber- en adolessensiefases) is ook bestudeer. Semi-gestruktureerde onderhoude is gevoer met drie kundige persone wat oor kennis beskik aangaande Eersterust en die maatskaplike probleme wat daar figureer (vergelyk paragraaf 2.9 en bylaag A). Prioriteite vir verdere navorsing word voorgestel en aanbevelings gemaak (vergelyk paragraaf 6.6).

Dié program kan egter ook as 'n verklarende studie beskou word, aangesien daar gepoog is om die oorsaaklikheid tussen veranderlikes of gebeurtenisse aan te toon (tydens die program en die projek as sulks, is daar gepoog om die oorsake te vind vir die swak skolastiese prestasies en ongunstige matriekresultate en om die mees geskikte na-skoolse studies voor te stel. Die uitkoms daarvan was die implementering van die Eersterust-Onderwys=verrykingsprojek en dan veral die 'Voorligtingsverrykingsprogram'

<p>Die drie basiese navorsings-ontwerpe lei gewoonlik tot 'n keuse tussen opnamestudies, eksperimentele studies of veldwerk. (Van der Merwe in Garbers (red.) 1996:296).</p>	<p>Van der Merwe in Garbers (red.) (1996:296-297) bied die volgende bespreking van opnamestudies en veldwerk. Eksperimentele studies gaan nie bespreek word nie aangesien dit nie van toepassing is op dié studie nie.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Opnames het die volgende kenmerke: <ul style="list-style-type: none"> - Enige navorsingsdoelstelling word geakkommodeer, maar is gewoonlik beskrywend of verklarend. - Gewoonlik is dit verteenwoordigend. - Opnames is óf longitudinaal óf kruis-seksioneel. - Opnames is gewoonlik onafhanklik van 'n spesifieke konteks (groepe word gewoonlik statisties saamgestel deur middel van steekproeftrekking). ▪ Veldwerk: Veldwerk is veral verkennend óf beskrywend: <ul style="list-style-type: none"> - Vind plaas in die natuurlike omgewing. - Veldwerk het min kontrole en studies is gewoonlik nie verteenwoordigend nie. - Veldwerk vind plaas oor 'n tyd en is normaalweg longitudinaal. 	<p>Die Voorligtingsverrykings-Program het veldwerk (onderhoudvoering) en opnames ingesluit. Die onderhoudvoering het veral met die voornemende UP-kandidate plaasgevind met berading waar die Lewenskundighede- en -vaardighede vraelys problematiese areas uitgewys het en daarna kon dié areas aangespreek word. Die opnames wat gemaak was tydens dié program was longitudinaal en was beskrywend en verklarend met betrekking tot die UP-kandidate (vergelyk vroeëre bespreking van beskrywende- en verklarende studies).</p>
<p>Metodes van data-insameling is onderhoude, waarneming, dokumente en projektiewe tegnieke (Werkgroep: Die Kwalitatiewe Navorsingstrategie (Universiteit van Pretoria, 1998:1).</p>	<p>'Werkgroep: Die Kwalitatiewe Navorsingstrategie', Universiteit van Pretoria, 1998:1) bied die volgende metodes van data-insameling:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderhoude is: <ul style="list-style-type: none"> - Fenomenologies. - Dwing die navorser om gefokus te wees. ▪ Waarneming Die wyses is deelnemend en nie-deelnemend. Metode om data vas te lê is: veldnotas: waarneming, teoreties, persoonlik, metodologies, video-opnames, films en foto's. ▪ Dokumente <ul style="list-style-type: none"> - Indien dit betreffende die 	<p>Die metode van data-insameling het tydens die program die volgende behels: onderhoude wat met die individuele kandidate gevoer is (veral studie=georiënteerdheid en om 'n beeld van elk te kan vorm rakende die lewensopvatlike en lewenskundighede- en vaardighede), projektiewe tegnieke en waarneming (ten einde ingrepe vir berading te voorsien indien kandidate se situasie dit noodsaak). Sodoende het die programaanbieder persoons- verkennend- en loopbaan- verkennend opgetree.</p>

	<p>leerder is, is dit klinies byvoorbeeld, die intelligensie kwosiënt.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dokumente kan gevind word in argiewe, koerante, beleidsdokumente, wette, toesprake en in hofsake. <p>▪ Projektiewe tegnieke</p> <p>Die strategieë is gevallestudies en etnografieë. Volgens Krefting (1991:215) is die doel van etnografiese navorsing om sosiale probleme/kompleksiteite te beskryf en behels die ontwikkeling van teoretiese konstrakte.</p>	
--	--	--

5.2.2 Kwantitatiewe navorsing

Van der Merwe (in Garbers (red.), 1996:290-291) maak die uitspraak dat hierdie soort navorsing afgestem is op teorie toetsing, die vasstelling van feite, statistiese beskrywing en die aantoon van verbande tussen veranderlikes en voorspelling. Geykte metodes en tegnieke soos eksperimente, opnames, gestruktureerde waarneming en onderhoude word gebruik om die ideale van diagnose, behandeling, beheer en voorspelling te bereik. Klem word op die metodologie geplaas, aangesien geredeneer word dat 'die regte metode' sal lei tot die waarheid. Die navorser verkies om op die agtergrond te bly en nie betrokke te raak nie en handhaaf 'n objektiverende ingesteldheid met die oog op verkryging van vermeende groter objektiwiteit. Vervolgens gaan die kwantitatiewe navorsingsmetode telkens toegelig word vanuit die tipe/soort, 'n beskrywing en die aanwending in hierdie studie.

Tabel 5.2: Kwantitatiewe navorsing

TIPE/SOORT	BESKRYWING	AANWENDING IN DIE STUDIE
Bestaande kennis	Die herkoms van die Bruinmens en die stand van die Bruinjeugdige se onderwys en voorligting.	Tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het die program-aanbieder kennis gedra van die Eersterust-jeugdige se herkoms, sy ontwikkelingsfase en sy onderwys- en voorligtings-geïntegreerdheid.
Deduktiewe benadering	<p>Hierdie benadering is veralgemenend. Die HAT (Odendal <i>et al.</i>, 1997:132) bied die volgende betekenis van 'deduktief': "<i>Wat op afleiding berus; wat van die algemene na die besondere redeneer.</i>"</p> <p>Navorsing is gebaseer op die oorspronklike wetenskaplike metode.</p>	Die programaanbieder het oor agtergrondkennis van die Eersterust-jeugdige beskik, maar nie oor die kennis van watter invloed die 'Voorligtingsverrykingsprogram' op hul keuses van loopbane en algehele menswees in die toekoms sou hê nie. Hierdie gegewens moes na afloop van die betrokke program gevind word. Hierdie studie as evaluering van die betrokke program, kan die invloed van dié program op die betrokke jeugdige moontlik bepaal deurdat deur die navorser bepaal is wie wel aan UP kom studeer het en hoe hul akademiese rekords en vordering daar uitsien en in watter mate hul wel ingeskryf het vir aanbevole kursusse.
Hipotese toetsend	<p>Volgens Jacobs <i>et al.</i> (red.), (1992:113) is 'n wyse waarop die hipotese "getoets" kan word om die vereistes waaraan 'n hipotese moet voldoen as kriteria aan te wend om die sinvolheid van die hipotese vir die navorsing te bepaal. Die uitkoms van hierdie evaluering is dat die hipotese:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Betekenisvol en waardevol, asook aanvaarbaar vir die navorsingsdoeleindes sal wees. - Helder en duidelik geformuleer sal wees omdat die betekenis daarvan presies en duidelik tot die navorser sal spreek en hom oproep tot probleemoplossing. - Die hipotese deur middel van navorsingprosedures verifieerbaar sal wees. <p>Gebruikmaking van 'n voortoets- en natoets kontrole groepstudies; naamlik: twee groepe 'n eksperimentele- en 'n kontrole groep</p>	Tydens implementering en verloop van die "Voorligtingsverrykingsprogram" is nie van 'n voortoets- en natoets kontrole groepstudies gebruik gemaak nie en gevolglik was daar nie 'n eksperimentele en kontrole groep nie, maar 'n eksperimentele groep. Die evaluering van dié program vanuit die kwantitatiewe navorsingmetode is gevolglik nie haalbaar nie. Die hipoteses en alle inligting kon wel geverifieer word met die onderhoude wat deur die programaanbieder met die voornemende UP-kandidate gevoer was (vergelyk paragraaf 6.3).

Nomoteties	Tydens toetsing gaan dit byvoorbeeld oor die berekening van 'n rekenkundige gemiddeld en dan sou die metode nomoteties wees. Nomotetiese metodes samel gegewens in oor 'n groep leerders. Dié metode is gevolglik meestal statisties en kwantitatief van aard. (Oosthuizen & Mulder soos aangehaal deur Kruger, 1992:45).	Tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is gegewens ingesamel van 750 standerd sewe en 210 standerd tien Eersterustleerders. Die 'RGN' het die betrokke gegewens vir die programaanbieder statisties verwerk en sodoende kon die resultate ten aansien van die seuns se resultate per jaargroep teenoor die dogters beskikbaar gestel word en kon vergelykings gemaak word van seuns teenoor dogters en jaargroepe teenoor mekaar. Die genoemde gegewens was ten aansien van die voornemende UP-kandidate se biografiese gegewens en is daar persoons- en loopbaanverkenning opgetree, ten einde vak- en loopbaankeuse aanbevelings te kon maak.
-------------------	---	---

5.2.3 Die term Triangulasie

Volgens Baarda, De Goede & Teunissen (1998:96) is die term '**triangulatie**' (driehoeksmeting) afkomstig uit die landmeetkunde. Hierdie metode impliseer dat as binne een ondersoek vanuit verskillende invalshoeke (metodes) gegewens versamel word, word 'n beter beeld van die situasie verkry. Triangulasie beteken dat twee of meer metodes saamsmelt en mekaar komplementeer. Krefting (1991:219) maak die volgende uitspraak oor triangulasie "*Triangulation is a powerful strategy for enhancing the quality of the research, particularly credibility. It is based on the idea of convergence of multiple perspectives for mutual confirmation of data to ensure that all aspects of a phenomenon have been investigated*". Jaeger in Sanders (red.), 1992:34) vind hierby aansluiting en konstateer dat besluite in triangulasie eerder op drie of meer bronne gebaseer is as net op een bron. Tydens die implementering van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is van beide die kwalitatiewe- en kwantitatiewe navorsingmetodes gebruik gemaak, ten einde die fenomeen: 'Die invloed van die Voorligtingsverrykingsprogram op die Eersterust-jeugdige te evalueer'.

Myburgh & Poggenpoel (1995:8) is van mening dat ongeag van watter strategie (kwalitatief of kwantitatief) gevolg is, moet die volgende vier kriteria toegepas word om geldigheid en betroubaarheid te verkry naamlik, waarheidsgetrouheid, aanwendbaarheid, digtheid en neutraliteit.

5.3 'N EVALUERING VAN DIE VOORLIGTINGSVERRYKINGS-PROGRAM

Die HAT (Odendal *et al*, 1997:205) definieer die begrip 'evalueer' as "Skat, takseer, waardeer" (vergelyk paragraaf 1.3.3.1). Sanders (red.), 1992:3) is van mening dat suksesvolle programontwikkeling nie kan gebeur sonder evaluering nie. Hy stel vervolgens dat evaluasie rigting skenk vir alle veranderings en verbetering van skoolprogramme en dat behoeftes só geïdentifiseer kan word en/of verwagte uitkomst resulteer. Jaeger (in Sanders (red.), 1992:3) vind hierby aansluiting en maak die volgende uitspraak oor evaluering: "*Evaluation gives direction to everything that we do, when changing and improving school programs. It is the process used to identify needs. It is the process used to set priorities among needs and to translate needs into program objectives or modifications of existing objectives. ...It is the process used to monitor and adjust programs as they are implemented. It is the process used to determine whether a program is resulting in desired outcomes, and why the outcomes are as they are. It is the process used by outsiders to determine whether a program should be supported, changed, or terminated.... In short, evaluation is an essential part of the improvement of school programs*"

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' kan geëvalueer word, indien bepaal word of doelwitrealisering plaasgevind het en vervolgens gaan 'n blik hierop gewerp word.

5.3.1 Doelwitstelling en die bepaling van die realisering daarvan

Ten einde die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se suksesvolheid, al dan nie, te bepaal moet aandag geskenk word aan die doelstellings. Die doelwitte het aandag geniet in Hoofstuk Vier (vergelyk paragraaf 4.3) en sal vervolgens bondig genoem word. *Die oorhoofse doelstellings* van die program volgens die "**Voorlegging vir die befondsing van 'n onderwysverrykings-program waarby die Universiteit van Pretoria en skole in die gemeenskappe in die Pretoria-area betrokke is**" (Coetzee, 1996:4-5) soos in paragraaf 4.3 gestel, sal vervolgens kortliks belig word:

Belangrike doelwitte van die Eersterustverrykingsprogram was om kundigheid in die twee sekondêre skole te help vestig sodat die skoolvoorligters self die voorligting aan die leerders kon behartig. Hulpverlening moes plaasvind om 'n leerkultuur te help vestig en indien beter vakprestaties in matriek deur die leerders behaal kon word, kon leerders eerder aan keuringsvereistes voldoen en kon die oorskakeling van matriek na universiteit of technikon ook vergemaklik word. Die Eersterustverrykingsprogram het gevolglik uit vakhulp, onderwyseropleiding, assessering bestaan en die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het ook hulp ten aansien van vakkeuses en loopbaankeuses en die ontwikkeling van 'n universiteitskultuur gebied het (vergelyk paragraaf 4.3). Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het egter ook hulp verleen ten opsigte van universiteitsbeurse en lenings aan

kandidate wat potensiaal getoon het. Oorbruggingskursusse, soos 'Projek Renaissance' was ook vir die kandidate deur die programaanbieder gereël (vergelyk paragraaf 4.4.1).

Die bepaling van die mate waarin die programdoelwitte gerealiseer het sal vervolgens bespreek word. Die positiewe uitkomst van die program onder bespreking gaan toegelig word uit verslae wat deur die belanghebbende persone saamgestel is, maar ook die nie-toereikende aspekte gaan aandag geniet.

5.3.2 Die 'Voorligtingsverrykingsprogram': Rendemente en nie-toereikende aspekte

Volgens die "Notule van die vergadering van die werkgroep insake onderwysaspekte in Eersterust" (Coetzee, 14 November 1993:3) en die "Departement Ortopedagogiek se Eersterustprojek: Jaarverslag" (Universiteit van Pretoria, 1996:3), het die Eersterustprojek die volgende *positiewe rendemente* gelewer oor die jare se programverloop:

- ◆ Die hulpverleningsprogram het inderdaad bygedra tot verbeterde onderrigbevoegdheid en verbeterde leerprestasies, soos geblyk het uit die verslae van die hoofde, onderwysers en hulpverleners, asook die matriekuitslae.
- ◆ Onderwysers was betrek by situasie-analises, doelwitbepalings en strategiese-oorwegings.
- ◆ 'n Onderskeid kon getref word tussen werklike en vermeende behoeftes.
- ◆ Sommige leerders wat nie by dié program betrokke was nie, het ook beter presteer en dit dui moontlik op die oordrag van kundighede en vaardighede.
- ◆ Leerders met werklike potensiaal was geïdentifiseer.
- ◆ 'n Bewustheid van universiteits- en ander tersiëre opleidingsentra was nie net by die leerders nie, maar ook by die gemeenskap geskep.
- ◆ Entrepreneurskap was bevorder.
- ◆ Studente uit Eersterust het volgens navorsing meer sinvolle keuses van studierigtings gemaak (veral universiteitskursusse).
- ◆ Die slytasie (uitsak- en druipsyfers) onder studente uit Eersterust was kleiner (Volgens 'n navorsingsprojek wat in 1993 uitgevoer is deur die navorser, doktor F Malan. Die slytasie inligting is beskikbaar in die 'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag', (Malan, 1993:5-25).
- ◆ Goedgesindheid teenoor die Universiteit van Pretoria is bevorder.
- ◆ Die administratiewe personeel wat die registrasie van nuweling eerstejaarstudente hanteer, het vermeld dat studente uit Eersterust beter ingelig was wat betref hulle studiekursusse en dit het gevolglik die oriëntering van die studente en hulle ouers vergemaklik.

Die nie-toereikende aspekte van dié program wat geïdentifiseer is, is die volgende volgens die “Notule van die vergadering van die werkgroep insake onderwysaspekte in Eersterust” (Coetzee, 14 November 1990:3) en volgens die “Departement Ortopedagogiek se Eersterustprojek Jaarverslag” (Universiteit van Pretoria, 1996:1) (vergelyk paragraaf 5.3.6). Die volgende nie-toereikende aspekte wat belig gaan word is van toepassing op die Eersterustonderwysverrykingsprojek, sowel as op die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ as intrinsieke deel daarvan.

- Swak/wisselende bywoning. Die klasbywoning van die leerders het volgens die bogenoemde Eersterustprojek Jaarverslag, 1996 verslag gaandeweg verswak sodat slegs ‘n beperkte aantal leerders die middagklasse bygewoon het.
- Weinig onderwysbetrokkenheid het plaasgevind.
- Groot agterstande was opgedoen in die laer standerds.
- Nie al die leerders was entoesiasies nie.
- Leerders wat hulp die meeste benodig het, het nie opgedaag vir die aktiwiteite van die Onderwysverrykingsprogram, sowel as die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ nie.
- Lukraak selektering van lestemas het plaasgevind deur die onderwysers van die betrokke twee Eersterust sekondêre skole.

Die 1992 verslag van “Interaktiewe televisiegebaseerde afstandonderrigprojek vanaf UP-Hoofkampus na Eersterust” (Universiteit van Pretoria, 1992:1) het die volgende voorstelle gemaak hoe die Eersterustprojek verbeter kon word:

- ♣ Die onderwysers moes meer by die program betrek geword het.
- ♣ Die klasbywoning van die leerders moes verbeter word.
- ♣ Die hulpverleningsdoelstellings moes beter gepresiseer word deur vakinhoudelike probleme duideliker te bepaal het.
- ♣ Probleemoplossingstrategieë moes verbeter word.
- ♣ Leerders moes meer doelgerig voorberei word vir universiteitstudie eerder as om die hulpverlening direk af te spits op beter vakprestasie.

In die “Notule van die vergadering van die beplanningskomitee van die Eersterust-onderwysprojek” (Coetzee, 5 Februarie 1991:2) het Weidemann (voormalige skoolhoof van Prosperitas skool) die besonder goeie slaagsyfers wat in die 1990 eindeksamen behaal was vermeld en in die besonder in daardie vakke waarin bystand verleen is. Hy het egter daarop gewys dat die vaksimbole aantoon dat daar nog plek vir verbetering was. In dieselfde dokument was Marcus (akademiese hulpverlener van UP) se siening dat probleme in die hoër standerds hulle oorsprong in die laer standerds gehad het. Sodoende is op dié vergadering aanbeveel dat die onderwysers van die laer standerds ook betrek moes word by die Eersterustvakvergaderings.

5.3.3 'n Oorskou van die leerdersprofiel van deelnemers aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' met spesifieke verwysing na die UP-kandidate

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' is vanaf 1989 tot 1996 deur verskeie leerders deurloop en deur die verloop van dié genoemde aantal jare was 750 standerd sewe leerders en ongeveer 210 standerd tien leerders betrokke (vergelyk paragraaf 4.4.1). Een- en veertig van hierdie kandidate was later ingeskrewe studente aan die Universiteit van Pretoria. Hierdie spesifieke kandidate se betrokke universiteitsprestasies sal vervolgens van nader beskou word.

Tot en met Desember 1998 het vyftien leerders wat die program deurloop het grade aan die Universiteit van Pretoria behaal en vier van hierdie leerders het hul nagraadse studies suksesvol voltooi. Vier van die Eersterustprojekleerders wat ingeskrewe studente was het gestaak en agt leerders se studies is opgeskort. Vyf leerders moes aansoek om hertoelating doen. Die volgende nagraadse grade is behaal deur die Bruinstudente wat deel gehad het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram': MA. in Afrikaans met lof (standerd tien in 1989), LLB. (standerd tien in 1990), BA. (HONS) in Staatsleer (standerd tien in 1990), B.COM. (HONS) (standerd tien in 1990) en B.COM. (HONS) in Menslike Hulpbronbestuur (standerd tien in 1991).

Die Bruinstudente wat deel gehad het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' en wat aan die Universiteit van Pretoria gestudeer het of nog steeds studeer, se prestasies kon deur verskeie faktore beïnvloed word. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' kan as een van die beïnvloedende faktore genoem word. Die evaluering van dié program se invloed op die studente wat wel aan die Universiteit van Pretoria gaan studeer het, word bemoeilik deur die feit dat die Bruinstudente nie net van die twee genoemde Eersterust sekondêre skole afkomstig is nie, maar van 48 tradisionele Bruinskole (Inligting beskikbaar gestel deur die Departement Institusionele Navorsing, Universiteit van Pretoria, 1999).

5.3.4 'n Waardebepaling van die voorligtings- en beradingsingrepe in die lewens van die Eersterust-jeugdiges

Die leerders van Eersterust wat deelgeneem het aan die Eersterustprojek en dan veral aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het die geleentheid gehad om onderrig en begeleiding te ontvang deur gespesialiseerde- en kundige persone. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was onderneem deur 'n geregistreerde sielkundige wat 'n assesseringsprogram vir die onderhawige program saamgestel het wat bestaan het uit gestandaardiseerde en ongestandaardiseerde persoons- en loopbaanverkenningmedia (vergelyk paragraaf 4.4.1). Sodoende kon 'n persoonsbeeld saamgestel word uit die leerders se aanlegbeeld, belangstellingsbeeld, persoonlikheidsbeeld, studiebeeld, 'n lewenskundigheds- en

vaardigheidsbeeld en 'n lewensopvatlike beeld. Aanbevelings in verband met vakkeuses (in standerd sewe) en loopbaankeuses (in standerd tien) is gevolglik op 'n wetenskaplike wyse geïmplementeer. (vergelyk Figuur 5.1 vir 'n voorstelling van wat die programaanbieder gepoog het om aan te bied en te bereik tydens die asssering van die 'Voorligtingsverrykingsprogram') (vergelyk ook paragraaf 2.4).

Volgens Alberts en Lewis (in Naude & Bodibe, 1990:118) is die volgende karakteristieke van kliënte belangrik indien assesering plaasvind. Die toepassing daarvan op die 'Voorligtingsverrykingsprogram' en die Eersterust-jeugdige sal deurentyd uitgewys word.

- ✓ **Die kliënt se ouderdom;** vind die gekose asseseringsmedia aansluiting by die kliënt se ouderdom?. Die asseseringsmedia wat tydens die program onder bespreking gebruik was, was deurentyd ouderdomstoepaslik.
- ✓ **Die vlak van die kliënt se ontwikkeling en dan spesifiek verstandelike ontwikkeling** (in die geval van verstandelike gestremdheid en ook intellektuele begaafdheid). Die aanlegtoetse wat tydens die program geïmplementeer was, het 'n aanduiding gegee van die vlak van intellektuele ontwikkeling en vir die leerders met besondere begaafdheid is universiteitsbeurse gereël vir verdere studies.
- ✓ **Die taal waarin die asseseringsmedia afgeneem en geïnterpreteer word, moet verkieslik die kliënt se keuse wees.** Tydens die programverloop het die assesering hetsy in Afrikaans of Engels plaasgevind, afhangende van die leerders se moedertaal.

5.3.5 'n Evaluering van die slytasie situasie aan die Universiteit van Pretoria

Slytasie impliseer die studente wat die Universiteit verlaat sonder die behaling van 'n voorgraadse graad of diploma: per bevolkingsgroep. 'n Onderzoek na slytasiegetalle deur die 'Afdeling: Institusionele Navorsing en Beplanning' by die Universiteit van Pretoria het aan die lig gebring dat hierdie Universiteit jaarliks 'n groot persentasie nuweling eerstejaarstudente verloor (Malan, 1993:25). Hierdie studente verlaat die universiteit tydens hulle eerste studiejaar, óf skryf nie weer in vir hulle tweede jaar van studie nie. Gedurende 1992 alleen het 15.1% van nuweling eerstejaars óf gedurende die jaar gestaak, óf nie weer ingeskryf vir 1993 nie. Hierdie groot getal stakings is om verskeie redes 'n probleem vir die Universiteit:

- a. Indien 'n student voor 'n spesifieke sensusdatum staak verloor die universiteit subsidiegelde ten opsigte van daardie student.
- b. Moontlike toekomstige inkomste gaan verlore deurdat die student nie weer vir die volgende jaar inskryf nie.
- c. Indien die student vir 'n kursus ingeskryf was waar keuring betrokke is, beteken dit dat sy plek eerder deur 'n ander student ingeneem kon word wat nie suksesvol gekeur was nie, maar wat dalk wel in staat kon wees om sy studies suksesvol te voltooi.
- d. Die feit dat 'n student sy studies staak hou nie net onnodige finansiële implikasies vir die universiteit in nie, maar ook vir die student self, sy ouers en moontlik ook vir sy beurs- of leninggewers.

Volgens die **Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag** (Malan, 1993:26) het die suspisie ontstaan dat daar wel sekere faktore mag voorkom wat meer oorheersend is in die groep universiteitsverlaters, as in die groep studente wat voortgaan met hulle tweede- en daarop volgende studiejaar. Ten einde te bepaal of daar wel sulke oorheersende kenmerke voorkom is sekere faktore geïdentifiseer wat moontlik 'n invloed kan hê op die student se besluit om die universiteit te verlaat, al dan nie. Die geïdentifiseerde faktore in 1993 was die volgende:

- Die student se gemiddelde matrieksimbool.
- Die student se M-Telling.
- Die ouderdom van die student.
- Die betrokke student se geslag.
- Die student se bevolkingsgroep.
- Die student se huistaal.
- In die geval van manlike studente, of die student al diensplig verrig het.
- Koshuisinwoning in een van die universiteit se koshuise.

Elkeen van die bogenoemde faktore sal kortliks bespreek word ten einde 'n waardebeoordeling te maak as 'n bydraende faktor tot 'n student se staking van sy studies.

5.3.5.1 'n Onderzoek na die invloed van 'n student se gemiddelde matrieksimbool

Volgens die 'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag' (Malan, 1993:5-7) blyk die gemiddelde matrieksimbool wel 'n invloed op die slytasiekoers te gehad het. Studente in die A tot C groepe het 'n relatief lae slytasiekoers (5.3% tot 10.5%), terwyl studente in die E en F groepe weer hoër slytasiekoerse gehad het (30.3% en 52.2%) onderskeidelik. In die geval van studente wie se gemiddelde simbool onbekend was, was die slytasiekoers ook hoog (44.6%). Die enigste groep wat nie 'n beduidende invloed op die slytasiekoers uitgeoefen het nie is die D-groep, wie se koers van 17.9% steeds effens hoër was as die gemiddelde slytasiekoers.

Swak prestasie in matriek het dus 'n betekenisvolle invloed op die gemiddelde slytasiekoers (15.1%). Hierdie koers kan verlaag word indien studente met 'n E en F gemiddelde óf weggewys word, óf gemotiveer en begelei word in hulle studies op universiteitsvlak. Hierdie leiding kan geskied deur middel van ekstra klasse wat konsentreer op die student se studiegebied, óf deur konsultasie-sessies met die student te hou om moontlike probleme op te los en studievaardighede te verbeter, óf deur 'n kombinasie van ekstra klasse en konsultasie. Die gemiddelde matrieksimbool en veral 'n lae simbool speel beslis 'n rol in die samestelling van die slytasiekoers (Malan, 1993:19).

5.3.5.2 'n Onderzoek na die invloed van 'n student se M-Telling

Die M-telling is 'n metode wat al hoe meer deur universiteite aangewend word om te help by die keuring van studente (Malan, 1993:8). Hierdie metode is gebaseer op 'n student se matrieksimbole en die moeilikheidsgraad (Hoër- of Standaardgraad) waarop hierdie simbole behaal is. 'n M-telling word bereken op die volgende wyse: Deur aan elke simbool op verskillende vlakke 'n gewig toe te ken en dan hierdie gewigte bymekaar te tel, kan 'n student 'n M-telling van tussen 0 en 30 behaal, wat dan 'n aanduiding is van wat die student se prestasie in matriek was. Die M-Telling is 'n meer doeltreffende metode van prestasie-meting. In 'n prestasie-meting stelsel wat slegs op die student se gemiddelde matrieksimbool gebaseer is, is dit moontlik dat goeie en swak simbole mekaar kan uitkanselleer, wat dan 'n resultaat lewer wat nie werklik 'n student se potensiaal akkuraat peil nie. Die gebruik van die M-Telling proses skakel hierdie probleem grotendeels uit.

Aangesien daar so 'n noue band tussen die M-Telling en die gemiddelde matrieksimbool bestaan, kan die M-Telling 'n nuttige hulpmiddel wees by die bepaling van 'n student se vermoë om in 'n spesifieke studierigting te studeer. Hiermee word bedoel dat spesifieke matriekvakke wat vir 'n studierigting op

universiteit vereis word groter gewig kan dra as ander vakke wat nie vir so 'n studierigting vereis word nie en kan bepaal en in 'n mate voorspel word hoe 'n student in 'n spesifieke studierigting sal presteer.

Volgens die '**Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag**' (Malan, 1993:19) het die uitkoms van die resultate oor die algemeen daarop gewys, hoe laer die M-Telling is, hoe hoër is die betrokke slytasiekoers. Byvoorbeeld vir 'n M-telling van 5 is die slytasiekoers selfs so hoog as 60.0%. Die teenoorgestelde is ook waar: hoe hoër die M-Telling, hoe laer word die slytasiekoers, met 'n slytasie persentasie so laag as 1.7% vir 'n M-telling van 29. Die resultate van hierdie navorsing het daarop gedui dat studente met M-Tellings van 4 en 5 en studente wie se M-Tellings tussen 7 en 11 lê 'n groter kans staan om die universiteit te verlaat gedurende of aan die einde van hulle eerste studiejaar. Daarteenoor toon dié tabel aan dat studente met 'n M-Telling van 20, 22 tot 24 en 26 tot 27, weer 'n betekenisvol groter kans staan om ten minste hul eerstejaar te voltooi en met hul tweede studiejaar voort te gaan.

Die moontlike oplossing vir die hantering van studente met swak M-Tellings is dieselfde as vir studente met swak matriekprestasies, naamlik óf wegwysing óf konsultasie en ekstra klasse. Die M-Telling is gevolglik 'n bepalende faktor in die samestelling van die slytasiekoers (Malan, 1993:8, 11 & 19). Die algemene M-Tellings wat gevind is by die leerders en latere 41 studente aan die Universiteit van Pretoria wat aan die '**Voorligtingsverrykingsprogram**' deelgeneem het, was gemiddeld tussen 10 en 20 met enkele persone wat hoër of laer geresulteer het. Die studente wat nagraadse prestasies behaal het, het onderskeidelik hul universiteitstudies met die volgende M-Tellings begin: 13 vir die student met die MA. in Afrikaans, 18 vir die student met die graad LLB. en 9 vir die student met die BA. (HONS) in Staatsleer. Sommige studente het geresulteer met hoë M-Tellings, maar het ten spyte daarvan gestaak (22), 'n student met 'n M-Telling van 24 wat moes aansoek doen om hertoelating en ook 'n student met 'n M-Telling van 22 wat moes aansoek doen om hertoelating (Inligting beskikbaar gestel deur 'Departement Institusionele Navorsing', Universiteit van Pretoria, 1999).

5.3.5.3 'n Onderzoek na die invloed van 'n student se ouderdom

Ten einde hierdie ontleding te kon doen was 'n student se ouderdom vir 1992 bereken volgens die **Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag** (Malan, 1993:12). Tydens hierdie ontleding was daar slegs na 'n student se geboortejaar gekyk. Hierdie jaartal is dan van 1992 afgetrek om die student se ouderdom te bepaal. Die effek hiervan is dat 'n student wat byvoorbeeld in Januarie van 'n sekere jaar gebore is en 'n student wat in Desember van dieselfde jaar gebore is, as van 'n gelyke ouderdom geag word. Die resultate het daarop gedui dat 'n baie klein gedeelte van die waargenome studente in die 15 tot 17 en 24 tot 26 ouderdomsgroepe val. Daarteenoor was die aanduiding daar dat die oorgrote meerderheid van die studente in die ouderdomsgroep 18 tot 20 val. Die ouderdomsgroep 21 tot 23 het 'n hele aantal studente bevat. Die waarde van die ouderdomsgroep 27 jaar

en ouer is nie betekenisvol genoeg sodat afleidings gemaak kon word nie. Die grootste aantal en die kleinste slytasiekoers kom voor by die ouderdomsgroep 18 tot 20 voor (13.8%). Al die ander groepe se koerse is aansienlik hoër as die gemiddeld van 15.1%. Die slytasiekoers vir die 15 tot 17-groep was 50% en vir die 24 tot 26-groep was die koers 48.3% (Malan, 1993:12-13 & 20). Die gevolgtrekking volgens hierdie genoemde **Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag** (Malan, 1993:12) was dat ouderdom nie 'n rol speel in die verhoging van die slytasiekoers nie.

Vervolgens sal moontlike redes vir bogenoemde groot slytasie-persentasies genoem word. Een moontlike rede vir 'n hoë uitsaksyfer by die ouer groepe is dat van hierdie studente reeds werk (hulle studeer dus deelyds) en dit moeilik vind om hulle studies by te hou en om toereikend te konsentreer. Moontlike oplossings vir hierdie genoemde probleme kan in die vorm van kursusse wees wat aangebied word in tydsbestuur of leermetodes en wat fokus op probleme wat hierdie ouer groep studente ondervind. Die jonger ouderdomsgroep (15 tot 17 jaar) se groep was klein en afleidings kon gevolglik moeilik gemaak word. Hierdie studente kon dalk probleme van 'n meer persoonlike aard ondervind het, byvoorbeeld die aanpassing by 'n meer volwasse portuurgroep (Malan, 1993:20).

5.3.5.4 'n Onderzoek na die invloed van 'n student se geslag

Die aantal mans en dames wat gestaak het, het met slegs 1.5% verskil en dit impliseer gevolglik dat manlike- en vroulike studente 'n gelyke deel van die nuweling eerstejaarsbevolking uitmaak. Hierdie faktor speel derhalwe geensins 'n rol in die student se besluit om die universiteit na die eerstejaar te verlaat nie (Malan, 1993:14 & 20).

5.3.5.5 'n Onderzoek na die invloed van 'n student se bevolkingsgroep

Gedurende 1993 was die Blanke studente die oorheersende groep, terwyl die ander bevolkingsgroepe in die minderheid was. Tydens 'n ondersoek van 1993 na die invloed van 'n student se bevolkingsgroep het dit geblyk dat die Bruinmense se slytasiekoers die laagste van die vier bevolkingsgroepe was. Net die Bruinstudente (11.4%) en die Blanke studente (14.9%) se slytasiekoerse was onder die gemiddelde koers van 15.1%. Die Indiër- en Swartstudente se slytasie koerse was onderskeidelik 21.1% en 34.6% (Malan, 1993:15).

Die vier opeenvolgende jare na 1993 (1995-1998) het volgens die **Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag** (Malan, 1993:15) die volgende resultate opgelewer ten aansien van die slytasie van alle nuweling voorgraadse eerstejaarstudente se diploma- en graad-inskrywings voor 1 Augustus: Die Bruin-eerstejaars se slytasie voor 1 Augustus 1995 was 11.4%, die Indiërs-eerstejaars se slytasie vir dié betrokke jaar was 20.2%, die Swart-eerstejaars se slytasie vir 1995 was 5.8% en die Blanke eerstejaars se slytasie 5.7%. In 1996 was die Bruinmense se slytasie 8.1%,

die Indiërs-eerstejaars se slytasiekoers 18.6%, die Swart eerstejaarstudente se slytasiekoers 5.0% en die Blanke eerstejaarstudente se slytasiekoers 7.1%. In 1997 was die Bruinmense se slytasiekoers voor 1 Augustus 24.0%, die Indiër studente se koers 20.7%, die Swartstudente se koers 4.6% en die Blanke studente se koers 6.3%. In 1998 was die slytasiekoers 'n lae 3.3% by die Bruinmense, die Indiër eerstejaarsstudente se koers 11.3%, die Swartstudente se slytasiekoers 4.4% en Blanke eerstejaarstudente se slytasiekoers was 5.7%. (Die ontleding van die bevolkingsgroepe 1995-1998; Departement Institusionele Navorsing, Universiteit van Pretoria, 1999).

Die verskil in slytasiekoerse tussen die verskillende bevolkingsgroepe kan moontlik toegeskryf word aan kulturele verskille soos taal en gewoontes. Bevindings oor huistaal dui aan dat nie-Afrikaanssprekende studente hoër slytasiekoerse het as studente wat uit Afrikaanssprekende huise kom. Die meerderheid Bruinstudente is afkomstig uit Afrikaanssprekende gesinne en hul slytasiekoers was laag.

Tydens 1993 en derhalwe voor 1994 was 'n ander moontlike oorsaak vir die hoër uitvalkoers studente wat van verskillende bevolkingsgroepe ook uit verskillende onderwysdepartemente gekom het. Onderrig aan die Universiteit van Pretoria was 'n kontinuasie van die voortbou op die onderskeie Blanke onderwysdepartemente se sillabusse. Hierdie genoemde probleem was aangespreek deur oorbruggingskursusse (soos die Fakulteit Natuurwetenskappe se 'Projek Renaissance', vergelyk paragraaf 4.4.1) aan te bied vir studente uit ander onderwysdepartemente as die onderskeie Blanke onderwysdepartemente. Suid-Afrika het sedert 1994 se eerste demokratiese verkiesing net een gesamentlike onderwysdepartement vir al die bevolkingsgroepe en kan die verskillende onderwysdepartemente nie na 1994 as 'n rede vir hoër slytasiekoerse voorgelê word nie (Malan, 1993:21).

Die student se bevolkingsgroep het nie 'n uitermatige uitwerking op die slytasiekoers gehad nie en daarom is die student se bevolkingsgroep nie 'n belangrike faktor nie. Al die bevolkingsgroepe en veral die Bruin- en Indiërstudente moet na aanleiding van die afgelope drie jaar se slytasiekoerse gehelp word om hul individuele slytasiekoerse te verlaag. Hierdie probleem kan ook aangespreek word deur individuele en groepstudiemetode kursusse aan te bied (Malan, 1993:15 & 21)

5.3.5.6 'n Onderzoek na die invloed van 'n student se huistaal

In 1993 was die Afrikaanse studente die oorheersende groep in die sensus. Die Afrikaanssprekende eerstejaarstudente het 14.0% in 1993 die Universiteit verlaat, die Engelssprekende eerstejaarstudente het 19.0% die Universiteit verlaat, die Afrikaans/Engelssprekende eersterjaarstudente het 22.5% die Universiteit verlaat en van die ander het 19,8% die Universiteit verlaat. In totaal het 15.1% die Universiteit verlaat. Die Afrikaanse groep was die enigste groep wie se slytasiekoers onder die totaal van 15.1% was. Een moontlike rede vir die hoër uitvalkoers by die nie-Afrikaanssprekende studente was dat

van hierdie studente dit soms moeilik kon vind om by te hou, veral as moeilike onderwerpe in Afrikaans bespreek was (Malan, 1993:16 & 21). Veral die afgelope drie jaar is die taalprobleem deur die Universiteit van Pretoria aangespreek en word oor die algemeen alle studierigtings in Afrikaans en Engels aangebied. Huistaal is gevolglik 'n belangrike faktor in die ondersoek na slytasie onder eerstejaarstudente.

5.3.5.7 'n Onderzoek na die invloed van diensplig

Volgens die **'Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag'** (Malan, 1993:17) het hierdie ondersoek slegs manlike studente se inligting behels en nasionale diensplig blyk wel 'n belangrike faktor te wees in die bepaling of 'n student met sy tweede jaar van studies sal voortgaan of nie. Uit die totaal van 15.8% het 20.0% van die manlike studente wel al hul diensplig verrig, teenoor die 14.6% wat nog nie hul diensplig verrig het nie. Die slytasiemoontlikheid toon verder dat manlike studente wat reeds diensplig verrig het 'n swakker kans staan om met hulle tweede studiejaar aan te gaan.

Ten einde die redes te vind vir die swak uitvalkoers van manlike nuweling eerstejaarstudente wat reeds diensplig voltooi het, is problematies. Die verwagting by die aanvang van hierdie ondersoek was dat studente wat reeds diensplig voltooi het meer dissipline as ander studente sal toon en dus 'n laer slytasiemoontlikheid behoort te toon. Uit die gegewens soos in die vorige paragraaf genoem blyk dit nie die geval te wees nie (Malan, 1993:22)

5.3.5.8 'n Onderzoek na die invloed van koshuisinwoning

Die studente was ter wille van ondersoekdoeleindes as koshuis-inwoners getel, indien hulle vir enige tydperk gedurende 1992 in 'n universiteitskoshuis woonagtig was. Uit die gegewens het dit geblyk dat koshuisinwoning wel 'n belangrike rol blyk te gespeel het by die bepaling of 'n nuweling eerstejaar die universiteit gaan verlaat of nie. Die koshuisinwoners het 'n relatief kleiner deel van die nuweling eerstejaars uitgemaak as studente wat nie koshuisinwoners was nie (12.2%) teenoor die 16.9% wat nie koshuisinwoners was nie. Volgens die onderskeie slytasiemoontlikheid wil dit voorkom of 'n koshuisstudent eerder sal voortgaan met sy tweedejaar as 'n student wat nie in 'n koshuis woonagtig was nie. 'n Moontlike rede vir die laer slytasiemoontlikheid by koshuisinwoners is, dat hierdie studente gekeur word voordat hulle tot 'n koshuis toegelaat word. Hierdie keuring geskied hoofsaaklik op grond van akademiese prestasie in graad 12 (die vorige matriek) en graad 11 (die vorige standaard 9). Koshuisinwoning word dus geïdentifiseer as 'n betekenisvolle faktor by die bepaling van 'n slytasiemoontlikheid (Malan, 1993:18 & 22).

5.4 Die terminering van die Universiteit van Pretoria se Onderwysverrykingsprojek te Eersterust

Die Universiteit van Pretoria se besprekingsdokument van 1998, “**Universiteit van Pretoria. Op pad na die nuwe millennium 1998-2001**” (Universiteit van Pretoria, 1998:14) wys daarop dat die Universiteit in die beoordeling van sy eie behoeftes teenoor die behoeftes van die gemeenskappe waarmee hy in interaksie is, altyd poog om op ‘n deursigtige en eties korrekte wyse op te tree. Hiermee word geïmpliseer eerlikheid met betrekking tot die Universiteit se kapasiteit om aan al die verwagtings van die gemeenskap te voldoen. Die Universiteit lewer diens aan die gemeenskap waar daar spesifieke behoeftes geïdentifiseer is. Indien die behoeftes volgens al die betrokke rolspelers nie meer figureer nie, sal die betrokke gemeenskapsdiensprojek nie meer voortgesit word nie, ten einde aan ‘n ander gemeenskapsdiensprojek aandag te skenk. Gevolglik het die Universiteit die besluit geneem om die Eersterustprojek en daarmee saam ook die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ te terminer, nadat Prosperitas Hoërskool net soos Eersterust Sekondêr Nommer Een vantevore, laat blyk het dat hulle nie meer die betrokkenheid van die genoemde Eersterustprojek benodig nie. Die hoof van Prosperitas Hoërskool het egter vir die voortsetting van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ gepleit.

Die volgende redes is volgens Coetzee (Eersterustprojekleier) aangevoer vir terminering van die Eersterustprojek (Coetzee, 1996:1-2).

- ⌘ Die klasbywoning van die leerders het gaandeweg verswak sodat slegs ‘n beperkte aantal leerders die middagklasse bygewoon het.
- ⌘ Daar was weinig onderwysbetrokkenheid ten spyte van herhaaldelike mondelinge en skriftelike versoeke via die skoolhoof.
- ⌘ Die matriekuitslae het nie verbeter nie, of selfs verswak sodat geen betekenisvolle rendement getoon kan word nie (enige interpretasie was in elk geval ongeldig omdat so min leerders die klasse bygewoon het).
- ⌘ Onderwysers in sekere vakke het die leerders gedwing om hulle vakke op standaardgraad te neem om sodoende hulle slaagsyfers te verbeter. Sodoende was die doelstelling van universiteitstoelating gekelder.
- ⌘ Sanlam het hulle borgskap beëindig. Murray-Trust het die projek nog tot die einde van die projek ondersteun (tot 1996).
- ⌘ Die ‘Voorligtingsprogram’ se betrokkenheid by die laer standerds het nie die nodige rendemente opgelewer met betrekking tot die regte vakkeuses nie. Die leerders het steeds weggeskram van toepaslike vakkeuses (Coetzee, 1996:1-2).

5.5 SINTESE

Die noodsaaklikheid van dienslewering aan die gemeenskap deur tersiêre instansies soos die Universiteit van Pretoria is veral in Hoofstuk Een uitgewys (paragraaf 1.2). Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ as ‘n gemeenskapsdiensprojek van die Universiteit van Pretoria aan die Eersterustgemeenskap, het sowel rendemente as nie toereikende aspekte opgelewer. In die onderhawige Hoofstuk (Vyf) is die Universiteit van Pretoria se ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ in oënskou geneem. Hierdie program is bespreek ten aansien van die wetenskaplike navorsingsmetodes wat gevolg is en is ook geëvalueer, ten einde te bepaal of die programdoelwitte bereik is en of die program geslaag het in sy primêre doel as verbetering van studente uit Eersterust se akademiese prestasie op sekondêre en tersiêre vlak. Die rendemente én tekortkominge van die program is verantwoord en objektief uitgewys en sal in die volgende hoofstuk aangewend word om aanbevelings te maak vir soortgelyke programme wat in die toekoms geïmplementeer kan word. In die volgende en finale Hoofstuk Ses van dié studie gaan al die voorafgaande hoofstukke samevattend bespreek word. Gevolgtrekkings, implikasies en aanbevelings van die navorsing te Eersterust sal ook gemaak word.

HOOFSTUK SES

SAMEVATTING, HIPOTESEVERIFIKASIE, GEVOLGTREKKINGS, IMPLIKASIES EN AANBEVELINGS VAN DIE STUDIE

6.1 INLEIDING

Die vooraand van die nuwe millennium het aangebreek en daar het die afgelope dekade drastiese veranderings plaasgevind op tegnologiese en ander terreine en veral in die wêreld van werk. Die jeugdiges van die dag word gekonfronteer met die realisme van onder andere 'n hoë werkloosheidsyfer en 'n onsekere ekonomiese bestel in die land. Die oneweredige onderwysbesteding in die verlede ten koste van die Bruinmense, Swartmense en die Indiërs het veel gehelp om dié genoemde situasie ongunstig te versterk. Die implikasies hiervan is dat die sogenaamde benadeelde jeug soos die Bruinjeugdige tydens toetrede tot die tersiêre opleiding en –onderrig, dit dikwels problematies gevind het om aan die vereistes te voldoen wat die tersiêre instansies, soos die universiteit aan hulle stel.

As gevolg van 'n versoek van die eertydse skoolhoof van 'Eersterust Sekondêr Nommer Een' aan die Universiteit van Pretoria het die **Eersterustverrykingsprogram** en as intrinsieke deel daarvan die **'Voorligtingsverrykingsprogram'** sy ontstaan gehad. Diegene wat voornemende tersiêre kandidate en veral voornemende Universiteit van Pretoria kandidate blyk te wees, was voorberei vir die suksesvolle voltooiing van hul skoolloopbane en latere tersiêre opleiding. Die motivering was dat beter vakprestasies jeugdige sal help om aan keuringsvereistes vir sekere rigtings te voldoen en ook die oorskakeling van skool na universiteit of technikon te vergemaklik.

Hierdie hulpverlening van die Universiteit van Pretoria het die volgende behels: vakhulp aan die matrikulante ten aansien van probleemvakke soos byvoorbeeld wiskunde en wetenskap, hulp aan die onderwysers ten aansien van hulle onderrigvaardighede, loopbaankeuse en vakkeuse hulp deur middel van psigometriese assessering (loopbaanbeplanning en –ontwikkeling), studiemetodes en studieoriënteringshulp, entrepreneursontwikkeling, opleiding in lewenskundighede en -vaardighede en reëlins was telkens getref om finansiële steun te verkry vir jeugdige met besondere potensiaal.

6.1.1 Doel met die studie

Die hoofdoelwit van hierdie studie is om te bepaal in watter mate die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ daarin geslaag het om vanuit ‘n voorligtings- en beradingperspektief die voornemende studente aan tersiêre instansies en veral aan die Universiteit van Pretoria voor te berei vir die veeleisende tersiêre opleiding en -onderrig en die veeleisende wêreld van werk. Die navorser het gepoog om op ‘n wetenskaplike en verantwoorde wyse die waarde en suksesvolheid, al dan nie, van die program te bepaal.

In hierdie hoofstuk word al die hoofstukke kortliks bespreek. Gevolgtrekkings word gemaak en die implikasies daarvan sal bespreek word. Aanbevelings vir toekomstige en verdere navorsing sal ook prioriteit geniet.

6.2 SAMEVATTING MET DIE OOG OP AANBEVELINGS

Die verloop van die studie word vervolgens bespreek deurdat elke hoofstuk se inhoud kortliks saamgevat word.

6.2.1 Hoofstuk Een

Ten einde perspektief te kry en tot begrip te kom van die verskynsel wat ondersoek word, naamlik, “‘n Evaluering van die Universiteit van Pretoria se voorligtingsverrykingsprogram te Eersterust” is in hierdie hoofstuk die titel en enkele begrippe verhelder. Daarna is oorgegaan tot titel- en begripsverheldering, probleemstelling en voortvloeiend uit voorgenoemde is bepaalde hipoteses geformuleer, waarna tot doelformulering, metodologiese verantwoording en programaankondiging gekom is.

Die probleem van hierdie studie is essensieel geleë in die Universiteit van Pretoria se versoek tot ‘n gemeenskapsdiensprojek te Eersterust. Die doelwit wat gestel was, is die verryking van die onderwys en al die rolspelers by die twee sekondêre skole en uiteindelik die verryking van die opvoeding van die gemeenskap as sodanig. Die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ as intrinsieke deel van die oorhoofse projek (die Onderwysverrykingsprogram) het ten doel gehad die bied van voorligting en berading aan voornemende kandidate van tersiêre instellings en dan veral voornemende Universiteit van Pretoria kandidate, ten einde moontlike verbeterde toetrede tot na-skoolse opleiding te behaal en latere moontlike suksesvolle loopbane en beroepslewens.

Die ondersoeker poog om deur middel van hierdie studie beslag te gee aan die evaluering van ‘n voorligtingsverrykingsprogram deur die Universiteit van Pretoria te Eersterust. Hierdie program is

geïmplementeer, uitgetoets, aangepas en verander in die akademiese jare van 1989-1996. Dié genoemde program is deur die verloop van hierdie studie belig en geëvalueer.

6.2.2 Hoofstuk Twee

In hierdie hoofstuk is daar gepoog om 'n historiese- en hedendaagse skou te bied oor die agtergrond van die Bruinmens. Die herkoms van die Bruinmens is belig en die Eersterust-jeugdige is beskou vanuit sy leefwêreld: Hy is 'n puber en adolessent, wat ook fisiologiese-, kognitiewe-, normatiewe-, sosiale- en religieuse ontwikkeling beleef. Dié Bruinjeugdige se leefwêreld bestaan ook uit die sosio-ekonomiese en sosio-politiese wêreld waarin hy daagliks leef en dié betrokke jeugdige se beleweniswêreld is kortliks belig. Die Eersterust-jeugdige as sekondêre skoolkind se behoeftes is bespreek, wat insluit die algemene behoeftes van die jeug, asook die skoolvoorligtingsbehoefte van die Bruinjeugdige.

Die tipiese samelewingstendense en maatskaplike probleme wat presenter in Eersterust en wat 'n ongunstige impak op die algemene geestelike welsyn van dié gemeenskap het, is bespreek naamlik, drank, dwelms, misdaad, werkloosheid, vroeë skoolverlating, buite-egtelikheid, huweliks- en gesinsprobleme, tekort aan voldoende behuising en tekort aan konstruktiewe vryetydsbesteding. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat al die bogenoemde aspekte in ag geneem word en in konteks beskou behoort te word, as daar verantwoord verwys wil word na die Eersterust-jeugdige wat deel gehad het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram'.

6.2.3 Hoofstuk Drie

Hierdie hoofstuk bied 'n oorsig en beskrywing van die onderwysinhoud en die onderwysvoorsiening aan die Bruinkind. Die ontwikkeling van voorligting aan die Bruinjeugdige en verskeie persone wat 'n bydrae gelewer het, is ook bespreek. Die hedendaagse benadering en voorsieningssituasie van onderwys en voorligting aan die Bruinjeugdige in die sekondêre hoërskoolfase is belig en daar is op gewys dat die resente benadering multikulturaliteit impliseer, ten einde in voeling te wees met die Suid-Afrika van die dag. Die nasionale rigtingwysers en resente dokumente van sekondêre onderwys en -opleiding is gevolglik bespreek as resente aanwysers van die onderwys- en voorligtingsituasie. Die huidige en toekomstige voorligtingsbenadering wat betrekking het op alle Suid-Afrikaners, is bespreek en veral met verwysing na die implikasies vir voorligtingsprogramme en spesifiek voorligtingsverrykingsprogramme. Opleiding in relevante vaardighede is sentraal in die aanbevelings in al die onderskeie dokumente en die skep van 'n vaardigheidskultuur word benadruk.

Uit hierdie hoofstuk blyk dat die onderwys- en voorligtingsituasie van die Bruinjeugdige noodwendig moes verander nadat daar voorheen teenoor onder andere die Bruinmense gediskrimineer is in terme van onderwys- en voorligtingsvoorsiening. Die veranderings wat veral ná 1994 plaasgevind het, moes in pas wees met die veranderende politieke situasie in Suid-Afrika. Volgens dié genoemde dokumente het

almal in Suid-Afrika en veral die jeug 'n reg om hul volle menslike potensiaal te ontwikkel en 'n bydrae te lewer to die opbou van 'n regverdige, demokratiese en vooruitstrewende samelewing en ekonomie. Die Bruinjeugdige se spesifieke onderwys- en voorligtingsbehoefte behoort dus meer effektief in die toekoms deur belanghebbendes aangespreek te word.

Na aanleiding van hierdie en die voorafgaande hoofstuk se besprekings van wesenlike probleme waarmee die Bruinmense en dan spesifiek die jeugdige in Eersterust gekonfronteer word, kan gekonstateer word dat dit 'n aanduiding is van hierdie betrokke jeugdige se aangewesenheid op voorligting en berading.

6.2.4 Hoofstuk Vier

Die doel van hierdie hoofstuk is eerstens om die nodige agtergrond te bied aangaande die 'Voorligtingsverrykingsprogram', alvorens die program in volledige besonderhede bespreek is. Die agtergrond het die volgende belangrike aspekte behels naamlik, die ontstaanrede van die Eersterustonderwysverrykingsprogram, die inisieerders van die program en die betrokke rolspelers. Die rasionaal onderliggend aan die Eersterustonderwysverrykingsprogram is gestel en uitvloeiend hieruit die in konteksplasing van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' as intrinsieke deel daarvan. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se programdoelwitte is uitgewys en die makrostruktuur is bespreek. Tydens die bespreking van die makrostruktuur is daar klem geplaas op wie die jaargroepe gevorm het van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' en die metodes en geskikte persoons- en loopbaanverkenningmedia wat aangewend was om persoonsverkenning te werk te gaan. Die doel was om die mees geskikte voorligtingsdiens en waar nodig geag is, beradingsdiens te kon bied met die oog op die finale keuse en loopbaanbeplanning van die jeugdige.

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se programverloop, -inhoud en -aktiwiteite is bespreek en in terme van die jaargroepe van die jare 1989-1996. Tydens die besprekings van dié betrokke jaargroepe is die besondere persoons- en loopbaanverkenningmedia bespreek van die seuns en dogters wat aan die program deelgeneem het. Telkens is aanbevelings gemaak, enersyds vir elke jaargroep en andersyds ook vir elke individu van die betrokke jaargroep. Die 41 Eersterust-jeugdige wat tersiêre studies aan die Universteit van Pretoria kom onderneem het, se spesifieke loopbaankeuses en vordering is uitgewys en belig.

6.2.5 Hoofstuk Vyf

In hierdie hoofstuk is ondersoek ingestel na die wetenskaplike navorsingsmetodes wat aangewend is tydens die 'Voorligtingsverrykingsprogram' se implementering en ná afloop van die program. Die kwalitatiewe- of kwantitatiewe navorsingsmetode is beskryf en hoe dit in die studie aangewend is. Die

begrip triangulasie is bespreek en impliseer die samesmelting van twee of meer metodes wat mekaar komplementeer. Die doelwitte wat in Hoofstuk Een gestel is, is nou beoordeel in terme van die realisering daarvan. Die program is vervolgens geëvalueer en die positiewe en minder positiewe uitkomst is uitgelig, asook die rendemente wat die program opgelewer het.

Die voorligtings- en beradingsingrepe in die lewens van die jeugdige te Eersterust is bepaal deur middel van 'n waardebeoordeling. In 1993 was daar ondersoek ingestel na die slytasie van studente aan die Universiteit van Pretoria en met in agneming van die volgende faktore: die gemiddelde matrieksimbool, die student se M-telling, die ouderdom van die student, die betrokke student se geslag, die student se bevolkingsgroep, die student se huistaal en of die student van die Universiteit se koshuisinwoning gebruik gemaak het. Die redes vir die terminering van dié betrokke gemeenskapsdiensprojek is laastens aangevoer in hierdie hoofstuk.

6.3 VERSLAG VAN HIPOTESEVERIFIKASIE (-toetsing)

In hierdie studie is tot hipoteseverifikasie (-toetsing) gekom deur die fenomenologiese verifikasie van die hipotese self (vergelyk hipoteseformulering paragraaf 1.5) en andersyds is dit geverifieer aan die hand van geskikte navorsingsprosedures (vergelyk paragrawe 1.7 en 5.2).

Die oorkoepelende hipotese van hierdie studie is naamlik dat die 'Voorligtingsverrykingsprogram' vir voornemende Universiteit van Pretoria kandidate noodsaaklik is, om die vervreemding te oorbrug tussen skoolopleiding, die universiteitsopleiding en die wêreld van werk, word in die lig van die aanvaarding van die verfynde hipotesestellings (soos gestel in paragraaf 1.5) in sy geheel aanvaar.

Die meeste van die voornemende UP-kandidate se behoeftes aan voorligting en berading was gevolglik aangespreek en is al drie die hipoteses (soos geformuleer in paragrawe 1.5.1-1.5.3) aangespreek. Dié genoemde hipoteses is naamlik, die voorligtingsbehoefte van die Eersterust-jeugdige was geverifieer tydens die onderhawige program aangesien elkeen van die jeugdige wat aan dié program deelgeneem het tot sinvolle en optimale selforiëntering in hul loopbaanlewens, loopbaankeuses en loopbaanbeoefening begelei was. Gevolglik was die oorkoepelende voorligtings- en beradingsdoel geverifieer. Aangesien die 'Voorligtingsverrykingsprogram' van die Universiteit van Pretoria 'n geïntegreerde benadering was, blyk dit die mees geskikte program te wees wat die besondere voorligtingsbehoefte van die Eersterust-jeugdige aangespreek het. Aangesien gepoog was om optimaal die besondere behoeftes van die Eersterust-jeugdige aan te spreek, het die 'Voorligtingsverrykingsprogram' tot steungewing en ter voorbereiding vir die toetreding tot na-skoolse (tersiêre) opleiding gedien en om die kwaliteit van die opleiding te verbeter. Op dié wyse was gepoog om die betrokke Eersterust-jeugdige beter voor te berei vir die vinnig veranderende en veeleisende

wêreld van werk. Die probleemstellings en die hipotese wat vir elk vooropgestel is, is gevolglik telkens aangespreek in die onderskeie hoofstukke. Sodoende is die voorlopige antwoordgewing telkens geverifieer aan die hand van inhoudgewing en aan die hand van geskikte navorsingsprosedures. Vervolgens sal gefokus word op die gevolgtrekkings en implikasies van hierdie studie.

6.4 GEVOLGTREKKINGS

In die lig van die literatuur- en empiriese bevindings wat in die voorafgaande paragrawe samevattend weergegee is, kan die volgende gevolgtrekkings gemaak word:

- * Van die ongeveer 210 standerd tien voornemende Universiteit van Pretoria-kandidate wat deelgeneem het aan die 'Voorligtingsverrykingsprogram', het 41 jeugdige aan die Universiteit van Pretoria kom studeer. Tot en met Desember 1998 het vyftien van dié genoemde 41 jeugdige grade aan die Universiteit van Pretoria behaal en vier van hierdie studente het hulle nagraadse studies suksesvol voltooi. Die rasionaal van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was om voornemende UP-kandidate vir hulle tersiêre studies en veral die universiteitstudies as sodanig voor te berei. Hierdie doelwit het enersyds gerealiseer ten aansien van die 41 jeugdige wat aan UP kom studeer het en andersyds kan gekonstateer word dat 'n klein hoeveelheid (41 van 210) van die voornemende UP-kandidate wat deelgeneem het aan die program, wel aan die Universiteit van Pretoria kom studeer het.
- * Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het positiewe rendemente, sowel as nie-toereikende aspekte opgelewer (vergelyk paragraaf 5.3.2). Die voornemende UP-kandidate het byvoorbeeld meer sinvolle studierigtingskeuses gemaak en was goed ingelig oor die Universiteit van Pretoria en was 'n positiewe houdingsingesteldheid teenoor laasgenoemde instansie bevorder. Die ontoereikende aspekte van dié program behels, die swak bywoning van die kandidate aan die program, asook weinig onderwysbetrokkenheid.
- * Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het samewerking genoodsaak tussen die onderskeie rolspelers. Aangesien daar nie altyd die nodige samewerking plaasgevind het, veral vanaf onderwysgeledere nie, kon die doel van die projek nie altyd toereikend bereik word nie. Gevolglik kon die effektiwiteit van die ingrepe in die voornemende UP-kandidate se lewens ontoereikend beïnvloed word, asook die uitkomste van die resultate. Sanlam het sy borgskap in 1996 beëindig en het die betrokke departement, naamlik 'Departement Opvoedkundige Voorligting en Berading' besluit om die Eersterustprojek en daarmee saam die 'Voorligtingsverrykingsprogram' te terminer as gemeenskapsdiens deur die Universiteit van

Pretoria in Eersterust. Die lewensduur van die program was sodoende gedeeltelik ongunstig beïnvloed deur onvoldoende samewerking tussen die belangrike rolspelers.

- * Die persoons- en loopbaanverkenningmedia wat ingeskakel was tydens die program, het bestaan uit gestandaardiseerde-, asook ongestandaardiseerde media. Gevolglik was gepoog om 'n verantwoorde persoonsbeeld van die jeugdiges te verkry, met betrekking tot belangstelling, aanleg, persoonlikheid, studieoriëntering en -metodes, lewensopvatlikheid en lewenskundigheid en lewensvaardigheid. Die ingrepe in dié betrokke jeugdiges se lewens het gesprek van daadwerklike bemoeienis met die voornemende kandidate se loopbaantoekoms en hul rol daarin as lewens- en multivaardige individue. Die bemoeienis het behels, naamlik entrepreneursontwikkeling, die verwysing van kandidate met besondere potensiaal na deelname aan 'Projek Renaissance' en die reël van aansoeke om prestasietoekennings en finansiële steun vir kandidate met potensiaal en besondere moontlikhede.
- * Die Lewenskundighede- en lewensvaardighede vraelys was elke jaar telkens ingeskakel as deel van die persoons- en loopbaanverkenningmedia. Uit die resultate van die agt jaar wat die programverloop gekenmerk het, het elk van die twee sekondêre skole te Eersterust se betrokke jaargroepe getoon dat daar 'n besondere behoefte bestaan het aan voorligting vir loopbaanbeplanning en -ontwikkeling. Die tweede grootste behoefte het geblyk aan voorligting rakende gemeenskaps- en sosiale ontwikkeling en die derde behoefte het oor die algemeen aan voorligting en berading oor selfbestuur bestaan. Die gevolgtrekking kan gevolglik gemaak word dat die gestandaardiseerde- en ongestandaardiseerde persoons- en loopbaanverkenningmedia wat deur die programaanbieder ingeskakel was, betroubaar en geldig was, aangesien dit die behoeftes van die betrokke voornemende UP-kandidate aangespreek het. Nadat die behoefte aan loopbaanbeplanning en -ontwikkeling geïdentifiseer was, kon die probleemareas by elke spesifieke kandidaat aangespreek word deur berading en verdere bemoeienis.
- * Hierdie studie het aan die lig gebring dat die programaanbieder deeglik ingelig en welbekend behoort te wees aangaande die teikengroep se kulturele, sosio-ekonomiese en opvoedkundige agtergrond en veral as daar multikulturele intervensie plaasgevind het, soos tydens hierdie program onder bespreking (vergelyk paragraaf 3.3.1.1). Soos bespreek in paragraaf 2.3 is die Bruinmense se kultuurhistoriese agtergrond dié van 'n vermenging van 'n veelheid van rasse wat die Bruinbevolking gevorm het. Volgens Williams (1982:24) is die Bruinmense in Suid-Afrika 'n heterogene groep mense met verskillende en uiteenlopende behoeftes, maar homogeen in dié sin dat hulle Westers-georiënteerd is. Alhoewel sowel die programaanbieder as die oorgrote groep Bruinmense 'n Westerse paradigma het, is die moontlikheid groot dat daar wel andersdenkendheid en kultuurverskille aangaande belangrike standpunte soos norme en waardes kan wees. Die betrokke navorser en programaanbieder behoort gevolglik

kultuursensitief te wees en daarop let dat vooroordeel nie plaasvind en sodoende die navorsingsuitkomst en resultate beïnvloed en benadeel nie.

- * Die verloop van die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ was voortdurend gemonitor en geëvalueer by wyse van navorsingsprojekte. Op hierdie formatiewe evalueringswyse kon aanpassings en veranderings deurentyd in die program aangebring word. As voorbeeld kan genoem word dat die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB) later vervang was met die Selfondersoekvraelys (SOV) aangesien daar deur die programaanbieder bevind was dat die tellings van eersgenoemde media onbetroubaar was en nie geassesseer het wat dit veronderstel was om te doen nie. Die Algemene Skolastiese Aanlegtoets (ASAT) se aanvanklike norms (vir nie-milieugestremde leerders) was ook vervang met die norms vir milieugestremde leerders, omrede die betroubaarheid van eersgenoemde in twyfel getrek was deur die programaanbieder (vergelyk paragraaf 4.4). Die norms van dié betrokke aanlegtoets was dus vervang en aangepas.

6.5 DIE IMPLIKASIES VAN DIE STUDIE

- ◆ In hierdie studie is die ‘Voorligtingsverrykingsprogram’ wat die Universiteit van Pretoria aan die Eersterust-jeugdige gelewer het beskryf, ondersoek en laastens geëvalueer. Die bevindings van dié studie kan daartoe bydra dat daar toevoeging van waarde is vir soortgelyke voorligtingsverrykingsprogramme wat in die toekoms onderneem sou word.
- ◆ As gevolg van hierdie spesifieke navorsing en verskeie ander studies, is die diens wat die universiteite en spesifiek die Universiteit van Pretoria kan lewer in terme van ‘n opvoedings- en vormingsfunksie en veral ten aansien van gemeenskapsdiens weer belangrik, deurskou en geëvalueer. Op hierdie wyse kon die sukses en sinvolheid van voorligtingsverrykingsprogramme bepaal word, ten einde by te dra tot die besluitneming of ‘n soortgelyke navorsingsprojek in die toekoms geïnisieer moet word, al dan nie.
- ◆ Hierdie studie het beklemtoon dat daar steeds en moontlik meer as ooit vantevore in Suid-Afrika, ‘n behoefte bestaan aan onderwysverrykingsprogramme en aan voorligting en berading (voorligtingsverrykingsprogramme) onder die milieu-benadeelde bevolkingsgroepe en gemeenskappe soos die Bruinmense en spesifiek die Bruinjeugdige te Eersterust. ‘n Gemeenskap soos Eersterust het vanweë ‘n geskiedenis van deprivasie as gevolg van die vorige politieke bestel, nie toereikende onderwys- en voorligtingsgeleenthede ontvang nie (vergelyk paragrawe 3.2.1 en 3.2.2).

- ◆ 'n 'Voorligtingsverrykingsprogram' soos geïmplementeer deur die Universiteit van Pretoria as 'n gemeenskapsprojek, het gepoog om die gemeenskap te bemagtig deurdat voorligtings- en beradingshulp aan die jeugdiges as die toekomstige gemeenskapsleiers en selfs moontlike toekomstige landsleiers gebied is. Die voornemende UP-kandidate het voorligting en berading ontvang, ten einde die korrekte vak- en loopbaankeuses te kon maak en sodoende beter voorbereid te wees vir die eise van die een-en-twintigste eeu en om die wêreld van werk te kan hanteer. Sodoende het toevoeging van waarde plaasgevind, aangesien gepoog was om vir hierdie betrokke jeugdiges 'n hoopvoller toekoms en 'n bestendige en uitdagende loopbaantoe-koms met gelyke geleenthede vir almal te bied.
- ◆ Die implikasies van 'n multikulturele studie en hulpverlening soos die 'Voorligtingsverrykingsprogram', is dat die programaanbieder daarop bedag moet wees dat dit noodsaaklik is om die nodige opleiding in multikulturele vaardighede te verkry en dan veral die spesifieke kultuur waaroor navorsing gedoen word. Op dié wyse kan waarheidsgetroue navorsing plaasvind wat as betroubaar en geldig beskou kan word.

Vervolgens sal gefokus word op die aanbevelings wat voortspruit uit die vooraf gesinteseerde bevindings van hierdie navorsing.

6.6 AANBEVELINGS

6.6.1 Aanbevelings vir moontlike programbevordering

- Hulpverleningsprogramme moet kontraktueel met alle belanghebbendes aangegaan en bestuur word, ten einde die samewerking onderling te verbeter en gevolglik die effektiwiteit van die program as sodanig te verbeter. 'n Vennootskap moet aangegaan word en elke lid van dié vennootskap moet hulle verpligtinge nakom, ten einde die kontrak te eerbiedig.
- Eksterne faktore, soos die gesindheid van die deelgenote aan die program en die dissipline by die betrokke skool, speel ondermeer 'n rol by kwaliteit betrokkenheid. Gevolglik behoort van die staanspoor af aandag geskenk te word aan die eksterne faktore soos onderwysersamewerking en ook dié van die kandidate wat deelneem aan die program. Vooraf en tydens die programverloop moet daar gepoog word om die sinvolheid van die betrokke program te promoveer en om alle belanghebbendes se aandag gefokus te hou. Die kandidate in die besonder moet hulle verantwoordelikheid jeens die betrokke program en hul deelname aan die vennootskap besef en die moontlike dividende wat opgelewer kan word, sou hulle hul voortdurende positiewe samewerking verleen.

- Hulpverleningsprogramme het 'n bepaalde "leeftyd" waarin dit afgehandel moet word en dan behoort dit getermineer te word, ten einde ander programme aan te pak en sodoende diens te lewer op 'n deurlopende basis. Indien dit blyk dat daar nie meer belangstelling en samewerking van een of meer van die partye vir die voortgang van die program is nie, behoort dit beëindig te word sodat ander programme prioriteit kan geniet. 'n Bydraende faktor tot die terminering van die Eersterustonderwysverrykingsprogram en daarmee saam die 'Voorligtingsverrykingsprogram' was nadat die skoolhoof van 'Eersterust Sekondêr Nommer Een' laat blyk het dat die betrokke skool nie meer wil deelneem aan die projek nie.
- Die beginsel van "ontvoogding" moet voortdurend in ag geneem word. Die programaanbieders behoort die deelnemers aan die program in so 'n mate te bemagtig dat nadat die programdoelwitte binne 'n redelike tyd suksesvol behaal is, die programdeelnemers onafhanklik verder behoort te kan funksioneer, met slegs indien nodig, 'n ondersteunings- en adviserende diensnetwerk afkomstig van die programaanbieders.

6.6.2 Aanbevelings vir verdere navorsing

- Die Universiteit van Pretoria behoort in die toekoms soortgelyke programme as die Onderwysverrykingsprogram en intrinsiek deel daarvan, die 'Voorligtingsverrykingsprogram' te inisieer. Op hierdie wyse vind deurlopende navorsing plaas en ook ingrepe in die lewens van milieu-benadeelde gemeenskappe deurdat die jeug die geleentheid kry om bemagtig te word vir 'n moontlik veeleisende toekoms. Die bemagtigingsproses vind plaas deurdat die betrokke jeugdiges as gevolg van gepaste voorligting en berading wat hulle ontvang het, hul plek kan volstaan in die toenemende veeleisende arbeidsmark en die wêreld van werk. Hierdie betrokke jeugdiges het moontlik nie deelgehad aan slytasie van 'n tersiêre instelling nie (vergelyk paragraaf 5.3.5). Die gevolge hiervan kan moontlik eskaleer tot 'n bydraende faktor van welvaart vir almal in Suid-Afrika op ekonomiese gebied maar ook vir geestesgesondheid, waar die jeug tot lewensvaardige en gebalanseerde volwassenes kan ontwikkel.
- Die opleiding van alle loopbaanoriënteurs en opvoedkundige-sielkundiges in Suid-Afrika moet gekontekstualiseer word vir die eiesoortige Suid-Afrikaanse diverse en mobiele samelewing en nie net geskoei wees op die tradisionele Amerikaanse- en Europese hulpverleningsmodelle nie. Opleiding moet gevolglik vir alle hulpverleners geskied vanuit multikulturalisme en hierdie tipe opleiding behoort 'n prioriteit vir elke huidige en toekomstige hulpverlener te wees. Die persoons- en loopbaanverkenningmedia (gestandaardiseer en ongestandaardiseer) wat as voorligtings- en beradingsmedia gebruik word in multikulturele hulpverleningsituasies, behoort kultuurtoepaslik en kultuur- en taalsensitief te wees (vergelyk paragraaf 5.3.4).

- Hiermee word aanbeveel dat verdere beroepsoriënterings- en opvoedkundige-sielkundige navorsing onderneem word, met betrekking tot kruiskulturele- en multikulturele navorsing en –berading. Soortgelyke voorligtingsverrykingsprogramme wat onderneem sou word se nut en geldigheid moet in oorleg met hierdie navorsingspoging gesien en aangepas word waar die nodigheid blyk.

- Gekoördineerde spannavorsingsprojekte gerig op die verskynsel van voorligtingsverryking vir milieu-benadeelde jeugdiges kan gesamentlik uitgevoer word deur die volgende moontlike instellings:
 - Die onderskeie universiteite (Die onderskeie fakulteite: Afdeling: Voorligting en Berading, Afdeling: Studente ontwikkeling en Studenteburo's en Afdeling: Bemaking en Voornemende Studie).
 - Die Raad vir Geesteswetenskaplike navorsing.
 - Project Youth Outreach.

6.7 TEN SLOTTE

Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het in die bestek van die agt jaar wat dit aangebied was, meer gunstige insette en dividende opgelewer as ongunstige aspekte en programmislipping. Dié program getuig van toepaslikheid, deeglikheid, keurigheid, innoverende vermoëns en professionele bemoeienis met die betrokke jeugdiges. Die Individuele profielverslae en die jaarverslae wat jaarliks saamgestel was, getuig van professionaliteit met volledige uiteensettings en kan as voorbeeld dien vir toekomstige soortgelyke voorligtingsprogramme.

In die dokument "**Raamwerk vir strategiese beplanning, 1993-1997**" van die Universiteit van Pretoria word 'n hoofkenmerk van die Universiteit uitgesonder, naamlik dat die Universiteit hom in sy positionering moet rig op die problematiek van 'n snelveranderende maatskaplike bestel waarin 'n behoefte bestaan aan welvaartskepping, opheffing en opleiding (vergelyk paragraaf 1.1). Die Universiteit van Pretoria het met die gemeenskapsdiensprojek te Eersterust gepoog om deur gebruikmaking van kundige en bekwame persone, die betrokke Eersterust-jeugdiges te bemagtig vir die toekoms. Hierdie bemagtigingspoging het deur middel van die Onderwysverrykingsprogram en die 'Voorligtingsverrykingsprogram' wat ondersteunend was tot die eersgenoemde program (die akademiese verrykingsprogram) plaasgevind. Die primêre doelwit van die projek was die voorbereiding van die betrokke jeugdiges vir opleiding in die tersiêre wêreld met al die gepaardgaande eise wat aan die jeugdiges gestel word.

Die Eersterust-jeugdige is oor die algemeen die produklewering van 'n samelewing waar talle maatskaplike- en onderwysprobleme die jeugdige in die verlede op alle gebiede gerem het en tans nog steeds doen. Die Eersterustprojek en veral die 'Voorligtingsverrykingsprogram' het deur verantwoorde voorligting en berading gepoog om die onsekerheid en uitsigloosheid aangaande loopbaankeusemaking aan te spreek. Die insette, ingrepe en langtermyn doelwit in elkeen van dié betrokke Eersterust jeugdige se lewens, was 'n poging om uiteindelik 'n bydrae te lewer tot die opheffing, opleiding en moontlike welvaartskepping vir elkeen wat deel gehad het aan die projek en die 'Voorligtingsverrykingsprogram'. Die implikasies hiervan kan uiteindelik van kardinale landsbelang wees, indien hierdie Eersterust-jeugdige bydraes kan lewer tot die groter snelveranderende maatskaplike bestel en die ekonomiese gesitueerdheid in die land.

SAMEVATTING

'N EVALUERING VAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA SE VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM TE EERSTERUST

deur

WILMA BADENHORST

STUDIELEIER: Dr. F Malan
FAKULTEIT: Opvoedkunde
DEPARTEMENT: Opvoedkundige Voorligting en Berading
GRAAD: Magister Educationis

Die doel van die onderhawige studie is onder meer om die 'Voorligtingsverrykingsprogram' van die Universiteit van Pretoria te beskryf, teoreties te fundeer en 'n waardebeoordeling te maak. Dié genoemde program is vanaf 1989 tot 1996 te Eersterust geïmplementeer as 'n gemeenskapsdiensprojek van die Universiteit van Pretoria. Die doel met die studie is verder om die 'Voorligtingsverrykingprogram', wat op 'n wetenskaplike verantwoorde wyse vir die Eersterust-jeugdige begrond en geïmplementeer is, nie net te beskryf nie, maar ook die resultate daarvan te evalueer ten einde 'n waardebeoordeling van die program te maak. Die verloop van die studie is soos volg:

HOOFSTUK EEN

Hoofstuk een bevat titel- en begripsverheldering, probleemstelling, hipoteseformulering, doelwitformulering, metodologiese verantwoording en programaankondiging.

HOOFSTUK TWEE

In hierdie hoofstuk is gepoog om die Eersterust-jeugdige te beskou vanuit sy leefwêreld. Die herkoms van die Bruinmens word beskryf, asook die Eersterust-jeugdige as puber en adolessent. Aangesien die Eersterust-jeugdige se leefwêreld ook die sosio-ekonomiese en sosio-politiese wêreld waarin hy hom bevind impliseer, word dit ook beskryf. Dié genoemde jeugdige van Eersterust as sekondêre skoolkind se behoeftes word bespreek, wat insluit die algemene behoeftes van die jeug, asook die

skoolvoorligtingsbehoefte van die Bruinjeugdige in besonder. Laastens word tipiese samelewingstendense en maatskaplike probleme wat in Eersterust presenteer, in hierdie hoofstuk van nader beskou.

HOOFSTUK DRIE

'n Oorsig en perspektief word gebied ten aansien van die onderwys- en voorligtingsituasie van die Bruinmens en in besonder die Bruinjeugdige. 'n Oorsig word gebied van die verlede, asook die huidige en toekomstige onderwys- en voorligtingsituasies, wat veral klem lê op multikulturaliteit en resente dokumente in sekondêre onderwys en -opleiding.

HOOFSTUK VIER

In hierdie hoofstuk word die agtergrondgeskiedenis en die rasionaal van die 'Voorligtingsverrykingsprogram' onder andere gebied. Die programdoelwitte en programverloop van dié genoemde program word vanaf die ontstaan daarvan (gedurende 1989) tot die terminering van die program (gedurende 1996) bespreek, in besonder met betrekking tot voornemende UP-kandidate. Die programinhoud en individuele aanbevelings wat vir elke voornemende UP-kandidaat gemaak is, word verder bespreek.

HOOFSTUK VYF

In hierdie hoofstuk word die wetenskaplike navorsingsmetodes naamlik, kwalitatiewe- en kwantitatiewe navorsingsmetodes, asook die begrip 'triangulasie' bespreek. Die doelwitte wat in hoofstuk een gestel is, word beoordeel in terme van die realisering daarvan. Die 'Voorligtingsverrykingsprogram' word geëvalueer ten aansien van positiewe en minder positiewe uitkomste en rendemente wat die program oplewer het. Die voorligtings- en beradingsingrepe in die lewens van die betrokke jeugdige wat deelgeneem het aan die onderhawige program, word bepaal deur middel van 'n waardebeoordeling. Die ondersoek van 1993 na die slytasie van eerstejaarstudente aan die Universiteit van Pretoria word verder bespreek, asook die redes vir die terminering van dié betrokke gemeenskapsdiensprojek van die Universiteit van Pretoria te Eersterust.

HOOFSTUK SES

'n Samevatting van die studie word gegee met enkele gemotiveerde aanbevelings wat uit die studie voortvloei. Voorstelle word gemaak vir soortgelyke programme wat in die toekoms geïnisieer mag word deur die Universiteit van Pretoria of ander instansies.

SUMMARY

AN EVALUATION OF THE UNIVERSITY OF PRETORIA'S GUIDANCE ENRICHMENTS PROGRAM AT EERSTERUST

by

WILMA BADENHORST

SUPERVISOR: Dr. F Malan
FACULTY: Education
DEPARTMENT: Educational Guidance and Counselling
DEGREE: Magister Educationis

The purpose of the study in question is amongst other things to found the 'Guidance enrichment programme' theoretically and to determine the value of this programme. The programme was implemented in Eersterust between 1989 and 1996, as a community service project of the University of Pretoria. In this study the 'Guidance enrichment programme' of the University of Pretoria is described. The purpose of this study is furthermore not only to describe the 'Guidance enrichment programme' which was founded and implemented in a scientifically justified manner for the Eersterust-youth, but also to evaluate the results thereof and to do an evaluation of its worth. The course of the study is as follows.

CHAPTER ONE

This chapter clarifies the parameters of the title and concepts, states the problems, formulates hypothesis, aims, methodological justification and defines the programme.

CHAPTER TWO

In this chapter the Eersterust-youth is viewed from his world of living. The origin of the Coloured as well as the Eersterust-youth as an adolescent is described. The world of living of the Eersterust-youth also consisting of the sosio-economic and socio-political world in which he finds himself, is also

described. The needs of the youths from Eersterust as secondary scholars are also discussed. These needs include the general needs of the youth, as well as the school guidance needs of the Coloured youth. Lastly, the typical social tendencies and welfare problems which are present in Eersterust, are also viewed closely.

CHAPTER THREE

A survey and perspective is offered with regard to the education and guidance situation of the Coloured person and specifically the Coloured youth. This survey is offered with regard to the past, as well as the present and the future education and guidance situations, which place particular emphasis on multi-culturality and the recent documents on secondary education and training.

CHAPTER FOUR

In this chapter, among other things, the background history and the motivation of the 'Guidance enrichment programme' is offered. The aims of the programme and its course from its origin (in 1989) up to its termination (in 1996) are discussed with specific reference to the prospective UP-candidates. The content of the programme and the individual recommendations which are made for each prospective UP-candidate are also discussed.

CHAPTER FIVE

In this chapter the scientific research methods, namely qualitative and quantitative research methods, as well as the concept 'triangulation' are discussed. The aims which are set in chapter one are evaluated in terms of the realisation thereof. The 'Guidance enrichment programme' is evaluated with regard to the positive and less positive outcomes and returns which the programme rendered. The guidance and counselling interventions in the lives of the youths concerned are determined by means of an evaluation of worth. Furthermore the investigation of 1993, concerning the wastage of first year students at the University of Pretoria, is discussed as well as the reasons for the termination of this specific community service project of the University of Pretoria in Eersterust.

CHAPTER SIX

A summary of the study is given, with motivated recommendations which result from the study. Suggestions are made for similar programmes which might be initiated in future by the University of Pretoria or other institutions.

LITERATUURLYS

- ABRIE, P. 1994.** *'n Gemeenskapswerk Perspektief op die invloed van Werkloosheid op die gesinslewe in Eersterust.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- AFRICAN NATIONAL CONGRESS. 1994.** *The Reconstruction and Development Programme.* Cape Town: ABC Book Printers.
- AFRICAN NATIONAL CONGRESS. 1995.** *A Policy Framework for Education and Training.* Macmillan.
- ARGIEF UP. 1968.** *Oorsigtelike UP-geskiedenis.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- ATWATER, E. 1983.** *Adolescence.* New Jersey: Prentice-Hall.
- AXELSON, J.A. 1993.** *Counselling and Development in a Multicultural Society* (2nd Edition). California: Brooks/Cole Publishing Company.
- BAARDA, D.B., DE GOEDE, M.P.M. & TEUNISSEN, J. 1998.** *Basisboek. Kwalitatief onderzoek. Praktiese handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek.* Houten: Stenfert Kroese.
- BABBIE, E. 1998.** *The Practice of Social Research* (8th Edition). California: Wadsworth Publishing Company.
- BACKMAN, F.G. 1991.** *The Development of Coloured Education with special reference to Compulsary Education, Teacher training and School accomodation.* Unpublished Ph.D.-thesis. Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- BARUTH, L.G. & MANNING, M.L. 1991.** *Multicultural Counseling and Psychotherapy: A Lifespan Perspective.* New York: Macmillan Publishing Company.
- BENDER, C.J.G. 1998.** *Menslike ontwikkeling: 'n Opvoedkundige perspektief.* Voorgeskrewe werk vir Opvoedkunde 121: Pretoria: Universiteit van Pretoria.

- BEUKES, J.H. & WEIDEMAN, B.P. 1983.** *Skoolvoorligting van die Direkoraat: Onderwys vir Kleurlinge Deel 11. Skoolvoorligting aan sekondêre skole.* Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- BEUKES, J.P. 1992.** *'n Maatskaplike werk ondersoek na die behoefte vir 'n Naskoolsentrum in Eersterust.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- BORDERS, L.D. & DRURY, S.M. 1992.** *Counseling programs: a Guide to Evaluation.* In: **JAEGER, M.J. (series ed).** *The Program Evaluation Guides for Schools.* California: Corwin Press, Inc.
- BOSHOFF, S.P.E. & NIENABER, G.S. 1967.** *Afrikaanse etimologieë.* Pretoria: Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns.
- BOSMAN, D.B., VAN DER MERWE, I.W. & HIEMSTRA, L.W. 1995.** *Tweetalige Woordeboek (8 ste Hersiene en vermeerderde uitgawe).* Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.
- BOTHA, M.D. 1993.** *Disharmoniese Opvoeding as aanleiding tot Dwelmmisbruik by die Adolessent.* Ongepubliseerde M Ed.-verhandeling. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- BRAY, L.A. 1995.** *The Mother as Role Model in Teenage Pregnancy.* Unpublished BA. Social work-thesis. Pretoria: University of Pretoria.
- BROWN, W.F., HOLTZMAN, W.H. & DU TOIT, L.B.H. 1974.** *Handleiding vir die Opname van Studiegewoontes en Houdings (OSGH).* Pretoria: Raad vir Geeswetenskaplike Navorsing.
- BURGER, M.J. 1992.** *Onderwys in 'n Multikulturele Suid-Afrika: 'n Christen-Protestante perspektief.* Ongepubliseerde M. Ed.-verhandeling. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- CANAVAN, H.E.T. 1991.** *Skoolvoorligting aan intellektueel-begaafde leerlinge in Kleurling-Hoërskole, met spesifieke verwysing na die onderpresteerder.* Ongepubliseerde M Ed.-verhandeling. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje-Vrystaat.
- CARLEN, P., GLEESON, D. & WARDHOUGH, J. 1992.** *Truancy. The Politics of Compulsary Schooling.* Buckingham: Open University Press.
- CENTRAL STATISTICAL SERVICE. 1998.** *Employment and Unemployment in South Africa. October Household survey, 1994-1997.* Pretoria: CSS, P0317.10.

CERVANTES, R.C. (ed.) 1992. *Substance Abuse and Gang Violence*. London: Sage Publications.

COERTZE, P.J. 1975. *Die etniese posisie van die Kleurlinge*. Pretoria: Suid-Afrikaanse Buro vir Rasse-aangeleentede.

COETZEE, R.A. 1990. *Notule van die vergadering van die werkgroep insake onderwysaspekte in Eersterust*. 14 November 1990. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

COETZEE, R.A. 1991. *Notule van die vergadering van die beplanningskomitee van die Eersterust-Onderwysprojek*. 5 Februarie 1991. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

COETZEE, R.A. 1993. *Notule van die vergadering van die werkgroep insake onderwysaspekte in Eersterust*. 14 November 1993. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

COETZEE, R.A. 1996. *Voorlegging vir die befondsing van 'n onderwysverrykingsprogram waarby die Universiteit van Pretoria en skole in die gemeenskappe in die Pretoria area betrokke is*. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

COETZEE, R.A. 1996. *Voorlegging vir die befondsing van die Eersterustprojek as 'n Onderwysverrykingsprogram, waarby die Universiteit van Pretoria en skole in die gemeenskappe in die Pretoria Area betrokke is*. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

COETZEE, R.A. 1996. *Notule van die vergadering: Bespreking van die huidige stand van die Eersterustprojek*. 9 Februarie 1996. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

COETZEE, R.A. 1996. *Skrywe van Prof. R.A. Coetzee (Eersterustprojekleier) aan Prof. M Bondesio (voormalige dekaan van Opvoedkunde) aangaande sy redes vir die terminering van die Eersterustprojek*. 7 Junie 1996. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

CONRADIE, C. 1995. *Enkele riglyne vir Opvoedkundige-Sielkundige Terapie binne verskillende Kulture*. Ongepubliseerde M Ed.-verhandeling. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

DARGAN, D. 1991. *'n Ondersoek na die Invloed van Oorbewoning op die Maatskaplike funksionering in Eersterust*. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

DE BEER, L. 1997. *Visie en Doelwitte vir die Universiteit van Pretoria*. *Pedagogiekjoernaal*, 18 (1): 85-92.

DE BRUYN, H. 1994. *Didaktiese- vs Terapeutiese benadering in die behandeling van Dwelmafhanlikheid.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

DE JAGER, E. 1991. *'n Studie oor die Aanleidende Faktore tot 'n Ongehude Moederskap.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

DE KOCK, C.P. 1997. *Geweldadige misdaad: Is Suid-Afrika op pad na anargisme of veiligheid?* *Fokus Forum*, 4 (5):10-17.

DE KOCK, W. 1992. *'n Verkennende Ondersoek na die Vryetydsbesteding van Skoolgaande Kinders binne Eersterust tydens Skoolvakansies met die oog op Maatskaplike werk Dienslewering.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1995. *The White Paper on Education and Training.* March 1995. Cape Town: Government Gazette of the Republic of South Africa, no. 16312

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1996. *Discussion Document. Lifelong Learning through a National Qualifications Framework. Report of the ministerial committee for development work on the NQF.* February 1996. Pretoria.

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997. *Curriculum 2005. Lifelong learning for the 21st century.* February 1997. Cape: CPT Books.

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997. *Curriculum 2005. Specific outcomes, Assesment criteria, Range statements. Grade 1 tot 9.* Discussion Document. April 1997. Pretoria.

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997. *Draft White Paper on Education and Training.* 18 April 1997. Pretoria: Government Gazette of the Republic of South Africa, no. 17944.

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997. *Education white paper 3. A programme for the Transformation of Higher Education.* Julie 1997. Pretoria: Government Gazette of the Republic of South Africa. no.18207.

DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997. *Education for all. From "Special needs and support" to developing quality education for all learners. 1. Public Discussion Document and 2. Summary of Public Discussion Document"* August 1997. Pretoria.

- DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997.** *Outcomes Based Education in South Africa. Background information for Educators.* March 1997. Pretoria.
- DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997.** *Quality Education for all: Overcoming barriers to learning and development.* Report of the National Commission on Special Needs in Education and Training (NCSNET). National Committee for Education Support Services (NCESS). 28 November 1997. Pretoria.
- DEPARTMENT OF EDUCATION. 1997.** *A Framework for the Transformation of Further Education and Training in South Africa.* Report of the National Committee in Further Education. August 1997. Pretoria:
- DEPARTMENT OF EDUCATION. 1998.** *Education White Paper 4. A Programme for the Transformation of Further Education and Training. Preparing for the Twenty-first Century through Education, Training and Work.* August 1998. Pretoria: Government Gazette no. 19281
- DEPARTMENT OF EDUCATION. 1998.** *Green Paper on Further Education and Training. Preparing for the Twenty-First Century through Education, Training and Work.* April 1998. Pretoria.
- DEPARTEMENT VAN ONDERWYS. 1995.** *Tussentydse Kernsillabus vir Voorligting. Graad 1 tot standerd 10.* Pretoria: Staatsdrukkers.
- DE VILLIERS, S.L. 1994.** *Guidelines for the Development of a Curriculum for a Multicultural Society in South Africa.* Unpublished M Ed.-dissertation. Pretoria: University of South-Africa.
- DE VISSER, J. & LE ROUX, T. 1996.** The Experience of Teenage Pregnancy in Knoppieslaagte. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Sosiologie*, 27 (3):98-105.
- DONALD, D., LAZARUS, S. & LOLWANA, P. 1997.** *Educational Psychology in Social Context. Challenges of Development, Social issues and Special need in Southern Africa. a Teacher's resource.* Cape Town: Oxford University Press.
- DU PRÉ, L. & EKSTEEN, L. 1995.** *Groot Afrikaanse Sinoniemwoordeboek.* Pretoria: JL van Schaik.
- DU RAND, J. 1998.** *Persoonlike Onderhoud.* 4 September 1998. Pretoria.
- DU TOIT, S.I. (red.) 1988.** *Perspektiewe op Menswees.* Pretoria: Academica.

- EGAN, G. 1994.** *The Skilled Helper: A Problem-Mangement Approach to Helping.* (5th edition). California: Brooks/Cole Publishing Company
- EKSTEEN, L.C. 1997.** *Pharos-Groot Woordboek. Afrikaans-Engels. Engels-Afrikaans.* (14 de uitgawe). Kaapstad: Pharos.
- ENGELBRECHT, P., KRIEGLER, S.M. & BOOYSEN, M.I. (editors) 1996.** *Perspectives on Learning Difficulties. International Concerns and South African Realities.* Pretoria: JL van Schaik.
- FAUL, A.C. 1989.** *Die Primêre Voorkoming van Drank- en Dwelmmisbruik in Eersterust- 'n Ontwikkelingsprojek.* Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- FERREIRA, G.V. (red.) 1994.** *Temas in die Psigo-pedagogiek 1.* Stellenbosch: Universiteitsuitgewers en -Boekhandelaars.
- FILANDER, W.J. 1992.** *Impediments in the Actualization of Effective Education for Coloureds during the Period 1910-1989.* Unpublished D Ed.-thesis. Pretoria: University of South-Africa.
- FODOR, I.G. (ed.) 1992.** *Adolescent Assertiveness and Social Skills Training. A Clinical Handbook.* New York: Springer Publishing Company.
- FOURIE, C.C. 1991.** *'n Ondersoek na die Invloed van Onvoldoende Behuising op die Maatskaplike Funksionering van die Eersterus-gemeenskap.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk- skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- FRANKL, V.E. 1957.** *The Doctor and the Soul: An introduction to Logotherapy* (2nd edition). New York: Alfred A Knopf.
- FRANKL, V.E. 1970.** *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy.* New York: New American Library.
- FREDERICKS, C.R. 1991.** *Identifying Guidance Needs of Coloured Senior Secondary School Pupils.* Unpublished MA.-dissertation. Pretoria: University of South Africa.
- FYNN, L.M. 1991.** *The "Coloured" Community of Durban: a Study of Changing Perceptions of Identity.* Unpublished MA.-dissertation. Natal: University of Natal.

- GARBERS, J.G. (red.) 1996.** *Doeltreffende Geesteswetenskaplike Navorsing. Navorsingbestuur vir Navorsers, Studieleiers en M- en D kandidate.* Pretoria: J.L. van Schaik Uitgewers.
- GILLIS, H. 1996.** *Counselling Young People. A Practical guide for Parents, Teachers and those in Helping Professions* (2nd edition). Pretoria: Kagiso Publishers.
- GOODEY, J.S. 1989.** Education in a Multicultural Society: Some Prevalent Theories and Approaches. *Die Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Opvoedkunde*, vol. 9 (3).
- GOUWS, A. 1990.** *Die Voorligtingsbehoefte van Sekondêre Leerlinge in 'n Benadeelde Gemeenskap en die Implikasies daarvan vir hul Groepvoorligtingsprogram: 'n Opvolgstudie.* Ongepubliseerde D. Ed.-proefskrif. Universiteit van Wes-Kaapland.
- GULLOTA, T.P., ADAMS, G.R. & MONTEMAYOR, R. (editors.). 1995.** *Substance Misuse in Adolescence.* United Kingdom: Sage Publications Inc.
- HAVIGHURST, R.J. 1972.** *Developmental Tasks and Education.* New York: David McKay Company Inc.
- HENNING, J.J. 1986.** *Die Effektiwiteit van 'n Logoterapeutiese Verrykingsprogram.* Ongepubliseerde MA.-tesis. Potchefstroom: Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.
- HICKSON, J. & KRIEGLER, S. 1996.** *Multicultural Counseling in a Divided and Traumatized Society: The Meaning of Childhood and Adolescence in South Africa.* Connecticut: Greenwood Press.
- HOBERG, S.M. 1993.** Verband tussen Portuurgroepdruk en Dwelmverslawing by Skoolgaande Adollesente. *South African Journal of Education*, 13 (4):159-164.
- HOLLAND, J.L. 1985.** *Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments* (2nd ed.). New York: Prentice Hall.
- HORNBY, A.S. 1974.** *Learner's Dictionary of Current Oxford Advanced English* (3rd edition). Oxford: Oxford University Press.
- HUMAN, L.H. 1993.** *Die Invloed van Werkloosheid op die Gesin as Sisteem: 'n Pastorale Perspektief.* Ongepubliseerde Magister Divinitatis in die Huweliks- en Gesinspastoraat. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

- JACOBS, C.D. (red.) 1988.** *Beroepsoriëntering op Skool. 'n Handleiding vir die Opleiding van Beroepsvoorligters.* Pretoria: Serva-Uitgewers.
- JACOBS, C.D, VAN JAARSVELD, N.H. & VON MOLLENDORF, J.W. 1988.** *Beroepsvoorligting vir die Hoër- en Laerskool: 'n Handleiding vir die Onderwyser.* Pretoria: Konsensus Uitgewers.
- JACOBS, C.D., HAASBROEK, J.B. & THERON, S.W. 1992.** *Effektiewe Navorsing: Navorsingshandleiding vir Tersiêre Opleidingsinrigtings.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- JACOBS, C.D. 1996.** *Skrywe van Prof. C.D. Jacobs (voormalige departementshoof van die departement van Skoolvoorligting en Loopbaanontwikkeling) aan Prof M. Bondesio (voormalige dekaan van Opvoedkunde) waarin hy redes aanvoer waarom die Eersterust Onderwysverrykingsprogram en die Voorligtingsverrykingsprogram getermineer behoort te word .* 5 Junie 1996. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- JACOBS, P.P. 1968.** *Die Herkoms en die Sosiale, Ekonomiese en Opvoedkundige aspekte van die lewe van die Kleurlinge van Eersterust.* Ongepubliseerde MA.-tesis in Volkekunde. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- JOUBERT, C.J. (red.) 1985.** *Beroepsoriëntering.* Pretoria: Haum Opvoedkundige Uitgewer.
- KARAM, I. 1994.** *'n Beskrywende Studie na die Uitwerking van die Afwesigheid van Basiese Lewensmiddele op die Gesin.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- KEILLER, C.L. 1991.** *Die Verband tussen Behuising en Maatskaplike Funkionering.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk- skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- KREFTING, L. 1991.** Rigor in Qualitative Research: The Assessment of Trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45 (3): 214-222.
- KRIEGLER, S.M. 1994.** Die Verskynsel van Multikulturaliteit. *UP-Dosent: Bulletin oor Hoër Onderwys*, 15 (1):31-42.
- KRITZINGER, M.S.B. et al 1986.** *Groot Woordeboek. Afrikaans-Engels. Engels-Afrikaans.* (13 de uitgawe). Pretoria: J.L. van Schaik Uitgewers.

- KRONICK, R.F. & HARGIS, C.H. 1990.** *Dropouts. Who drops out and why- and the recommended action.* Illinois: Charles, C Thomas Publisher.
- KRUGER, J. 1992.** *'n Idiografiese Beeld van Standerdsesleerlinge met Wiskunde-angs: 'n Ortopedagogiese perspektief.* Ongepubliseerde M.Ed. (Psig)-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- KRUGER, A. 1985.** *Die Maatskaplike werker in die Behuisingopset van die Stadsraad van Pretoria.* Ongepubliseerde MA.- verhandeling. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- KRUGER, N. 1995.** A Proposed Model for the Identification and Handling of Stress in Adolescents. *Educare* 24 (2):70-81.
- KRUGER, T. 1995.** *Bendes as Rolmodel vir Hoëskoolkinders in Eersterust.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- KRUGER, W. 1998.** *Eersterus - Gemeenskap van verandering!* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk- skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- KRUYSKAMP, C. 1961.** *Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse taal.* (8 ste geheel opnuw bewerkte en zeer vermeerderde druk). Deel 1. Nijhoff: Gravenhage.
- LABUSCHAGNE, F.J. & EKSTEEN, L.C. 1993.** *Verklarende Afrikaanse Woordeboek* (8ste hersiene en uitgebreide uitgawe). Pretoria: J.L. van Schaik Uitgewers.
- LANDMAN, W.A. (red.) 1980.** *Inleiding tot die Opvoedkundige Navorsingspraktyk.* Durban: Butterworth en kie.
- LANDMAN, W.A. 1985.** *Navorsingsprobleme en Teikenpunte in die Nie-formele Onderwys. Navorsingseenhede. Nie-formele onderwys.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- LANDMAN, W.A. et al. 1987.** *Die navorsingsprogram vir geesteswetenskaplike navorsing.* Johannesburg: Perskor-Uitgewery.
- LAUGKSCH, R.C. 1996.** *Development of a Test for Scientific Literacy and its Application in Assessing the Scientific Literacy of Matriculants entering Universities and Technikons in the Western Cape, South Africa.* Unpublished D.Phil.-thesis. Cape Town: University of Cape Town.

- LEE ROCHA-SILVA, M.A. 1981.** *Die Rol en Funksie van Alkohol in Eersterust-Brandspiritus: 'n Verkenning.* Suid-Afrikaanse Instituut vir Sosiologiese, Demografiese en Kriminologiese Navorsing. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- LEMMER, E. & SQUELCH, J. 1993.** *Multicultural Education. A Teacher's Manual.* Pretoria: Sigma Press.
- LEWIS, C.T. & SHORT, C. 1879.** *A Latin Dictionary.* London: Oxford University Press.
- LIVINGSTONE, B.J. 1984.** *The outcome of guidance and counselling in selected South African coloured schools.* Unpublished D Phil.-thesis. Johannesburg: University of the Witwatersrand.
- LONGMANS 1968.** *Longmans English Larouse.* London: Longmans, Green and Co. Ltd.
- LOUW, D.A. 1990.** *Menslike Ontwikkeling* (2de uitgawe). Pretoria: HAUM-Tersiër.
- LOUW, W.J. 1996.** Die Veranderde en Veranderende Karakter van die Moderne Universiteit. *Pedagogiekjoernaal*, 17 (2):81-95.
- LOUW, W.J. 1997.** Die Idee van die Universiteit vir die 21 ste eeu. 'n Suid-Afrikaanse Perspektief. *Pedagogiekjoernaal*, 18 (1):25-56.
- LÖTTER J.M., STRIJDOM, H.G. & SCHURINK, W. 1979.** *Eersterust: 'n Sosiologiese studie van 'n Kleurlinggemeenskap.* Suid-Afrikaanse Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. Instituut vir Sosiologiese, Demografiese en Kriminologiese Navorsing. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing-Uitgewers.
- MALAN, F. 1989.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1989/1990.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1990.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1991.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.

- MALAN, F. 1992.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1993.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1993.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Opsommende Verslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1994.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1995.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1996.** *Eersterustprojek Voorligtingsverrykingsprogram Jaarverslag.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- MALAN, F. 1999.** *Facing the Future. Youth Empowerment for Life and Career Pathing.* Pretoria: Collegium.
- MARSHALL, C. & ROSSMAN, G.B. 1989.** *Designing Aualitative Research.* London: Sage.
- MASLOW, A.H. 1970.** *Motivation and Personality* (3rd edition). New York: Harper and Row Publishers.
- MATTHEUS, P.D. 1991.** *Die Problematiek van die Enkelouergesin en die uitwerking daarvan op die Nie-kurrikulêre Aktiwiteite van die Kleurlingkind in die Sekondêre Skole van die Vrystaat en Noord-Kaapland.* Ongepubliseerde D.Ed.-proefskrif. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje-Vrystaat.
- MILES, B. & HUBERMAN, A.M. 1994.** *Qualitative Data Analysis* (2nd edition). London: Sage Publications.
- MODISE, O.J. 1997.** *The Guidance needs of Standard 10 pupils in Secondary Schools in the Potchefstroom area.* Unpublished M. Ed.-dissertation. Potchefstroom: PU for CHE.
- MOLLER, V. 1991.** The Unemployment Blues: Psychological effects of Unemployment on the Individual. *Welfare Focus*, 26(2): 33-37.

MOUTON, J. & MARAIS, H.C. 1992. *Basiese Begrippe: Metodologie van die Geesteswetenskappe* (3de druk, hersiene uitgawe). Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. Pretoria-Wes: Gutenberg Boekdrukkers (Edms) Bpk.

MOSTERT, W.P., OOSTHUIZEN, J.S. & HOFMEYR, B.E. 1991. *Demografie: Die studie van Menslike Bevolkings*. Pretoria: RGN-Uitgewers.

MSIMEKI, A.K. 1988. *An Empirical Investigation of the Effects of a School Guidance Programme on the Career Development of a Group of Senior Secondary School Pupils*. Unpublished D.Ed.-thesis. Pietersburg: University of the North.

MYBURGH, C.P.H & POGGENPOEL, M. 1995. A Qualitative Research strategy: and what now? *Raucur*, 1 (2):4-9.

NAICKER, I. 1996. *Imbalances and Inequities in South African Education: A Historical-Educational survey and appraisal*. Unpublished M.Ed.-dissertation. Pretoria: University of South Africa.

NAUDE, G.N. & BODIBE, R.C. 1990. *Manual for Guidance Teachers. A Theoretical and Practical approach*. Pretoria: Acacia books.

NOTHNAGEL, M. & PRIEST, N. 1990. 'n Ondersoek na die gebruik van Kontrasepsie onder Tieners. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

NTSIMANE, S.B.M. 1994. *Differentiation in the School System for the Coloured in the Republic of South Africa*. Unpublished M.Ed.-dissertation. Potchefstroom: PU for CHE.

ODENDAL, F.F. (hoofred.), SCHOONEES, P.C., SWANEPOEL, C.J., DU TOIT, S.J & BOOYSEN, C.M. 1997. *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (3de hersiene en uitgebreide uitgawe). Johannesburg: Perskor Uitgewery.

OOSTHUIZEN, A.C. 1991. 'n Ondersoek om die Rol wat Gesinsverhoudings in die Dwelmafhanglike Persoon se lewe speel, te bepaal. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

OWEN, K. & TALJAARD, J.J. (red.) 1995. *Handleiding vir die gebruik van Sielkundige en Skolastiese Toetse van die RGN* (Hersiene uitgawe). Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. Pretoria-Wes: Penrose Boekdrukkers.

- PAGE, G.T. & THOMAS, J.B. 1979.** *International Dictionary of Education.* London: Kogen Page.
- PARTRIDGE, E. 1966.** *Origins- a Short Etymological Dictionary of Modern English.* London: Routledge & Kegan Paul.
- PEDERSEN, P. & CAREY, J.C. (editors) 1994.** *Multicultural Counseling in Schools: A Practical Handbook.* Massachusetts: Allyn and Bacon.
- PONTEROTTO, J.G., CASAS, J.M., SUZUKI, L.A. & ALEXANDER, C.M. (editors). 1995.** *Handbook of Multicultural Counseling.* London: Sage Publications.
- POTCHEFSTROOMSE UNIVERSTEIT VIR CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS. 1997.** *Kurrikulum 2005 Lewensoriëntering. Grondleggende Fase. Gids vir Christenonderwysers.* Potchefstroom: PU vir CHO.
- POTGIETER, J.M., VISSER, P.J., VAN DER BANK, A.J., MOTHATA, M.S. & SQUELCH, M.S. 1997.** *Understanding the SA Schools Act. What Public School Governors need to know.* Pretoria: Department of Education.
- PRESTON-WHYTE, E., ZONDI, M., MAVUNDLA, G. & GUMEDE, H. 1990.** Teenage pregnancy, whose problem?: Realities and Prospects for action in KwaZulu/Natal. *Southern African Journal of Demography*, 3: 11-20.
- PRETORIUS, J.W.M. 1990.** *Opvoeding, Samelewing, Jeug. 'n Sosiopedagogiek Leerboek.* Pretoria: J.L. van Schaik (Edms.) Bpk.
- PRETORIUS, J.W.M. (red.) & LE ROUX, J. 1998.** *Sosiopedagogiek 2000.* Pretoria: J.L. van Schaik-Uitgewers.
- PRETORIUS, M.M. 1992.** *'n Gemeenskapsielkundige behoefiebepaling in Eersterust.* Ongepubliseerde MA.-verhandeling (Navorsingsielkunde). Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- PYPERS, M. 1994.** *Behoeftes aan rekreasie/ontspanningsfasiliteite in lae sosio-ekonomiese gebiede.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

- RHOODIE, N., DE KOCK, C.P. & COUPER, M. 1987.** *Coloured perceptions of Sociopolitical change in South Africa: Findings of a Sample Survey undertaken in March 1986.* Pretoria: Human Sciences Research Council.
- ROBINSON, T. 1998.** You've come a long way, Baby. *Die Perdeby*, 27 Januarie:9
- SANDERS, J.R. 1992.** *Evaluating School Programs. An Educator's Guide.* In: **JAEGER, R.M. (series ed.).** The Program Evaluation Guides for Schools. California: Corwin Press Inc.
- SCHREUDER, C. 1994.** 'n Ondersoek na die invloed wat Ouer(s) se Alkoholmisbruik op die Kind het. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- SCHUTTE, H.J. 1998.** *Telefoniese onderhoud.* 10 September, 1998.
- SENTRALE STATISTIEKDIENS. 1991.** *Bevolkingsensus 1991. Onderwyspeil volgens Ontwikkelingstreek, Statistiese streek en Distrik.* No. 03-01-07 (1991).
- SENTRALE STATISTIEKDIENS. 1992.** *Huwelike en Egskeidings.* Pretoria: SSD.
- SHARPES, D.K. 1994.** Preparing Youth for the changing Work World. *Journal of Pedagogics*, 15 (2):74-81
- SMIT, F. 1998.** Universiteite: 'n gistende massa. *Insig*, Februarie 1998:12-17.
- SMIT, H.B. 1971.** *Die Kleurlinge van Eersterust se siening van hul huidige en toekomstige posisie in die breë Suid-Afrikaanse bevolkingstruktuur.* Ongepubliseerde MA.-verhandeling in Sosiologie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- SONN, J.P. 1994.** Establishing an Inclusive, Democratic Society: the need for a Multicultural perspective in Education. *Multicultural Teaching*, 12 (3):9-13.
- SOBRAYAN, B. 1992.** *Teachers and Politics: A Study of Coloured Teachers in the Greater Durban area.* Durban: Published by the Education Projects Unit, University of Natal.
- STOK, M. 1994.** *Persepsies van Tieners in Eersterust oor Buite-egtelike geslagsgemeenskap.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- SWARTS, M. 1997.** Evil Bedfellows: Drugs, Alcohol and Crime. *Focus Forum*, 4 (5):18-21.

TAILLEFFERT, C.S. 1995. *Die Invloed van Werkverskaffing op die Werklose se Selfbeeld.* Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

TERBLANCHE, H.J. & ODENDAL, J.J. 1966. *Afrikaanse Woordeboek: Verklarend met Woordafleidings.* Johannesburg: Afrikaanse Pers-Boekhandel.

THERON, E. & DU TOIT, J.B. 1977. *Kortbegrip van die Theron-verslag.* Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.

THERON, E. (red.) & SWART, M.J. 1964. *Die Kleurlingbevolking van Suid-Afrika.* Suid Afrikaanse Buro vir Rasse-Aangeleenthede (SABRA) insake die Kleurling. Stellenbosch: Universiteits- Uitgewers en- Boekhandelaars.

TIBBS, J. & PARRY, C.D.H., STRETCH, C. & BRICE, H. 1994. The Influence of the Media and other factors in Drinking among Youth. *The South African Journal of Child Adolescence Psychiatry*, 6 (2):39-46.

TRÜMPPELMANN, C.M. 1981. *Meerdoelige opname onder Kleurlinge -1979: Kinderversorging deur die Kleurlingmoeder wat buitenshuise beroepsarbeid beoefen.* Suid-Afrikaanse Instituut vir Sosiologiese, Demografiese en Kriminologiese Navorsing. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. FAKULTEIT OPVOEDKUNDE: DEPARTEMENT ORTOPEDAGOGIEK. 1996. *Eersterustprojek Jaarverslag, 1996.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. FAKULTEIT OPVOEDKUNDE. 1992. *Verslag van die Interaktiewe Televisiegebaseerde afstandonderrigprojek vanaf UP-Hoofkampus na Eersterust.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. 1993. *Universiteit van Pretoria. Raamwerk vir strategiese beplanning. 1993-1997.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA: FAKULTEIT OPVOEDKUNDE. 1998. *Werkgroep: Die Kwalitatiewe Navorsingstrategie.* Werkswinkel gehou op 8-9 Oktober, te Universiteit van Pretoria: Fakulteit Opvoedkunde.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. 1998. *Universiteit van Pretoria. Op pad na die Nuwe Millenium. 1998-2001.* Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. 1999. *Departement Institusionele navorsing*. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. 1999. *Departement Statistiek*. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA. FAKULTEIT OPVOEDKUNDE. 1994. *Ordering van Gemeenskapsdiensprojekte*. 5 Mei 1994. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

UYS, T. & MARAIS, S. 1991. Die uitwerking van werkloosheid binne samelewingskonteks. *Welsynsfokus*, 26 (2):23-27.

VAN DER LITH, H.C. 1995. *Die Rol van die Maatskaplike werker in die ontwikkeling van Entrepreneurskap by Hoërskoolleerlinge in Daspoort*. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werkskripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

VAN DER MERWE, H. *Persoonlike onderhoud*. 4 September 1998, Eersterust.

VAN DER MERWE, H.M. & BERKHOUT, S.J. 1991. Waarskynlike konsekwensies vir die Suid-Afrikaanse Onderwysstelsel in die lig van die Toenemende Werkloosheid. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Opvoedkunde*, 11 (2):96-102.

VAN DER WALT, T.J. 1966. *Kleurlingbehuising in Eersterust, Pretoria: 'n Sosiologiese ontleding met besondere verwysing na onwenslike Behuisingstoestande en die Houding van die Kleurlinge ten opsigte van hul Behuisingsomstandighede*. Ongepubliseerde MA.-verhandeling. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

VAN DE WETERING, A. 1991. *'n Ondersoek na die Verband tussen Swak Maatskaplike Funksionering en Onvoldoende Behuising in Eersterust*. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werkskripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

VAN HEERDEN, A. 1996. *Die Manlike Jeugmisdadiger van Eersterust se Belewenis van Korrektiewe toesig as strafopsie: 'n Maatskaplike werk perspektief*. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werkskripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

VAN NIEKERK, P.A. 1988. *Die Onderwyser en die Kind met probleme*. Stellenbosch: Universiteitsuitgewers en -Boekhandelaars.

- VAN ROOYEN, M.F.** 1990. *'n Maatskaplike werk-Ondersteuningsprogram vir Kleurlinge Adolessente vroeë skoolverlaters*. Ongepubliseerde MA.-verhandeling. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- VAN SCHALKWYK, M.J.** 1977. *Die Onderwysstelsel vir Kleurlinge in die Republiek van Suid-Afrika*. Ongepubliseerde M.Ed.-verhandeling. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje-Vrystaat.
- VAN SCHALKWYK, M.J.** 1983. *Die onderwys van die Bruin Suid-Afrikaanse bevolkingsgroep in politieke konteks*. Ongepubliseerde D.Ed.-tesis. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje-Vrystaat.
- VAN VUREN, R.** 1992. 'n Droom kan waar word. *Tukkiewerf*, 1/92:31
- VAN ZYL, R.** 1997. *'n Ondersoek na Buite-egtelikheid en die Ongetroude Vader*. Ongepubliseerde BA. Maatskaplike werk-skripsie. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- VAN ZYL SLABBERT et al.** 1994. *Youth in the New South Africa. Towards a policy formulation*. Main Report of the Co-operative Research Programme: South African Youth. Pretoria: HSRC Publishers.
- VENTER, A.** 1995. Voorhuwelikse seksuele permissiwiteit onder Damesstudente. *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Sosiologie*, 26 (4): 143-148.
- VENTER, A.J.** 1974. *Coloured: A Profile of two million South Africans*. Kaapstad: Human & Rousseau.
- VENTER, C.A.** 1991. Die effek van Werkloosheid op Gesinsverhoudinge. *Welsynsfokus*, 26 (2):28-31.
- VERWOERD, N.M.** 1985. *Skoolstakers: Beplanning en Implementering van Lokaliteitsontwikkeling binne Gemeenskapswerk*. Ongepubliseerde MA.-verhandeling in Maatskaplike werk. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.
- VISSER, M.** 1991. The Psychological effect of Parents Unemployment on Children. *Welfare Focus*, 26 (2):38-41.
- WEBSTER, A.M. (ed. in chief)** 1905. *Webster's International Dictionary of the English Language*. Massachusetts: G & C Merricum Co.

WEEKLEY, M.A. 1921. *An Etymological Dictionary of Modern English.* New York: E.P. Dutton & Company.

WEHRLY, B. 1995. *Pathways to Multicultural Counseling Competence: A Developmental Journey.* California: Brooks/Cole Publishing Company.

WILLIAMS, S.J. 1977. *Die Kleurlinggemeenskap as Opvoedingsruimte vir die Volwasse-wordende Kleurling -'n Studie in die Fundamentele Pedagogiek.* Ongepubliseerde MA.-verhandeling. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

WILLIAMS, S.J. 1982. *Normatiewiteit as Pedagogiese aangeleentheid met spesiale verwysing na die Kleurlinggemeenskap as Opvoedingsmilieu.* Ongepubliseerde D.Ed.-tesis. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

SLEUTELTERME / KEY WORDS

Loopbaanvoorligting

Career counselling

Voorligting

Guidance

Berading

Counselling

Onderwys

Education

Universiteit

University

Program

Programme

Bruinmense

Coloured People

Jeugdige

Youth

Vennootskap

Partnership

Gemeenskap

Community

Sekondêre skool

Secondary school

Multikultureel

Multicultural

Bylaag A

Semi-gestruktureerde onderhoude met:

- ‘n Maatskaplike werker van Eersterust
- ‘n Nasionale partyleier van Eersterust
- ‘n Eerwaarde van die Lutherse kerk te Eersterust

a) **Naam: Mevrouw Henda Van der Merwe**
(Maatskaplike werkster, werksaam te Eersterust)

b) **Kommentaar en betekenis vir dié studie**

Volgens Mevrouw Van der Merwe is werkloosheid 'n ernstige maatskaplike probleem in Eersterust. Sy is ook van mening dat alkoholmisbruik, asook veral dwelmmiddel­misbruik onrusbarende toename toon in Eersterust. Die misbruik van genoemde middels lei ook tot ander maatskaplike probleme soos vroeë skoolverlating, buite-egtelike kinders en uiteindelik tot 'n armoedekultuur onder die Eersterustinwoners. Volgens haar is die ongewenste swangerskappe wat onder die adolessente dogters voorkom, 'n ernstige maatskaplike probleem in Eersterust. Sy noem egter dat die grootste maatskaplike probleem, die alkohol- en dwelmmiddel­probleem in Eersterust is.

Die bendelewe en bende aktiwiteite in Eersterust rem volgens haar die inwoners se vrye daglikse gang. Mevrouw Van der Merwe is verder van mening dat die religieuse 'n groot rol vertolk in Eersterust, maar dit word nie voldoende deur die inwoners uitgeleef nie. Die behuisingstekortprobleem het volgens haar in Eersterust verbeter, maar die probleem aan voldoende behuising is nog nie naastenby opgelos nie.

a) **Naam: Meneer Johan Du Rand**
(Nasionale Partyleier van Eersterust en 'n Eersterustinwoner)

b) **Kommentaar en betekenis vir dié studie**

Volgens Meneer Du Rand is die manlike inwoners in Eersterust veral fabriekswerkers, klerklike werkers, vakmanne of halfgeskoolde vakmanne. Die vrouens werk veral in fabriek of as verkoopdames. Meer vrouens staan in die arbeidsmark as mans vanweë die geredeliker beskikbaarheid van sekere soort poste. Hy is van mening dat groot politieke betrokkenheid by die Eersterust-inwoners teenwoordig is. Hy noem dat die Bruinmense in 'n politieke knyptang verkeer, vanweë die feit dat die nuwe politieke bedeling ook nie die Bruinmense se politieke probleme voldoende aanspreek nie. Meneer Du Rand noem dat werkloosheid 'n groot maatskaplike probleem in Eersterust is. Hy beskou werkloosheid as die oorsaak van vele ander maatskaplike probleme in Eersterust. Drank- en dwelmmiddelmisbruik kan volgens hom huweliks- en gesinsonmin veroorsaak, wat aanvanklik deur werkloosheidsfrustrasies veroorsaak is. Die spanning wat werkloosheid veroorsaak, veroorsaak gevolglik spanning en konflik in die huwelik wat verantwoordelik is vir sommige van die egskeidings wat in Eersterust voorkom.

Meneer Du Rand wys ook daarop dat die ouers meer betrokke kan raak by hulle kinders se skoolloopbane en op dié wyse vroeë skoolverlating kan voorkom. Adolesente swangerskappe is 'n sensitiewe aangeleentheid wat nie deur die gemeenskap aanvaar word nie, aangesien dit addisionele finansiële las op die gemeenskap plaas. Hy is van mening dat nood aan behuising figureer in Eersterust. Erwe is nie beskikbaar nie, aangesien die bestaande grense nie kan uitbrei nie. Dié behuisingsprobleem het al egter volgens hom verbeter teenoor dié probleem in die verlede.

- a) **Naam: Doktor HJ Schutte**
(Eerwaarde van die Lutherse kerk te Eersterust en 'n Eersterustinwoner)
- b) **Kommentaar en betekenis vir dié studie**

Volgens Doktor Schutte kom werkloosheid algemeen voor in Eersterust en het dit 'n ongunstige uitwerking op die gemeenskap se toereikende funksionering. Hy is van mening dat inspanningloosheid en werkskuheid veral onder jong mans en vroeë skoolverlaters voorkom. Werksgeleenthede is volgens hom wel beskikbaar, maar die jeugdiges voer lae besoldiging as rede aan en só word die vrouens gedwing om hul te wend tot die arbeidsmark, ten einde die gesin aan die lewe te hou. Doktor Schutte noem dat die werklose jongmans diegene is wat rondrentel op straat, by jeugbendes betrokke raak, deelneem aan vandalisme, die misbruik en handel dryf van drank- en dwelmmiddels en wat ook ongewenste swangerskappe veroorsaak. Adolesente (tiener) swangerskappe is volgens hom 'n al groter wordende probleem in die gemeenskap van Eersterust en dat kerk tug nie meer dissiplinêr voldoende toegepas kan word nie. Hy is van mening dat meer gereelde skakeling met die maatskaplike werkers ten aansien van dié probleem, moet plaasvind.

Hy is ook van mening dat die Bruinmense hul nog altyd in 'n identiteitskrisis met betrekking tot die politieke situasie in die land bevind. Vantevore was hulle te swart en tans is hulle te wit om iewers in te pas. Hy spreek hom daarvoor uit dat dit nou die tyd vir die Bruinmense is om saam te staan en opnuut bewus te word van hul kulturele agtergrond. Volgens Doktor Schutte kom die jeug se geloofslewe nie tot sy reg nie en is dit 'n uitdaging vir die kerk om die relevantheid daarvan te verhoog. Behuisingsnood is volgens hom 'n verdere probleem in Eersterust, aangesien die grense van so 'n aard is dat uitbreiding nie moontlik is nie en meer erwe ook nie beskikbaar blyk te wees nie.

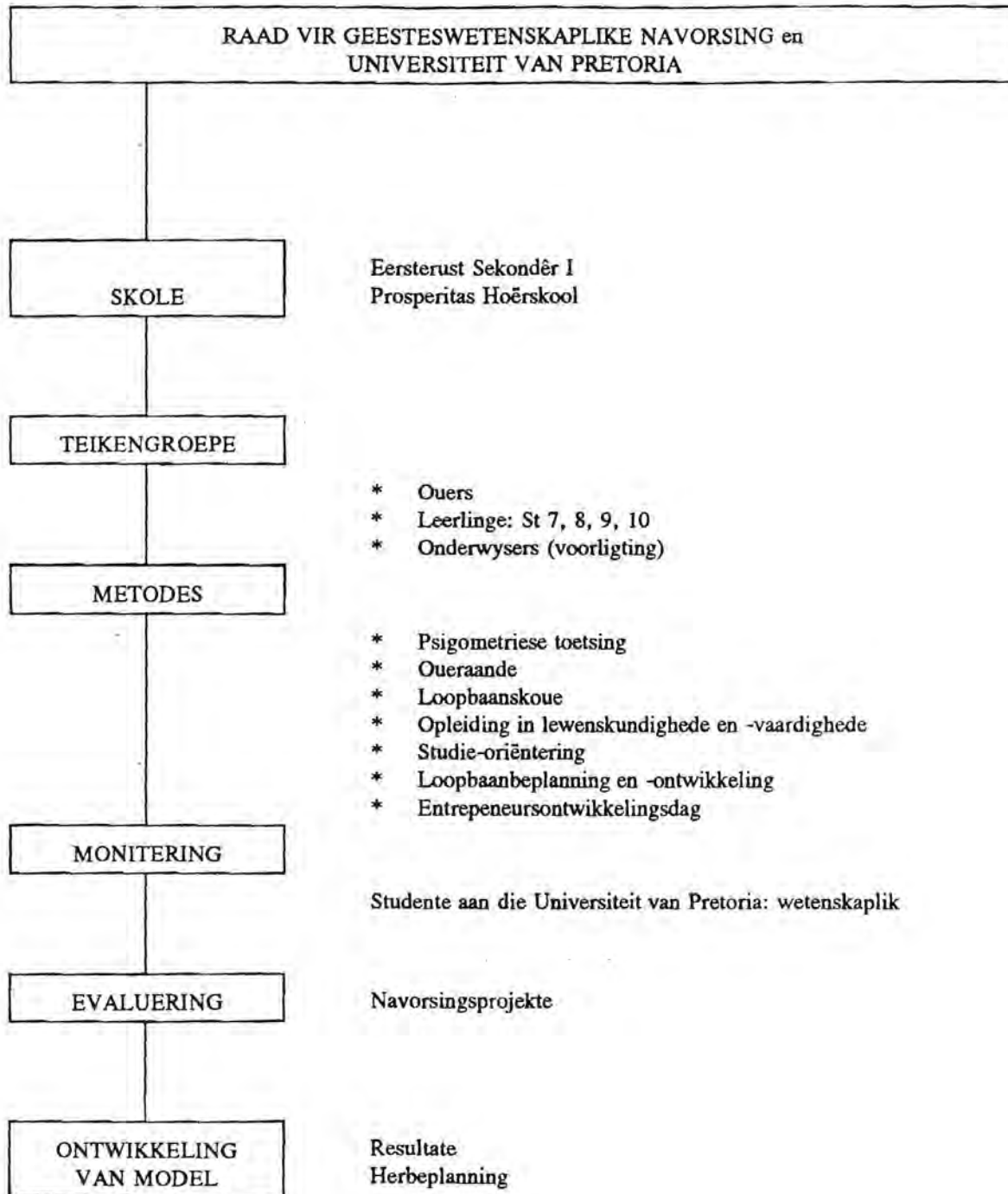
“Die Federasie” van 1986, het volgens Doktor Schutte die behoeftes van die gemeenskap aangespreek soos onder andere die areas van sport, jeug, die ouerthuis, die mafiagroep en ook die alkohol en drankmisbruikprobleme. Doktor Schutte was self 'n lid van “Die Federasie” en noem dat dit as gevolg van die 1989 politieke verkiesing ontbind het, weens politieke onmin tussen die lede van “Die Federasie”.

Bylaag B

**Makrostruktuur van programverloop
en programaktiwiteite van die
‘Voorligtingsverrykingsprogram te
Eersterust**

1 MAKROSTRUKTUUR VAN PROGRAMVERLOOP EN -AKTIWTEITE

VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM TE EERSTERUST

Bylaag C

**Program van die Entrepreneursdag te
Hoërskool Prosperitas Eersterust, op
1 September 1995**

EERSTERUST VOORLIGTINGSVERRYKINGSPROGRAM

HOËRSKOOL PROSPERITUS

ENTREPRENEURSKAPSDAG

PLEK : HOËRSKOOL PROSPERITUS SKOOLSAAL

DATUM : 1 SEPTEMBER 1995

TYD : 08:00 tot 14:00

SEREMONIEMEESTER : Mnr Sebastiaan Matroos

Kontakpersoon : Dr. F. Malan

PROGRAM

OPENING : VISE-HOOF HOËRSKOOL PROSPERITUS
(Hoof is met verlof)

INLEIDENDE
ORIËNTERINGS
BOODSKAP : Mnr N Smith, KSOK

PRYSUITDELING: TREKKING

VOORDRAG: *Gift Acres*

PRYSUITDELING: BESTE OPSTEL

VOORDRAG: *Blue Goose*

PRYSUITDELING: BESTE KUNSWERK

VOORDRAG: *Eersterust Kleinsake onderneming*

DRAMAUITVOERING:

VOORDRAG: Streekkomiteelid: Mnr John Sampson

Bylaag D

Die projek ‘Renaissance’:

- agtergrondinligting
- aansoekvorm vir deelname aan die projek

UNIVERSITY OF PRETORIA

FACULTY OF SCIENCE

PROJECT RENAISSANCE

BACKGROUND

An important component for creating and maintaining prosperity in South Africa is to make use of scientific knowledge and methods. We need to train people in Natural Sciences, Engineering, Medical Sciences and so forth to develop these facets of prosperity. What is more, the number of people who are able to successfully complete the necessary courses on the basis of their scholastic achievements, is too small to meet the requirements.

The idea behind *Project Renaissance* is to discover undeveloped talent in the natural sciences. The university annually identifies a limited number of young people with the required talent but not the necessary matric results to gain entry into the normal courses in the Faculty of Science. By participating in the project, these people will be prepared for meaningful admission to these courses.

Participation in *Project Renaissance* means that the person will take the following courses in the Faculty of Science:

WIS 100: Preparatory Mathematics

FIS 100: Preparatory Physics

CHE 100: Preparatory Chemistry.

However, the programme consists of much more than this as participants are assisted to develop the correct approach to mathematical and scientific knowledge and thinking. Laboratory work computers are used to teach them how to evaluate and solve problems in these fields, as well as to develop the necessary communication skills.

Anyone successfully completing this programme will be well equipped to take the normal first-year courses required for a BSc degree. Successful participants will gain admission to study for such a degree. Participation in the project is very intensive and will not leave time for additional study.

ADMISSION

A person should have matric exemption with Mathematics and Physical science as subjects to be admitted to the project. The project is intended for those who did not gain admission to the various study programmes in the field of natural sciences, but have shown the necessary potential.

To gain admission, the application documents should be completed and returned to the University at the following address by 31 December:

Project Renaissance,
Faculty of Science
University of Pretoria
Pretoria, 0002

Final assessment of the applicants will be carried out during January and will include a test and personal interview.

REGISTRATION

Participants in *Project Renaissance* will register for it at the University.

LANGUAGE

The courses will be presented primarily in English, with enough dual medium communication to be accessible to Afrikaans-speaking participants, and to develop communication skills in both languages among all participants.

DURATION

All three preparatory courses cover one academic year. This means that all successful participants in the project will obtain a BSc degree after four years of study.

VERTROULIK/CONFIDENTIAL

 UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
 PROJEK RENAISSANCE
 PROJECT RENAISSANCE

AANSOEK OM TOELATING/ APPLICATION FOR ADMISSION

 VAN:.....
 SURNAME:
 VOLLE NAAM:.....
 FIRST NAME:
 GEBOORTEDATUM:..... TEL:.....
 DATE OF BIRTH:
 ADRES/ ADDRESS:.....
 Voorgenome graadkursus/ Proposed degree:

DOKUMENTASIE VERLANG/ DOCUMENTATION REQUIRED

Heg asseblief die volgende gesertifiseerde dokumente by hierdie aansoek aan:

Please attach the following certified documents to this application:

- i Afskrif van u matrieksertifikaat indien u dit reeds ontvang het/ Copy of your matric certificate if you have already received it
- ii Getuigskrif van 'n verantwoordelike persoon in u gemeenskap/ Testimonial of a responsible person in your community
- iii 'n Vertroulike getuigskrif van u skoolhoof op die aangehegde vorm. Dit moet apart van hierdie aansoekvorm in die gefrankeerde koevert deur die skoolhoof aan die Universiteit gestuur word.
 A confidential testimonial by your headmaster, on the attached form to be mailed separately to the University in the supplied envelope

SKOOLGEGEWENS/SCHOOL PARTICULARS

Naam van skool/ Name of school:.....

Alle vakke geneem in u mees onlangse eksamen/ All subjects taken in your most recent examination:

Standard:.....

Vak/Subject	HG/SG	Simbool/Symbol/%
Wiskunde/Mathematics		
Natuur- en Skeikunde/Physical Science		
Engels/English		
Afrikaans		

Posisie in klas (bv 3de uit 50)/ Position in class (eg 3rd out of 50)

SERTIFISERING DEUR SKOOLHOOF/CERTIFICATION BY HEADMASTER

Handtekening van skoolhoof/Signature of Headmaster

Skoolstempel/School stamp

VIR KANTOORGEBRUIK/FOR OFFICIAL USE

WC	DG		1-3
----	----	--	-----

 Studentenommer

--	--	--	--	--	--	--

 4 - 10

Opmerking:

Renaissance
Bibliografiese vraelys/ *Bibliographic questionnaire*

Beantwoord die vrae deur 'n duidelike kring om die letter by die antwoord van u keuse te trek. As u antwoord op vraag 10, (A) is, trek dan 'n kring om (A) by vraag 10. Die blokkies aan die regterkant van die bladsy is slegs vir kantoorgebruik.

The answers to this questionnaire must be marked by drawing a clear circle around the letter at the answer of your choice. If your answer to question 10 is (A), draw a circle around (A) at question 10. The square blocks on the right hand side of the sheet are for official use only.

PERSOONLIKE GEGEWENS/PERSONAL INFORMATION:

1. Wat is u huistaal?/ *What is your home language?*

- (A) Afrikaans
- (B) Engels/ *English*
- (C) Ndebele
- (D) N-Sotho
- (E) S-Sotho
- (F) Swazi
- (G) Tsonga
- (H) Tswana
- (I) Venda
- (J) Xhosa
- (K) Zulu Tsonga

11 – 12

2. In watter taal het u skoolonderrig ontvang?/ *In which language did you receive instruction at school?*

- (A) Afrikaans
- (B) Engels/ *English*
- (C) Ander/ *Other*

13

3. Watter taal verkies u as medium vir u onderrig op universiteit?/ *Which language do you prefer as medium of instruction at university?*

- (A) Afrikaans
- (B) Engels/ *English*

14

4. Waar was u verblyfplek gedurende u laaste skooljaar?/ *Where did you live during your last school year?*

- (A) Ouerhuis/ *With parents*
- (B) By familie/ *With relatives*
- (C) Koshuis/ *Hostel*
- (D) Het privaat loseer/ *In private lodgings*
- (E) Ander/ *Other*

15

SKOOLGEGEWENS/SCHOOL DATA

5. Hoeveel skole het u gedurende u hoërskooljare bygewoon?/*How many schools did you attend during high school?*
- (A) 1-2
(B) 3-5
(C) 6 en meer/*and more* 16
6. Aan watter tipe hoërskool (sekondêre skool) het u gematrikuleer of is u besig om te matrikuleer?/*At which type of secondary school did you matriculate or are you busy matriculating?*
- (A) Gewone akademies/*General academic*
(B) Tegnies/*Technical*
(C) Landbou/*Agricultural*
(D) Handel/*Commercial*
(E) Privaatskool/*Private school*
(F) Ander/*Other* 17
7. Waar is die skool geleë?/*Where is the school situated?*
- (A) Stad/*City*
(B) Groot dorp (meer as 12 000 inwoners)/*Large town (more than 12 000 residents)*
(C) Klein dorp (minder as 12 000 inwoners)/*Small town (less than 12 000 residents)*
(D) Plaasskool/*Farm school* 18
8. Watter probleem, indien enige, het 'n nadelige invloed op u studie in u matriekjaar uitgeoefen (merk 1 antwoord)?/*Which of the following, if any, had an adverse effect on your studies in your matric year? (mark 1 only)*
- (A) Finansiële probleme/*Financial problems*
(B) Huislike probleme/*Domestic problems*
(C) Studieprobleme/*Study problems*
(D) Gesondheidsprobleme/*Health problems*
(E) Onrus en geweld/*Unrest and violence*
(F) Geen probleme nie/*Had no problems* 19
9. Vir watter tydperk gedurende u matriekjaar het u onderrig in wiskunde ontvang?/*For which period in your matric year did you receive instruction in mathematics?*
- (A) Die hele jaar/*The whole year*
(B) Halfjaar/*Half a year*
(C) 'n Kwartaal/*One quarter*
(D) Geen onderrig/*No instruction* 20

LEIERSKAP/LEADERSHIP

10. Gee 'n aanduiding van die hoogste leiersposisie wat u op hoërskool beklee het/*Indicate the highest leadership position you held at high school*
- (A) Hoofseun of -dogter/*Head boy or girl*
 - (B) Onderhoofseun of -dogter/*Deputy head boy or girl*
 - (C) Lid van die leerlingraad/*Member of pupils council*
 - (D) Geen/*None*
- 21
11. Dui die hoogste leiersposisie aan wat u in verenigings, klubs (nie sport nie) ens. beklee het/*Indicate the highest leadership position you held in societies, clubs (not sport) etc.*
- (A) Voorsitter van 'n klub of vereniging/*Chairman of a club or society*
 - (B) Sekretaris van 'n klub of vereniging/*Secretary of a club or society*
 - (C) Bestuurslid van klub of vereniging/*Committee member of club or society*
 - (D) Geen/*None*
- 22
12. Dui die hoogste leiersposisie aan wat u op hoërskool in sport beklee het/*Indicate the highest leadership position you held in sport at high school*
- (A) Kaptein van 'n 1ste span in meer as een sportsoort/*Captain of a 1st team in more than one sport*
 - (B) Kaptein van 'n 1ste span in een sportsoort/*Captain of a 1st team in one sport*
 - (C) Kaptein van 'n tweede- of laer span/*Captain of a second or lower team*
 - (D) Geen/*None*
- 23

STUDIE- EN BEROEPSAANGELEENTHEDE/STUDY AND CAREER MATTERS

13. Watter beroep wil u na voltooiing van u studies beoefen?/*What occupation would you like to take up on completing your studies?*
- (A) Mediese dokter; tandarts; veearts/*Medical doctor; dentist; veterinary surgeon*
 - (B) Ingenieur/*Engineer*
 - (C) Navorsingswetenskaplike/*Research scientist*
 - (D) Wetenskap of wiskunde onderwyser/*Mathematics or science teacher*
 - (E) Rekenaarwetenskaplike/*Computer scientist*
 - (F) Ander/*Other*
- 24
14. Hoe seker is u oor die universiteitskursus wat u wil neem/*How sure are you about the university course you wish to take?*
- (A) Baie seker/*Very sure*
 - (B) Seker/*Sure*
 - (C) Ietwat onseker/*Somewhat unsure*
 - (D) Baie onseker/*Very unsure*
- 25

15. Tot op watter vlak beoog u om u studies voort te sit/ *How far do you intend studying?*
- (A) 'n Baccalaureusgraad/ *A Bachelor's degree*
 - (B) 'n Nagraadse onderwysdiploma/ *A post-graduate teachers diploma*
 - (C) Een jaar nagraadse of professionele studie(honeurs)/ *One year postgraduate or professional study(honours)*
 - (D) 'n Meestersgraad/ *A Master's degree*
 - (E) 'n Doktorsgraad(PhD)/ *A Doctor's degree (PhD)*
- 26

ALGEMEEN/GENERAL

16. Hoe bestee u u vrye tyd? (merk een of twee)/ *How do you spend your free time? (mark one or two)*
- (A) Lees/ *Reading*
 - (B) Sosiaal; kuier/ *Social*
 - (C) Sportdeelname/ *Sport*
 - (D) Beoefen of luister musiek/ *Listen to or play music*
 - (E) Beoefen 'n ander stokperdjie soos seëlversameling/ *Practise another hobby such as stamp collecting*
 - (F) Geen/ *None*
- 27 - 28
17. Aan watter van die volgende gemeenskapsaktiwiteite neem u deel?(Merk een of twee)/ *In which of the following community activities do you participate?(Mark one or two)*
- (A) Skoolkoor/ *School choir*
 - (B) Kerklike aktiwiteite/ *Church activities*
 - (C) Sportdeelname/ *Sport*
 - (D) Politieke organisasies/ *Political organisations*
 - (E) Geen/ *None*
- 29 - 30

VERTROULIK/*CONFIDENTIAL*

Renaissance
Universiteit van Pretoria
Vertroulike verslag deur skoolhoof
Confidential testimonial by headmaster

[Hierdie verslag moet asseblief vertroulik deur die skoolhoof van die skool waar die kandidaat gematrikuleer het of gaan matrikuleer ingevul en apart van die ander dokumente in die gefrankeerde koevert wat vir dié doel aangeheg is, aan die Universiteit terug gestuur word.

This testimonial should be completed confidentially by the headmaster of the school where the candidate matriculated or will be matriculating. It should be returned to the University separately in the addressed envelope supplied for that purpose.]

Naam van kandidaat/*Name of candidate*

Naam van skool/*Name of school*

Adres van skool/*Address of school*

..... Tel:

Wat is u opinie oor die kandidaat se:/*What do you think of the candidate regarding:*

1. Akademiese vermoëns/*Academic ability*

2. Leierskap eienskappe/*Leadership characteristics*

3. Skoolbywoning/*School attendance*

4. Betroubaarheid/*Reliability*

5. Deursettingsvermoë/*Perseverance*

6. Sosiale gewildheid en aanvaarding deur mede-leerlinge/*Popularity and social acceptance by other pupils*

7. Huislike omstandighede/*Domestic circumstances*

8. Algemene opmerkings/*General remarks*

Handtekening van skoolhoof/*Signature of headmaster*

Skoolstempel/*School stamp*

Bylaag E

Aansoekvorms van die Universiteit van Pretoria:

- vir finansiële hulp
- om 'n prestasietoekenning

AANSOEK OM FINANSIËLE STEUN / APPLICATION FOR FINANCIAL ASSISTANCE

<p>LET WEL:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sluitingsdatum: 15 Oktober Lees asb alle afdelings van die vorm noukeurig voordat u dit voltooi Alle inligting word streng vertroulik hanteer 	<p>PLEASE NOTE:</p> <ul style="list-style-type: none"> Closing date: 15 October Please read all sections of this form carefully before completing them All information will be accorded the strictest confidentiality
--	---

BELANGRIK: *Onlangse dokumente soos hieronder aangedui moet hierdie aansoek vergesel. Indien dit nagelaat word, sal die aansoek nie verdere oorweging geniet nie. Heg aan laaste bladsy.*

Salaristrekkers	Die mees onlangse salarisstrookies van werkende ouers of 'n brief van die werkgever(s) waarin die bruto inkomste aangedui is.
Boere/Vennote/Maat-skappy direkteure ens	Amptelike finansiële state van alle inkomste vir die twee voorafgaande jare voorgelê vir belastingdoeleindes, asook 'n opgawe van alle bates en eiendom teen markwaarde. Die afgelope twee jaar se belastingaanslae moet ook aangeheg word.
Pensioenarisse, wewes en weduwees	'n Brief van die betrokke pensioenfonds, 'n inkomstebelastingaanslag of 'n beëdigde verklaring waarin die bruto jaarlikse inkomste aangedui is.
Enkelouers	'n Afskrif van die skeibrief of 'n beëdigde verklaring waarin onderhoud uiteengesit word. Indien geen onderhoud, moet dit op dieselfde wyse bevestig word.
Studente/kinders wat ondersteun word deur familie/verwante	Gesertifiseerde briewe waarin die bruto maandelikse bydraes van hierdie persone uiteengesit word.
Ander inkomste bv. rente	'n Amptelike staat of beëdigde verklaring waarin die inkomste aangetoon word. ('n Bankstaat is nie aanvaarbaar nie.)

IMPORTANT: *Recent documentation as set out below must accompany this application. If the documentaion is not submitted, the application will not be considered. Affix to last page.*

Salary and wage earners	Latest pay – slips of employed parents or a letter from employer(s) stating gross annual income.
Farmers/members of partnerships/company directors etc	Official financial statements of all income for the two years prior to this application submitted for income tax purposes as well as a statement of personal assets and liabilities at market value. Tax assessments for the two years prior to this application must also be attached.
Pensioners, widowers and widows	Letter from the relevant pension fund, income tax assesment or sworn statement stating gross annual income.
Single parents	Copy of the divorce agreement or an affidavit stating the maintenance received (even if no maintenance is received).
Students/children supported by family or relatives	Certified letters stating gross monthly contribution received from person(s) concerned.
Other income e.g. interest	Official statement or affidavit stating income. (A bank statement is not acceptable.)

<p>Stuur voltooid aansoek aan:</p> <p>Die Registrateur Universiteit van Pretoria PRETORIA 0002</p>	<p>Forward completed application to:</p> <p>The Registrar University of Pretoria PRETORIA 0002</p>
--	--

AFDELING A DOEL MET HIERDIE AANSOEK SECTION A PURPOSE OF THIS APPLICATION		Kantoorgebruik Official use			
Dui tipe ondersteuning aan met 'n X / Indicate with an X type of support		Bkode/Bcode			
PRESTASIEBEURS MERIT BURSARY	(Slegs VOORGRAADSE studente; Voltooi slegs afdelings A en B) (UNDERGRADUATE students only; Complete Sections A and B only)	0	2	0	0
ONDERSTEUNINGSBEURS SUPPORT BURSARY	Alle Universiteitsbeurse nie gemerk met * in die brosjure nie All University bursaries not marked with * in the brochure (Slegs VOLTYDSE studente; Voltooi alle afdelings van hierdie vorm) (FULL-TIME students only; Complete all sections of this form)	0	2	0	3
ANDER/OTHER	Naam van beurs/lening / Name of bursary/loan: Slegs Universiteitsbeurse gemerk met * in die brosjure nie Only University bursaries marked with * in the brochure (Voltooi alle afdelings van hierdie vorm / Complete all sections of this form)				
LENING/LOAN	(Voltooi alle afdelings van hierdie vorm / Complete all sections of this form)	0	8	8	0

AFDELING B PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN APPLIKANT SECTION B PERSONAL DETAILS OF APPLICANT		
Titel: Title:	Van: Surname:	Voorletters: Initials:
Voorname: First names:		
Studentenommer (indien bekend) / Student number (if known):		
Identiteitsnr / Identity number:		
Kursus en Studiejear (bv BA 1): Course and year of study (eg BA 1):		
Telnr Pretoria – Tuis: Tel no Pretoria – Home:	Werk: Work:	
WOONPLEK: Ouerhuis RESIDENCE: Parents	Privaat Private	Universiteitslosies University accommodation
Eie woning Own home		
BENADERDE LOSIESKOSTE: ESTIMATED ACCOMMODATION COSTS:	Losies: Accommodation:	Etes: Meals:
HUWELIKSTATUS: Ongetroud MARITAL STATUS: Never married	Getroud Married	Geskei Divorced
Weduwee Widow	Wewenaar Widower	Woon apart Separated

AFDELING C PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN OUER, WETTIGE VOOG OF GADE SECTION C PERSONAL DETAILS OF PARENT, LEGAL GUARDIAN OR SPOUSE		
Titel: Title:	Van: Surname:	Voorletters: Initials:
Verwantskap met applikant (bv vader, wettige voog, gade): Relationship to applicant (eg father, legal guardian, spouse):		
Indien voog, meld rede vir voogdyskap (bv. ouers oorlede): If Guardian, state reason for guardianship (eg parents deceased):		
HUWELIKSTATUS: Ongetroud MARITAL STATUS: Never married	Getroud Married	Geskei Divorced
Weduwee Widow	Wewenaar Widower	Woon apart Separated
Getal afhanklike kinders (APPLIKANT INGESLUIT) wat versorg word op: Number of dependant children (INCLUDING APPLICANT) being maintained at:		
Universiteit University	Kollege College	Skool School
Nog nie op skool Not yet at school	Ander Other	
Name van universiteite en kolleges waar hierdie kinders is: Names of universities and colleges attended by these children:		

SLEGS VIR KANTOORGEBRUIK / FOR OFFICIAL USE ONLY					
KLS	UA	SLF	VA		
LOS	AA	EGG	MO		
BKE	%	BRS	VG		
VRV		LEN			

INDIEN HIERDIE AFDELING NIE VOLTOOI WORD NIE, SAL DIE AANSOEK NIE OORWEEG WORD NIE
IF THIS SECTION IS NOT COMPLETED IN FULL, THE APPLICATION WILL NOT BE CONSIDERED

APPLIKANT: Beklee u 'n betrekking? APPLICANT: Are you employed?	Nee ☐ Ja ☐ No ☐ Yes ☐	Voltyds ☐ Full-time ☐	Deeltyds ☐ Part-time ☐
GADE: Beklee u gade 'n betrekking? SPOUSE: Is your spouse employed?	Nee ☐ Ja ☐ No ☐ Yes ☐	Voltyds ☐ Full-time ☐	Deeltyds ☐ Part-time ☐

APPLIKANT / APPLICANT	GADE / SPOUSE
Naam van werkgever: Name of employer:	
Beroep: Occupation:	

BRUTO INKOMSTE EN BESKIKBARE FINANSIERING – Dui bedrae aan voor aftrekkings:
GROSS INCOME AND FINANCING AVAILABLE – Indicate amounts before deductions:

Onlangse dokumentasie op die voorblad genoem, moet hierdie aansoek vergesel. Indien dit nie gedoen word nie, sal die aansoek nie oorweeg word nie.
Recent documentation as set out on the front page must accompany this application. If this is not done, the application will not be considered.

	APPLIKANT/APPLICANT	GADE/SPOUSE
Bydrae deur ouers, familie en weldoeners: Support by parents, family and benefactors:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Bruto inkomste uit betrekking (ook deelytys): Gross income from employment (also part-time): Ook betaalde studieverlof / Also paid study leave	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Bruto inkomste uit onderhoud en/of pensioen: Gross income from maintenance and/or pension:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Bruto inkomste uit beleggings: Gross income from investments:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
TOTALE INKOMSTE: TOTAL INCOME:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
BEURSE (verwag of bevestig), LENINGS aangevra BURSARIES (expected or confirmed), LOANS applied for Beursnaam of instansie/Name of bursary or institution	R <input type="text"/>	
	R <input type="text"/>	
	R <input type="text"/>	
TOTAAL: BEURSE EN LENINGS TOTAL: BURSARIES AND LOANS	R <input type="text"/>	
TOTALE WAARDE VAN BELEGGINGS: TOTAL VALUE OF INVESTMENTS:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>

VERKLARING DEUR APPLIKANT **DECLARATION BY APPLICANT**

Ek, (voorletters en van) verklaar hiermee dat alle inligting wat ek in hierdie aansoek verstrek het, waar en juis is na die beste van my wete. Ek het die inligting verstrek wetende dat indien ek bewustelik enige valse of foutiewe gegewens verstrek het ek enige finansiële steun wat die Universiteit aan my verleen het, kan verbeur en dat enige finansiële steun wat aan my voorsien is van my verhaal kan word.

I, (initials and surname) hereby declare that the information I have supplied is true and correct to the best of my knowledge. I have supplied the information knowing that if I wilfully supply false or incorrect details, I may forfeit the financial assistance I have received from the University, and that any financial assistance given to me may be recovered.

Handtekening van applikant / Signature of applicant	Datum / Date
---	--------------

Getuie: Voorletters en van / Witness: Initials and surname	Getuie: Handtekening / Witness: Signature
--	---

AFDELING E FINANSIËLE BESONDERHEDE VAN OUERS OF VOOG
SECTION E FINANCIAL DETAILS OF PARENTS OR LEGAL GUARDIAN

INDIEN HIERDIE AFDELING NIE VOLTOOI WORD NIE, SAL DIE AANSOEK NIE OORWEEG WORD NIE
 IF THIS SECTION IS NOT COMPLETED IN FULL, THE APPLICATION WILL NOT BE CONSIDERED

	BEROEP / OCCUPATION	WERKGEWER(S) / EMPLOYER(S)
VADER / FATHER		
MOEDER / MOTHER		
WETTIGE VOOG / LEGAL GUARDIAN		

BESONDERHEDE VAN VASTE EIENDOM / PARTICULARS OF FIXED PROPERTY

Beskrywing en adres / Description and address	Waarde / Value	Verband / Mortgage

BESONDERHEDE VAN ALLE INKOMSTE / PARTICULARS OF ALL INCOME

Onlangse dokumentasie op die voorblad genoem, moet hierdie aansoek vergesel. Indien dit nie gedoen word nie, sal die aansoek nie oorweeg word nie.

Recent documentation as set out on the front page must accompany this application. If this is not done, the application will not be considered.

	VADER FATHER	MOEDER MOTHER	VOOG GUARDIAN
Bruto inkomste: Gross income:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Bruto inkomste uit pensioen: Gross income from pension:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Bruto inkomste uit onderhoud: Gross income from maintenance:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Bruto inkomste uit beleggings: Gross income from investments:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
Ander inkomste: Other income:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
TOTALE INKOMSTE TOTAL INCOME	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>
TOTALE waarde van beleggings: TOTAL value of investments:	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>	R <input type="text"/>

VERKLARING DEUR OUER/WETTIGE VOOG // DECLARATION BY PARENT/LEGAL GUARDIAN

Ek, die ondergetekende, wat ouer / wettige voog* van die applikant is, verklaar dat –

- die bostaande inligting korrek is;
- ek daarvan bewus is dat enige foutiewe inligting verstrek daartoe sal lei dat hierdie aansoek deur die Universiteit gekanselleer word en dat enige finansiële steun wat reeds aan die applikant verleen is, onmiddelik deur die applikant terugbetaalbaar sal wees.
Aldus geteken te _____ (dorp of stad).

I, the undersigned, parent / legal guardian* of the applicant, declare that –

- the above information is correct;
- I am aware that any incorrect information supplied will entitle the University to cancel this application and that any financial aid already granted to the applicant, could be recovered immediately from the applicant. Thus signed at _____ (town or city).

Handtekening van ouer/wettige voog*
Signature of parent/legal guardian*

Datum
Date

Getuie: Voorletters en van / Witness: Initials and surname

Getuie: Handtekening / Witness: Signature

* Skrap wat nie van toepassing is nie / Delete whatever is not applicable

AANSOEK OM 'N PRESTASIE TOEKENNING

Studentenommer: 1994 Geboortedatum:

Titel (mnr/mev/mej): Van:

Volle voorname:

Jaar van matriculasie:

Was u voorheen by 'n tersiëre inrigting ingeskryf?

Studierigting en studiejaar vir 1993:

Omring die toepaslike kode ten opsigte van die beurs waarvoor u aansoek doen:					
Kode	PRESTASIE TOEKENNING	Kode	OLIMPIADEBEURSE	Algehele wenner R3 500	Naas wenner R1 000
1	"Diamond Award" (R 300)	1	Afrikaans		
2	Expo vir Jong Wetenskaplikes(Goue Medalje-wenner(s)) (R1 000)	2	Engels		
3	Hoofseun/Hoofmeisie (R1 000)	3	Gebruikersafrikaans		
4	Presidentverkenner (R 300)	4	Geskiedenis		
5	"Springbok/Premier Scout Award" (R 300)	5	Huishoudkunde		
6	UP Junior Rapportryerbeweging Debatprys (R2 500)	6	Rekenaarwetenskap		
		7	Rekeningkunde		
		8	Wetenskap		
		9	Wiskunde		

LET: Amptelike bevestiging moet hierdie aansoek vergesel. Vir die Olimpiadebeurs moet onderskei word tussen die algehele wenner of naaswenner.

Posadres:
.....

Telefoonnommer tuis/werk: Pretoria:

EK, DIE ONDERGETEKENDE, VERKLAAR HIERMEE DAT DIE BESONDERHEDE HIERBO VERSTREK, WAAR EN JUIS IS EN DAT EK DAARVAN BEWUS IS DAT ENIGE ONJUISTHEID HIERDIE AANSOEK ONGELDIG MAAK.

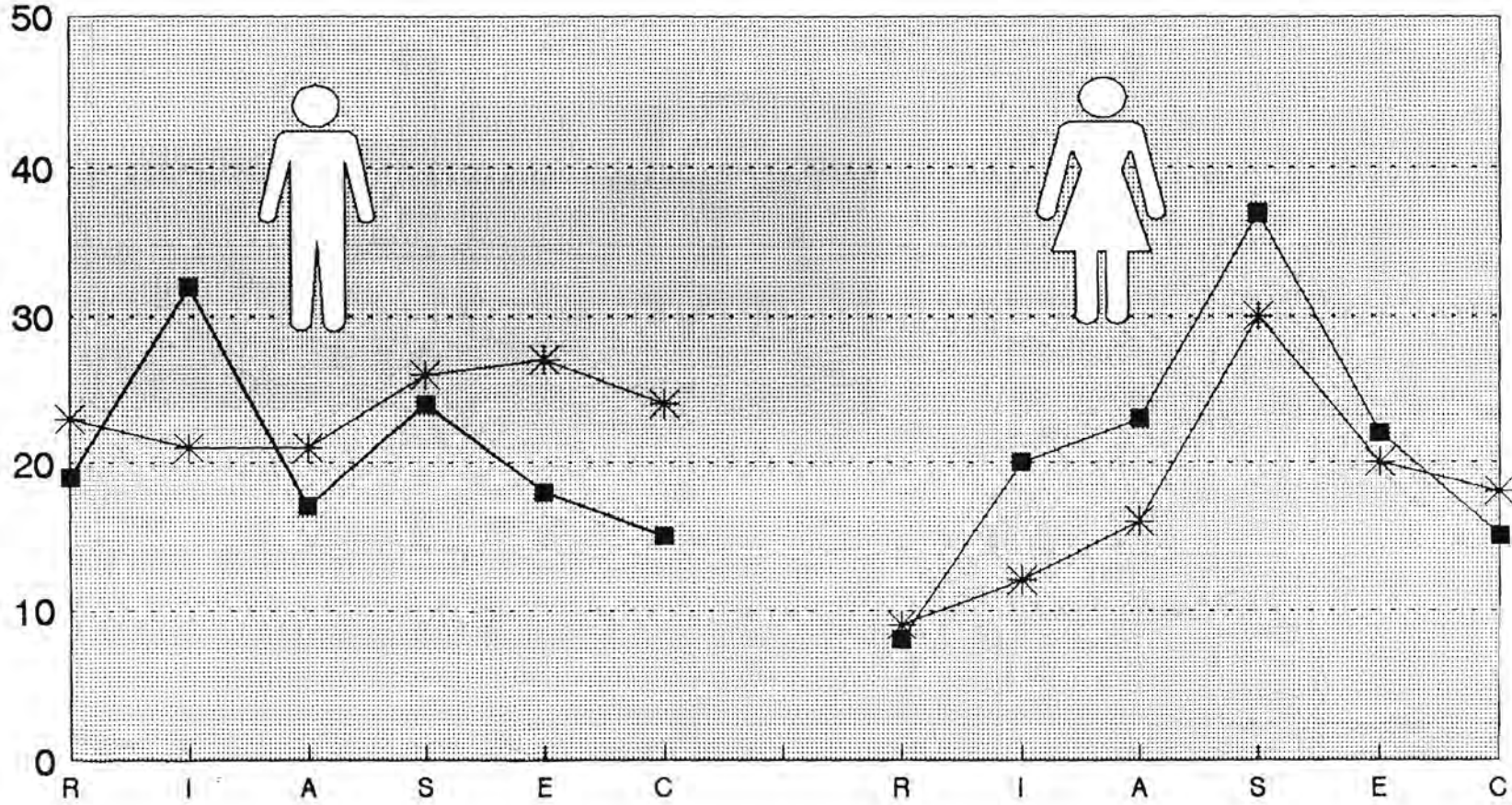
.....
DATUM

.....
HANDTEKENING VAN APPLIKANT

Bylaag F

Profiel van die Selfondersoekvraelys (SOV)

Belangstellingsbeeld Selfondersoekvraelys

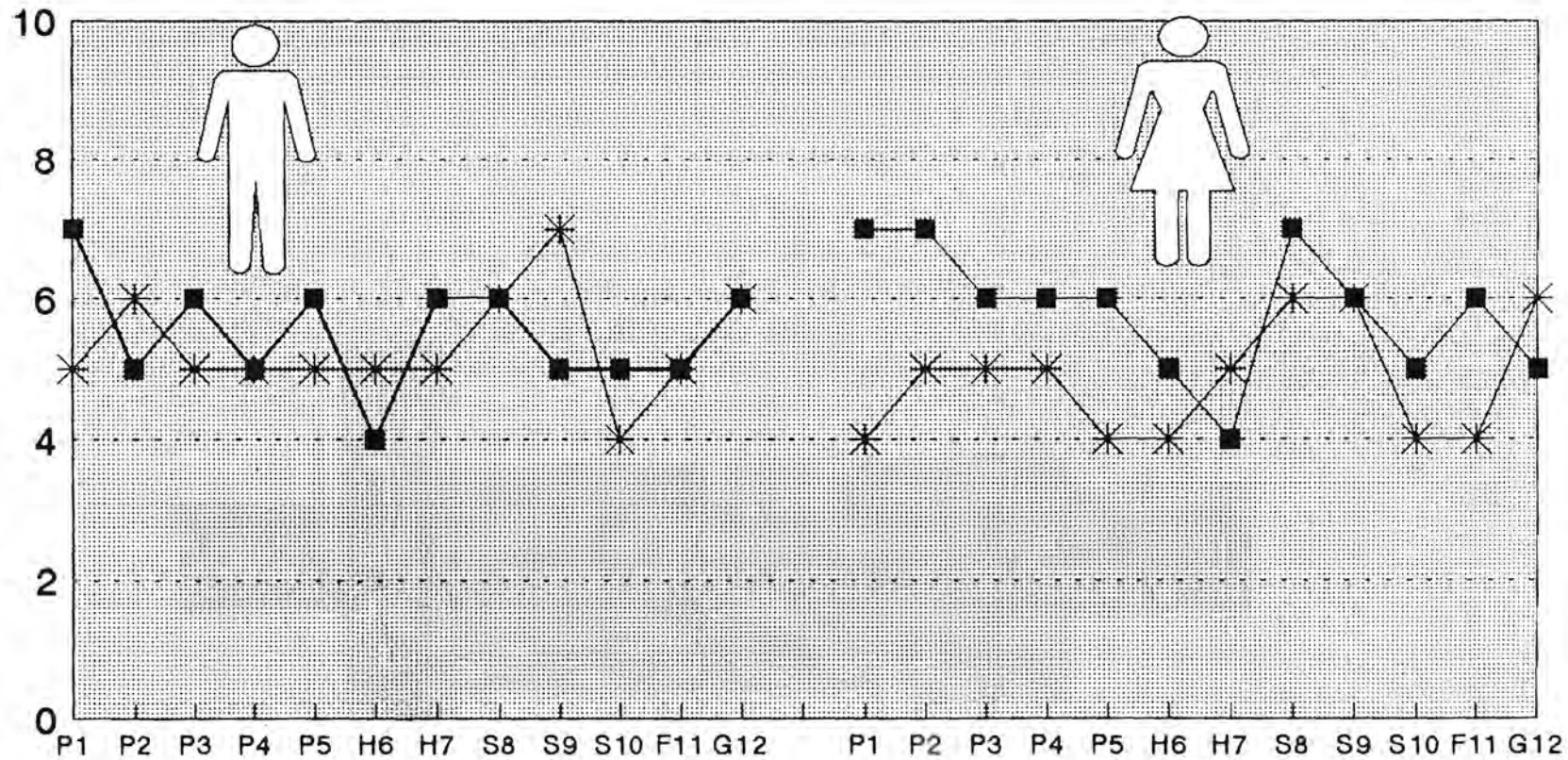
* 1991 ■ 1992

Bylaag G

**Profiel van die Persoonlike-, Huislike-,
Sosiale-, Formele- en
Verhoudingsvraelys (PHSF)**

Persoonlikheidsbeeld

Persoonlik-, Huislik-, Sosiaal-, Formele Verhoudingsvraelys

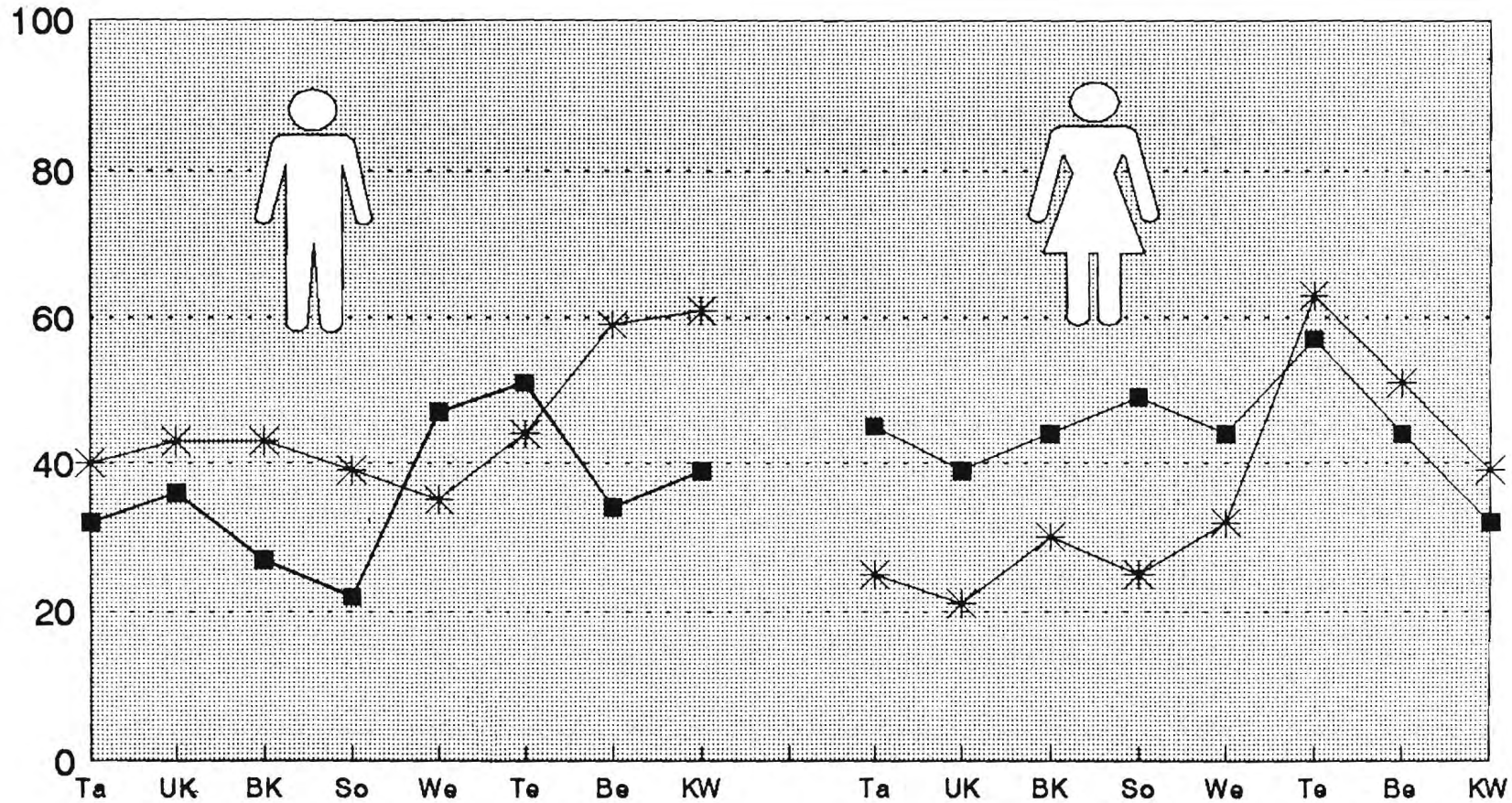

* 1991 ■ 1992

Bylaag H

Profiel van die Hoërskoolbelangstellingsvraelys (HSB)

Belangstellingsbeeld Hoërskoolbelangstellingsvraelys

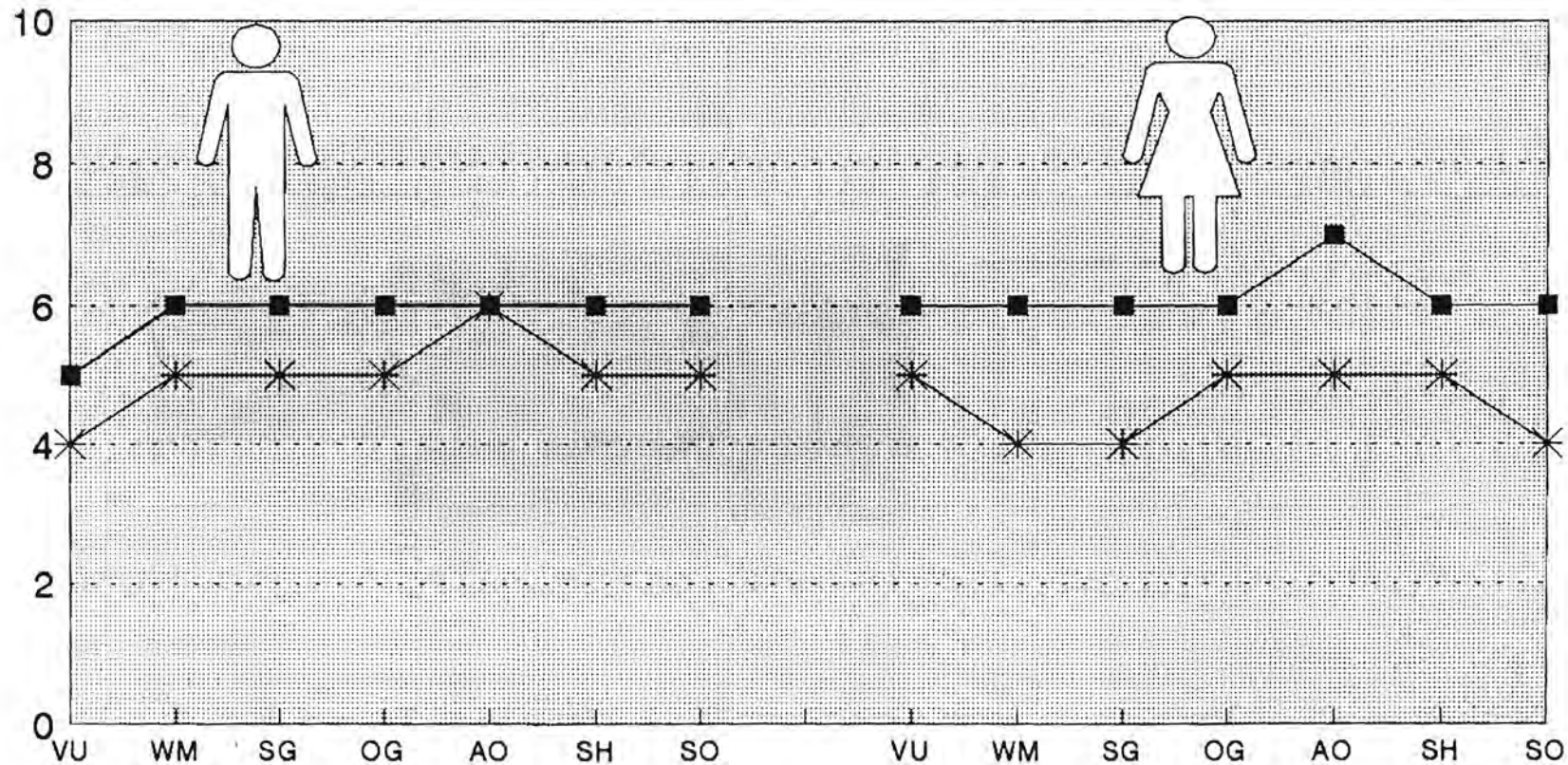

* 1991 ■ 1992

Bylaag I

Profiel van die Opname van Studiegewoontes- en Houdingsvraelys (OSGH)

Opname van Studiegewoontes en houdings-vraeelys

* 1991 ■ 1992

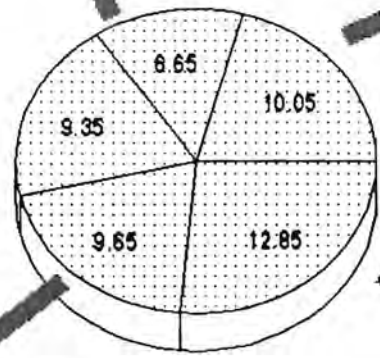
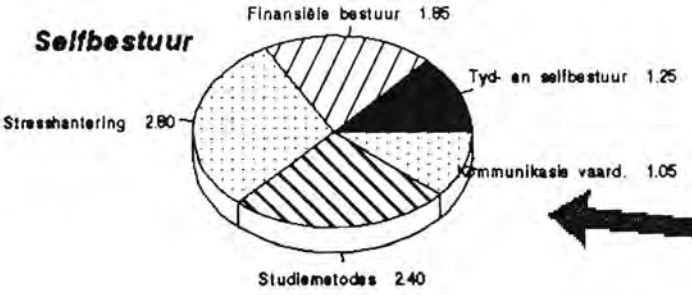
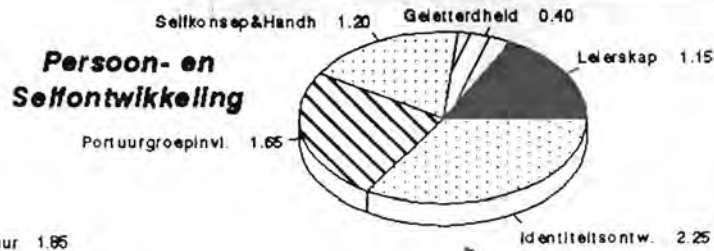
Bylaag J

**Profiel van die Lewenskundighede en –
vaardighede behoeftes, Eersterust
Sekondêre Skool No. 2 (Prosperitas
Hoërskool) se matrikulante 1992 en
1994 (voornemende UP-kandidate)**

- groepsprofiel
- individuele profiel
- aanbevelings

Lewenskondhede en Lewensvaardighede

Sekondêre Skool Groep 2

BEROEPSORIËNTERINGSVERSLAG

1. IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

- 1.1 VAN : FREE
 1.2 VOORLETTERS : C J
 1.3 GESLAG : Vroulik
 1.4 STANDERD : Tien
 1.5 OUDERDOM : 17 jaar 7 maande.

2. STUDIEBEELD

2.1 Vakprestasie

Vakke	Graad	Prestasie	Vakvoorkeur
Afrikaans	H	F	4
Engels	H	E	5
Bedryfsekonomie	H	D	3
Nat- en Skeikunde	S	E	6
Wiskunde	S	E	1
Biologie	H	Z	2

2.2 Studiegeoriënteerdheid

Haar houding en ingesteldheid teenoor studie is besonder positief wat egter nie in haar vakprestasies weerspieël word nie. Haar werkmetodes is oneffektief en sy stel uit om te begin werk. Die studiegewoontes is swak.

3. PERSOONSBEELD

3.1 Aanlegbeeld

Sy beskik oor gemiddeld na bo-gemiddelde verstandelike vermoëns wat sy tans op 'n lae vlak verwerklik.

Haar aanleg is versprei tussen die onderskeie velde van die Natuur-, Handels- en Geesteswetenskappe. Sy onderpresteer.

3.2 Belangstellingsbeeld

Die belangstellingsprofiel is laag wat kan dui op swak self- en beroeps-kennis. Die belangstellings is nie duidelik uitgedifferensieer nie. Sy toon 'n voorkeur om met mense te werk, hulle te lei, te rig en te versorg. Sy is ondersoekend ingestel en wil verskynsels en gebeure ondersoek. Sy toon 'n

voorkeur vir geordende aktiwiteite.

3.3 Persoonlikheidsbeeld

Sy beskik oor 'n besonder positiewe selfbeeld met 'n sterk gevoel van eiewaarde. Sy was nie eerlik in die beantwoording van hierdie vraelys nie, soos blyk uit die feit dat sy aandui dat haar selfkontrole besonder goed is, maar dit word nie in haar skoolprestasie gereflekteer nie. Stres werk negatief op haar in en sy beleef dat haar persoonlike vryheid ingeperk word. Sosiale verhoudinge voltrek redelik goed.

4. AANBEVELINGS

4.1 Sy sal aandag moet gee aan die verwerwing van die volgende vaardighede:

Streshantering
Selfhandhawing in die portuurgroep
Selfbestuur en selfkontrole.

4.2 Sy is aangewese op studie-oriëntering ten einde haar besonder swak prestasies te verbeter.

4.3 Sy sal meer aktief betrokke moet raak by haar leefwêreld en meer lees.

4.4 Sy sal in-diepte beroepsverkenning moet doen aan die hand van die beroepstudiememorandum, werksontledingsvraelys en selfhelpskaal "Easy Steps".

4.5 Sy sal haarself deeglik moet vergewis van die keurings- en toelatings-vereistes vir verdere onderrig.

4.6 Indien haar prestasies nie drasties verbeter nie, sal sy moontlik nie matriek slaag nie.

4.7 Die volgende rigtings kan oorweeg word:

Diploma in Verpleegkunde: SG Lourens Verplegingskollege.

N4 en N5-opleiding by die Tegnieuse Kollege in Bestuur en Sekretarieël.

Technikon:

Nasionale Diploma: Omgewingsgesondheid

Nasionale Diploma: Gemeenskapsverpleging

Nasionale Diploma: Voedsel

Nasionale Diploma: Voedseldiensbestuur.

INDIVIDUELE PROFIEL

BIOGRAFIESE DATA:

NAAM : FREE CJ
REKORDNOMMER : 23
ST EN KLAS : .
GESLAG : VROULIK
TAAL : AFRIKAANS
OUDERDOM : 17 JAAR 07 MAANDE

RESULTATE

A: GEMEENSKAP- EN SOSIALE ONTWIKKELING

GEESTESGESONDHEID : 0
GEMEENSKAPSVERANTWOORDELIKHEID : 0
MENSEREGTE : 0
VERKEERSVEILIGHEID : 0
TEGNOLOGIESE ONTWIKKELING : 0
TOTAAL A : 00

B: PERSOON- EN SELFONTWIKKELING

LEIERSKAP : 0
GELETTERDHEID/OPVOEDING : 1
SELFKONSEP EN SELFHANDHAWING : 1
PORTUURGROEPINVLOED : 3
IDENTITEITSONTWIKKELING : 2
TOTAAL B : 07

C: SELFBESTUUR

TYD- EN SELFBESTUUR : 1
FINANSIELE BESTUUR : 0
STRESHANTERING : 2
STUDIEMETODES : 3
KOMMUNIKASIEVAARDIGHEDE : 2
TOTAAL C : 08

D: FISIESE EN SEKSUELE ONTWIKKELING

GESLAGSVOORLIGTING : 1
DRANK- EN DWELMMISBRUIK : 0
INSPANNING EN ONTSPANNING : 1
GESONDE LEWENSTYL : 0
AANVAARDING VAN DIE EIE LIGGAAM : 0
TOTAAL D : 02

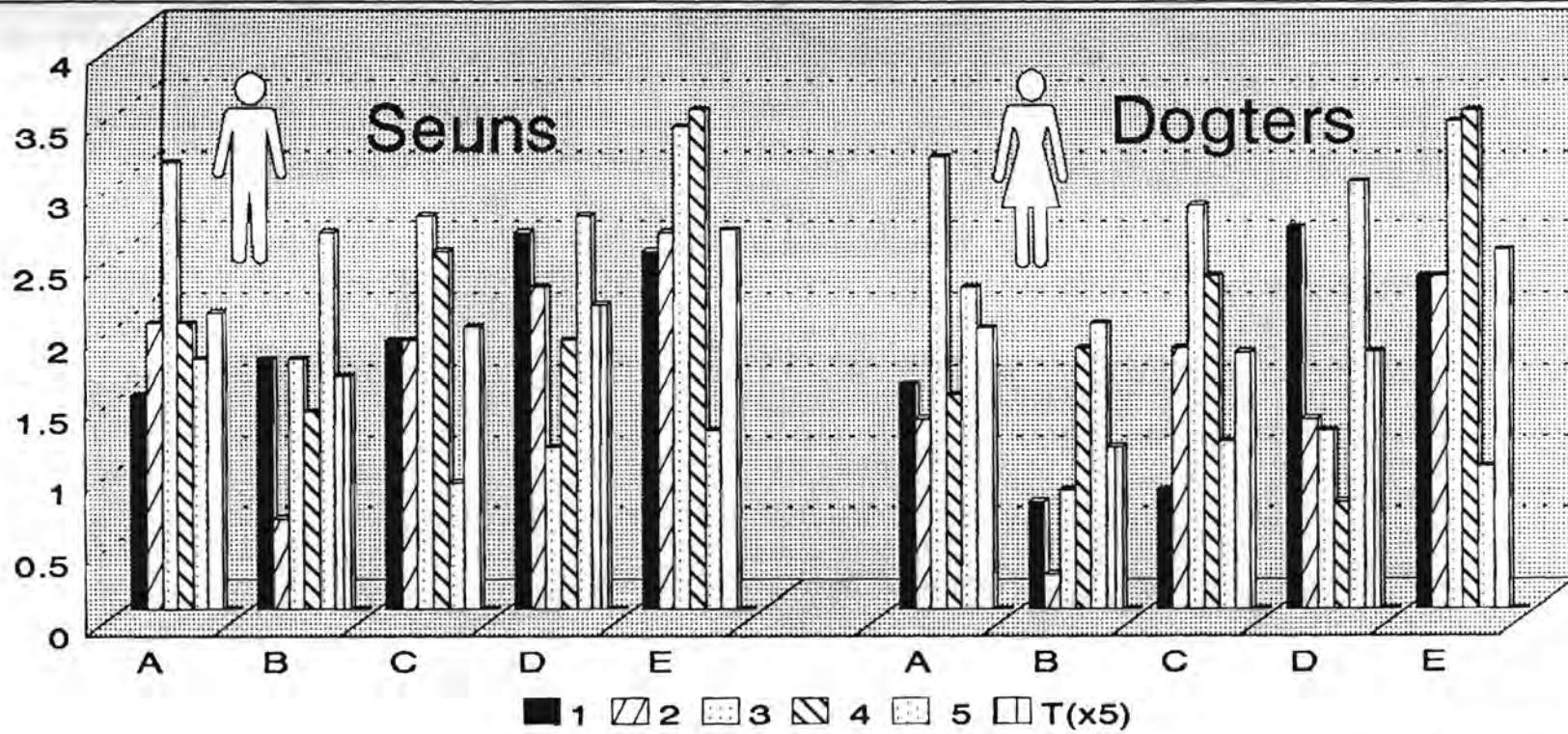
E: LOOPBAANBEPLANNING EN -ONTWIKKELING

ENTREPRENEURSKAP : 2
PROBLEEMOPLOSSING/BESLUITNEMING : 2
DIE KRY EN BEHOU VAN WERK : 3
LOOPBAANBEPLANNING EN -ONTWIK. : 3
WERKWAARDES : 2
TOTAL E: 12

Bylaag K

**Linieêre voorstellings van die
Lewenskundighede en – vaardighede
behoefte, Eersterust Sekondêre Skool
No. 2, se matrikulante 1992 en 1994
(voornemende UP-kandidate)**

Lewenskundighede en Lewensvaarligheidsprobleme by Sekondêre Skool

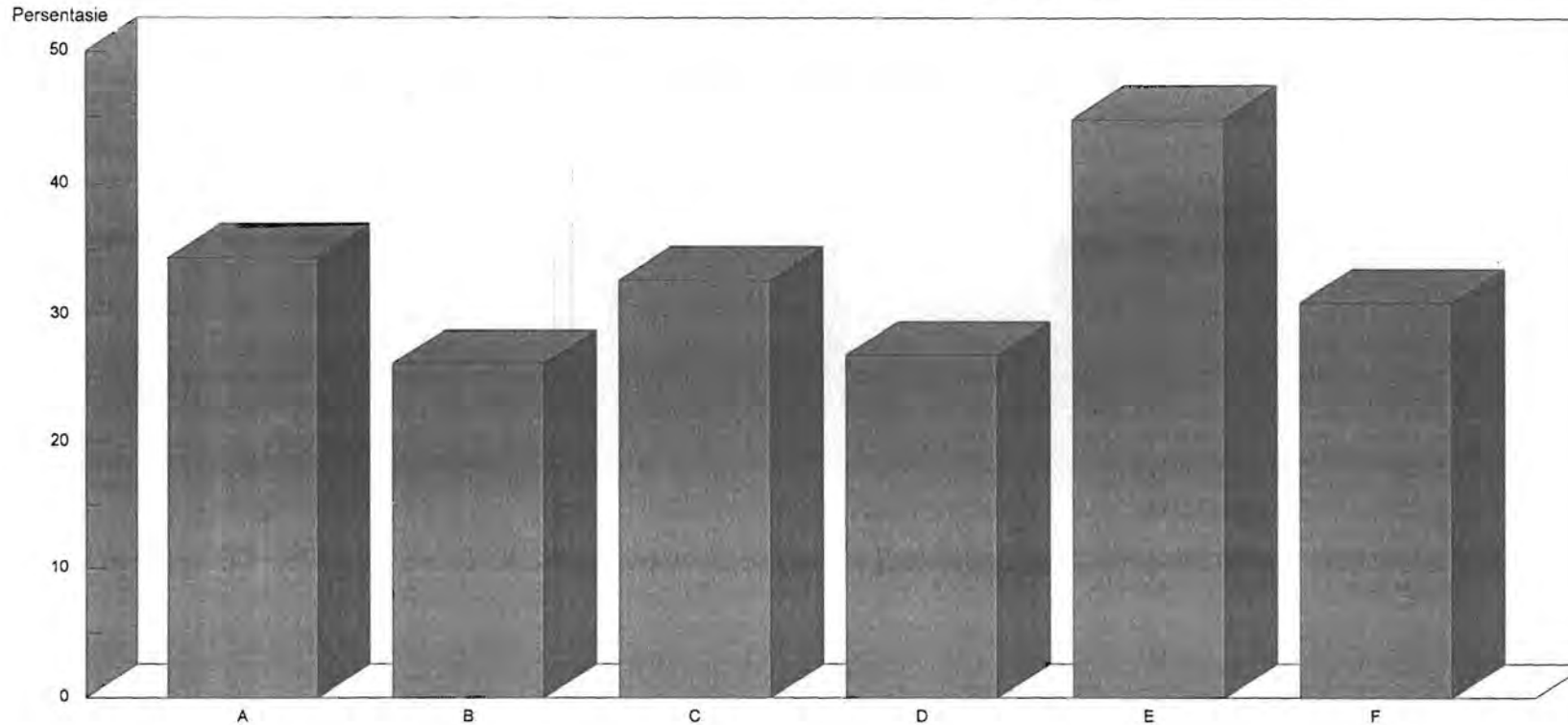
Verklarings

T(x5) = Totaal gedeel deur 5

A	Gemeenskap en Sosiale ontwikkeling	B	Persoon- en Selfontwikkeling	C	Selfbestuur	D	Fisiese en Seksuele Ontwikkeling	E	Loopbaan - beplanning en ontwikkeling
1.	Geestesgesondheid	1.	Leierskap	1.	Tyd en selfbestuur	1.	Geslagsvoorligting	1.	Entrepreneurskap
2.	Gemeenskaps - verantwoordelijkheid	2.	Geletterdheid	2.	Finansiële bestuur	2.	Drank- en dwelmsbruik	2.	Probleemoplossing en besluitneming
3.	Menseregte	3.	Selfkonsep en selfhandhawing	3.	Stresshantering	3.	Inspanning en ontspanning	3.	Die kry en behou van 'n werk
4.	Verkeersveiligheid	4.	Portuurgroepinvloed	4.	Studiemetodes	4.	Gesonde lewenstyl	4.	Loopbaanbeplanning en ontwikkeling
5.	Tegnologiese ontwikkeling	5.	Identiteitsontwikkeling	5.	Kommunikasie - vaardighede	5.	Aanvaarding van die eie liggaam	5.	Werkwaardes

Handwritten notes: 1. Geestesgesondheid, 2. Geletterdheid

Lewenskundighede en Lewensvaardighede Sekondêre Skool - Matrikulante - Groep 2

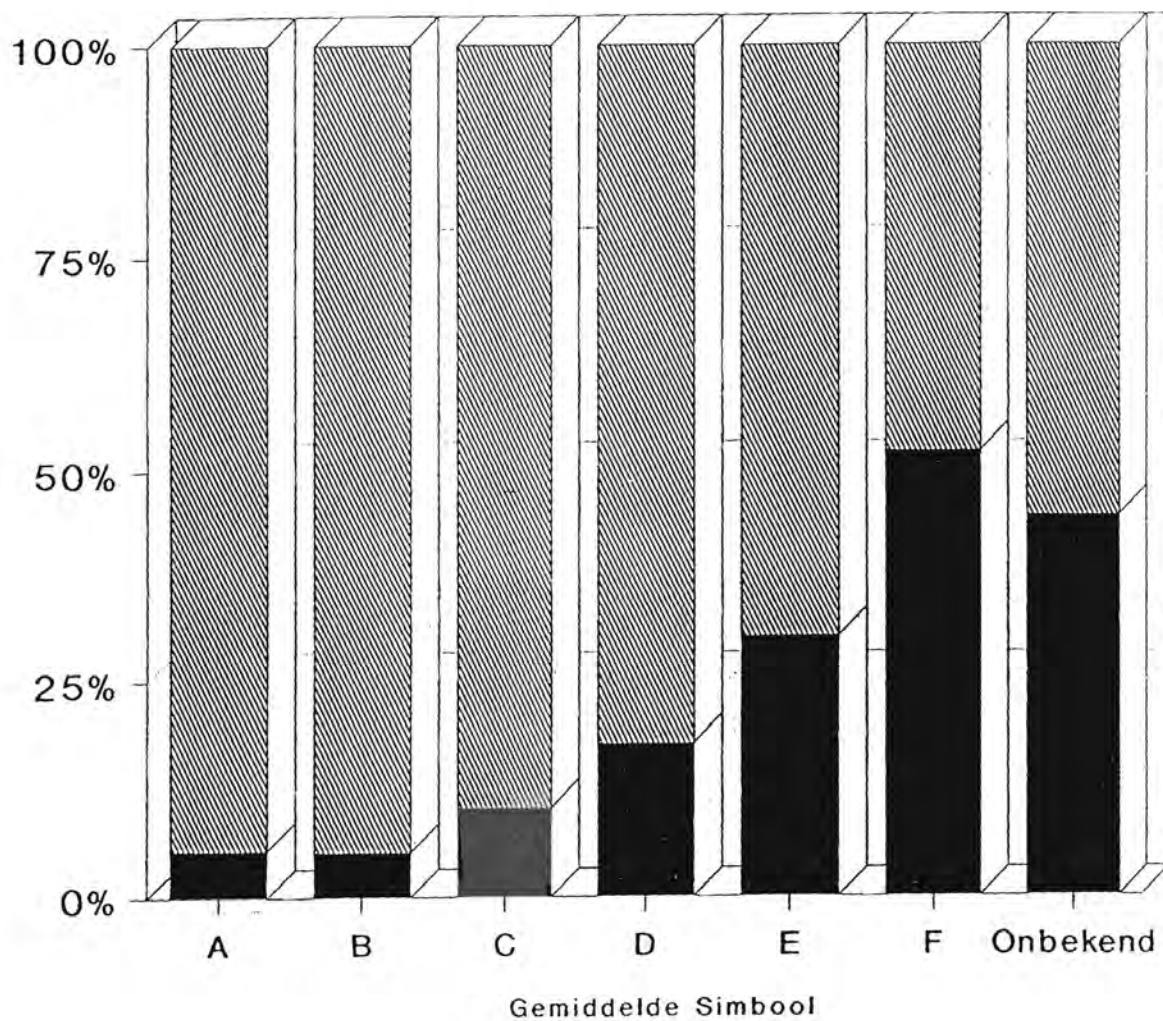
A	Gemeenskaps en Sosiale Ontwikkeling	B	Persoon- en Selfontwikkeling	C	Selfbestuur	D	Fisiese en Seksuele Ontwikkeling	E	Loopbaanbeplanning en -ontwikkeling	F	Lewens- en Wêreldoriëntering
1.	Geestesgesondheid	1.	Leierskap	1.	Tyd- en Selfbestuur	1.	Geslagsvoorligting	1.	Entrepreneurskap	1.	Godsdiensoriëntering
2.	Gemeenskaps-verantwoordelikheid	2.	Geletterdheid/ Opvoeding	2.	Finansiële Bestuur	2.	Drank- en Dwelmmisbruik	2.	Probleemoplossing en Besluitneming	2.	Lewens- en Wêreldoriëntering
3.	Menseregte	3.	Selfkonsep en Selfhandhawing	3.	Streshantering	3.	Inspanning en Ontspanning	3.	Die Kry en Behou van Werk	3.	Politieke Oriëntering
4.	Verkeersveiligheid	4.	Portuurgroep Invloed	4.	Studiemetodes	4.	Gesonde Lewensstyl	4.	Loopbaanbeplanning en -ontwikkeling	4.	Kulturele Oriëntering
5.	Tegnologiese Ontwikkeling	5.	Identiteitsontwikkeling	5.	Kommunikasievaardighede	5.	Aanvaarding van Eie Liggaam	5.	Werkwaardes	5.	Gesinsopvoeding

Bylaag L

Linieêre voorstellings van die slytasie aan die Universiteit van Pretoria (1993)

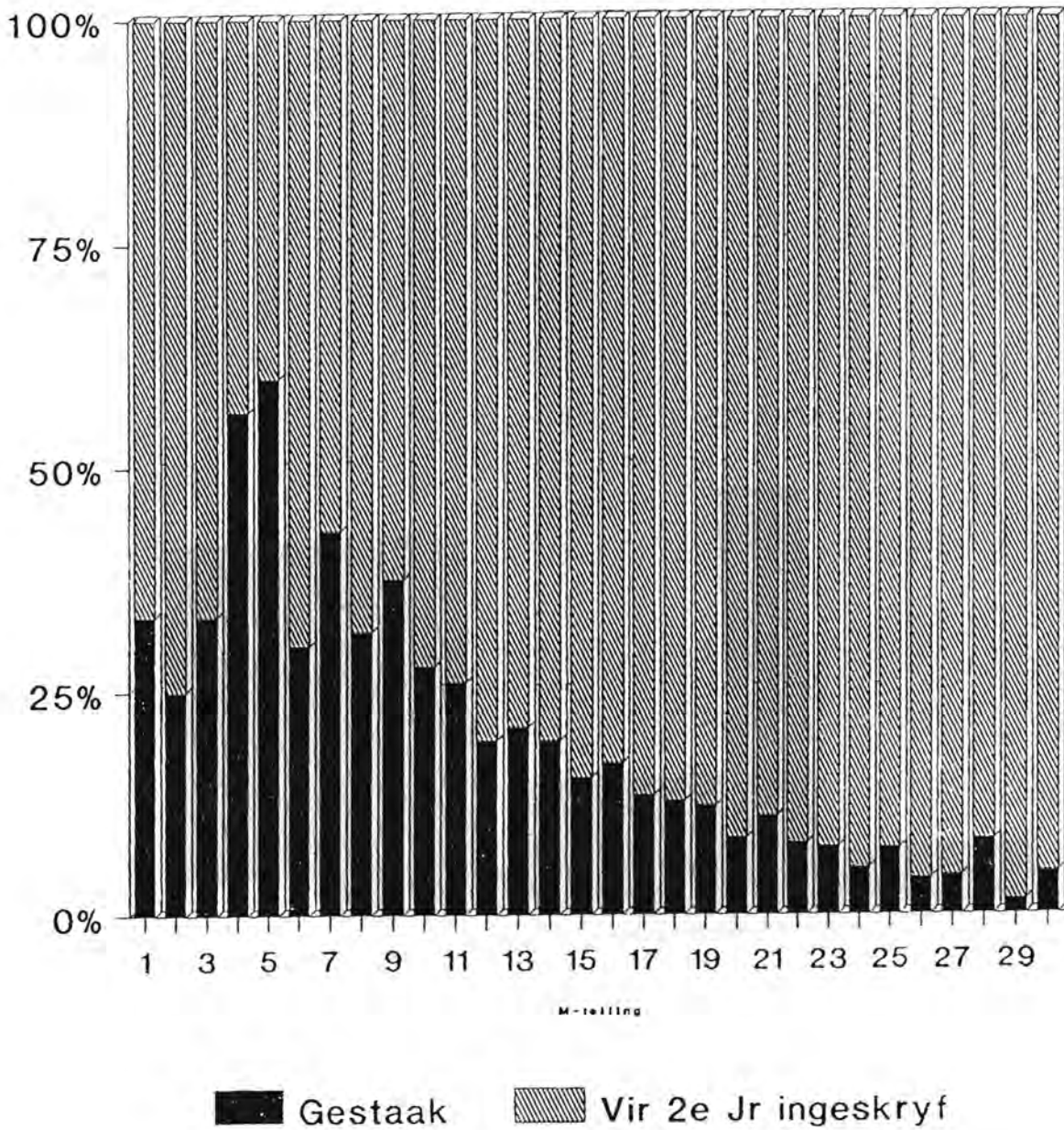
- ontleding van gemiddelde matrieksimbole
- ontleding van M-telling
- ontleding van ouderdomme
- ontleding van geslag
- ontleding van huistaal
- ontleding van diensplig verrig
- ontleding van koshuisinwoning
- ontleding van bevolkingsgroepe (1993, 1995, 1996, 1997)

Ontleding van Gemiddelde Matrieksimbole

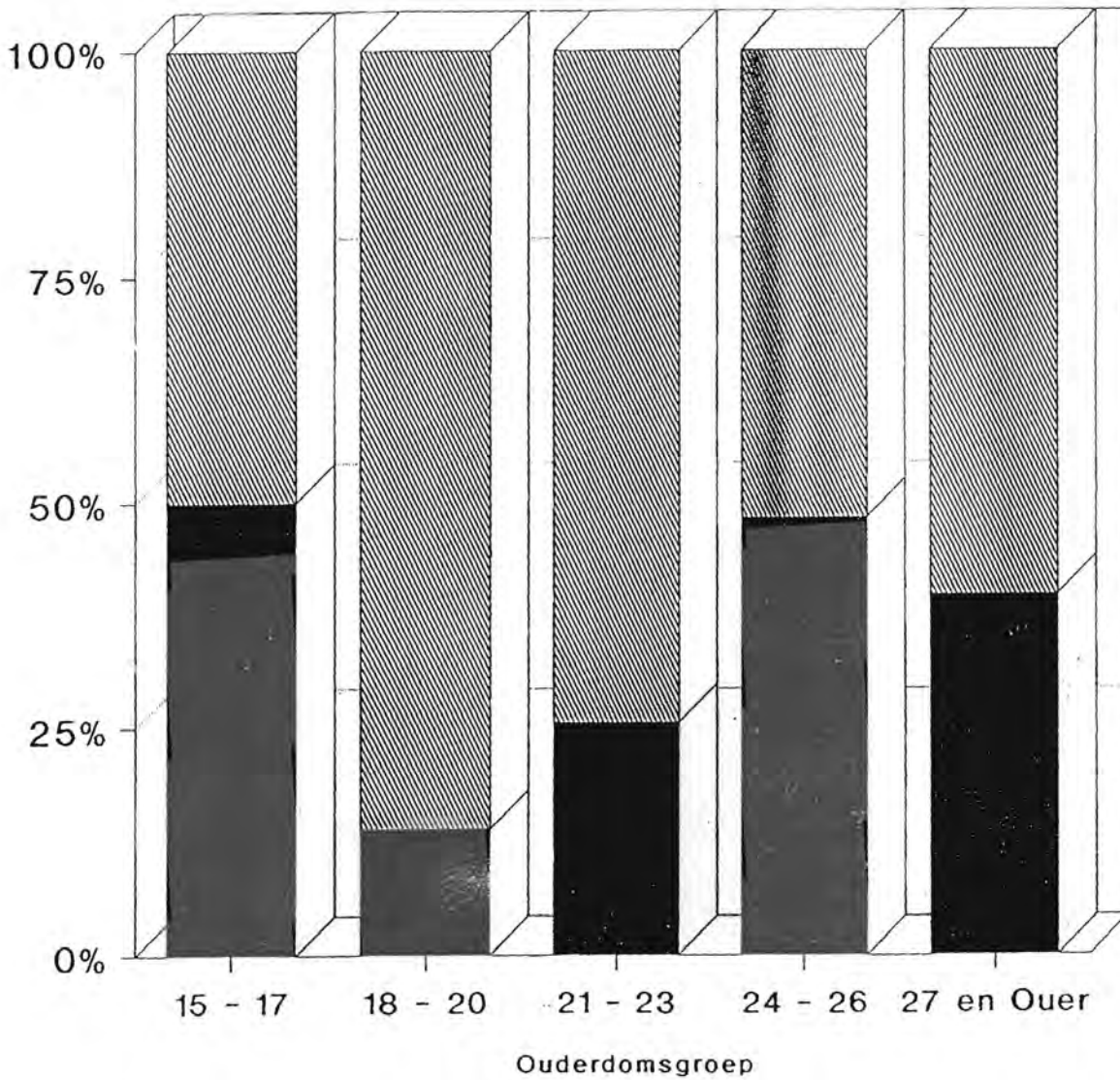

 Gestaak Vir 2e Jr ingeskryf

Ontleding van M-telling

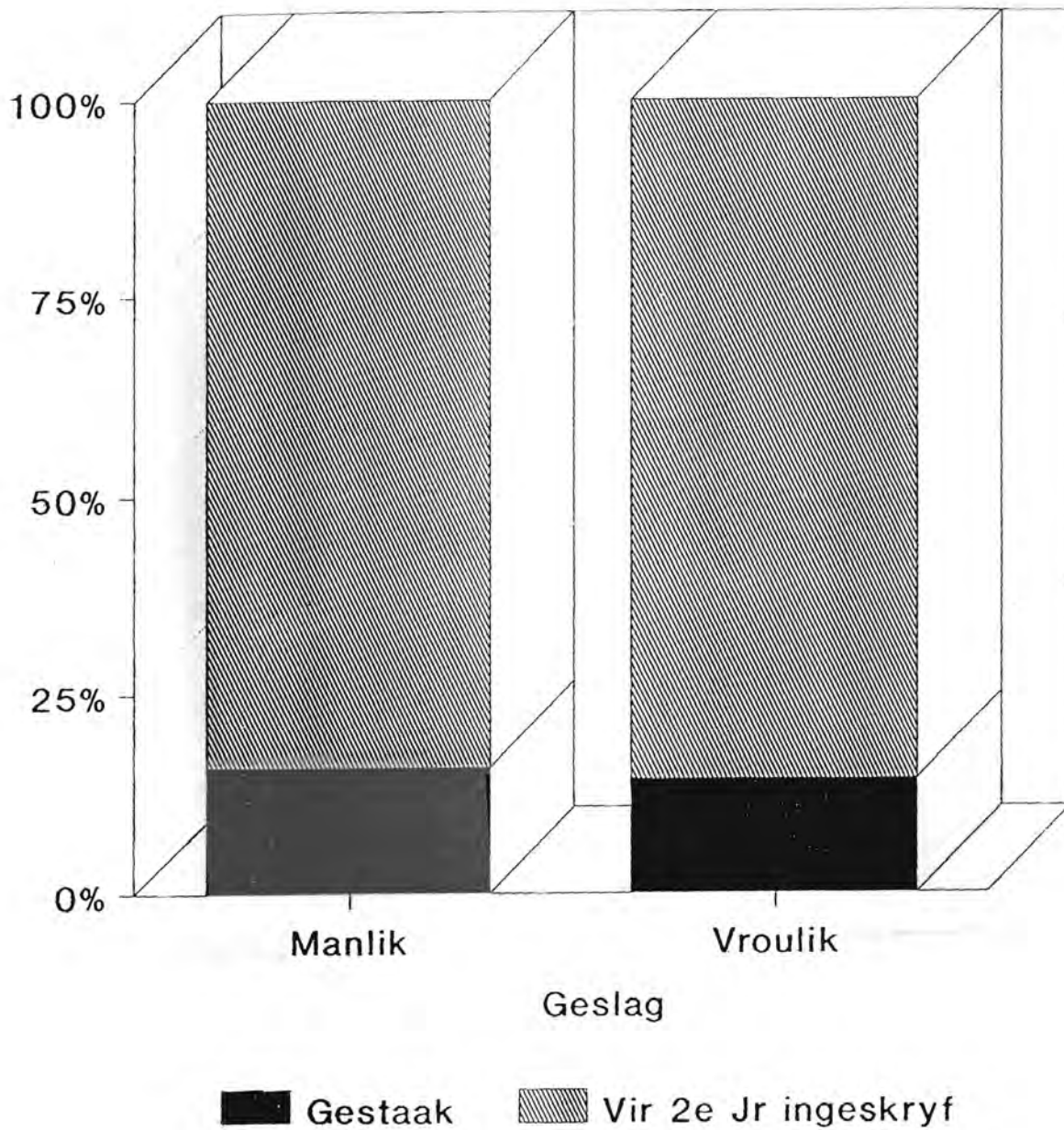

Ontleding van Ouderdomme

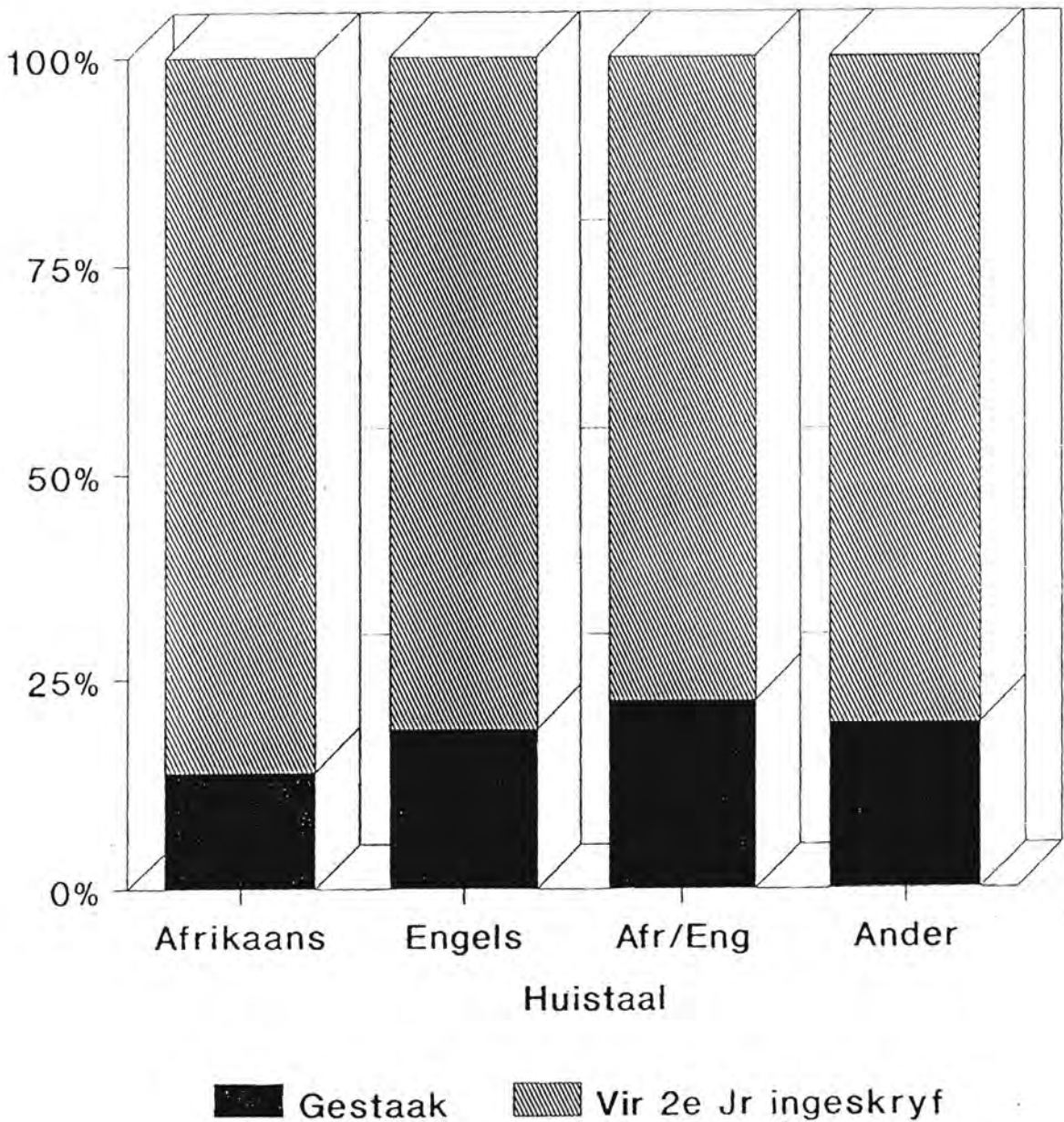

Gestaak
 Vir 2e Jr ingeskryf

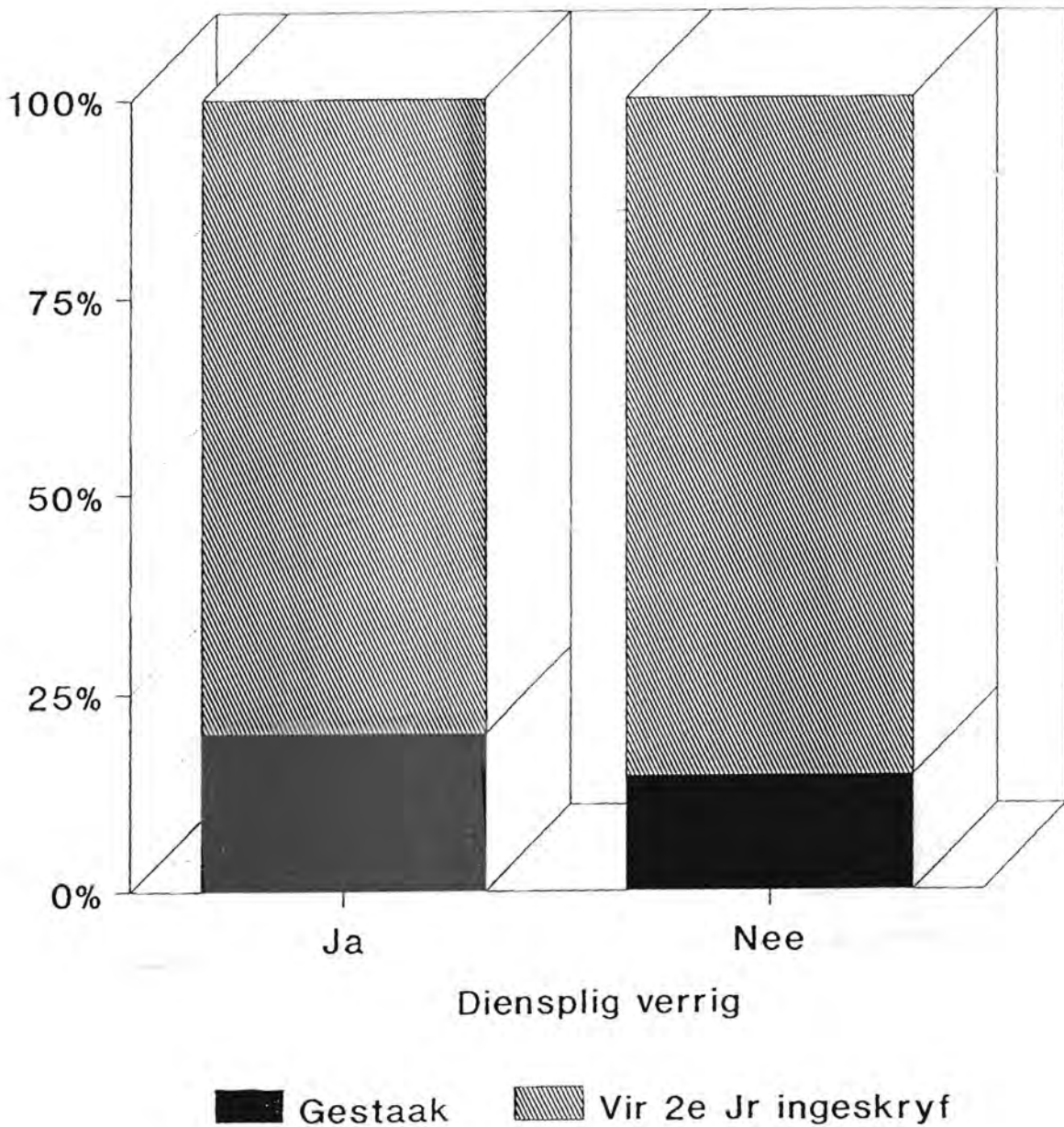
Ontleding van Geslag

Ontleding van Huistaal

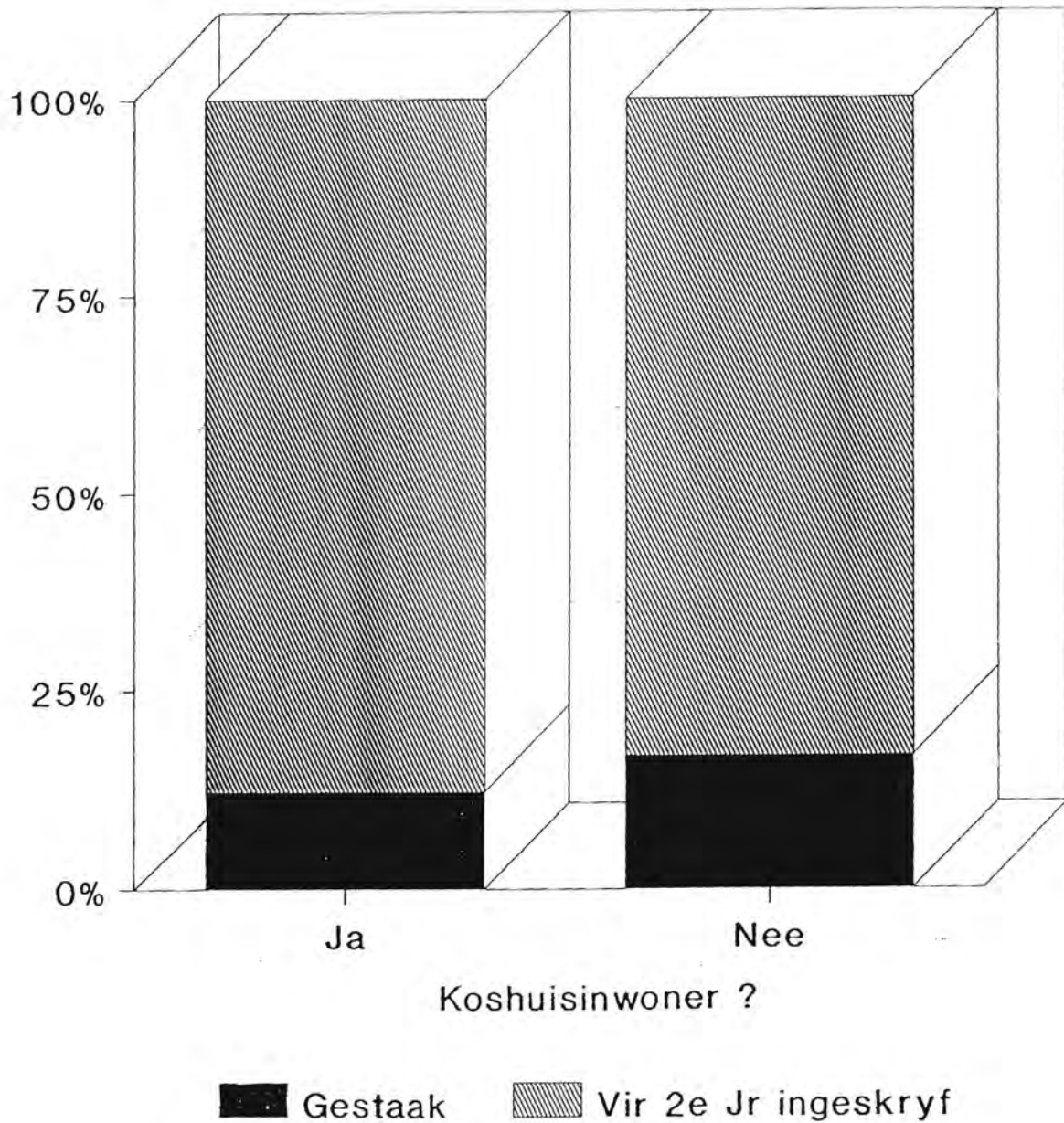

Ontleding van Diensplig Verrig

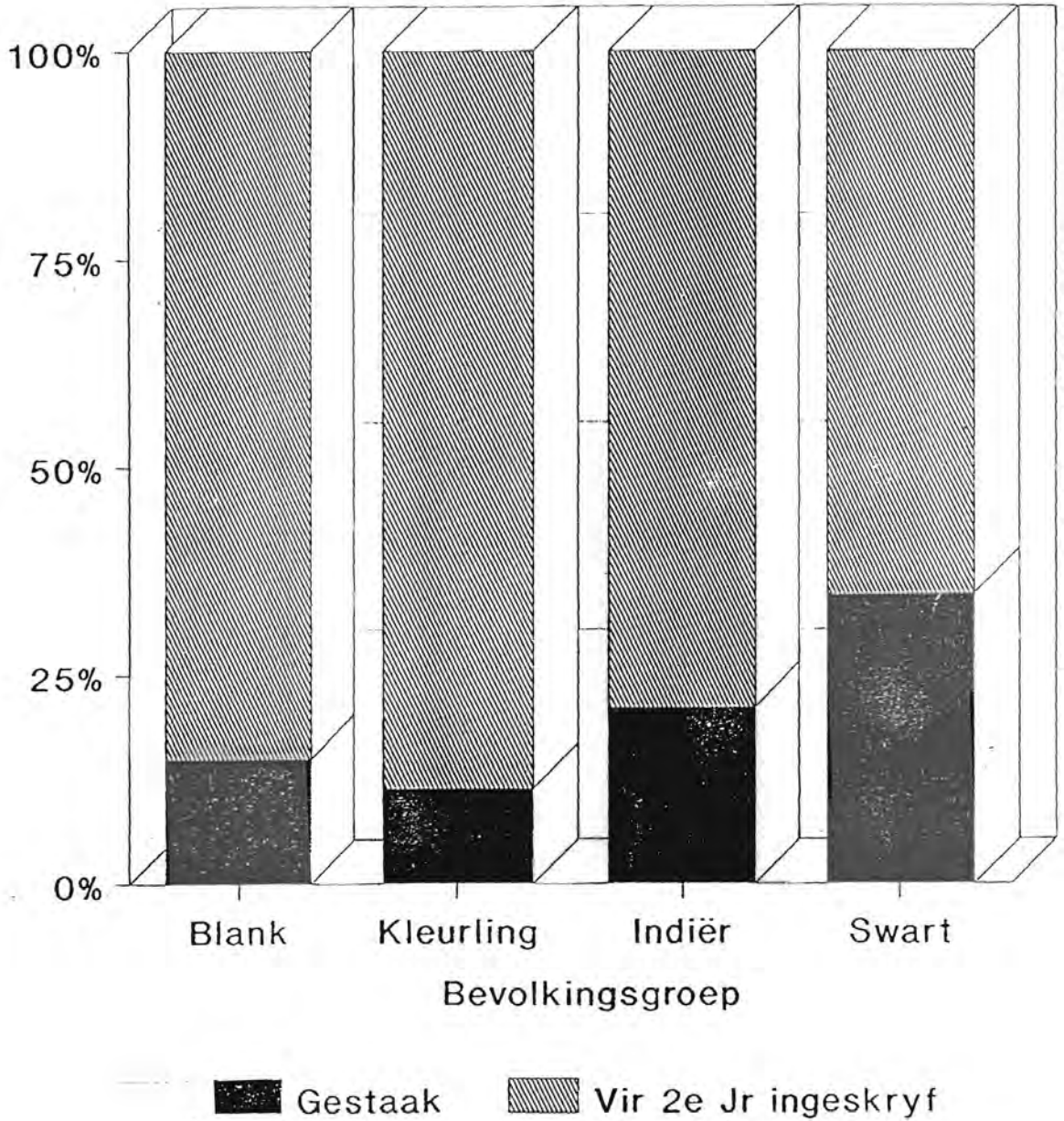

Slegs manlike studente is in aggeneem

Ontleding van Koshuisinwoning

Ontleding van Bevolkingsgroepe

Bylaag M

Voorbeeld van ‘n individuele persoonsondersoek:

- profielblad (persoonsondersoekprofiel of beroeps-oriënteringsverslag)
- aanbevelings vir die voornemende UP-kandidate
- aanbevelings met betrekking tot die voorligting-onderwysers

BEROEPSORIËNTERINGSVERSLAG

1 IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

Van	Van der Westhuizen
Voorname	Dino
Geboortedatum	1977-05-03
Ondersoekdatum	1996-05-13

2 PROBLEEMSTELLING

Dino verlang sekerheid betreffende sy studierigtingkeuse.

3 SKOLASTIESE BEELD

Dino se skoolastiese prestasies sien soos volg daaruit:

Afrikaans	205
Engels	198
Geskiedenis	231
Biologie	216
Bedryfseconomie	242
Rekeningkunde	7

4 STUDIEBEELD

Dino se studieprofiel is hoog. Hy stel egter nog steeds uit om te begin leer. Volgens hom is sy werkmodes hoogs effektief maar dit word egter nie weer-spieël in sy skoolastiese prestasies nie. Hy toon besondere goedkeuring vir sy onderwysers en aanvaar die skoolmilieu heelhartig. Sy houding teenoor sy studies is besonder gunstig.

5 AANLEGBEELD

Dino beskik oor sterk gemiddelde verstandelike vermoëns wast hy egter nie op die hoogs moontlike vlak verwerklik inie. Hy beskik in die besonder oor die vermoë om te redeneer. Sy verbale vermoëns is ook sterk gemiddeld.

6 BELANGSTELLINGSBEELD

Dino stel belang in die Ekonomiese of Handelwetenskaplike veld. Hy wil ondernemend optree in die besigheidswêreld en mense lei, rig en bestuur. Hy toon 'n voorkeur om met masjinerie en voorwerpe te werk.

7 **PERSOONLIKHEIDSBEELD**

Dino beskik oor besonder veel selfvertroue en 'n gemiddelde ervaring van sy eiewaarde. Hy beskik nie oor selfkontrole en -beheer nie. Hy ervaar nie sy gesinsomgewing as positief nie. Sy morele waardes is nie sterk ontwikkel nie.

8 **AANBEVELINGS**

- 8.1 Dino se waardestelsel sal moet ontwikkel veral sy gewete en morele waardes.
- 8.2 Hy sal moet leer om homself meer te bestuur en effektief aan te wend.
- 8.3 Hy is aangewese op studie-oriëntering.
- 8.4 Hy sal moet aandag gee aan Engels en veral Rekeningkunde anders kan hy dalk die vak nie slaag nie.
- 8.5 Hy sal ondersteun moet word om 'n sterker eiewaarde te ontwikkel.
- 8.6 Hy sal in-diepte beroepsverkenning moet doen aan die hand van die werksontledingsvraelys.
- 8.7 Die volgende rigtings kan oorweeg word indien hy voldoen aan die toelatingsvereistes:
- * B Tech Boubestuur
 - * B Tech Tuinboukunde
 - * B Inst Agrar Studieprogram, UP

BIOGRAFIESE DATA

VAN VAN DER WESTHUIZEN, D D
 LEERLINGNOMMER
 GESLAG Manlik
 OUDERDOM 19 jaar en 10 dae

VOORLIGTINGSDATA			
SKOOLVAKKE	GRAAD	SIMEOLE	VAKVOORKEUR
Afrikaans			
Engels			
Biologie			
Bedryfsekonomie			
Rekeningkunde			
Geskiedenis			

BEOOGDE BEROEPE		SOV KODE					
Radiografis							IRE
Lugwaardin/vlugkeiner							SER
Dieetkundige							ISE

SOV KODE	TELLING	0	10	20	30	40	50
R	25						
I	11						
A	15						
S	25						
E	35						
C	17						

KODE:	IS	E	C
ES KODES	1	2	3

BELANGSTELLING AANLEG OMGEWING/PERS			

PHSF			STANEGES								
		TELLING	1	2	3	4	5	6	7	8	9
P1	Selfvertroue	8									x
P2	Eiewaarde	5					x				
P3	Selfbeheersing	3			x						
P4	Senuw	6						x			
P5	Gesondheid	7								x	
H6	Gesinsin	3			x						
H7	Pers. vryheid	7								x	
S8	Sosiale S	4				x					
S9	Sosiale G	8									x
S10	Morele Ins	8								x	
F11	Formele Verh	7								x	
G12	Lewensk.	6								x	

OSGH			STANEGES								
		TELLING	1	2	3	4	5	6	7	8	9
VU		50									
WM		80									
SG		70									
OG		95									
AO		85									
SH		95									
SO		85									

ASAT	ROUPUNT	SA	STAN	PERS
VERBALE TELLING	(S1 + S3)	32		
NIE-VERBALE TELLING	(S2 + S4)	31		
ALGEMENE VERSTANDSVERMOË	63		5	42
RANGORDE IN GROEP (SA)				

A A N B E V E L I N G S

Die onderhoude wat met die kandidate gevoer is kan opgevolg word deur die voogonderwysers.

Die voogonderwysers kan veral verder steun gee aan individuele leerlinge met bepaalde behoeftes en probleme.

Daar kan gekontroleer word of die kandidate die opdragte/ aanbevelings veral ten aansien van beroepstudie wel uitvoer.

Die Loopbaanskou kan deur die kandidate verder benut word vir die verwerwing van finale sekerheid.

Bylaag N

**Voorbeeld van groepsresultate van die
‘Voorligtingverrykingsprogram’**

1B. BELANGSTELLING

MANLIK												VROULIK													
HSB		PERSENTIELRANGE										HSB		PERSENTIELRANGE											
	TELLING	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100		TELLING	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
TAAL	32				*								TAAL	45					*						
UIT KUNS	36					*							UIT KUNS	39				*							
BEELD KUNS	27			*									BEELD KUNS	44				*							
SOSIAAL	22			*									SOSIAAL	49				*		*					
WETENSKAP	47						*						WETENSKAP	44				*							
TEGNIES	51							*					TEGNIES	57						*					
BESIG	34				*								BESIG	44				*							
KANTOORWK	39					*							KANTOORWK	32			*								

2. PERSOONLIKHEID

MANLIK												VROULIK												
PHSF			STANEGES									PHSF			STANEGES									
		PUNT	1	2	3	4	5	6	7	8	9			PUNT	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
P1	SELFVERTROUE	7							*			P1	SELFVERTROUE	7									*	
P2	EIEWAARDE	5					*					P2	EIEWAARDE	7									*	
P3	SELFBEHEERSING	6						*				P3	SELFBEHEERSING	6								*		
P4	SENUW	5					*					P4	SENUW	6								*		
P5	GESONDHEID	6						*				P5	GESONDHEID	6								*		
H6	GESINSIN	4				*						H6	GESINSIN	5					*					
H7	PERS. VRYHEID	6						*				H7	PERS. VRYHEID	4			*							
S8	SOSIALE S	6						*				S8	SOSIALE S	7								*		
S9	SOSIALE G	5					*					S9	SOSIALE G	6								*		
S10	MORELE INS.	5					*					S10	MORELE INS.	5					*					
F11	FORMELE VERH.	5					*					F11	FORMELE VERH.	6						*				
G12	LEWENSK.	6						*				G12	LEWENSK.	5					*					

3. STUDIEGEWOONTES

MANLIK										VROULIK												
OSGH		STANEGES									OSGH		STANEGES									
	TELLING	1	2	3	4	5	6	7	8	9		TELLING	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
VU	5					*					VU	6							*			
WM	6						*				WM	6							*			
SG	6						*				SG	6							*			
OG	6						*				OG	6							*			
AO	6						*				AO	7							*			
SH	6						*				SH	6							*			
SO	6						*				SO	6							*			

C. TOETSRESULTATE

4. AANLEG

ASAT

A) GEMIDDELDE TELLINGS OP ELKE SUB-TOETS

	S1	S2	S3	S4
M	17	15	16	15
V	16	11	14	15

B) ALGEMENE VERSTANDSVERMOË

ASAT	ROUPUNT	SA	STAN	PERS
VERBALE TELLING (S1+S3)	31	94	4	36
NIE-VERBALE TELLING (S2+S4)	28	94	4	38
ALGEMENE VERSTANDSVERMOË	59	94	4	36

C) RANGORDE

AVV	117	109	105	103	102	100	99	99	96	94	92	86	86	86	85	84	84	84	83	76
LEERLING NO.	017	010	005	015	018	016	003	013	004	001	020	002	006	007	008	009	012	019	014	011